ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

ФАКУЛЬТЕТ УПРАВЛІННЯ ФІНАСАМИ ТА БІЗНЕСУ

ЗБІРНИК ТЕЗ ДОПОВІДЕЙ
звітної наукової конференції факультету за 2018 рік

1-8 лютого 2019

Збірник тез звітної наукової конференції Львівського національного університету імені Івана Франка за 2018 рік (електронне видання) : Секція факультету управління фінансами та бізнесу, (Львів, 1-8 лютого 2019 р.). – Львів : ЛНУ ім. І.Франка, 2019. – 215 с.

Відповідальний за випуск *А.В. Стасишин*

Упорядники: *А.В. Стасишин*
В.Я. Дубик

Комп'ютерне верстання *В.Ю. Ситник*

Рекомендовано до випуску Вченою радою факультету управління фінансами та бізнесу Львівського національного університету імені Івана Франка (протокол № 7 від 19 лютого 2019 р.).

© Львівський національний університет
імені Івана Франка, 2019

ЗМІСТ

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ

Стасишин Андрій Васильович
НАУКОВА РОБОТА НА ФАКУЛЬТЕТІ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ ТА БІЗНЕСУ: ПІДСУМКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ 7

Романів Євген Миколайович
ФІНАНСОВІ РОЗСЛІДУВАННЯ: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ..... 14

Ситник Наталія Степанівна
ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА ЯК СКЛАДОВА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ..... 15

Комарницька Ганна Омелянівна
РОЗВИТОК ІНСТИТУТУ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УМОВАХ ВПРОВАДЖЕННЯ РЕФОРМИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ..... 19

Гупало Олег Григорович
ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ..... 24

Шевчук Ірина Богданівна
РИЗИКИ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ІТ-СФЕРИ РЕГІОНУ..... 28

ПІДСЕКЦІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ

Пікулик Оксана Іванівна
ТРУДОВА МІГРАЦІЯ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА НАСЛІДКИ..... 34

Зеленко Василь Анатолійович
Зеленко Наталія Михайлівна
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ..... 38

Пасінович Ірина Ігорівна
КЛЮЧОВІ ФАКТОРИ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ ТА ПРОБЛЕМИ ЇХ АКТИВІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ..... 40

Шпарик Христина Володимирівна
ВПЛИВ ІНДЕКСУ ДЕРЖАВ, ЩО НЕ ВІДБУЛИСЯ НА ОЦІНКУ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ..... 44

Ситник Надія Володимирівна
РОЗВИТОК ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА ТА КІБЕРБЕЗПЕКА УКРАЇНИ.... 47

ПІДСЕКЦІЯ ОБЛІКУ, АНАЛІЗУ І АУДИТУ

Приймак Світлана Вікторівна
СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ 50

Гончарук Світлана Марківна
ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНІ ПРОЦЕДУРИ В АУДИТІ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ЙОГО ЯКІСТЬ..... 54

Шот Анна Петрівна
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ШАХРАЙСТВА В УКРАЇНСЬКИХ КОМПАНІЯХ…… 58

Лобода Наталія Олександрівна
МОДЕРНІЗАЦІЯ ОБЛІКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВ…… 61

Шевців Любов Юліанівна
ГАРМОНІЗАЦІЯ РОЗВИТКУ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВТА ЇХ ВПЛИВ НА ПІДГОТОВКУФАХІВЦІВ ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ «ОБЛІК І ОПОДАТКУВАННЯ»…... 64

Долбнєва Деніза Вадимівна
СУЧАСНІ ПІДХОДИ ПРОВЕДЕННЯ ФІНАНСОВИХ РОЗСЛІДУВАНЬ ШАХРАЙСТВ В КОРПОРАЦІЯХ…… 69

ПІДСЕКЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У БІЗНЕСІ ТА МОДЕЛЮВАННЯ

Задорожна Анна Володимирівна
ПРОБЛЕМА РИНКУ КРИПТОВАЛЮТИ В ЇЇ КОНЦЕПТУАЛЬНІЙ ПОСТАНОВЦІ… 74

Мищишин Орест Якович
Прокоп'як СтепанРоманович
БАГАТОСТОРІНКОВІ ТА ОДНОСТОРІНКОВІ ДОДАТКИ, ЇХ ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ…… 76

Стадник Юліанна Андріївна
ЕКОНОМІКО-МАТЕМАТИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ КРЕДИТНИХ ОПЕРАЦІЙ…… 79

Васьків Оксана Миколаївна
ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ АНАЛІЗУ ІЄРАРХІЙ ДЛЯ ОЦІНКИ КОНКУРЕНТНОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ……... 82

Жмуркевич Андрій Євгенович
ЗАСТОСУВАННЯ BLOCKCHAIN У ЦИФРОВІЙ ЕКОНОМІЦІ…….. 87

Ситник Володимир Юрійович
ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ІТ-АРХІТЕКТУРИ ТА ІТ-СТРАТЕГІЇ ПІДПРИЄМСТВА…. 92

ПІДСЕКЦІЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА МЕНЕДЖМЕНТУ

Карпінський Борис Андрійович
ПОДАТКОВА ДОМІНАНТА ІНВЕСТИЦІЙНОГО ЗРОСТАННЯ В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВОТВОРЧОГО ПАТРІОТИЗМУ НАЦІЇ……... 96

Бобко Лариса Олександрівна
КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ РЕФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ І МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ…….. 103

Гасюк Руслана Володимирівна
ЗАСОБИ ПРОГРАМНО-ЦІЛЬОВОГО УПРАВЛІННЯ В АКТИВІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПРИКОРДОННИХ ТЕРИТОРІЙ ДЕРЖАВИ…… 109

Герасименко Олена Вікторівна
ВПЛИВ РЕФОРМУВАННЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ НА ВЕКТОРИ ДЕРЖАВНОЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ…….. 113

Капленко Галина Вікторівна
МЕХАНІЗМИ ВПРОВАДЖЕННЯ СПОЖИВЧОЇ ПОЛІТИКИ У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ…….. 117

Маліновська Ольга Ярославівна
ВИКОРИСТАННЯ СТОРІТЕЛІНГУ ЯК ІНСТРУМЕНТУ УПРАВЛІННЯ ПРЕРСОНАЛОМ В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ……. 122

Пак Наталія Тадеушівна
ТЕРИТОРІАЛЬНА ГРОМАДА – ПЕРВИННИЙ СУБ'ЄКТ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ……. 124

Васьківська Катерина Володимирівна
ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНИХ ІННОВАЦІЙНИХ СИСТЕМ ……... 129

Іськевич Павло Вікторович
УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА…… 132

Пелехатий Андрій Олегович
РОЗПОДІЛ ПОВНОВАЖЕНЬ ПУБЛІЧНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ……. 136

Шевців Анна Богданівна
ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ЗМІНИ ВЛАДНИХ ПОВНОВАЖЕНЬ……. 138

ПІДСЕКЦІЯ ДЕРЖАВНИХ ТА МІСЦЕВИХ ФІНАНСІВ

Ватаманюк-Зелінська Уляна Зеновіївна
РЕГУЛЮВАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ ЗА УМОВ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ…… 142

Бугіль Світлана Ярославівна
ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ ФІСКАЛЬНОЇ КОНСОЛІДАЦІЇ ДЛЯ ПОДОЛАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ……. 145

Голинський Юрій Олегович
МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД УПРАВЛІННЯ МИТНИМИ РИЗИКАМИ ТА МОЖЛИВОСТІ ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ В УКРАЇНІ…….. 148

Блащук-Дев'яткіна Наталія Зеновіївна
Петик Любов Орестівна
СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ УКРАЇНСЬКИХ БАНКІВ. 152

Гринчишин Ярослав Миколайович
ПРОЦЕСНИЙ ПІДХІД ДО ВИЗНАЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ ПІДПРИЄМСТВ…. 155

Дубик Вікторія Яківна
ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСОВОГО УПРАВЛІННЯ У ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ…… 159

Західна Оксана Романівна
БЮДЖЕТНА БЕЗПЕКА ЯК ВАЖЛИВИЙ КРИТЕРІЙ ФОРМУВАННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ БЮДЖЕТНОЇ СИСТЕМИ……... 164

Клепанчук Ольга Юріївна
ОСНОВНІ ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ…….. 167

Завальницька Надія Богданівна
МАРКЕТИНГОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗРОСТАННЯ ПОКАЗНИКІВ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ПРОДАЖУ……. 170

Попович Дарія Володимирівна
СТРАТЕГІЧНІ ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ……. 174

Петик Любов Орестівна
Блащук-Дев'яткіна Наталія Зеновіївна
КЛЮЧОВІ ВИКЛИКИ КРЕДИТНОГО РИНКУ……... 179

Татарин Наталія Богданівна
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ТА МОЖЛИВІ ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ……... 182

Шушкова Юлія Володимирівна
ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОЦЕСІВ РЕІНДУСТРІАЛІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ…… 186

Ярема Ярослав Романович
ЕФЕКТИВНІСТЬ АДМІНІСТРУВАННЯ ПОДАТКУ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ В УКРАЇНІ……. 190

Смолінська Софія Дмитрівна
ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА РОЗВИТКУ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ…… 195

Ясіновська Ірина Фантинівна
ПРОБЛЕМИ ФІНАНСУВАННЯ РОЗВИТКУ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ ТА ДЖЕРЕЛА ЙОГО ФІНАНСОВОЇ ПІДТРИМКИ……. 199

Сич Ольга Анатоліївна
ПРОМИСЛОВА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ В КОНТЕКСТІ РЕВІТАЛІЗАЦІЇ…….. 202

Круглякова Віра Володимирівна
ФІНАНСОВА ДОНОРСЬКА ПІДТРИМКА ЯК ІНСТРУМЕНТ СТИМУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ……. 205

Нагорнюк Оксана Петрівна
РАННЯ ДІАГНОСТИКА ФІНАНСОВИХ КРИЗОВИХ СИТУАЦІЙ ПІДПРИЄМСТВ ЗА ДОПОМОГОЮ МОДЕЛІ СЛАБКИХ СИГНАЛІВ……. 210

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ

Стасишин Андрій Васильович
к.е.н., доцент кафедри економічної теорії
декан факультету управління фінансами та бізнесу
Львівський національний університет імені Івана Франка

НАУКОВА РОБОТА НА ФАКУЛЬТЕТІ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ ТА БІЗНЕСУ: ПІДСУМКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Факультет управління фінансами та бізнесу – наймолодший із факультетів Львівського національного університету імені Івана Франка, проте має свої не менш важливі напрацювання у науковій, навчальній та інноваційних сферах.

Місія факультету управління фінансами та бізнесу Львівського національного університету імені Івана Франка – освітня, науково-дослідницька та інноваційна діяльність, спрямована на формування творчої, всебічно розвинутої особистості, справжнього професіонала для наукової та практичної роботи у сфері фінансів та бізнесу.

Матеріально-технічна база факультету дозволяє на сучасному рівні здійснювати освітню та наукову діяльність: два навчальні корпуси факультету оснащені сучасною комп'ютерною технікою, всі адміністративні та структурні підрозділи об'єднані локальною комп'ютерною мережею, викладачі та студенти мають доступ до глобальної комп'ютерної мережі INTERNET. До послуг студентів та персоналу факультету – актовий зал, спортивний та тренажерний зали, дві бібліотеки з читальними залами, зал засідань Вченої ради, гуртожиток поліпшеного планування з блоком обслуговування, медпункт.

Пріоритетними напрямами наукової діяльності на факультеті є: дослідження інтеграційних процесів у сфері фінансів і бізнесу, фінансово-економічної безпеки держави, фінансів домогосподарств, фінансів суб’єктів господарювання, конкурентоспроможності країни та можливостей її підвищення, реформування державного і незалежного фінансового контролю в різних галузях економіки; фінансово-економічних механізмів та ефективності цільових бюджетних програм, дослідження в галузі економічного аналізу, дослідження особливостей формування фінансового потенціалу суб’єктів господарювання малого та середнього бізнесу та покращення їх фінансового забезпечення тощо.

Зазначимо, що на факультеті управління фінансами і бізнесу функціонує **наукова школа**, започаткована професором Карпінським Б.А. Основним науковим напрямом досліджень є «Формування та реалізація підходів управлінського контролю в стратегіології розвитку національного господарства».

Зокрема, за проведеним науковцями кафедри економіки та менеджменту комплексним аналізом функціонування національного господарства та його бізнесу можливо зробити висновок, що сучасні концепції активізації різнорівневих напрямків бізнес-господарювання в процесі реформування економічної системи, децентралізації (фінансової, політичної, адміністративної) владних повноважень, оцінювання даного впливу на стан фінансової системи як України так і її адміністративно-територіальних одиниць за сучасних впливів та викликів є неоднозначними і потребують системних досліджень. Виходячи із цього та маючи на меті виділення системних основ стратегіології розвитку держави в контексті формування та реалізації підходів управлінського контролю синтезовано відповідний апаратний інструментарій.

Наукова та науково-технічна діяльність займає важливе місце у системі функціонування факультету управління фінансами та бізнесу. Зокрема, у 2018 році потреби навчального процесу та виконання науково-дослідної тематики забезпечували 54 штатних працівника з числа професорсько-викладацького складу (з них 4 докторів наук та 47 кандидатів наук), що становить 88 % 2017 року. У звітному році чисельність науково-педагогічного персоналу знизилась на 12%.

За аналогічний період у 2017 році до навчального процесу було залучено 61 штатний працівник з числа професорсько-викладацького складу, (з них5 докторів наук, та 50 кандидатів наук), а у 2016 році було 57 штатних працівників.

Спостерігається суттєве зменшення чисельності працівників, які працюють за зовнішнім сумісництвом – з 11 осіб в 2014 році, до 2-ох осіб у 2018 році.

Протягом досліджуваного періоду на факультеті працює 1 працівник за цивільно-правовим договором.

У звітному періоді на факультеті маємо 5 захистів кандидатських дисертацій.

Один працівник факультету управління фінансами та бізнесу захистив дисертацію на здобуття ступеня кандидата економічних наук:

- Круглякова Віра Володимирівна «Управління інноваційним потенціалом суб’єктів господарювання харчової промисловості України» (08.00.03 – економіка та управління національним господарством).

І ще четверо випускників аспірантури 2016-2018-го років теж захистили дисертації на здобуття ступеня кандидата економічних наук:

- Старух Анна Ігорівна «Організаційно-економічний механізм стимулювання розвитку підприємництва в державному секторі економіки України» (08.00.03 – економіка та управління національним господарством);

- Маслик Роксоляна Орестівна «Формування фінансового забезпечення соціального захисту населення України» (08.00.08 – гроші, фінанси і кредит);

- Ярош Марта Володимирівна «Реформування непрямого оподаткування в Україні в умовах інтеграції до ЄС» (08.00.08 – гроші, фінанси і кредит);

- Жук Олег Богданович «Фінансове забезпечення реалізації соціальної політики держави» (08.00.08 – гроші, фінанси і кредит).

На факультеті функціонує 5 кафедр, 4 з яких є випусковими. Професорсько-викладацький склад кожної кафедри працює над кафедральною науково-дослідною роботою.

У 2018 році на факультеті виконувалась одна науково-дослідна робота за рахунок коштів державного бюджету: «***Розробка управлінської доктрини та інструментарного апарату оцінювання взаємодії і активізації домінант державотворчого патріотизму нації»*** – *н*ауковий керівник теми к.е.н., професор Карпінський Б.А. Загальний обсяг фінансування 600 тис. гривень.

Також, варто зазначити, що у звітному періоді на факультеті управління фінансами та бізнесу продовжував реалізовуватись проект за програмою Жана Моне 575241-EPP-1-2016-1-UA-EPPJMO-MODULE «Економіка у європейській інтеграції: внутрішні виклики та зовнішній вимір».

Даний проект реалізується спільно із Політехнікою Лодзькою (Польща) і фінансується за підтримки Європейської комісії. Загальна вартість реалізації проекту 26 тис. євро

Цей проект має більше навчальне спрямування ніж наукове і передбачає як запровадження нової спеціалізованої дисципліни для студентів-магістрів, так проведення ряду додаткових науково-практичних заходів, зокрема: студентських наукових диспутів; круглих столів (за участі представників від студентства, науковців, органів влади, бізнесу, громадського сектору); навчального посібника та наукових статей; проведення заключної конференції про проблеми дослідження та викладання економіки у європейській інтеграції.

Також, як уже зазначалось, на факультеті виконуються науково-дослідні теми в межах робочого часу викладачів. В межах цих тем професорсько-викладацький склад кожної кафедри видає монографії, підручники посібники та наукові публікації.

Факультет управління фінансами та бізнесу здійснює активне міжнародне наукове співробітництво. Основна мета діяльності факультету управління фінансами та бізнесу у сфері міжнародної співпраці – інтеграція у сучасний єдиний європейський освітній простір, формування образу сучасного освітнього закладу європейського рівня, що здійснює високоякісну підготовку студентів за економічними спеціальностями.

Міжнародна діяльність здійснюється за такими напрямками:

–участь у міжнародних конкурсах, що проводяться різними фондами з метою одержання грантів;

–обмін інформацією про науково-методичні розробки, участь у конференціях, виставках, семінарах, спільні публікації тощо;

–співробітництво з закордонними ВНЗ, в тому числі обмін викладачами та студентами, аспірантами;

–виконання спільних міжнародних проектів;

–публікаціях наукових праць у закордонних виданнях.

У 2018 році кафедра державних та місцевих фінансів і факультет управління фінансами та бізнесу продовжує брати участь у міжнародній науковій мережі RENET, яка була створена наприкінці 2015 року і зараз координується Шяуляйським університетом (Литва).

Продовжено співпрацю із Інститутом європейської політики «Institut fur Europaische Politik» (Берлін), який з 2015 р. реалізує проект CiSEP (Громадська школа дієвих практик ЄС) спільно з громадською мережею «ОПОРА» в Україні.

Як уже зазначалось, важливою складовою міжнародної діяльності факультету є реалізація проекту за програмою Жана Моне 575241-EPP-1-2016-1-UA-EPPJMO-MODULE «Економіка у європейській інтеграції: внутрішні виклики та зовнішній вимір».

Показовим є й те, що у 2018 році викладачі факультету стали учасниками програми академічної мобільності **«ERASMUS+» і проходили стажування в:**

Університеті Париж XII Валь-де-Марн (Франція): к.е.н. Шпарик Х.В. та к.е.н., доц. Герасименко О.В.

В Жешівському університеті (Республіка Польща): доц. Пасінович І.І.

У Вроцлавському університеті (Республіка Польща): доц.. Сич О.А.

В Люблінському Католицькому університеті імені Івана Павла II (Польща): проф. Васьківська К.В. Професор прочитала лекцію за кордоном на тему «Управління інноваційним капіталом: комплексний підхід» для студентів магістрів спеціальності «Господарка просторова» І року навчання, 11.10.2018р.

Ще одним стратегічним напрямом діяльності факультету управління фінансами та бізнесу є науково-дослідна співпраця з установами Академії наук України та фінансовими установами, а саме:

- Головним управлінням Державної фіскальної служби України у Львівській обл.,
- Львівською митницею ДФС України,
- Західним офісом Державної аудиторської служби України,
- Департаментом фінансів ЛОДА,
- Департаментом освіти і науки ЛОДА,

- банківськими установами,

- страховими і консалтинговими компаніями, та іншими фінансами установами .

В рамках цієї співпраці:

- виконуються спільні наукові проекти;

- залучаються провідні спеціалісти Головного управління Державної фіскальної служби України у Львівській області, Львівської митниці ДФС України, Західного офісу Державної аудиторської служби України, банківських установ, страхових компаній, департаментів ЛОДА до спільної організації та проведення лекцій-диспутів, наукових семінарів, науково-практичних конференцій, симпозіумів, круглих столів, навчальних тренінгів та інших заходів;

- організовуються стажування та практики для викладачів і студентів факультету;

- проводяться виїзні оглядові лекції, екскурсії тощо.

Також, з метою розв'язання освітніх і соціально-економічних проблем Львівщини науково-педагогічні працівники та студенти факультету активно співпрацюють з Міською радою м. Львова, зокрема: поглиблено наукову співпрацю з Інститутом міста через розширення участі кафедр в загальноукраїнських і міжнародних проектах з проблем фінансів, публікування наукових статей, участь у конкурсах ЛМР; залучення молоді до навчання в органах місцевого самоврядування на благо громади міста Львова, самореалізації та для формування резерву молодих, кваліфікованих кадрів.

Тобто, факультет тісно підтримує зв'язки з майбутніми роботодавцями у різних сферах економічного, фінансового та наукового профілю.

У 2018 році викладацьким складом факультету опубліковано 3 монографії та 7 навчальних посібників та 1 словник (рис. 1.).

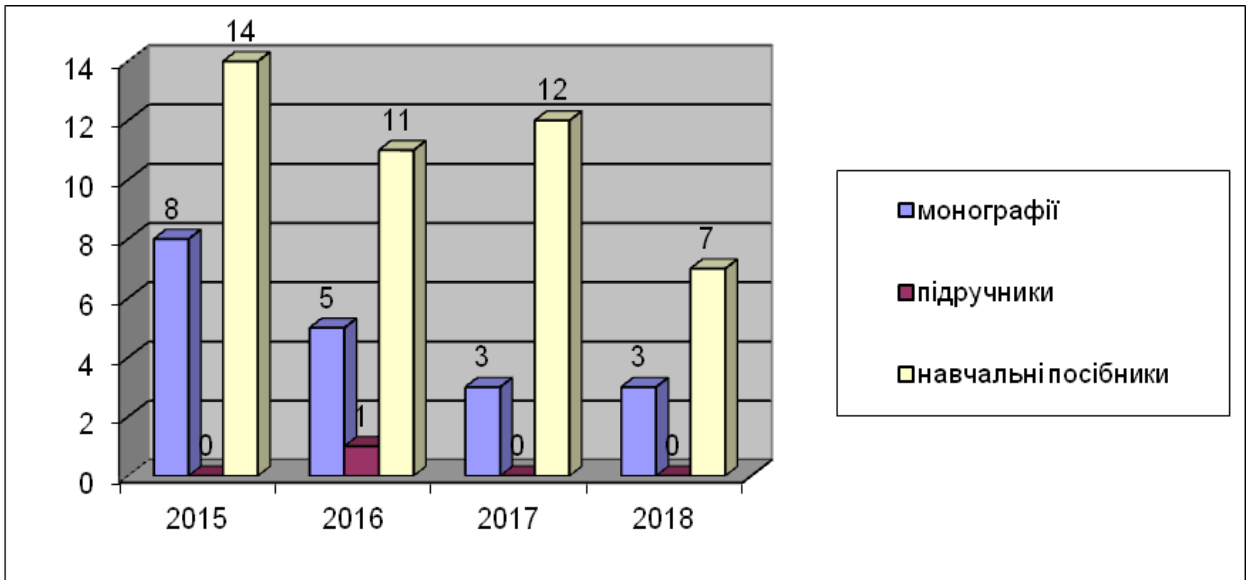

Рис. 1. Публікації викладачів факультету управління фінансами та бізнесу

Щодо публікації статей, то у звітному періоді викладачами факультету опубліковано 79 публікацій у виданнях, які включені до міжнародних наукометричних баз даних (2 Web of Science та 77 - з Index Copernicus) та 24 публікації у фахових виданнях України (рис. 2.).

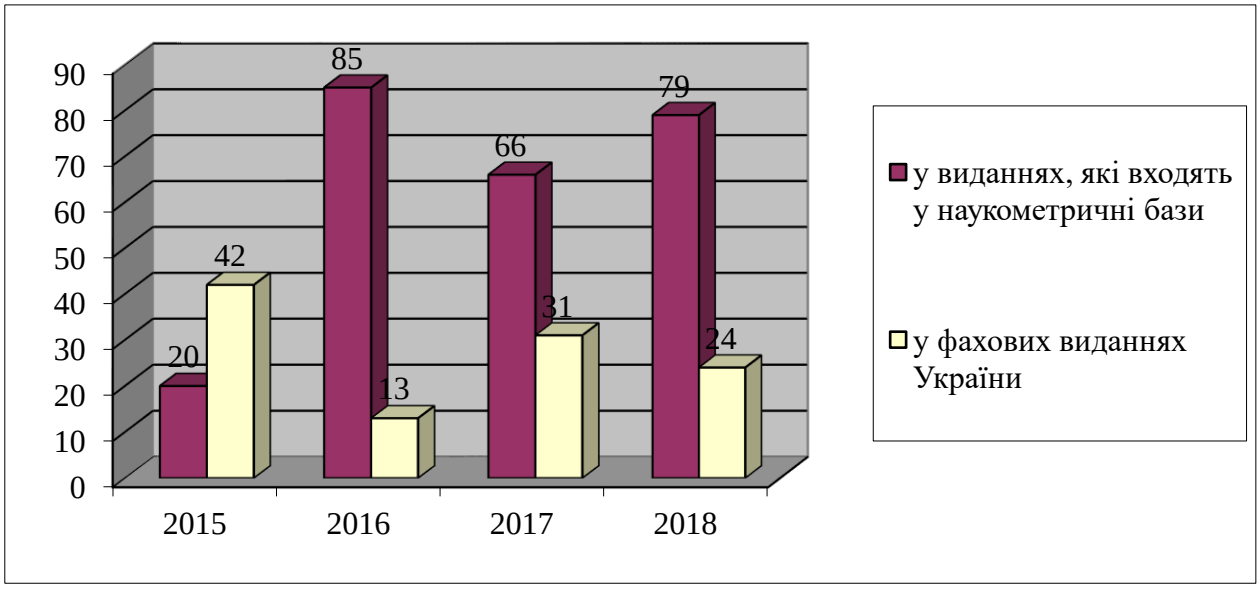

Рис. 2. Публікація статей викладачами факультету управління фінансами та бізнесу

Показовим є і те, що працівники факультету беруть активну участь у міжнародних та вітчизняних конференціях. У звітному періоді викладачами було представлено 44 тези на міжнародних конференціях, 92 тези на вітчизняних конференціях, а також 2 науковців факультету брали участь у міжнародних конференціях за межами України.

Також, хочеться відмітити, що на факультеті було проведено І Всеукраїнську науково-практичну конференцію «***Державна фінансова політика України в умовах євроінтеграції: погляди науковців та практиків»,*** проведена кафедрою державних та місцевих фінансів 14 грудня 2017 року. (Форма проведення – дистанційна).

Проблеми, що висвітлювались у матеріалах тез доповідей: проблеми ефективного функціонування і перспективи подальшого розвитку національної фінансової системи; сучасні тенденції регулювання зовнішньоекономічної діяльності України в умовах євроінтеграції; актуальні проблеми розвитку податкової політики України та фінансове регулювання і безпека бізнес-середовища.

За результатами проведення конференції всім учасникам було відправлено сертифікат про участь, а на сайті факультету управління фінансами та бізнесу ЛНУ імені Івана Франка розміщено електронний збірник тез доповідей конференції .

З 2 по 8 лютого 2018 року на факультеті управління фінансами та бізнесу ЛНУ імені Івана Франка проводилась Звітна наукова конференція університету за 2017 рік. Секція управління фінансами та бізнесу. Її проведення є доброю традицією для підведення

підсумків щодо стану, тенденцій та перспектив розвитку наукової діяльності факультету загалом та кафедр зокрема.

За підсумками Звітної наукової конференції факультету видано електронний збірник тез доповідей

Науково-дослідна та інноваційна робота студентів і молодих вчених факультету управління фінансами та бізнесу організовується і спрямовується 5-ма кафедрами факультету. На факультеті функціонують **7 студентських наукових гуртків** за відповідними напрямами та науковими інтересами. Із результатами своїх наукових досліджень студенти беруть активну участь у вузівських, регіональних, всеукраїнських та міжнародних конференціях, семінарах, круглих столах, наукових диспутах та інших наукових заходах.

Студентами було опубліковано одноосібно або спільно з науковими керівниками кафедр факультету 258 тез доповідей на конференціях та 75 статей у фахових виданнях України (рис. 3).

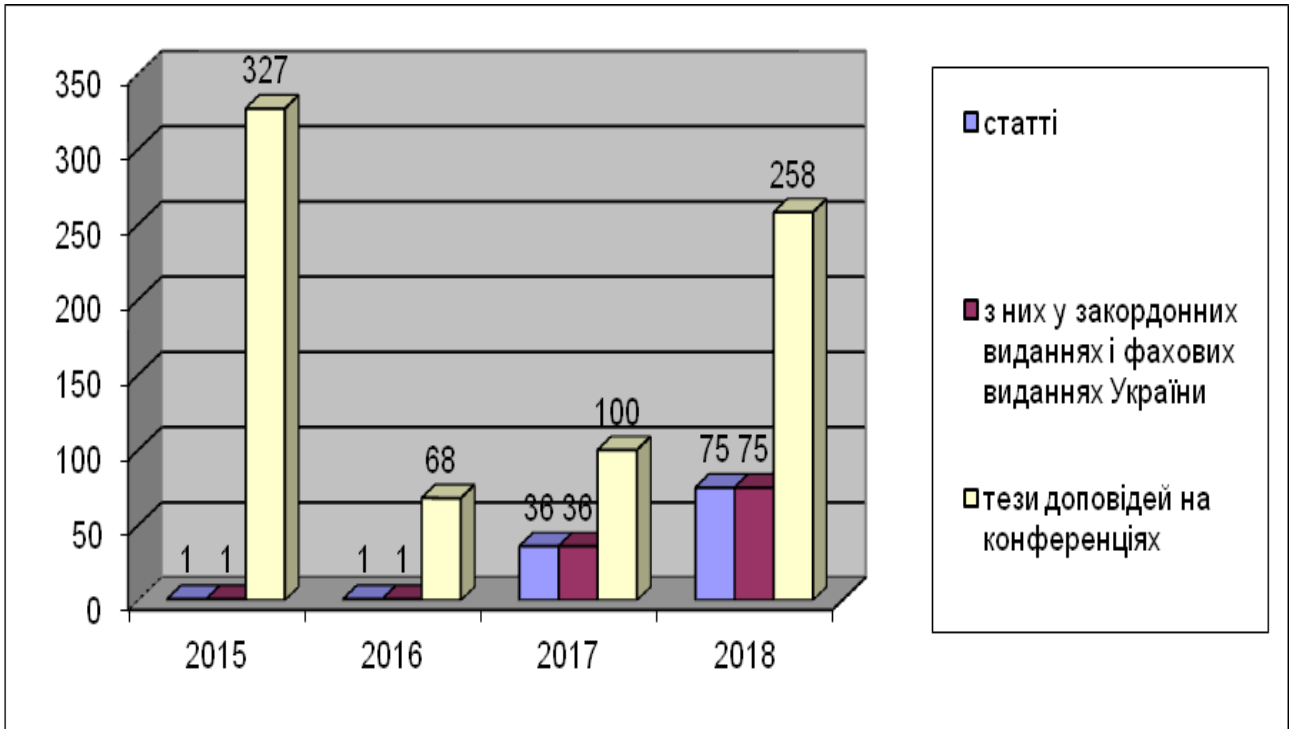

Рис. 3. Студентська наукова робота на факультеті управління фінансами та бізнесу

У звітному періоді 4 студенти факультету взяли участь у ІІ етапі Всеукраїнської олімпіади і студентка магістратури Климович Ірина зайняла 2-ге місце у ІІ етапі Всеукраїнської олімпіади зі спеціальності “Публічне управління та адміністрування”, а її колега студентка Береза Софія – отримала диплом за інноваційність.

Також, у звітному періоді студентка магістратури Щур-Живко Оксана – отримала **стипендію ЛОДА.**

Романів Євген Миколайович
к.е.н., професор кафедри обліку і аудиту
факультет управління фінансами та бізнесу
Львівський національний університет ім. Івана Франка

ФІНАНСОВІ РОЗСЛІДУВАННЯ: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ

Зміна і затвердження Вченою радою Університету спеціалізації кафедри обліку і аудиту на «Облік, аналіз та фінансові розслідування» поставила перед професорсько-викладацьким складом нові завдання у навчально-педагогічному напрямку роботи.

Така спеціалізація кафедри була викликана збільшенням кількості правопорушень у фінансові сфері у частині незаконного використання державних коштів як у бюджетній сфері, так і у фінансово-господарській діяльності підприємств і організацій державної і недержавної форми власності.

Особливу тривогу на державному рівні складає зменшення кількості ревізій, перевірок і аудитів за станом виконання як державного, так і місцевих бюджетів.

Практична ліквідація проведення не рідше, як один раз у два роки ревізій стану складання і виконання, особливо, місцевих бюджетів на період – «по потребі», на один раз у п’ять-шість років, привів не тільки до різкого збільшення нецільового, неефективного витрачання бюджетних коштів, але і до неможливості їх відшкодування за попередні періоди (фактично більше як за два попередні роки).

Реорганізація державного фінансового контролю – Державної контрольно-ревізійної служби України (ДКРС, а у народі – КРУ) спочатку на Державну фінансову інспекцію (ДФІ), а пізніше (15 жовтня 2015 року) створення на її базі Державної аудиторської служби України та зменшення кількості працівників контрольно-ревізійного апарату і ліквідації міськрайонної ланки цієї служби взагалі, привела до наведених вище фактів – різкого збільшення незаконних видатків бюджетних коштів і послаблення державної фінансової дисципліни в цілому.

Голова Рахункової палати України Валерій Пацкан 30 жовтня 2018 року на своїй сторінці у Facebook заявив: «Після оголошення курсу на децентралізацію і ухвалення нового закону так сталося, що місцеві бюджети ніхто не перевіряє».

На цей виклад відреагувала Голова Держаудитслужби України Лідія Гаврилова, яка зазначила, що така заява не відповідає дійсності, тобто недостовірна. І наголосила, що за дорученням Уряду закінчено нещодавно аудит бюджету Дніпропетровської області, триває – Сумської області, на черзі – Полтавської області. Крім того, територіальні підрозділи

Держаудитслужби проводять відповідні аудити місцевих бюджетів в областях.

Наприклад, Західний офіс Держаудитслужби по підсумках роботи за 9-ть місяців 2018 року провів 100 аудитів і ревізій і виявив незаконних видатків на суму майже 90 млн. грн., з яких відшкодовано 55,8 млн. грн., а правоохоронним органам передано матеріали 49 ревізій.

За переданими у минулі періоди матеріалами розпочато 14 досудових розслідувань та 11 досудових розслідувань по цьогорічних матеріалах. Крім того, 315 осіб притягнуто до адміністративної відповідальності.

Аудитом бюджету міста Стрия виявлено порушень, що призвели до втрат на 4,6 млн. грн. та втрачено 340 млн. грн. доходів у бюджет.

За результатами аналізу процедур закупівель попереджено порушень шляхом відміни торгів та розірвання укладених договорів на суму 508 млн. грн.

Колегія 02.11.2018 року також проаналізувала стан дотримання антикорупційного законодавства, виконавської дисципліни та розгляду звернень громадян, що надійшли у звітному періоді.

Аналізуючи стан реорганізації фінансового контролю в Україні, слід наголосити, що передбачено не штучне збільшення кількості ревізій чи аудитів, а їх якість та кінцевий результат щодо відшкодування нанесених державі втрат і збитків.

Зокрема, коли у Львівській області було 27-29 місцевих бюджетів, то зараз у зв'язку з організацією об'єднаних територіальних громад їх біля 50 (48), а тому виникає питання про доцільність їх ревізувати регулярно кожні 2 роки, а, навіть, у 3 чи 5-ть років.

Робота щодо вдосконалення і реформування системи державного фінансового контролю, а також створення служби фінансових розслідувань (СФР) продовжується.

Відповідно викладачі, які готують кадри фахівців для цих служб, повинні поліпшувати та удосконалювати рівень викладання дисциплін спеціалізації, добиватися якісної підготовки випускників, що будуть затребувані на ринку праці нашої держави, як висококваліфіковані спеціалісти – конкурентоздатні належно виконувати свої обов'язки професійно і на належному рівні.

Ситник Наталія Степанівна
доктор економічних наук, професор
в.о. завідувача кафедри державних та місцевих фінансів
факультет управління фінансами та бізнесу
Львівський національний університет імені Івана Франка

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА ЯК СКЛАДОВА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Стан економічної системи держави характеризує її економічна безпека , яка у період трансформацій має схильність до коливань, що відбуваються в економічній системі.

Економічна безпека включає ряд підсистем - найважливіших, взаємопов'язаних структурних складових (рис.1).

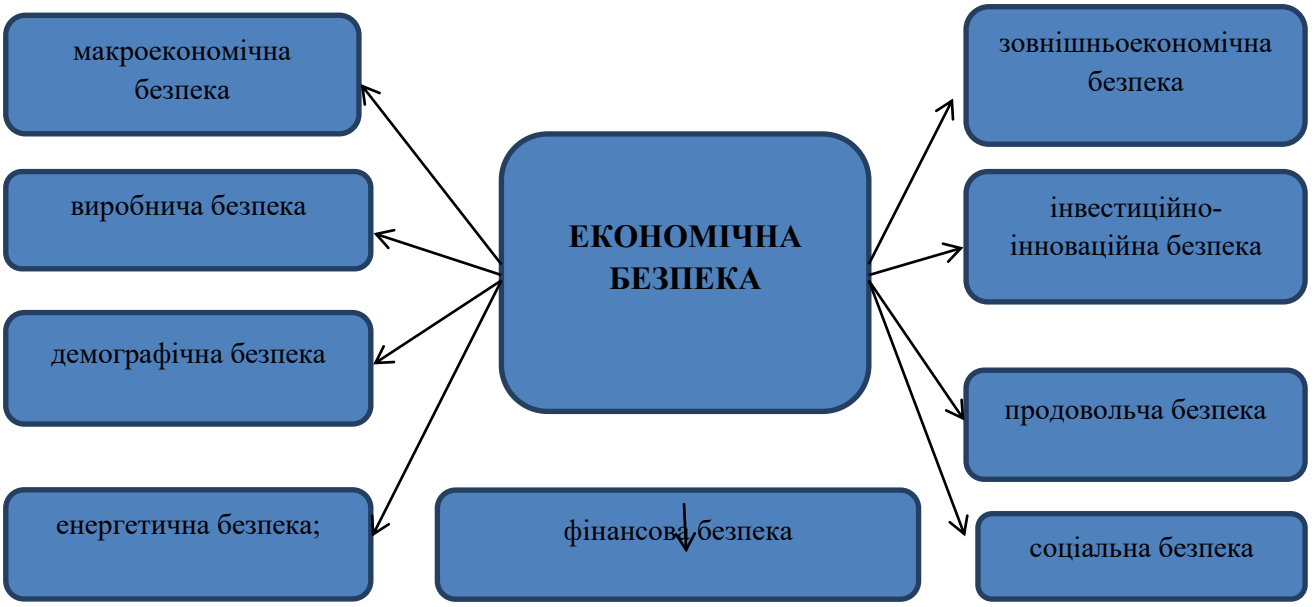

Рис.1. Складові економічної безпеки.

Однією із найважливіших її складових є фінансова безпека, без якої практично неможливо вирішити жодне із завдань, що стоять перед державою. До того ж дезорганізація цієї системи, що йде поряд з її криміналізацією, створює значну загрозу економічній безпеці України і може привести до негативних наслідків. При цьому фінансова безпека є основним гарантом економічної стабільності, забезпечуючи виробничий базис інфраструктурними інститутами розподілу фінансових, у т.ч. інвестиційних ресурсів. Нехтування станом фінансової безпеки може призвести до катастрофічних наслідків: занепаду галузей, банкрутства підприємств і, зрештою, підриву системи життєзабезпечення держави з подальшою втратою її суверенітету [1].

Фінансова безпека - це стан фінансової системи країни, за якого створюються необхідні фінансові умови для стабільного соціально-економічного розвитку країни, забезпечується її стійкість до фінансових шоків та дисбалансів, створюються умови для збереження цілісності та єдності фінансової системи країни.

Забезпечення належного рівня фінансової безпеки на національному, регіональному, підприємства та фізичної особи – це гарантія незалежності держави та можливість уникнути негативних наслідків у розвитку національної економіки, умова стабільності та ефективної життєдіяльності суспільства, досягнення ефективної взаємодії з міжнародними фінансовими й економічними інституціями. Її стан значною мірою залежить від гармонійного взаємозв’язку та розвитку всіх її складових.

Складовими фінансової безпеки є [2].

➢ *банківська безпека* - це рівень фінансової стійкості банківських установ країни, що дає змогу забезпечити ефективність функціонування банківської системи країни та захист від зовнішніх і внутрішніх дестабілізуючих чинників незалежно від умов її функціонування;

➢ *безпека небанківського фінансового сектору* - це рівень розвитку фондового та страхового ринків, що дає змогу повною мірою задовольняти потреби суспільства в зазначених фінансових інструментах та послугах;

➢ *боргова безпека* - відповідний рівень внутрішньої та зовнішньої заборгованості з урахуванням вартості її обслуговування та ефективності використання внутрішніх і зовнішніх запозичень та оптимального співвідношення між ними, достатній для задоволення нагальних соціально-економічних потреб, що не загрожує суверенітету держави та її фінансовій системі;

➢ *бюджетна безпека* - це стан забезпечення платоспроможності та фінансової стійкості державних фінансів, що надає можливість органам державної влади максимально ефективно виконувати покладені на них функції;

➢ *валютна безпека* - це стан курсоутворення, який характеризується високою довірою суспільства до національної грошової одиниці, її стійкістю, створює оптимальні умови для поступального розвитку вітчизняної економіки, залучення в країну іноземних інвестицій, інтеграції України до світової економічної системи, а також максимально захищає від потрясінь на міжнародних валютних ринках;

➢ *грошово-кредитна безпека* - це стан грошово-кредитної системи, що забезпечує всіх суб'єктів національної економіки якісними та доступними кредитними ресурсами в обсягах та на умовах, сприятливих для досягнення економічного зростання національної економіки.

➢ *податкова безпека* полягає в забезпеченні достатності фінансових ресурсів для здійснення поточних витрат та економічного розвитку країни.

➢ Безпосередній вплив на забезпечення податкової безпеки держави здійснює існуюча система оподаткування, яка є підсистемою податкової системи країни і сукупністю наявних у державі податків і зборів та механізмів їх справляння. Ефективна система оподаткування є одним з визначальних складників забезпечення економічного зростання держави.

➢ *фінансова безпека детінізації економіки* визначається можливістю організаційної та економіко-правової інфраструктури превентивно й ефективно протидіяти виявам тіньової економіки, локалізовувати та обмежувати їх масштаби.

Фінансова система України залишається уразливою до негативного впливу зовнішніх чинників та внутрішніх дисбалансів:висока вартість банківських кредитів, значний рівень доларизації економіки, постійне збільшення частки тіньового сектору економіки, від’ємне

значення платіжного балансу, а в умовах гібридної війни вагомість визначених чинників уразливості значно посилилася [3].

Ефективно протидіяти загрозам фінансовій безпеці держави, зокрема корупції і виснаженню фінансових ресурсів держави, можливо лише за умови проведення системних дій, які мають містити в собі механізми у сфері бюджетної та монетарної політики, фондового ринку, а також у сфері регулювання корпоративного сектору економіки,**своєчасного виявлення і усунення системних загроз та запобігання їх виникненню в майбутньому[4].**

На наш погляд, основними напрями зміцнення фінансової безпеки України є:

- активізувати роботу в напрямі зміцнення власної капітальної бази банками;
- розробити заходи щодо запобігання відтоку депозитів фізичних осіб, відновити довіру населення щодо розміщення коштів на довгостроковій основі;
- зменшити присутність іноземного капіталу в банківській системі України та ін.;
- проведення оптимальної податкової політики в контексті зростання загального обсягу бюджетних доходів;
- удосконалення інструментів залучення до інвестиційної сфери особистих заощаджень приватного сектору та доходів населення країни;
- зменшити негативне сальдо торговельного балансу України;
- спрямування кредитних ресурсів МВФ не на «штучну» підтримку гривні, а на структурні інвестиційні зрушення та реформування економіки, суворий контроль доцільності використання таких коштів;
- збалансування грошового й товарного ринків, тобто зниження рівня інфляції.

Отже, слід зазначити, що чимало фінансових проблем є для України якісно новими, оскільки сучасна національна фінансова система формується паралельно із трансформацією економіки та системи державного управління. До того ж в умовах переходу до відкритої економіки Україна зазнає дії потужних зовнішньоекономічних чинників, що також істотно впливає на її економічну безпеку.

Список літератури:

1. Власюк О. С.Актуальні проблеми фінансової безпеки України в умовах посткризової трансформації : монографія / О. С. Власюк. — К. : НІСД, 2014. — 432 с.

2. Комарницький І. М. Сутність і шляхи забезпечення фінансової безпеки держави [Текст] / І. М. Комарницький, І. А. Франів, Б. М. Комарницький // Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право). – 2010. – Вип. 2(49). – С.22–28.

3. Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України «Про затвердження

Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України» від 9 жовтня 2013 року N 1277 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://cct. com.ua/2013/29.10.2013_1277.htm.

4. Савицька О. Оцінка та шляхи забезпечення фінансової безпеки України / О. Савицька // Економічний форум. – 2012. – № 3. –С.17.

5. Єрмошенко М. М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення : монографія / М. М. Єрмошенко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.disslib.org/upravlinnja-ekonomichnoju-bezpekoju-pidpryyemnytstva.

Комарницька Ганна Омелянівна

к. е. н., доцент, в.о. завідувача кафедри економіки та менеджменту

факультет управління фінансами та бізнесу

Львівський національний університет імені Івана Франка

РОЗВИТОК ІНСТИТУТУ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УМОВАХ ВПРОВАДЖЕННЯ РЕФОРМИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Публічність розвитку інституту місцевого самоврядування є основною передумовою відкритості та прозорості діяльності влади. Для ефективного функціонування відкритої системи інституту місцевого самоврядування повинні бути залучені всі верстви населення та влади. І саме з найнижчого рівня організації інституту місцевого самоврядування необхідно починати реформування влади. Саме тому, для нашої держави саме зараз є так актуальне питання про розвиток децентралізації.

Децентралізація місцевого самоврядування включає як політичну, так і адміністративну сторони. Децентралізація може бути територіальною - переміщення влади від центрального міста на інші території, і може бути функціональною - шляхом передання повноважень на прийняття рішень з головного органу будь-якої галузі уряду до чиновників нижчих рівнів. Для ефективного впровадження реформи децентралізації саме в Україні, слід врахувати особливості державного управління, які формувалися протягом років під впливом різних чинників: політичних, соціо-культурних, етнографічних та інших.

Основне завдання реформи – створити умови для розвитку громад та наблизити послуги до людей шляхом формування заможних громад, передачі більшої частини повноважень на базовий рівень управління та чіткого розмежування функцій між рівнями управління, а також гарантувати належне ресурсне забезпечення місцевого самоврядування. Докорінне реформування державної влади, як на рівні органів місцевого самоврядування так і на рівні органів виконавчої влади, не можливе без перегляду основної законодавчої бази, внесення змін до чинного законодавства та розробки і ухвалення абсолютно нових

нормативно-правових актів, які стануть законодавчим підґрунтям для якісного здійснення реформування управління.

Законодавче підґрунтя покликане кардинально змінити чинний устрій держави та її територіальні засади на кожному з рівнів почало формуватися ще у 2014 році. Спільними надбанням вітчизняних фахівців, експертів та науковців був проект змін до Конституції, який вони розробили та передали на широке публічне обговорення. Зміни активно підтримало суспільство та високо оцінила Венеційська Комісія. На жаль, політичні обставини не дозволили Верховній Раді України прийняти подані Президентом України зміни до Конституції щодо децентралізації. Тому Уряд з 2014 року розпочав реформу в межах чинної Конституції.

Наприкінці 2015 року було прийнято низку законів щодо оптимізації розподілу повноважень – передачі їх від органу виконавчої влади до органів місцевого самоврядування, що дозволило посилити функціональну та фінансову спроможність місцевого самоврядування. Сформований пакет законів, які суттєво збільшують коло повноважень органів місцевого самоврядування та оптимізують систему надання адміністративних послуг на місцевому ріні. Основні з них такі як зміни до Бюджетного та Податкового кодексів, Закони України «Про добровільне об’єднання територіальних громад», «Про співробітництво територіальних громад», «Про засади державної регіональної політики» та інші. Це у свою чергу дало можливість передати органам місцевого самоврядування відповідного рівня повноваження з реалізації базових адміністративних послуг, але ще залишаються невирішені питання, які перешкоджають якнайшвидшому впровадженню реформи та потребують додаткового прийняття законодавчих нормативно-правових актів для їх врегулювання.

Основу організаційної структури державного управління становить система органів виконавчої влади, яка реалізуючи певну частину повноважень держави, виконує функції пов’язані з реалізацією положень Конституції держави, її законів та інших нормативних актів. Органи виконавчої влади мають своєрідну систему, основним призначенням якої є виконання та забезпечення виконання положень Конституції та законів держави.

Виконавчу владу на місцях представляють місцеві державні адміністрації. Діяльність їх регулюються Конституцією України та Законом України «Про місцеві державні адміністрації» . Місцеві державні адміністрації є юридичними особами та своїм найменуванням, рахунки в установах банків України.

Саме такі органи виконавчої влади як місцеві державні адміністрації, зокрема, облдержадміністрації та райдержадміністрації найбільше відчувають на собі реформу

децентралізації влади. Адже чинний уряд неодноразово наголошував на їх ліквідації та утворені зовсім нової ланки виконавчої влади, такої як інститут префектів.

Згідно законопроекту, префект є місцевим органом виконавчої влади і входить до системи органів виконавчої влади. Створення інституту префектів для нагляду за додержанням Конституції і законів України органами місцевого самоврядування передбачено проектом закону «Про внесення змін до Конституції України (щодо децентралізації влади)». На його основі з урахуванням усіх змін та зауважень був створений проект закону «Про префекта». Метою законопроекту є визначення префекта як основного представника виконавчої влади в районах і областях, у Києві та Севастополі.

Законодавча база для впровадження інституту префектів почала формуватися ще у 2015 році. Тоді одним з перших нормативно-правових актів, які передбачали зміни в місцевих органах виконавчої влади був проект Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо децентралізації влади)». Ним було запропоновано ґрунтовні зміни щодо впровадження реформи децентралізації влади в Україні та зміцнення конституційно-правового статусу органів місцевого самоврядування.[1]

Законопроектом було передбачено, що чіткий розподіл повноважень в органах місцевого самоврядування, а також виконавчих органах різних рівнів влади, здійснюється за принципом субсидіарності, що відповідає Європейській хартії місцевого самоврядування. Враховуючи це, змінами ліквідовуються та реорганізовуються з конституційного регулювання місцеві державні адміністрації та відповідно скасовуються інститут голів місцевих державних адміністрацій. Натомість основні повноваження зосереджуються на базовому рівні у громаді.

В сучасних умовах діяльності адміністрацій їх робота зводиться лише до посередництва між центральною владою та місцевим населенням, що фактично нівелює її вплив на суспільне життя. Трансформація їх повинна забезпечити створення малих, але ефективних «офісів», які будуть виконувати максимальну кількість обов’язків, але з мінімальною кількістю працівників, що зумовить оптимізацію внутрішньої структури та персонального складу.

Найефективнішим рішенням при реорганізації відповідних структур є створення виконавчих комітетів при місцевих радах, яким і будуть передані відповідні повноваження. Проте необхідно чітко розмежувати повноваження префектів та місцевого самоврядування, для запобігання посилення президентської вертикалі та з метою створення ефективної системи публічної влади та державного управління.

Порівняльний аналіз структури місцевої адміністрації та майбутньої префектури вкотре доводить те, що перш ніж вводити відповідні зміни, їх потрібно чітко деталізувати у

законодавстві, аби потім не виникало розбіжностей та суперечностей, які зможуть становити загрозу територіальній цілісності та суверенітету держави, в першу чергу доведуть спроможність суспільства існувати та реалізовувати свої права та свободи.

Для оптимізації діяльності роботи перш за все необхідно чітко систематизувати електронний документообіг та технічне забезпечення. Забезпечити чіткий контроль за реалізацією державних та регіональних програм, це теж є основним із завдань префекта, яке залишається йому від адміністрації. Обмеження залежності інституту префекта від глави держави, та сконцентрованість на реалізацію питань місцевого самоврядування – органами місцевого самоврядування до компетенції, яких вони належать, а питання в реалізації державного управління, до повноважень майбутніх префектів.

Проаналізувавши структуру сучасного стану облдержадміністрації можна зазначити, що чисельність штату даної структури є надзвичайно великою, а функції, які вона виконує часто у своїй діяльності дублюються із функціями, які у своїй діяльності повинні забезпечувати органи місцевого самоврядування, це робить також їх частково залежними від адміністрації та провокує надмірну централізацію та розширення апарату виконавчих органів на місцях. На противагу такому сучасному устрою і пропонується ввести інститут префекта. Обласна державна адміністрація є складною багаторівневою організаційною структурою, яка має багаточисельний штат та виконує різноманітні функції у забезпеченні різних галузей діяльності. Про те не завжди штатні розписи є виправдані, і відповідають потребам виконання ними відповідних функцій, особливо зараз коли вагома частина цих повноважень має передатися органам місцевого самоврядування.

Потреба у такого типу широкомасштабному керівному органі втрачається, проте він має набути більше формату дорадчого, контрольно-наглядового органу за додержанням забезпечення стабільності, ефективності та розвитку цих сфер на місцях – на рівні органів місцевого самоврядування. Структура повинна складається з префекта та його заступника. Постає питання в його необхідності. Проте відсутність префекта з поважних причин, чи відряджень має кимось компенсуватись та забезпечувати безперебійну роботу префектури навіть за відсутності префекта.

На сьогодні відсутність достатньої правової бази для розмежування сфер компетенції органів виконавчої влади та місцевого самоврядування і розподілу повноважень між органами місцевого самоврядування різного рівня як наслідок має високий рівень дублювання функції, повної безвідповідальності та процвітання корупції. Перекладання відповідальності та безініціативність у вирішенні проблем громадян сприяє низькому рівню довіри громадян до інституту місцевого самоврядування.

Крім докорінної зміни форми державного управління інститут префектів, також являє собою контрольно-наглядовий орган виконавчої влади, який в першу чергу покликаний здійснювати вплив на органи місцевого самоврядування, а також встановлювати законність їх дій. Проте не завжди цей контроль може бути позитивним, враховуючи соціально-політичне становище нашої країни.

Саме надання префектам широких контрольно-наглядових повноважень становить суттєву загрозу для місцевого самоврядування, адже цим самим законом не прописано жодної можливості відстоювати свої законні права та надані їм повноваження, від можливих ситуацій нехтування префектами посадового становища. Та найгіршим є те, що оскаржити рішення про незаконність нормативно-правових актів, органи місцевого самоврядування не мають ніякого права, і їм залишається лише чекати рішення суду.

Суперечливим є повноваження префекта щодо розпуску місцевої ради у разі якщо їх нормативно-правові акти, на думку префекта не відповідають законодавству, а право префекта зупиняти рішення місцевих рад з подальшим розглядом їх судом , який це може робити роками, надає можливості суттєвого тиску на органи місцевого самоврядування. Також, варто задуматись і про компетентність та наявності професійних знань префекта в усіх підлеглих йому сферах, для можливості керівництва над ними та здійснення за їх допомогою державного управління.

Як видно, ризики від запровадження посади префекта значно поступаються його перевагам. Таке нововведення є адекватною реакцією на виклики часу та ситуацію в українському суспільстві. Безумовно, пропонований інститут далекий від досконалості, але значно прогресивніший за існуючу вертикаль влади і краще відповідає сучасним реаліям. Проаналізувавши практичні методи та моделі реформування управління у світі, можна зробити висновки, що не існує однієї універсальної моделі, яка б могла повністю забезпечити успішне запровадження змін, та повністю підійшла б для реформування державного управління України.

Різні умови розвитку, соціокультурні чинники, етнічні та етнографічні особливості є причиною того що, одні і ті самі реформи або зміни, в різних країнах сприймаються по різному, відповідно до цього і формувались абсолютно різні моделі організації інституту місцевого самоврядування та їх взаємозв’язків з органами виконавчої влади.

Основні децентралізаційні процеси, та реформування влади в державі в більшості європейських країн завершились ще десятиліття тому, і були досить успішними. Україна в цьому плані, не тільки дуже відстала, але й повернулась назад, закріпивши на законодавчому рівні повну децентралізацію та підконтрольність президентській вертикалі. Тому саме від прийняття закону про префекта, який повинен деталізувати та чітко прописати повноваження

проектів згідно конституційних норм, залежатиме подальший хід реформи в Україні та успішне завершення реформи децентралізації.

Список літератури:

1. Проект Закону України «Про префектів» від 16 листопада 2015 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2016/01/prefekti-16.11..pdf

Гупало Олег Григорович

к.е.н., доцент, в.о. завідувача кафедри економічної теорії

факультет управління фінансами та бізнесу

Львівський національний університет імені Івана Франка

ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ

Прогноз соціально-економічного розвитку кожної країни, його темпів і структурних змін вимагає аналізу напрямків розвитку світової економіки та визначення можливостей зовнішніх умов, а також діагнозу зовнішніх викликів. Комплексне вивчення чинників дає можливість опрацювати концепцію тривалого і зрівноваженого розвитку у перспективі на довгий період. Після 27-річного періоду трансформації Україна все активніше проводить політику відкритої економіки, стає учасником сучасних процесів:

- глобалізації й інтернаціоналізації світової економіки;
- лібералізації міжнародних економічних зв’язків, особливо лібералізації міжнародних торговельних оборотів і фінансових переливів;
- поглиблення інтеграції між країнами Європейського Союзу;
- науково-технічної революції, яка базується на нових технологіях, у результаті чого прискорились темпи розвитку, насамперед телекомунікації й інформатики;
- інституціоналізації політично-економічних відносин у сучасному світі.

Україна вже стала невід’ємною складовою світового господарства, а тому й складні завдання свого соціально-економічного розвитку має вирішувати з урахуванням міжнародних викликів, які швидко набувають глобальних рис[1, 3].

Більшість прогнозів щодо перспектив світової економіки передбачає подальший розвиток процесів глобалізації, які будуть супроводжуватися лібералізацією міжнародних економічних переміщень, інтенсифікацією діяльності транснаціональних корпорацій і поглибленням комплексних міжнародних зв’язків. Результатом цих процесів стане зростання рівня інтернаціоналізації економічного життя, насамперед збільшення рівня інтернаціоналізації ринків продуктів (товарів і послуг), ринків виробничих чинників, зокрема

капіталу та технічної інформації в широкому розумінні. Буде розвиватися інтернаціоналізація міжнародних організацій та інституцій, які обслуговують зовнішні обороти (зокрема банків і страхових компаній), а також так званих externalities, тобто своєрідних «побічних наслідків» виробництва (зростання деградації натурального середовища) і споживання (поглиблення різниці у доходах).

Лібералізація міжнародного обміну буде важливим імпульсом розвитку глобальної економіки, тобто подальшої інтеграції національних економік світу в цілісний економічний організм [2, 69-77]. Зростання взаємозалежності і чутливості до змін зовнішнього оточення буде стимулювати діяльність так званих великих транснаціональних корпорацій, які набувають все більшого значення. Відносно прості, легкі для кількісного аналізу торговельні зв'язки, характерні для традиційної світової економіки, будуть і надалі поступатися перед виробничими зв'язками коопераційно-спеціалізаційного, науково-технічного, фінансово-банківського, страхового, інституційного характеру, які утворюють систему, складну для статистичного аналізу. Їхній динамічний розвиток знайде відображення у кількісно-якісних змінах інфраструктури, необхідної для швидкого здійснення міжнародних торговельно-фінансових операцій.

Домінуючим глобальним процесом є перехід розвинутих суспільств до ери інформаційної цивілізації. Масштаби цього процесу визначають чинники, які матимуть вирішальний вплив на конкурентоспроможність економік. Подальша еволюція структури конкурентних переваг окремих країн і регіонів світу буде похідною впливу таких чинників, зміна структури секторів створення національного продукту, зростаюче значення наукомістких галузей і секторів, зростання ролі нових методів правління, у тому числі інтегрального управління якістю, високого потенціалу інтелектуального людського капіталу, збільшення обсягів міжнародного поділу праці з одночасним скороченням поділу праці міжгалузевого типу. Однак темпи цих перетворень будуть визначатися характером, інтенсивністю і диференціацією проконкурентної політики деяких країн, зокрема техніко-технологічної політики.

Разом з тим. швидка і ефективна реорганізація економіки не може проводитися без участі західних фірм. Інвестор не буде вкладати капітал у підприємство, яке пропонує йому всього 15-20% акцій, адже у цьому випадку дуже великий ризик того, що вкладені інвестиції можуть не принести прибутку. Якщо західна фірма отримує 51% акцій, то вона визначає всю стратегію діяльності придбаного підприємства, яка забезпечує йому прибуток.

Одним із важливих чинників, що визначають темпи економічного зростання, є техніко-технологічні зміни, які у віддаленій перспективі призведуть до підвищення продуктивності праці, вираженої співвідношенням вартості продукту, капіталу та праці. Зростання цих

співвідношень вважається (поряд з так званим залишком Солоу), основним чинником економічного розвитку. Це призводить до 1/2 або 1/3 приросту ВВП у світовій економіці. Зростання значення цих співвідношень і залишку Солоу призводить до підвищення реальної зарплати і рівня якості життя, що викликає її зростання у наступні роки. Залишок Солоу часто вважається мірилом економічних результатів технічного прогресу і розраховується для кожної країни. М. Берд і Ч. Уіплош оцінили залишок як вклад виробничих чинників у середньорічний темп економічного розвитку в 1989-1993 рр. певних країн. Частка залишку Солоу у збільшенні ВВП у цей період становила: у Франції - 57%, Німеччині - 53%, Японії - 35%, Голландії - 37 %, Великій Британії - 40%, США - 27% [3, 68].

Зростаюче значення інноваційності у широкому розумінні, тобто у сфері науки, технології, організації та фінансів, а також торгівлі, буде формувати конкурентну перевагу, особливо нецінового типу, і певною мірою - цінову конкурентність. Це вимагає інвестицій, починаючи від системи освіти через сферу наукових досліджень і до виробництва та збуту. Отже, у перспективі помітно зросте конкурентність якісного типу, а також загостриться боротьба окремих країн і регіонів світу за мобільні виробничі чинники, тобто за капітал і технічну інформацію. У наростаючій конкурентній боротьбі будуть перемагати ті країни і регіони, які очолять науково-технічний розвиток і мобілізують вітчизняний та іноземний капітал на впровадження його досягнень.

До найважливіших сфер науково-технічного прогресу та інновацій, які швидко розвиваються, треба віднести:

- біотехнології, які застосовуються у тих галузях. Як виробництво продуктів харчування, охорона здоров'я та охорона природного середовища;
- мікроелектроніку, зокрема інтегральні системи, мікромеханізми;
- інформатику та телекомунікацію;
- технології нових матеріалів, особливо удосконалення металів, полімерів і керамічних матеріалів;
- роботизацію й автоматизацію;
- альтернативні та відновлювальні джерела енергії.

Отже, характерною рисою сучасної конкурентної економіки є (і буде в майбутньому) використання значення як основного виробничого ресурсу поряд з природними ресурсами, капіталом і працею. Знання у загальному розумінні, а особливо технічна інформація, стають основою для формування конкурентних переваг, а значить, і важливим інструментом міжнародної конкуренції.

Українська економіка, яка все більше наближається до відкритої економіки, включилася у процеси глобалізації та регіональної інтеграції. Це означає, що шанси і

перспективи, які стоять перед нею, визначаються не тільки цивілізаційними течіями, але й політикою транснаціональних корпорацій і міжнародних інституцій таких як Міжнародний валютний фонд, Світовий банк, Світова організація торгівлі, Євросоюз, Організація економічної співпраці і розвитку.

У найближчі десятиліття переважатимуть міжнародні економічні центри, які створюються у світі. Не викликає сумніву, що у недалекому майбутньому буде створено зону вільної торгівлі між Південною та Північною Америкою, а європейський ринок пошириться на Центральну і Східну Європу та Росію. Надалі буде зростати значення країн Південно-Східної Азії, Японії і нової могутньої сили - Китаю.

Країни Європейського Союзу найбільше зусиль прикладатимуть до консолідації єдиного ринку, інституціонально-правових і фінансових реформ, а також до розширення ЄС. Отже ЄС у майбутні 5-10 років закладатиме фундамент глобальної конкурентної переваги. Сферами розміщення прямих інвестицій, торговельної і фінансової переорієнтації напевно стануть Росія, України та інші пострадянські країни. Слід додати, що, незважаючи на багатополюсний характер світової економіки, провідну роль на глобальному міжнародному ринку і надалі відіграватимуть США та Євросоюз.

Україна має шанси відігравати значну роль на єдиному внутрішньому ринку у розширеному Євросоюзі. За кількістю народонаселення Україна займає п’яте місце після Франції, Німеччини, Великої Британії, Італії. Передбачається зменшення населення ЄС у продуктивному (працездатному) віці. Порівняно з рівнем 1990 р. цей спад становитиме 21 млн. осіб, причому до 2010 р. кількість населення продуктивного віку вже зменшилася на 9 млн. осіб порівняно з 2000 р. Прогноз демографічних тенденцій для ЄС передбачає не тільки позитивні перспективи зменшення рівня безробіття у цьому регіоні, але й загрозу виникнення дефіциту робочої сили у 2020 році [1, 90-92]. В Україні також спостерігається зменшення робочої сили, яке буде продовжуватися й надалі, через збільшення її міграції в країни Європейського Союзу.

В умовах глобалізації та поглиблення взаємозалежності між національними економіками інтеграція з ЄС стане однією, з провідних площин створення шансів для соціально-економічного розвитку України як важливого джерела зростання статичних результатів (тобто ефекту пересування кремації й торгівлі) і результатів динамічних (які охоплюють локаційні, акумуляційні і алокаційні ефекти). Крім того, при досягненні вищих етапів інтеграції інтенсивність проявів названих ефектів зростатиме. Тому можна сподіватися, що впровадження України до структур Євросоюзу, як асоційованого члена у 2014 році, викличе у майбутньому прискорення темпів економічного розвитку. Істотне значення матимуть, зокрема, темпи приросту інвестицій і зайнятості населення, а також

якість капіталу і праці, тобто ефективність інвестицій і продуктивність праці в умовах дії механізму конкуренції. Позитивний вплив цих чинників буде результатом:

- оптимального переміщення виробничих чинників і зміни структури економіки та структури зовнішнього обміну країн-членів ЄС та України;
- вигоди від розширення масштабів виробництва і збуту, а також прискорення темпів технічного прогресу;
- інтенсифікації внутрішньогалузевого поділу праці і збільшення обсягів компліментарності економіки внутрішньогалузевого характеру;
- дії мультиплікаційних механізмів у сфері пропозиції, інтенсивність впливу яких залежить від рівня і динаміки вітчизняного та зарубіжного попиту на виробничі чинники і готову продукцію.

Соціально-економічна цілісність, нівелювання цивілізаційної і технологічної різниці між Україною та високорозвиненими країнами ЄС і збільшення частки у доходах від міжнародного поділу праці вимагають у найближчій перспективі подолання викликів, спричинених необхідністю подальшої трансформації економіки України та її пристосування до діючих в ЄС механізмів конкуренції, а також необхідністю подолати проблеми розвитку,що є нині, та які виникатимуть надалі.

Список літератури:

1. Політика монетарного розширення на підтримку зростання і розвитку/Наук. ред. В.Юрчишин – Київ:Заповіт, 2016. – 116 с.

2. Майєр Д.М., Олесневич Д.Л. Міжнародне середовище бізнесу: Конкуренція та регулювання у глобальній економіці. – К.: Либідь, 2002.-703 с.

3. Філіпенко А.С. Цивілізаційні виміри економічного розвитку.-К.: Знання України, 2002.-190с.

Шевчук Ірина Богданівна

к.е.н., доцент, в.о. завідувача кафедри економічної кібернетики

факультет управління фінансами та бізнесу

Львівський національний університет імені Івана Франка

РИЗИКИ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ІТ-СФЕРИ РЕГІОНУ

Аналіз тенденцій і закономірностей розвитку сучасного суспільства свідчить про високі темпи інформатизації як процесів управління, так і процесів виробництва товарів і послуг. Інформаційні технології знайшли широке застосування у професійному та повсякденному житті мільйонів людей. Сфера інформаційних технологій стає найрозвинутішим та найбільшим за обсягом сегментом інноваційної економіки України, що стабільно демонструє

позитивну динаміку та перспективи зростання. За оцінками Світового Банку, міжнародних консалтингових компаній та вітчизняної ІТ-спільноти, протягом останніх 4-5 років щорічне зростання галузі в середньому складає не менше 25%. До того ж така тенденція зберігатиметься впродовж не одного року.

Слід зазначити, що криза останніх років в Україні суттєво не позначилась на функціонуванні ІТ-сфери. Сказане підтверджується тим, що [1]:

- попит на українських ІТ-фахівців перевищує пропозицію у 1,8 рази;
- основна маса клієнтів українських ІТ-компаній зосереджена в США і Західній Європі;
- щороку вищі навчальні заклади України випускають понад 150 тис. студентів, серед яких 36 тис. спеціалізуються на технічних дослідженнях, у тому числі 15 тис. ІТ-фахівців;
- ІТ-зарплати в Україні, як правило, фіксуються в доларах США і виплачуються в національній валюті по поточному обмінному курсі;
- найвищими зарплати є в ІТ-фахівців, що працюють в м. Києві. В регіонах, як правило, платять на 15-30% менше;
- податки для ІТ-сектора є порівняно нижчими, ніж у більшості розвинутих країн. Переважна більшість співробітників компаній майже всі фрілансери;
- на території України розташовано 106 ІТ-компаній, в кожній з яких працює понад 80 працівників;
- головні офіси більшості ІТ-компаній є у п’яти найбільших містах України: Київ, Львів, Харків, Дніпропетровськ та Одеса.

Отож динаміка перебігу процесів інформатизації в Україні та використання ІТ у різних сферах людської діяльності не дозволяє розраховувати на суттєві зміни в державі та її регіонах у найближчому майбутньому без спільних цілеспрямованих зусиль органів влади, бізнесу та суспільства. Лише спільними зусиллями можна досягти високого рівня інформаційного розвитку суспільства та якості життя. Тому на часі є розробка стратегій розвитку ІТ-сфери як на національному, так і регіональному рівнях.

Стратегія розвитку ІТ-сфери регіону повинна бути розроблена на основі стратегії розвитку ІТ-сфери в Україні (якої на жаль ще немає розроблено і затвердженої) і Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15 травня 2013 р. № 386-р [2] та з врахування положень Концепції Національної програми інформатизації, схваленої Законом України «Про Концепцію Національної програми інформатизації» від 4 лютого 1998 року № 75/98-ВР [3], Закону

України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» від 14 вересня 2006 року № 143-V [4].

Інструментами реалізації стратегії будуть: нормативно-правові акти (усунення суперечностей в існуючих законодавчих актах, доопрацювання деяких положень Законів України, що стосуються забезпечення ефективного функціонування ІТ-сфери та використання інформаційних технологій в управлінні та господарській діяльності, захисту авторських прав, розвитку ринкового середовища діяльності ІТ-компаній тощо); бюджетно-податкове стимулювання (пільгові ставки, зменшення податкової бази, режим «податкових канікул» для новостворених ІТ-компаній); спеціальні умови імпорту необхідного обладнання, устаткування та комплектуючих, які необхідні для виробництва ІТ-продукції; освітні програми у ВНЗ та ІТ-компаніях; проекти формування позитивного ІТ-іміджу регіону; збалансована система показників; державні замовлення на розроблення і впровадження вітчизняного програмного забезпечення; інформаційно-консультативна підтримка; мотивації до виробництва власного кінцевого ІТ-продукту «MadeinUkraine»; фінансово-інвестиційне забезпечення (венчурне фінансування, програма розвитку банківського кредитування ІТ-компаній, нетрадиційні інструменти фінансової підтримки (лізинг, форфейтинг, франчайзинг, факторинг, краудфандинг)); механізм взаємодії ринку освіти та ринку праці; популяризація кластерної моделі розвитку, а також популяризація розвитку ІТ серед населення, особливо тих ІТ, які використовуються в повсякденній практиці життєдіяльності як на побутовому, так і на виробничому рівні.

При цьому, на державному рівні для забезпечення належного розвитку ІТ-сфери в Україні потрібно знизити рівень державного втручання в цю сферу і сприяти покращенню бізнес-клімату в Україні загалом.

Реалізації стратегії дозволить забезпечити в перспективі не лише розвиток ІТ-сфери регіону, а й інших сфер економіки, що базуються на широкомасштабному використанні ІТ. Це проявлятиметься у перевищенні темпу розвитку ІТ-сфери над середнім темпом приросту валового регіонального продукту, підвищенні інформаційної безпеки, збільшенні кількості високотехнологічних робочих місць, обсягах створених ІТ-продуктів на наданих ІТ-послуг тощо.

Слід звернути увагу на те, що реалізація стратегії розвитку ІТ-сфери в регіоні є складною мультиколінеарною задачею, що визначена множиною цілей і задач, зовнішніх факторів, а також специфічних характеристик регіону. При цьому, можна виділити ряд факторів ризику здатних вплинути на процес реалізації стратегії і на ефективність запланованих заходів (табл. 1). З метою зниження можливого негативного впливу факторів ризику протягом всього терміну реалізації стратегії окрім застосування окреслених у табл. 1

заходів щодо мінімізації дії конкретних видів ризику потрібно передбачити ще такі заходи управління ризиками як:

– детальне планування ходу реалізації стратегії;

– постійний моніторинг виконання заходів реалізації стратегії;

– своєчасне коригування складу і термінів виконання заходів стратегії;

– моніторинг та прогнозування поточних тенденцій в ІТ-сфері регіону від реалізації заходів стратегії;

– централізована координація діяльності органів державної регіональної влади і органів місцевого самоврядування з метою ефективного використання бюджетних коштів, що будуть виділені на реалізацію стратегії.

Таблиця 1

Ризики реалізації стратегії розвитку ІТ-сфери регіону та заходи управління ними

Група ризиків	Ризики	Заходи управління ризиками
1	2	3
Соціально-економічні	Низькі темпи зростання економіки регіону	Здійснення комплексу системних перетворень, які стимулюють економічне зростання. Розробка довгострокових програм розвитку
	Збої в роботі ІС стратегічно важливих галузей і сфер діяльності в регіоні	Побудова ефективного механізму протидії загрозам інформаційній безпеці
	«Інформаційна прозорість» економічних суб'єктів, людини	Підтримка належного рівня інформаційної безпеки
	Руйнування кордонів і послаблення меж регіональних ринків	Розвиток нових форм просторової організації економіки
	Маніпулювання свідомістю людей	Утримування довір населення; органам влади необхідно постійно вести діалог з громадою про доцільність і необхідність реалізації тих чи інших заходів, програм тощо
	Безробіття, спричинене впровадженням нової техніки та інформаційних технологій	Розвиток можливості цифрової зайнятості (у т.ч. електронна самозайнятість). Подолання розриву цифрових здібностей
	Виникнення дестабілізуючих суспільних процесів	Розміщення інформації про плановані заходи, в тому числі на офіційних сайтах органів виконавчої влади у мережі Інтернет
	Низька інвестиційна привабливість регіону	Боротьба з корупцією. Зменшення рівня регулювання бізнесу. Вдосконалення інвестиційної політики
	Девальвація гривні	Стабілізація валютного курсу
Інформатизаційні	Нерівномірність поширення процесів інформатизації в регіоні	Продовження виконання регіональних програм інформатизації. Їх удосконалення в міру розвитку інформаційного суспільства та соціально-економічного розвитку регіону
	Висока диференціація доступності населення до мережі Інтернет, зокрема у сільській місцевості	Диверсифікування джерел доступу до мережі Інтернет. Гнучка цінова політика
	Недостатня забезпеченість населення комп'ютерами	Інформатизація передусім установ і організацій сільських територій
	Висока вартість ліцензійного програмного забезпечення	Створення внутрішнього ринку програмного забезпечення.
	Кіберзлочинність і кібертероризм	Розробка тактик протидії та формування систем безпеки. Створення державних структурних підрозділів для контролю за глобальним

		(регіональним) інформаційним простором
	Інформатизація виробничих процесів, що передбачає постійну зміну вимог до кваліфікації (компетенцій) персоналу	Постійне стимулювання до фахового саморозвитку. Заохочення до відвідування різних тренінгів
	Недостатнє поширення інформаційних технологій у соціальній сфері	Удосконалення державної регіональної політики у сфері інформатизації та електронного урядування
	Опір використанню інструментів електронного урядування	Висвітлення в інформаційному просторі переваг отримання електронних послуг. Забезпечення високого рівня комп'ютерної та інформаційної грамотності населення
Ризики ІТ-сфери	Орієнтація на ІТ-аутсорсинг	Диверсифікування сфери діяльності ІТ-компаній
	Деофшоризація ІТ-бізнесу	Створення умов виходу на легальний рівень здійснення господарської діяльності в ІТ-сфері. Спрощена система оподаткування. Спрощена робота міжнародних платіжних систем
	Недостатнє представлення ІТ-компаній з українським капіталом на ринку	Розробка програми підтримки українських ІТ-компаній
	Фріланс	Врегулювання правових питань дистанційної зайнятості
	Плинність кадрів	Здійснення грамотної кадрової політики ІТ-компаніями. Створення умов для розвитку ІТ-освіти в регіоні

Джерело: складено автором

Ефективність реалізації стратегії розвитку ІТ-сфери регіону важко оцінити як і результати функціонування самої сфери через відсутність відповідної офіційно оприлюдненої статистичної бази. На нашу думку, вона повинна містити показники, що дозволять оцінити на національному та регіональному рівнях результати функціонування ІТ-сфери, сформованість ІТ-інфраструктури, видатки на цифрову трансформацію, структуру ІТ-ринку, обсяг ІТ-інвестицій, затребуваність та стан підготовки ІТ-спеціалістів [5, с. 121-126], географію зарубіжних споживачів ІТ-послуг тощо. Такі показники слід запровадити в сучасну систему Державної служби статистики України. Звичайно збір таких показників буде пов'язаний з опором ІТ-компаній та інших установ. Але без них не можливо належним чином розробити перспективи розвитку ІТ-сфери як в Україні загалом, так і в окремих регіонах.

Список літератури:

1. Україна в стилі ІТ: 9 вражаючих фактів. URL: http://www.epravda.com.ua/interactive/56756ff4a17a5/

2. Стратегія розвитку інформаційного суспільства в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 травня 2013 р. № 386-р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/386-2013-%D1%80

3. Про Концепцію Національної програми інформатизації: Закон України від 4 лютого 1998 року № 75/98-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1998. № 27-28. ст. 182. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/75/98-%D0%B2% D1%80

4. Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій: Закон України від 14 вересня 2006 року № 143-V. Відомості Верховної Ради України. 2006. № 45, Ст. 434. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/ laws/show/143-16

5. Антохонова И. В. Оценка востребованности ИТ-специалистов на региональном рынке труда. Вестник Бурятского государственного университета. Экономика и менеджмент. 2012. № 2. С.121-126.

ПІДСЕКЦІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ

Пікулик Оксана Іванівна
к. е. н., доцент кафедри економічної теорії
факультет управління фінансами та бізнесу
Львівський національний університет імені Івана Франка

ТРУДОВА МІГРАЦІЯ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА НАСЛІДКИ

Міжнародна міграція робочої сили є однією з форм міжнародних економічних відносин. Упродовж усієї історії людства трудова міграція відігравала значну роль у суспільному розвитку. В нинішніх умовах поглиблення процесів глобалізації та інтеграції вона набуває все більшого поширення у межах світового господарства. З одного боку, переміщення працездатного населення виступає одним з об'єктивних факторів становлення цілісної світогосподарської системи. У той же час, з іншого боку, трудова міграція створює ряд важливих проблем та небезпек для урядів країн як в політичному, так і в соціальному аспекті, тому міжнародні міграційні процеси потребують значного контролю та регулювання з боку держав, що беруть участь в обміні трудовими ресурсами. Нині трудова міграція ввійшла в якісно новий етап свого становлення та стала одним з головних чинників соціально-економічних трансформацій і розвитку світового господарства. Активізація міграції робочої сили останнім часом зумовлена як чинниками внутрішнього економічного розвитку кожної окремої країни так і зовнішніми чинниками, а також об'єктивними і суб'єктивними факторами. В зв'язку з цим виникає потреба у дослідженні трудової міграції та особливостей її розвитку в нашій країні.

Нині Україна на міжнародних ринках відіграє провідну роль у процесах масової міграції та виступає переважно як держава — експортер робочої сили або міграційний донор. На сьогоднішньому етапі економічного розвитку України складна демографічна ситуація, а саме війна на сході країни, негативна динаміка народжуваності та високий рівень смертності, доповнюється ще від'ємним сальдо міграції. Україна входить у топ-10 країн-донорів мігрантів у світі. З 2013-го по 2018 рік кількість економічно активного населення скоротилася з майже 21 млн. до 18 млн. чоловік. За даними Центру економічної стратегії, близько 16% працездатного населення України є трудовими мігрантами.

Міжнародна організація з міграції оцінює можливе потенційне збільшення кількості міжнародних трудових мігрантів у короткостроковій перспективі на 41%. Серед потенційних трудових мігрантів майже половина – віком від 18 до 29 років. Саме серед таких молодих людей кількість довгострокових трудових мігрантів, які вирішили не повертатися до України, є майже вдвічі більшою ніж серед людей віком від 45 до 65 років. Основною

причиною зростання молодіжної міграції є стрімке збільшення чисельності громадян, які виїжджають за кордон з метою навчання. Якщо десять років тому в ЄС навчалися трохи більше 10 тис. учнів та студентів-українців, то в 2015 р. їхня чисельність сягнула майже 43 тис. Лише протягом 2016 р. громадянам України було вперше оформлено 25,3 тис. дозволів на перебування в ЄС з освітньою метою, з них 16,8 тис. – у Польщі. Крім бажання отримати якісну освіту, наростання освітньої міграції пов'язане з тим, що вона може бути сходинкою до подальшого працевлаштування та проживання за кордоном. Тим більше, що низка зарубіжних країн започаткували численні програми для українських студентів, створили умови для виходу іноземців, які успішно закінчили національні навчальні заклади, на ринок праці країни перебування. Так, дослідження Національного банку Польщі виявило лише 2,4 % українських студентів, які планують повернутися додому після завершення навчання.

Точних даних, скільки співвітчизників зараз працює за кордоном, немає, оскільки при виїзді з країни фіксується лише факт, а не мета виїзду. Однак за оцінками Держслужби зайнятості, зараз за кордоном працює понад 5,5 млн. українців. За останні роки кількість виїздів українців до Євросоюзу продовжує зростати – 10,5 млн. у 2014 р., 12,5 млн. у 2015 р. Протягом 2017 року більше 1млн. українських громадян залишили країну, біля 100тис. людей виїжджає за межі країни щомісячно.

Втомившись від відсутності реформ і очікування кращих економічних умов в Україні, мільйони співгромадян намагаються покращити своє фінансове становище і реалізувати кар'єрні очікування в інших країнах. Міграція робочої сили в Україні викликається переважно причинами економічного характеру: намагання підвищити добробут та покращити матеріальне становище; прагнення вирішити житлове питання; фінансування навчання; відкриття власної справи; непевність у завтрашньому дні для себе і своїх дітей; неможливість реалізувати свій потенціал; удосконалення знань з іноземної мови тощо. Не зупиняють українців і певні загрози та труднощі, з якими приходиться стикатися трудовим мігрантам, бо робота за кордоном є набагато ризикованішою: жорсткі умови праці, банальна експлуатація, коли можна не отримати обіцяні гроші. Часто українські заробітчани, які працюють за кордоном нелегально, опиняються абсолютно безправними, не мають належного страхування, стикаються із серйозними проблемами, бояться, що розлука з рідними і особливо дітьми завдасть їм психологічної травми.

71% трудових мігрантів головною причиною міграції назвали низьку зарплату в Україні. Якщо основним мотивом роботи за кордоном є значно вища, ніж в Україні, заробітна плата, то головним результатом трудової міграції – зароблені за кордоном кошти. Відповідно до даних обстеження Держстату 2017 р., середній заробіток українського мігранта становив 722 дол. США, тоді як середня зарплата в Україні була втричі меншою.

Ключовим фактором стрімкого зростання трудової міграції українців до країн ЄС, що так добре помітна останнім часом стало розширення можливостей для виїзду на роботу після запровадження безвізу та більшій лояльності урядів нових країн — членів ЄС до української трудової міграції. Останнє знаходить свій вияв, зокрема, у стрімкому зростанні квот і кількості виданих дозволів на роботу.

Серед країн, в які спрямовані потоки трудової міграції з України —Польща (36%), Росія (25%), Чехія(6%), Німеччина (5%), Італія (3%), а останнім часом — Португалія, Іспанія, Греція, Кіпр та інші розвинені країни Західної Європи. Потік трудової міграції у цьому напрямку обумовлений перш за все близькістю кордонів та певною лояльністю місцевих законів до працівників-емігрантів. Лише Польща у 2017 році видала українцям 1,3 млн. запрошень на роботу.

Понад 2/3 мігрантів (70,4%) – чоловіки, що в цілому відповідає результатам попередніх обстежень (2001 р. – 69,2%, 2008 р. – 62,3%, 2012 р. – 65,6%), однак свідчить про деяке збільшення чоловічої міграції. Збільшення частки чоловіків пов'язане не лише із потребами ринку праці країн призначення (будівництво, транспорт), а й виїздом за кордон внаслідок воєнних дій на Сході України. За віковими групами мігранти-чоловіки розподілені в цілому рівномірно з деяким переважанням осіб 40 – 49 років (24%). Разом з тим жінки починають виїжджати на роботу за кордон пізніше за чоловіків, проте продовжують працювати за межами Батьківщини навіть досягнувши передпенсійного чи й пенсійного віку. Більшість жінок-мігранток старші 40 років, а третина з них – старші 50 років.

Основними сферами, де зайняті працівники-мігранти є будівництво, сільське господарство, домашнє господарство, сфера торгівлі та сервісу (у т.ч. – готельний бізнес). Але виїжджають за кордон і вчені, викладачі, спеціалісти в області медицини і вищих технологій, програмісти.

Основною моделлю міграційної поведінки українців наразі залишається тимчасова, циркулярна, тобто періодично повторювана трудова міграція. Майже половина мігрантів (48,5%) становили короткотермінові (до року) трудові мігранти. Тривалість більшості (57%) виїздів за кордон не перевищувала трьох місяців. Довготривалими мігрантами (понад 12 місяців) були лише 8,3% працівників-мігрантів. Варто також підкреслити, що 46,1% мігрантів здійснювали по кілька поїздок на рік, 5,9% виїжджали декілька разів на місяць, а 4,4% − щотижнево. Переважання короткотермінових поїздок за кордон засвідчує, що центр життєвих інтересів мігрантів залишається в Україні.

Останніми роками значно збільшилася чисельність українців-порушників міграційного законодавства ЄС, а саме зросла чисельність громадян, які працюють за кордоном без належних дозволів за усною домовленістю. За даними обстеження Держстату 2017р. 17,9%

виявлених мігрантів не мали жодного правового статусу за кордоном, 5,5% працювали маючи лише туристичну візу, для 4,8% правовий статус залишився нез'ясованим, що у більшості випадків, вірогідно, означає його відсутність. Крім загроз, на які наражаються нелегальні мігранти, це становить ризик для іміджу України, безвізового режиму з ЄС. Адже існує процедура призупинення безвізу, яка запускається, крім іншого, у разі різкого зростання кількості порушників.

Завдяки трудовій міграції українці надсилають з-за кордону чимало грошей – це важливий плюс для економіки. За минулий рік обсяг надходжень валюти в Україну від «заробітчан» склав 9,4 млрд. дол., в той же час обсяг прямих іноземних інвестицій в країну становив лише 2,3 млрд. дол. Перекази мігрантів – велика стаття, яка балансує наш платіжний баланс. За даними Національного банку України, обсяги приватних грошових трансфертів в країну постійно зростають і 2018 р. були співставні з 8,4% ВВП країни. Важливо зробити все можливе, щоб ці гроші вкладалися в навчання дітей та нерухомість в нашій країні, перетворювалися на потужний інвестиційний ресурс.

Міграція робочої сили для України на даний час є складним і масштабним явищем, яке має переважно негативні наслідки, а саме: ми втрачаємо молодих людей та висококваліфікованих спеціалістів, на навчання, освіту та професійну підготовку яких держава затратила чималі кошти, а свої знання вони будуть реалізовувати за межами нашої країни. В результаті масовий відтік українців на роботу в сусідні країни сприяє зростанню економіки і добробуту цих країн, але при цьому погіршується економічна, демографічна і соціальна ситуація в Україні. Легальні трудові мігранти платять податки в тих країнах, де працюють, відповідно, загострюється проблема з виплатами пенсій, так як в Україні до цього часу працює солідарна система пенсійного забезпечення.

Завдяки отриманій за часів незалежності свободі пересування в умовах непростих економічних обставин, низьких заробітних плат робота за кордоном стала для багатьох українців стратегією виживання та підвищення добробуту своїх сімей. Вона є потужним соціальним амортизатором, чинником зменшення бідності, напруги на ринку праці, джерелом значних валютних надходжень, але, водночас, несе ризики втрати частини необхідного для розвитку країни трудового та інтелектуального потенціалу. Для зменшення темпів трудової міграції, збільшення кількості працевлаштованого населення нам потрібно створити сприятливі умови для розвитку малого і середнього бізнесу, поліпшити підприємницький клімат, легалізувати тіньову зайнятість, збільшити попит на робочу силу як з боку приватного так і державного секторів економіки, підняти заробітні плати працівникам та забезпечити їх ефективно-функціонуючими та відповідно технічно-оснащеними робочими місцями, створити нормальні макроекономічні умови: стабільний

курс національної валюти, низькі відсоткові ставки на кредити, прийнятні темпи економічного зростання.

Зеленко Василь Анатолійович
к. е. н., доцент кафедри економічної теорії
факультет управління фінансами та бізнесу
Львівський національний університет імені Івана Франка
Зеленко Наталія Михайлівна
к. е. н., асистент кафедри соціології та соціальної роботи
Інститут соціальних та гуманітарних дисциплін
Національний університет «Львівська Політехніка»

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Від початку Євромайдану, а згодом Революції Гідності, Україна остаточно почала себе позиціонувати як держава, яка має цілеспрямоване прагнення інтеграції з Європейською Спільнотою. Якщо заглибитись у новітню історію, то наша країна пройшла вже доволі тривалий власний шлях європейської інтеграції, який має ряд особливостей, які є притаманними тільки Україні. Це пов'язується із впливом ряду історичних та геополітичних чинників, а саме:

1) історично – до першої половини XX століття Україна входила до складу Австро-Угорської (західна частина країни) та Російської (східна частина країни), від цього і пояснюється різне сприйняття «Європи» у різних регіонах країни (із збільшенням від Сходу до Заходу);

2) через те, що свого часу Україна виступала ядром такої держави-імперії, як Київська Русь, ще із давніх-давен залишилось бачення цієї землі як одного із т.з. культурних та торгівельних центрів Європи, що тісно співпрацював як із західними державами, так і зі східними, як з північними, так і з південними (слід згадати тільки про існування торгівельного шляху від Скандинавських країн до Візантії – «Шлях із Варяг у Греки»).

3) через те, що українські землі 70 років перебували у складі СРСР, правонаступником якого є Російська Федерація, остання до сьогоднішнього дня вважає Україну своєю сферою впливу (а окремі політичні діячі прямо заявляють, що це є частина території «Великой России») та використовує, ще з часу здобуття незалежності Україною, великий арсенал засобів т.з. «гібридної» війни». Європейські ж прагнення України, зрозуміло, є діаметрально-протилежними тим, які намагається насадити Росія.

В загальному, сучасні процеси інтеграції у Європі базуються насамперед на економічних засадах, які згодом тісно переплітаються із соціально-політичними та іншими сферами згідно із функціональним підходом, свого часу запропонованим Жаном Моне).

Зауважимо, що найбільш корисним, із точки зору надання рекомендацій для України, вважається дослідження досвіду європейської інтеграції країн, які порівняно недавно увійшли до складу ЄС, та які з погляду соціально-економічної, політичної та історичної площини мають багато спільних рис із Україною. На наш погляд, найбільше таким критеріям відповідають країни Центрально-Східної та Південно-Східної Європи (Польща, Чехія, Словаччина, Угорщина, Болгарія, Сербія, Хорватія, Словенія, Македонія, Чорногорія, Боснія і Герцеговина, Румунія), а також країни Прибалтики (Естонія, Литва та Латвія) оскільки:

- по-перше – більшість із них порівняно нещодавно увійшли до складу ЄС;

- по-друге – були у сфері впливу СРСР (Прибалтика входила до його складу);

- по-третє – на початку 1990-х рр. мали схожі з Україною стартові умови на шляху трансформації командно-адміністративної економіки до ринкової соціально-орієнтованої моделі економічної системи, а також у побудові демократично-правових інститутів;

- по-четверте – на шляху інтеграції з ЄС здійснили ряд соціально-економічних реформ, подібних до тих, які Україна або вже здійснила або тих, які вона повинна здійснити в рамках зобов'язань взятих відповідно до Угоди про асоціацію з ЄС.

У серпні 1990 р. Європейський союз схвалив пропозицію Великобританії про асоціації країн ЦСЄ і ПСЄ з ЄС. У 1992 р. Угоди про асоціацію були укладені з Угорщиною, Польщею, Румунією і Болгарією, в 1993 р. – з Чехією та Словаччиною, у 1995 р. – з Латвією, Литвою та Естонією і в 1996 р. – зі Словенією [2, С. 12]. Даним країнам відразу було надано можливість для набуття повноправного членства в ЄС та висунуто відповідні вимоги – т.з. «копенгагенські критерії» (на відміну від процесу виконання Угоди про асоціацію з Україною). Тому ці країни, маючи чіткі вимоги для вступу, практично відразу після підписання асоціативних угод подали заявки на членство в Співтоваристві – від 1994 по 1996 рр.[1, С. 130]

На Ессенській сесії Ради ЄС (1994 р.) було схвалено програму підготовки цих країн до вступу в ЄС – Біла книга «Підготовка асоційованих країн Центральної та Східної Європи до інтеграції у внутрішній ринок Європейського Союзу». На Мадридській сесії Євроради (1995 р.) було прийнято офіційне рішення про терміни початку переговорів про вступ [2, С. 12-13].

В подальші роки із цими країнами велись поетапні переговори щодо їх вступу до ЄС, а кожна держава-претендент на членство проводила ряд важливих соціально-економічних реформ (з метою увідповіднення «копенгагенським критеріям»). Важливо те, що ще у другій половині 1990-х рр. Європейський Союз окреслив для себе стратегію майбутнього

розширення, у якій його майбутніми членами мали стати вищевказані групи країн. Зокрема, після того, як переговори про вступ кандидатів було завершено, Ніццьким договором у 2001 р. було сформовано оновлений механізм організаційно-управлінської структури Європейського Союзу із врахуванням участі нових країн. А вже у 2004 р. Європейський Союз поповнився відразу на 10 країн-членів.

В подальші роки із цими країнами велись поетапні переговори щодо їх вступу до ЄС, а кожна держава-претендент на членство проводила ряд важливих соціально-економічних реформ (з метою увідповіднення «копенгагенським критеріям»). Важливо те, що ще у другій половині 1990-х рр. Європейський Союз окреслив для себе стратегію майбутнього розширення, у якій його майбутніми членами мали стати вищевказані групи країн. Зокрема, після того, як переговори про вступ кандидатів було завершено, Ніццьким договором у 2001 р. було сформовано оновлений механізм організаційно-управлінської структури Європейського Союзу із врахуванням участі нових країн. А вже у 2004 р. Європейський Союз поповнився відразу на 10 країн-членів.

Список літератури:

1. Білоножко С. В. Західний вектор зовнішньої політики країн Балтії: шлях від незалежності до євроінтеграції. Наукові праці Запорізького національного університету, 2015, вип. 44, том. – Режим доступу: http://istznu.org/dc/file.php?host_id=1&path=/page/issues/44/26_2.pdf

2. Демчишак Р. Етапи євроінтеграції країн ЦСЄ і ПСЄ у контексті реалізації європейського шляху розвитку України. – Режим доступу: http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/28211/1/003-011-015.pdf

3. Association Agreement between the European Union and its Member States, of the one part, and Ukraine, of the other part. – Режим доступу: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1413961918333&uri=CELEX:22014A0529%2801%29

Пасінович Ірина Ігорівна

к.е.н., доцент кафедри економічної теорії

факультет управління фінансами та бізнесу

Львівський національний університет імені Івана Франка

КЛЮЧОВІ ФАКТОРИ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ ТА ПРОБЛЕМИ ЇХ АКТИВІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Основними критеріями розвитку держави є економічне зростання та добробут населення. Зростання в економічній інтерпретації означає позитивну зміну макроекономічних показників, що повинно відображатися на стані суспільства. Реалістична

оцінка резервів, факторів і якості економічного зростання, винятково важлива для вироблення політики, адекватної вимогам часу і майбутнього становища країни у світовій економіці.

Економічне зростання визначається системою постійної взаємодії сукупності джерел, умов та факторів (чинників). Джерела економічного зростання формують економічний потенціал економіки, який реалізується за наявності відповідних умов. Фактор економічного зростання в загальному трактують як рушійну силу, що визначає його характер або певні риси. Під факторами економічного зростання в економічній літературі розуміють ті явища і процеси, які визначають розміри збільшення реального обсягу виробництва, можливості підвищення ефективності і якості економічного зростання.

У практичній площині фактори економічного зростання визначаються станом і тенденціями розвитку світової та національних економік, відповідно на різних історичних етапах домінують ті чи інші фактори. В науковій літературі існують різні класифікації факторів економічного зростання за тими чи іншими критеріями, зокрема, їх групують наступним чином:

• фактори попиту (проявляються в наявності, кількості та якості ресурсів (природних, трудових), а також основного капіталу, технологій, що застосовуються у виробництві, розвитку підприємницьких здібностей у суспільстві);

• фактори пропозиції (зростання споживчих, інвестиційних та державних видатків, структура та обсяги експортно-імпортної діяльності);

• фактори розподілу (порядок розподілу доходів між суб’єктами господарської діяльності, розподіл виробничих ресурсів між галузями, підприємствами та регіонами країни).

Динамічні умови суспільно-економічного життя ведуть до появи нових факторів, які здатні активізувати економічне зростання. Так, з кінця XX ст. на головну домінанту стабільного зростання економіки розвинутих країн перетворився людський капітал, який в умовах ускладнення умов зовнішнього організаційного середовища продемонстрував здатність генерувати найбільший доход. У сучасній економічній теорії роль людського капіталу підкреслюється в ендогенних моделях зростання і модифікованих моделях Р. Солоу.

На початку 80-х з’явився новий фактор – інформаційні технології, швидке поширення яких у розвинутих державах в останній третині XX століття сприяло прискоренню темпів економічного зростання. Це стало можливим завдяки сприянню підвищенню ефективності прийняття рішень та зростанню продуктивності праці.

П. Ромер, лауреат Нобелівської премії з економіки 2018 року, до двох факторів виробництва − капіталу і праці, яку десятиліттями використовувала традиційна модель

економічного зростання, додав третій фактор − технології, які вважає центральною частиною економічної системи. Разом з Р. Лукасом Ромер є основоположником нової теорії економічного зростання, в якій основним фактором зростання є збільшення вкладень у наукові дослідження та розробки, а також інвестиції в людський капітал. Інші фактори – некваліфікована праця і фізичний капітал – стають більш пасивними і не викликають помітних зрушень в обсягах виробництва [1]. Один з висновків, що випливає з досліджень Ромера, можна сформулювати так: економіка, яка володіє ресурсами людського капіталу та розвиненою наукою, в довгостроковій перспективі має кращі шанси на зростання, ніж економіка, позбавлена цих переваг.

Наявність системи факторів ще не гарантує економічного зростання, якщо не створено відповідних умов. Так, наявність в України родючих чорноземів без ринку сільського господарських земель не є каталізатором економічного зростання. Наявність високоосвіченого працездатного населення не сприяє зростанню, якщо за відкритості кордонів населення масово мігрує за кордон на більш високооплачувані робочі місця і перспективи досягнення добробуту. Зростання споживчих видатків в ситуації, коли не розвинене національне виробництво і споживчий ринок насичений імпортними товарами, веде скоріше до погіршення структури платіжного балансу, ніж до збільшення ВВП. Отже, без створення належних умов активізація чинників економічного зростання неможлива.

Під умовами економічного зростання розуміємо сукупність інституційних, правових, організаційних, економічних та соціальних реалій, в середовищі яких формуються і реалізуються джерела і фактори зростання.

Як приклад базових умов економічного зростання наведемо наступні:

• сформоване інституційне середовище (підтвердження того, що інститути є визначальними умовами довгострокового зростання знаходимо в працях багатьох вчених, зокрема, Д. Норта [2]. Серед інститутів, які впливають на темпи економічного зростання акцентуємо на верховенстві закону, економічній і політичній свободі, захисті прав власності, конкуренції, серед соціальних інститутів важливими є сформований потужний середній клас, активне громадянське суспільство) ;

• модернізована структура економіки (сьогоднішня структура економіки вже ніколи не зможе забезпечити ріст ВВП на рівні 7-9% на рік, як це було на початку 2000-х. рр. в часи високих цін на світових сировинних ринках. Крім того, підвищення доходів громадян за діючої структури економіки веде не до розвитку національної економіки, а до зростання імпорту та погіршення торгівельного балансу).

Проілюструємо взаємозв’язок певних факторів із економічним зростанням на прикладі двох сусідніх країн − України і Польщі. На початку 90-х ВВП на особу в Україні майже

дорівнював його середньому значенню по країнах Центральної Європи, тоді як у 2015 р. − відставав більш як у три рази. За цей час Польща збільшила ВВП на особу майже уп'ятеро. За даними центрального банку Польщі та Європейського статистичного відомства (Eurostat), польська економіка є однією з таких, що найдинамічніше розвиваються у Євросоюзі. Польща − єдина країна ЄС, яка підтримувала економічне зростання протягом кризових 2007–2009 рр. і продемонструвала сукупне зростання ВВП у 2008-2012 рр. на рівні 18,1%.

Більше того, у жовтні 2018 року МВФ визнав Україну найбіднішою країною Європи, а роком до цього Польща стала 25-ою країною світу, яка увійшла до групи розвинених країн. Таким чином, Польща стала першою та поки єдиною країною з Центрально-Східної Європи, що увійшла до групи країн «першого світу». Зауважимо, що для того, аби відповідати статусу країни з розвиненою економікою необхідно мати стабільно високий ВВП на душу населення та високий індекс розвитку людського потенціалу − інтегральний показник, який щорічно розраховується для міждержавного порівняння і вимірювання рівня життя, грамотності, освіченості й довголіття, як основних характеристик людського потенціалу.

В таблиці 1 відображено позиції України і Польщі у ряді світових авторитетних рейтингів.

Таблиця 1

Позиції України і Польщі в рейтингах

Рейтинг	Україна		Польща	
Індекс людського розвитку	**54** 1992	**88** 2017	**51** 1992	**33** 2017
Індекс економічної свободи	**95** 1995	**150** 2018	**51** 1995	**45** 2018
Індекс верховенства права	**151** 1996	**77** 2017	**60** 1996	**25** 2017
Індекс сприйняття корупції	**69** 1998	**130** 2017	**39** 1998	**29** 2017
Індекс глобальної конкурентоспроможності	**69** 2001	**82** 2017/18	**41** 2001	**39** 2017/18
Doing Business	**124** 2005	**76** 2018	**54** 2005	**27** 2018

Джерело: складено автором на основі даних ПР ООН, Heritage Foundation, Transparency International, Всесвітнього економічного форуму, Світового банку

Як бачимо, в усіх розглянутих рейтингах позиції Польщі суттєво кращі за Україну. Найбільший розрив спостерігається у індексах економічної свободи (на 105 позицій), сприйняття корупції (на 101 позицію), людського розвитку та верховенства права. Безперечно, такі чинники, як економічна свобода, рівень корупції, якість людського капіталу, дотримання законності суттєво впливають на економічні рішення і в кінцевому підсумку визначають динаміку економічного зростання. Насамперед вони визначають інвестиційний

клімат та є індикатором для потенційних інвесторів. А підвищення ролі інвестицій як фактора економічного зростання визнають практично всі дослідники сучасного розвитку національних економічних процесів.

На наше переконання, економічна свобода є важливим чинником та невід'ємною умовою економічного зростання. Індекс економічної свободи, який щорічно складає американський фонд The Heritage Foundation, є інструментом для поглибленого аналізу економік різних країн і розраховується на підставі показників, згрупованих у чотири категорії: верховенство права, обмеження уряду, регуляторна ефективність та відкритість ринків.

Як бачимо, в останні десятиліття значно зросла значимість нових факторів економічного зростання, які так чи інакше пов'язані з освітою, наукою, технологіями. Відтак освіта, фінансування якої є інвестиціями в людський капітал та розвиток науки мають стати стратегічними пріоритетами й одними з національних точок економічного зростання. Беручи до уваги позиції Польщі й України в авторитетних рейтингах, їх динаміку впродовж років і співставляючи це з динамікою ВВП, можемо зробити висновок, що досягнути високих темпів зростання без створення відповідних інституційних передумов, економічної свободи, подолання корупції, створення сприятливого бізнес-клімату.

Список літератури:

1. Данилишин Б. Знання як філософський камінь економіки / Богдан Данилишин. 10 жовтня 2018р. − [Електронний ресурс]. − Режим доступу : https://nv.ua/ukr/opinion/znannja-jak-filosofskij-kamin-ekonomiki-2499518.html

2. Норт, Д. Інституції, інституційна зміна та функціонування економіки / Д. Норт ; пер. з англ. І. Дзюб. – К. : Основи, 2000. – С. 18.

Шпарик Христина Володимирівна

к. е. н., в. о. доцента кафедри економічної теорії

факультет управління фінансами та бізнесу

Львівський національний університет імені Івана Франка

ВПЛИВ ІНДЕКСУ ДЕРЖАВ, ЩО НЕ ВІДБУЛИСЯ НА ОЦІНКУ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ

Індекс держав, що не відбулися, який розраховується «Фондом миру» є дуже важливим показником, оскільки висвітлює не тільки проблеми в державах світу, але й також ідентифікує, коли саме ці проблеми можуть призвести державу до занепаду. Оцінка вироблена за такими показниками, як демографічний тиск (визначається густотою населення та наявністю протиборчих етнічних груп), рівень еміграції, рівень економічної нерівності,

економічне становище, криміналізація держави, роздрібненість у силових структурах й еліті, переміщення біженців усередині країни, зростання реваншистських настроїв, кількість послуг держави, дотримання законів і прав людини, зовнішнє втручання (ризики іноземного втручання в політичні й військові суперечки, а також залежність від зовнішнього фінансування)[2].

На оцінку ефективності економіки помітно впливає індекс держав, що не відбулися, оскільки він відображає спроможність держави контролювати цілісність своїх кордонів, економічну, демографічну, політичну та соціологічну ситуацію в країні. Найбільш недієздатною державою у 2018 р. був Південний Судан, він випередив Сомалі, яка багато років посідала перше місце в рейтингу. Причиною цього є той факт, що показники, які найбільшою мірою впливають у Сомалі на індекс держав, що не відбулися, а саме широке беззаконня, неефективний уряд, тероризм, злочинність не зростають, хоч і залишаються на сталому рівні. До країн, ситуація в яких погіршилась найбільшою мірою віднесений Катар (через фінансову та політичну блокаду), ВВП на душу населення якого найбільше в світі, Іспанія (через референдум в Каталонії), США (значна кількість політичних потрясінь) та Великобританія (Брекзіт)[1]. Цікаво, що це у 2014 р. до даної групи країн були віднесені ЦАР, Сирія та Лівія. Основною причиною погіршення індекса у всіх цих країнах були громадянські війни [1]. Натомість країни, в яких у 2018 р. відбулося поліпшення цього індексу – це Гаїті, Ірак та Непал[2].

Проведемо дослідження взаємозв'язку між ефективністю економіки і цим індексом та побудуємо її модель (рис. 1, табл. 1).

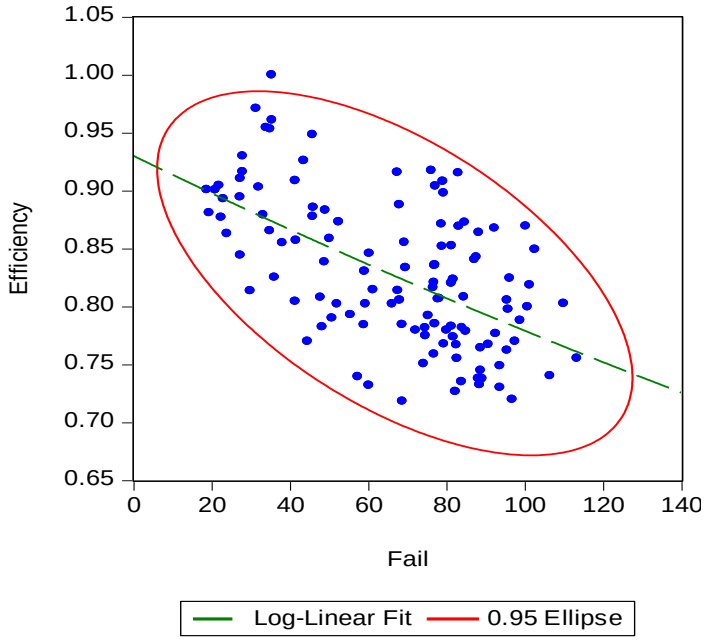

Рис. 1 Взаємозв'язок між ефективністю економіки та індексом держав, що не відбулися

Джерело: розроблено автором

Таблиця 1

Модель впливу індексу FAIL на економічну ефективність

Dependent Variable: LOG(EFEC)
Method: Pooled Least Squares
Sample (adjusted): 1984 1984
Included observations: 1 after adjustments
Cross-sections included: 119
Total pool (balanced) observations: 119

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	–0.072381	0.016679	–4.339703	0.0000
FAIL	–0.001771	0.000235	–7.536190	0.0000

R-squared	*0.326790*	*Mean dependent var*	*–0.190422*
Adjusted R-squared	*0.321036*	*S.D. dependent var*	*0.075877*
S.E. of regression	*0.062522*	*Akaike info criterion*	*–2.689918*
Sum squared resid	*0.457360*	*Schwarz criterion*	*–2.643210*
Log likelihood	*162.0501*	*Hannan-Quinn criter.*	*–2.670951*
F-statistic	**56.79416**	*Durbin-Watson stat*	*0.000000*
Prob(F-statistic)	**0.000000**		

Джерело: розроблено автором

Взаємозв’язок між економічною ефективністю, тобто результативністю діяльності економічних систем, та індексом *FAIL* є досить щільним. Наприклад, якщо FAIL менший на 10, то ефективність більша на 1,7 %. Беззаперечним є той факт, що спроможність держави контролювати цілісність своїх кордонів і політична стабільність значою мірою впливають на економічне зростання. Війни, конфлікти та суперечки є найбільш руйнівними факторами впливу на економіку, оскільки за умов війни виробництво, споживання, заощадження та інвестиції змінюються, що призводить до падіння ВВП та рецесії економіки. Для стабілізації економіки потрібні міжнародна підтримка фінансових інституцій, економічні реформи та зростання надходджень іноземного капіталу (інвестицій).

Список літератури:

1. Failed States Index 2014: Somalia Displaced as Most-Fragile State [Електронний ресурс]. – 2015 – Режим доступу до ресурсу: http://library.fundforpeace.org/fsi14-overview

2. Fragile States Index [Електронний ресурс] // The Fund for Peace. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: http://fundforpeace.org/fsi/2018/04/24/fragile-states-index-2018-annual-report/

Ситник Надія Володимирівна
аспірантка кафедри економічної теорії
факультет управління фінансами та бізнесу
Львівський національний університет імені Івана Франка

РОЗВИТОК ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА ТА КІБЕРБЕЗПЕКА УКРАЇНИ

Стрімкий розвиток інформаційних технологій, інформатизація та комп'ютеризація, створення глобального інформаційного простору сформували принципово нові субстанції – інформаційне суспільство , інформаційний та кібернетичний простори, які мають необмежений потенціал і відіграють головну роль в економічному та соціальному розвитку країни. Однак, створення інформаційного суспільства може призвести до виникнення багатьох інформаційних загроз, а одним із головних завдань сучасної інформаційної епохи є забезпечення інформаційної та кібернетичної безпеки.

Поступове й доволі умовне поєднання віртуального і реального просторів за допомогою ІТ-систем (ІТС) і мережних технологій різного функціонального призначення, які в процесах обробки, передавання та зберігання інформації використовують електромагнітний спектр і діють як єдине ціле, а також відповідного програмного забезпечення (ПЗ) призвело, зрештою, до формування кіберпростору (КбП) (рис. 1.1) - високорозвиненої моделі об'єктивної реальності, в якій відомості щодо осіб, предметів, фактів, подій, явищ і процесів:

- подаються в деякому математичному, символьному (як сигнали, знаки, звуки, рухомі або нерухомі зображення) або в будь-якому іншому вигляді;

- розміщуються в пам'яті будь-якого фізичного пристрою, спеціально призначеного для зберігання, обробки й передавання інформації;

- перебувають у постійному русі по сукупності ІТ-систем і мереж.

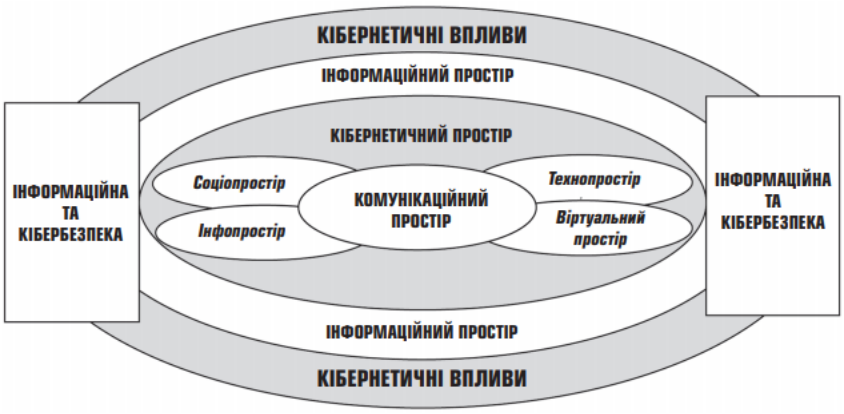

Рис. 1.1.Взаємозв'язок інформаційного та кіберпросторів

У рішенні проблем інформаційної безпеки важливу роль відіграють властивості інформації, які визначають стан її безпеки:

- конфіденційність, яка вказує на необхідність введення обмежень на коло суб'єктів, які мають доступ до неї;

- цілісність, яка полягає в її існуванні в незмінному вигляді в певний проміжок часу;

- доступність - властивість інформації бути наданою своєчасно і безперешкодно всім суб’єктам, які мають для цього певні повноваження.

Вибір конкретних засобів і шляхів забезпечення кібербезпеки України обумовлюється необхідністю своєчасного вжиття заходів, адекватних характеру і масштабам реальних та потенційних кіберзагроз.

Основними напрямами забезпечення кібербезпеки України є:

- розвиток інформаційної інфраструктури держави, забезпечення безпечного функціонування об’єктів критичної інформаційної інфраструктури;

- розвиток міжнародного співробітництва у сфері кібербезпеки;

- зосередження ресурсів і посилення координації діяльності правоохоронних, розвідувальних і контррозвідувальних органів України для боротьби з проявами кіберзлочинності та кібертероризму;

- забезпечення ефективного застосування Збройних Сил України для адекватної відповіді реальним та потенційним кіберзагрозам національному сегменту кіберпростору;

- розвиток пріоритетних напрямів науки і техніки як основи створення високих інформаційних технологій;

- підтримка виробників продукції та послуг у сфері кібербезпеки на засадах стимулювання вітчизняних виробників;

- адаптація законодавства України до норм ЄС, створення нормативно-правових та економічних передумов для розвитку інформаційної інфраструктури держави, підвищення її стійкості до кібератак, спроможності держави більш ефективно захищати національні інтереси у кіберпросторі;

- забезпечення неухильного дотримання власниками об’єктів критичної інформаційної інфраструктури вимог законодавства у сфері захисту державних інформаційних ресурсів, криптографічного та технічного захисту інформації, захисту персональних даних;

- підвищення рівня обізнаності суспільства щодо ризиків, викликів і загроз у кіберпросторі.

Важливою особливістю використання інформаційних технологій є необхідність ефективних рішень проблеми захисту інформаційного ресурсу, що передбачає розосередження заходів щодо захисту даних серед користувачів. Інформацію необхідно

захистити в першу чергу там, де вона міститься, створюється і переробляється, а так само в тих організаціях, на інтереси яких негативно впливає зовнішній доступ до даних. Це найраціональніший і ефективний принцип захисту інтересів організацій, що є первинним осередком на шляху вирішення проблеми захисту інформації та інтересів держави в цілому.

Для підвищення ефективності виявлення та профілактики кіберзлочинів потрібно продовжувати реформувати систему правоохоронних органів щодо організації її роботи, а також необхідно продовжувати вдосконалення персоналу, що працює з кіберзлочинами, діяльність якого повинна ґрунтуватися на основних принципах кібербезпеки;з метою розвитку потенціалу продовжувати налагоджувати співпрацю між університетами та міжнародними експертними центрами.

Список літератури:

1. СБУ : Головні проблеми для України – тероризм і кіберзлочинність // Українська Правда [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.pravda.com.ua/news/2012/03/23/6961285/.

2. Управління боротьби з кіберзлочинністю // Міністерство внутрішніх справ України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/article/544754.

3. «Віртуальний ворог»: як захистити бізнес від кібератак? [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.polukr.net/uk/blog/2016/08/virtualnyj-voroh-jak-zahistiti-biznes-vidkiberatak/.

4. Шеломенцев В. П. Правове забезпечення системи кібернетичної безпеки України та основні напрями її удосконалення / В. П. Шеломенцев // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2012. – Вип. 1. – С. 312-320.

5. Сучасні тренди кібербезпекової політики: висновки для України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.niss.gov.ua/articles/294

ПІДСЕКЦІЯ ОБЛІКУ, АНАЛІЗУ І АУДИТУ

Приймак Світлана Вікторівна
к. е. н., доцент кафедри обліку і аудиту
факультет управління фінансами та бізнесу
Львівський національний університет імені Івана Франка

ТЕНДЕНЦІЇ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Фундаторами сучасної науки про інформацію, на думку вчених, стали бельгійський соціолог і документаліст Поль Отле (Otlet) (1868-1944) та його сподвижник Анрі Лафонтен (La Fontaine) (1854-1943), які створили на початку XX ст. універсальну десяткову класифікацію (УДК) - систему, якою користуються сьогодні всі країни світу. Вони запропонували проект створення Універсального бібліографічного репертуару (УБР), який не був здійснений. Отле і Лафонтен бачили в цих класифікаціях лише засоби для досягнення довершеної системи організації знань. Їх головною ідеєю було переконання в необхідності впорядкування всесвітньої системи наукової комунікації. Ці цілі і сьогодні ще далеко не досягнуті, а потреба в удосконаленні наукової комунікації відчувається гостріше, ніж 100 років тому.

Інформація (лат. *informare,* англ. *informatio)* - роз'яснення, викладення, тлумачення.

Інформаційно-аналітична діяльність (ІАД) – це сукупність інформаційних процесів (збір, пошук, переробка інформації), необхідних для якісного та ефективного процесу управління. Існує багато тлумачень поняття "інформаційно-аналітичної діяльності". Поширеними є такі, що спрямовані на сферу управління. Фахівці розглядають інформаційно-аналітичну діяльність як процес у сфері управління, що представляє собою процес пошуку, збору, переробки та подання інформації у формі, придатній для її використання; як системне отримання, аналіз та накопичення інформації з елементами прогнозування з питань, що стосуються діяльності суб’єкта господарювання [1].

Інформаційний підхід до ІАД дозволяє відносити її до напряму інформаційної діяльності, зокрема, трактувати її в якості комплексної інформаційної діяльності, що застосовує засоби та методи науково-інформаційної діяльності та інформатики. Дослідження змісту ІАД з точки зору аналітичної роботи надає інший акцент ІАД, яку трактують як творчу аналітичну діяльність, призначену для оцінювання інформації і підготовки прийняття рішень; як сукупність процесів семантичної обробки даних, в результаті чого розрізнені дані перетворюються на закінчену інформаційну продукцію - аналітичний документ. Чітке розділення між двома цими складовими (видами) ІАД є умовним і можливим виключно на рівні абстрагування, в теоретичній площині. Враховуючи різні підходи до визначення

інформаційно-аналітичної діяльності по відношенню до будь-якої управлінської сфери, сформовано узагальнене визначення ІАД - це сукупність інформаційних процесів для якісного та ефективного процесу управління.

Під час проведення ІАД виділяють два рівні (або напрями) інформаційно-аналітичної роботи (ІАР):

інформаційний - пошук, збирання, зберігання, поширення інформації;

аналітичний рівень - узагальнення, класифікація інформації, її аналіз і перетворення, розробка висновків, пропозицій, рекомендацій і прогнозів [2].

Інформаційно-аналітична робота по прийняттю рішень може мати оперативний, тактичний або стратегічний рівень. При ІАР використовуються такі форми роботи:

1) моніторинг, що включає інформаційні зведення та огляди;

2) аналіз ефективності прийняття рішень;

3) дослідження актуальних проблем (інформаційні розробки, оперативні дослідження, аналітичні дослідження) [3].

До засобів інформаційної роботи відносять "сукупність документальних, технічних та інших пристроїв, призначених для накопичування, оброблення, систематизації, зберігання і видачі інформації"

Інформаційне забезпечення аналітичного дослідження - це створення бази даних, комплексу інформаційних засобів, необхідних для дослідження господарської діяльності та вирішення завдань управління. Система економічної інформації є сукупністю методів генерації, передання і переробки інформації в усіх ланках економіки підприємства. Економічна інформація - відомості про економічні процеси (виробництво, розподіл, обмін і споживання матеріальних благ та послуг), які відбуваються всередині країни. Економічна інформація підприємства - сукупність відомостей про діяльність підприємства, їх структурних підрозділів та асоціацій, які відображаються в економічних показниках. Інформаційно-аналітична діяльність побудована на модифікації принципів інформаційних відносин, інформаційно-аналітичної роботи та аналітичної роботи безпосередньо на підприємстві. Їх сукупність показано у табл. 1.

Засобами аналітичної роботи є принципи розумової діяльності, інші технічні засоби, за допомогою яких здійснюється обробка даних з більш високою якістю. Технологія аналітичної роботи передбачає одержання нового знання, яке забезпечує складний процес дослідження. Збір, обробка, використання та передача інформації є невід'ємним елементом успішної підприємницької діяльності. Підприємство функціонує в системі ринкових відносин, характер яких виходить за межі контактів з постачальниками і торговими посередниками. На діяльність підприємства впливають також науково-технічні, політичні,

економічні та інші фактори. Результати діяльності підприємства визначаються тим, наскільки підприємство інформаційно забезпечено щодо впливу цих факторів.

Таблиця 1

Основні принципи та методологічні аспекти інформаційно-аналітичної роботи, інформаційних відносин та аналітичної роботи

Принципи інформаційних відносин згідно Закону України "Про інформацію"	Основні принципи та методологічні аспекти інформаційно-аналітичної роботи	Основні принципи аналітичної роботи
гарантованість права на інформацію відкритість, доступність інформації та свобода її обміну об'єктивність, вірогідність повнота і точність інформації законність одержання, використання, поширення та зберігання інформації	формування мети досліджень створення понятійного апарату забезпечення достатньої інформованості розкриття значення фактів встановлення причин та наслідків врахування історичного розвитку та національного характеру визначення тенденцій розвитку забезпечення високого рівня достовірності формування висновків та рекомендацій наявність зворотного зв'язку.	цілеспрямованість актуальність активність достовірність повнота альтернативність обґрунтованість системність об'єктивність неперервність гнучкість своєчасність ініціативність

На думку фахівців, прогрес людства у сфері інформаційної діяльності проявився у скороченні часу на передачу, обробку повідомлень і підготовку інформації для прийняття управлінських рішень; прогрес людства нерозривно пов'язаний з інтенсифікацією інформаційних процесів. Оскільки інформаційна діяльність, яка проявлялася у зниженні вартості обробки та передачі повідомлень, створювала умови для кращої організації матеріального виробництва та життєдіяльності суспільства в цілому.

Інформаційна діяльність взагалі є невід'ємною частиною всіх сфер суспільного життя. Вона має певні цілі та завдання, для реалізації яких існують конкретні засоби, що сприяють отриманню необхідних результатів. У нашій державі існують спеціальні інформаційні установи, що складають систему інформаційного забезпечення користувачів документальною інформацією універсального, галузевого, проблемно-тематичного змісту. Створюються також умови для здобуття професійної освіти в цій галузі - підготовка фахівців для роботи в підрозділах інформації. Водночас, інформаційні структури формуються як органічні складові багатьох установ, організацій, фірм. Інформаційна діяльність охоплює всі галузі науки, освіти, виробництва, а також економіку, політику, культуру, техніку, природознавство тощо. Процеси, що відбуваються у зв'язку з інформатизацією суспільства, сприяють не тільки прискоренню науково-технічного прогресу, інтелектуалізації всіх видів людської діяльності, а й створенню якісно нового інформаційного середовища соціуму, що забезпечує розвиток творчого потенціалу індивіда. У практиці ІАД використовуються сучасні інформаційні технології та програмні продукти: WEB-OBSERVER; програмний

комплекс INTELECTUM.BIS; корпоративна експертна система «Аналітик-2»; інформаційно-аналітична система «АСТРА» тощо.

Спектр завдань, які вирішуються за допомогою інформаційних технологій, конкурентна розвідка і аналіз ринку, моніторинг цін і ринкових пропонувань; дослідження нових ринкових галузей при підготовці бізнес-проектів; організація доступу до корпоративних архівів інформації; організація групової роботи спеціалістів в організації; безперебійне забезпечення необхідною інформацією кожного співробітника організації та інші.

ІАД є не тільки окремою функцією суспільства, а й складовим елементом людського життя. Серед п'яти ключових компетенцій менеджера виділяють: інформаційну компетенцію (здатність побудови ефективної системи інформаційних ресурсів для формування інформаційно-правової основи прийняття управлінських рішень) та аналітичну компетенцію (здатність обумовленої оцінки ефективності запропонованої для використання системи інформаційних ресурсів; здатність об'єктивної оцінки позитивних та негативних аспектів кожного компоненту системи інформаційних ресурсів; здатність здійснення оперативної аналітичної оцінки інформаційних потоків, отриманих від кожного компоненту інформаційної системи; уміння оперативно й ефективно здійснювати аналітичне співставлення інформаційних потоків, що виходять від кожного компонента системи інформаційних ресурсів; здатність формулювання на основі отриманої інформації комплексних аналітичних висновків; здатність інтерпретувати, систематизувати, критично оцінювати і використовувати отриману інформацію в контексті вирішуваного управлінського завдання або проблеми). Фахівці називають основними професійними рисами керівника "аналітичність мислення, здатність до прогнозування ситуацій і результатів діяльності"; "здатність відбирати, систематизувати, аналізувати та узагальнювати інформацію". Процеси, що відбуваються у зв'язку з інформатизацією суспільства, сприяють не тільки прискоренню науково-технічного прогресу, інтелектуалізації всіх видів людської діяльності, а й створенню якісно нового інформаційного середовища соціуму, що забезпечує розвиток творчого потенціалу кожної людини.

Список літератури:

1. Закон України "Про інформацію" від 02.10.1992 р. № 2657-XII (зі змінами і доповненнями)

2. Захарова В.І., Філіпова В.Я. Основи інформаційно-аналітичної діяльності – К. «Центр учбової літератури», 2013. – 336 с.

3. Сілкова Г.В. Інформаційно-аналітичні дослідження як особливий аспект інформаційної діяльності / Г. В. Сілкова. – Рівне, 1997. – 53 с.

Гончарук Світлана Марківна
к.е.н., доцент кафедри обліку і аудиту
факультет управління фінансами та бізнесу
Львівський національний університет імені Івана Франка

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНІ ПРОЦЕДУРИ В АУДИТІ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ЙОГО ЯКІСТЬ

У процесі аудиту важливе значення має розуміння суті та призначення процедур аудиту. Серед вітчизняних економістів спостерігаються різні підходи до визначення суті аудиторських процедур та їх ролі в процесі аудиту. Одні автори розглядають аудиторські процедури як систему методичних дій на суб'єкти та об'єкти розширеного відтворення, які здійснюють органи управління за допомогою контрольних функцій аудиту. Наведене визначення має низку недоліків, зокрема: аудит не охоплює повною мірою всі стадії виробничого процесу; методичні дії здійснюють не орган управління суб'єкта перевірки, а аудитор.

Інші економісти акцентують увагу на сукупності певних дій аудитора з перевірки фінансової (бухгалтерської) звітності. Але при визначенні суті аудиторських процедур нелогічно обмежуватися лише перевіркою фінансової звітності. Аудиторська діяльність, окрім перевірки фінансової звітності, охоплює також виконання аудиторами (аудиторськими фірмами) різноманітних послуг.

Іноземні економісти дещо інакше трактують поняття аудиторських процедур, які розуміють їх як групи конкретних детальних інструкцій про особливості збирання свідоцтв того чи іншого виду діяльності на кожному етапі аудиту. Зауважимо, що потрібно розмежовувати аудиторські стандарти з аудиторськими процедурами — конкретними діями аудиторів з метою отримання даних під час аудиторської перевірки.

Отже, вивчення зарубіжної та вітчизняної економічної літератури дає змогу дійти висновку, що більшість авторів характеризують процедури аудиту, передусім, як конкретні дії аудитора.

Аудиторські процедури — це система методичних дій аудитора, спрямованих на отримання достатніх і надійних доказів щодо об'єктів аудиту. На зміст аудиторських процедур впливають такі фактори:

- види діяльності суб'єкта перевірки;
- форма і система обліку;
- система внутрішнього контролю;
- застосування електронної обробки даних у системі бухгалтерського обліку [1].

Контроль виконує свої функції за допомогою власного методу, який є системою методичних прийомів і конкретних методик. Реалізація будь-якого методу управління, в тому числі фінансово-господарського контролю й аудиту, здійснюється за допомогою певних процедур.

Аудиторські процедури реалізують методичні прийоми контролю й аудиту, тому їх характеризують за тими функціями, які вони виконують у аудиторському процесі.

Кожний методичний прийом у системі фінансово-господарського контролю передбачає використання певних контрольних процедур.

Важливе теоретичне та практичне значення для розвитку аудиту має науково обґрунтована класифікація аудиторських процедур. Детальне вивчення міжнародних стандартів аудиту, іноземної економічної літератури та практики аудиторських фірм дає змогу запропонувати класифікацію процедур аудиту залежно від таких ознак: суб'єкти аудиту; об'єкти аудиту; стадії (етапи) аудиту; види аудиторського контролю; період здійснення аудиту; відношення до використання методичних прийомів; за змістом процесу аудиту; використання комп'ютерних систем у бухгалтерському обліку; цикли господарських операцій; господарські процеси.

Незалежні аудиторські процедури аудитор проводить відповідно до МСА за певною системою способів і прийомів; вони не підлягають обов'язковому узгодженню з клієнтом. Ці процедури аудитори використовують для одержання доказів про повноту, точність і достовірність даних бухгалтерського обліку. Незалежні процедури бувають двох видів:

- тести господарських операцій;
- аналітичні процедури.

Аудиторські фірми широко використовують у процесі аудиту такі форми перевірки, як тестування й аналітичні процедури. Залежно від виду перевірок, процедури поділяють на:

- процедури оцінки структури внутрішнього контролю клієнта;
- тести контрольних моментів;
- перевірки операцій за змістом;
- аналітичні процедури;
- перевірки окремих елементів сальдо-рахунків.

Аудиторський процес поділяється на стадії перевірки, а останні — на етапи. На кожній стадії та її етапах використовують притаманні їм аудиторські процедури.

На початковій стадії аудиторського процесу, якщо аудит орієнтований на систему внутрішнього контролю й аудиторського ризику, найбільш характерними є такі аудиторські процедури:

- вибір суб'єкта аудиту, ознайомлення з його бізнесом і станом обліку;

- ознайомлення зі статутом, установчими документами та правовими зобов'язаннями клієнта;
- процедури оцінки системи обліку і внутрішнього контролю;
- оцінка аудиторського ризику та його елементів;
- визначення обсягу робіт;
- узгодження суми оплати та складання угоди;
- процедури розробки плану та програми аудиту.

Для стадії дослідження у практичній діяльності аудиторських фірм найуживаніші такі процедури як перевірка господарських операцій та облікових записів, оцінка фінансової звітності тощо. На цій стадії, беручи до уваги етапи аудиторського процесу в іноземній практиці, аудитори широко використовують незалежні та погоджені процедури тестування, зокрема процедури тестування контрольних моментів, перевірки господарських операцій за змістом і процедури тестування окремих сальдо-рахунків. Хоча аналітичні процедури, згідно з МСА, є обов'язковими для початкової та завершальної стадій, вони можуть використовуватися на стадії збирання доказів.

Отже, на завершальній стадії в аудиторській практиці використовують аналітичні процедури. Складовими елементами яких є оцінка й аналіз результатів перевірки, процедури написання звіту та підготовки пропозицій для керівництва, й оформлення акту виконаних робіт тощо.

Якщо аудитор на завершальній стадії, оцінюючи зібрані ним докази про підтвердження достовірності фінансової звітності, вважатиме їх недостатніми, то він може провести додаткові процедури для збирання необхідної йому інформації.

Вибір аудиторських процедур безпосередньо пов'язаний з якістю аудиту. Якщо процедури вибрані невірно, або їх недостатньо, то аудитор може висловити хибну думку стосовно фінансової звітності. Вибір аудитором відповідних процедур, методів та обсягу їх застосування є винятково справою його професійного судження.

Узагальнена інформація щодо рішень АПУ «Про затвердження результатів зовнішніх перевірок системи контролю якості аудиторських послуг», прийнятих за результатами проведених зовнішніх перевірок, згідно з Планом зовнішніх перевірок системи контролю якості на 2017 рік, наведена в табл. 1.

Таблиця 1

Інформація щодо рішень АПУ «Про затвердження результатів зовнішніх перевірок системи контролю якості аудиторських послуг», прийнятих за результатами проведених зовнішніх перевірок, згідно з Планом зовнішніх перевірок системи контролю якості на 2017 рік

Дата рішення	Номер рішення	Кількість суб'єктів, які пройшли перевірку відповідно до пп.8.2.1 п.8.2 та керуючись п.8.4	Кількість суб'єктів, які пройшли перевірку відповідно до пп.8.2.1 п.8.2 та керуючись п.1.6	Кількість суб'єктів, які відповідно до пп.8.2.2 п.8.2 не пройшли перевірку	Кількість суб'єктів, які повторно не пройшли перевірку	Разом
23.02.2017	339/3	8	0	1	0	9
31.03.2017	342/5	2	0	1	0	3
27.04.2017	343/4	4	0	1	0	5
25.05.2017	346/4	7	0	1	0	8
29.06.2017	347/8	9	0	2	0	11
28.09.2017	349/4	16	0	6	2	24
27.10.2017	351/4	7	0	2	0	9
30.11.2017	352/4	11	0	5	0	16
21.12.2017	353/4	6	1	2	0	9
25.01.2018	354/3	5	0	0	0	5
Разом:	–	75	1	21	2	99

Джерело [2,3]

Якість аудиторських послуг – це категорія, що перманентно змінюється залежно від рівня суспільних відносин та господарської практики країни. Критерії, а отже, і показники якості аудиту (насамперед фінансової звітності) в сучасній теорії аудиту розглядаються з погляду якості проведення аудиту та якості результатів аудиту й відповідності аудиторських процедур. Критерії якості аудиторських послуг можна об'єднати у три групи, які стосуються:

- якості роботи аудиторської фірми (наявність внутрішніх стандартів і процедур забезпечення якості аудиту, дотримання законодавства України та етичних стандартів);
- якості окремої перевірки (використання відповідних аудиторських процедур, наявність достатньої документації, консультування, контроль тощо);
- якості кадрової політики (наявність процедур щодо найму, навчання, оцінки персоналу, організації роботи з працівниками).

Список літератури:

1. Директива Європейського Парламенту та Ради 2006/43/ЄС від 17 травня 2006 року про обов'язковий аудит річної звітності та консолідованої звітності, що вносить зміни до Директив Ради 78/660/ЄЕС та 83/349/ЄЕС, і припиняє дію Директиви Ради 84/253/ЄЕС. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_844.

2. Положення про зовнішні перевірки системи контролю якості аудиторських послуг: Рішення Аудиторської палати України від 30.10.2014 р. № 302/9. https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr2_9230-14.

3. Інформація про результати зовнішніх перевірок СКЯ аудиторських послуг САД в 2015-2017 роках: Рішення Аудиторської палати України від 29.03.2018 р. (протокол № 356). URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/FN044545.html.

Шот Анна Петрівна
к.е.н., доцент кафедри обліку і аудиту
факультет управління фінансами та бізнесу
Львівський національний університет імені Івана Франка

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ШАХРАЙСТВА В УКРАЇНСЬКИХ КОМПАНІЯХ

Шахрайство охоплює широкий спектр порушень і незаконних дій, які характеризуються навмисним обманом або введенням в оману. Згідно з Міжнародними стандартами професійної практики внутрішнього аудиту шахрайство – це «...будь-яка незаконна дія, що характеризується обманом, приховуванням або порушенням довіри. Шахрайства здійснюються сторонами і організаціями для одержання грошей, власності або послуг, для ухилення від сплати або втрати послуг або для забезпечення особистої чи ділової переваги»[1].

Шахрайство може бути скоєне співробітниками на будь-якому рівні в межах компаній, а також поза ними. Як ефективно вирішувати питання ризику шахрайства в рамках підприємства – є основним предметом стурбованості рад директорів, менеджменту, власників бізнесу, внутрішніх аудиторів, керівників уряду, законодавців, регуляторів та багатьох інших зацікавлених сторін. Шахрайство негативно позначається на бізнесі, спричинюючи, зокрема, фінансові, репутаційні, психологічні та соціальні наслідки.

Дослідження, щодо виявлення фактів шахрайства, були проведені у 2017 році компанією Kreston GCG, яка входить до міжнародної аудиторської мережі Kreston International на 130 українських підприємствах, серед них : лідери аграрного ринку; великі виробники молочної продукції; будівельних матеріалів; міжнародні лідери виробництва електроніки; лідери українського фармацевтичного бізнесу та ін.

Профіль учасників дослідження : міжнародні, регіональні та національні компанії з чисельністю працюючих від 100 чол. (35%) до більше 1000 чол. (12%), які займаються виробництвом, торгівлею та наданням послуг. За результатами дослідження : більше 60% українських компаній виявили у себе шахрайські операції; 40% компаній зіткнулися з фактами розкрадання активів та фіктивними витратами; 20% з них оцінили свої збитки від $100 тис. до $5 млн. дол. США в рік. Основними причинами виникнення шахрайства компанії (36,4%) назвали відсутність системи внутрішнього контролю. Більше 40% компаній, які регулярно виявляють шахрайство проходять щорічний зовнішній аудит. Серед

досліджуваних об’єктів 17% компаній замовляли проведення фінансових розслідувань зовнішніми консультантами, аосновними причинами звернень були : необґрунтоване зменшення прибутку; анонімні повідомлення та інтуїтивні підозри [2].

Аналізуючи місце виявлення шахрайства, слід зазначити, що у вітчизняних компаніях найбільше (40%) шахрайств виявлено у відділі продажу, а також у відділі постачання (36%) та виробничому відділі (34%). У світі ж основними підрозділами, в яких найчастіше фіксують факти шахрайства є фінансовий відділ.

Ключовим фактором виникнення шахрайства в українських компаніях вважається недобросовісність персоналу (на думку 51% учасників дослідження). Основна причина, яка стимулює працівників до шахрайських дій, це незадоволення власним матеріальним становищем (думка 25% учасників дослідження), а також можливість його здійснення. Головним же фактором, що спричиняє виникнення шахрайства в глобальних ситуаціях є відсутність внутрішнього контролю в компаніях. На відміну від України, у світовій практиці (82% компаній) найбільш ефективним механізмом запобігання шахрайству вважається зовнішній аудит фінансової звітності, регулярне проведення якого позитивно впливає на зменшення фінансових втрат [2].

Найбільш розповсюдженими видами шахрайства в українських компаніях є : розкрадання активів (41%) та незаконні чи необґрунтовані витрати (40%), корупція і хабарництво (27%), крадіжка інформації (23%), фальсифікація договорів та первинних бухгалтерських документів (10%), махінації у фінансових звітах (9,7%) [2].

Проведений аналіз показав, що не залежно від різноманітних параметрів діяльності компаній співвідношення фінансових втрат в результаті шахрайства залишається незмінним, тобто у 20% випадках, це фінансові втрати більше як на $100 тис. дол. США в рік, решта у 80% випадках - це втрати до $100 тис. дол. США в рік. Найбільші (від $100 тис. до $5 млн. дол. США) фінансові втрати за рік, в результатів шахрайських схем, зафіксовані у таких сферах діяльності як сільське господарство (близько 60%), транспорт і логістика (близько 40%) та інформаційні технології (близько 50%).

Наявність у великих розмірах та кількості фактів шахрайства зумовило необхідність дослідження операцій по виявленню фактів шахрайства. Отже, за результатами дослідження на сьогодні, факти шахрайства найчастіше виявляються за допомогою служби внутрішнього аудиту (43%) та неофіційних внутрішніх джерел (38%), дій корпоративної служби безпеки (30%) та випадково (30%). За допомогою дій правоохоронних органів виявляється лише 1,3% шахрайських дій.

Характерним є те, що на сьогодні механізм протидії шахрайству, це система регулярного внутрішнього контролю по запобіганню шахрайству з боку персоналу різного

рівня, від найвищого керівництва до молодшого персоналу є найбільш ефективним. Проте найчастіше використовуються два механізми : регулярний внутрішній контроль по запобіганню шахрайству зі сторони керівництва найвищого рівня та менеджерів середньої ланки так і щорічний аудит фінансової звітності. Причому це характерно як для компаній де виявлені факти шахрайства так і для тих де вони не зафіксовані.

Результати проведеного дослідження показали, що фінансові втрати від шахрайства в українських компаніях є значними. Проте повну вартість шахрайства неможливо оцінити з точки зору часу, продуктивності, в тому числі й репутації відносин з клієнтами. На наш погляд, підприємствам важливо мати ефективну програму боротьби з шахрайством (програма управління ризиками шахрайства), яка включатиме підпрограми з попередження і виявлення шахрайства, а також процес оцінки ризиків шахрайства для їхнього виявлення в рамках підприємства. При цьому надзвичайно важлива роль у протидії та виявленні випадків шахрайства,їх попередженні, моніторингу ризиків,повинна належати безперечно внутрішньому аудиту. При проведенні аудиторських перевірок і розслідувань, аудитори повинні враховувати ризики шахрайства та використовувати Міжнародні стандарти професійної практики внутрішнього аудиту Інституту внутрішніх аудиторів (Стандарти внутрішнього аудиту : 1200 (1210.A2);2120 (2120.A2); 2210 (2210.A2))[3;4;5].Крім цього, стандарти також вимагають, щоб керівники внутрішнього аудиту включали інформацію щодо суттєвих ризиків та питань контролю, зокрема ризику шахрайства, в періодичні звіти для вищого виконавчого керівництва та ради.

Список літератури:

1.Тетяна Лебединець Роль внутрішнього аудиту в запобіганні та виявленні шахрайства // Незалежний Аудитор. - № 7 (18), липень 2013 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.iia.org.ua/?page_id=1782.

2.Шахрайство в українських компаніях. Поточна ситуація. Механізм протидії. Звіт міжнародної аудиторської компанії Kreston GCG.[Електронний ресурс]. – Режим доступу :https://kreston-gcg.com/ua/forensic/.

3. Стандарт внутрішнього аудиту 2120. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://na.theiia.org/translations/PublicDocuments/IPPF-Standards-2017-Ukrainian.pdf.

4. Стандарт внутрішнього аудиту 1200. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://na.theiia.org/translations/PublicDocuments/IPPF-Standards-2017-Ukrainian.pdf.

5. Стандарт внутрішнього аудиту 2210. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://na.theiia.org/translations/PublicDocuments/IPPF-Standards-2017-Ukrainian.pdf.

Лобода Наталія Олександрівна
к.е.н., доц. кафедри обліку і аудиту
факультет управління фінансами та бізнесу
Львівський національний університет імені Івана Франка

МОДЕРНІЗАЦІЯ ОБЛІКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВ

В даний час в Україні гостро стоїть проблема реформування та вдосконалення організаційно-правового механізму управління видатками бюджетів усіх рівнів. Вирішення проблем, які існують у державі, можливе лише за умови впровадження активної бюджетної політики, яка сприятиме економічному зростанню. Ефективна бюджетна політика повинна стати одним із суттєвих механізмів впливу, за допомогою якого Україна досягне бажаних результатів.

Для ефективного управління бюджетним процесом обґрунтована оцінка державних програм має велике значення. Так, стає можливим правильно визначити напрями соціально-економічної діяльності держави, оцінювати одержані результати та ефективність використання коштів, направлених на здійснення відповідних заходів. Інформація щодо фактичного виконання бюджетних програм допомагає керівникам приймати зважені та умотивовані рішення. Але якщо показники та критерії оцінки ефективності виконання програм не досить чіткі та вагомі, виникає загроза прийняття неаргументованих суб'єктивних рішень щодо реалізації бюджетної політики. У результаті можуть бути не досягнуті намічені цілі та очікуваний ефект, а контроль за ефективністю витрачання бюджетних коштів втрачає значимість.

Першим кроком на шляху досягнення ефективності є раціональне планування бюджетних видатків, особливо в ситуації, коли бюджетні ресурси досить обмежені. В умовах обмеженості бюджетних ресурсів існує необхідність розробки методологічних підходів до запровадження планування видатків бюджету за програмно-цільовим методом.

Сьогодні для підвищення ефективності бюджетної програми необхідно вирішити проблеми поліпшення якості державного фінансування, яке залежить як від обсягу реальних доходів бюджету, так і від того, наскільки ефективно розпорядники бюджетних коштів управляють цими фінансовими ресурсами. Оптимізація процесу планування бюджету – одна з передумов побудови ефективного бюджетного процесу.

Використання механізму цільових бюджетних програм як засобу реалізації пріоритетних напрямів та розв'язання найважливіших проблем соціально-економічного розвитку має суттєві недоліки. До основних недоліків процесу формування та реалізації цільових бюджетних програм слід віднести:

1) відсутність погоджування фінансування цільових бюджетних програм з можливостями бюджету протягом усього терміну виконання програми. Процес затвердження державних цільових програм, які виконуються в межах цільових бюджетних програм протягом бюджетного року не вимагає погодження з МФУ про забезпечення балансу зобов'язань держави за даною програмою з фінансовими можливостями бюджету на середньострокову перспективу.

2) низький рівень програмної та між програмної узгодженості на фоні великої кількості напрямків та значної кількості цільових бюджетних програм призводить до дублювання завдань та заходів цільових бюджетних програм.

3) відсутність надійного моніторингу та контролю за ходом виконання та фінансування цільових бюджетних програм: по-перше, відсутній контроль з боку Міністерства економічного розвитку і торгівлі України та МФУ; по-друге, відсутній оперативний моніторинг з боку МФУ та Держказначейства за фінансуванням цільових бюджетних програм з бюджету.

Враховуючи вищезазначені недоліки процесу формування та реалізації цільових бюджетних програм, можна стверджувати, що існує необхідність підвищення ефективності функціонування системи цільових бюджетних програм. Для цього передусім слід удосконалити стандарти розроблення, процедури затвердження та механізми їх реалізації.

По-перше, процес управління формуванням та реалізацією цільових бюджетних програм має бути більш конкретним, прозорим та контрольованим. Для підвищення ефективності функціонування системи цільових бюджетних програм необхідно удосконалити регламентацію механізмів і процедур інституту цільових бюджетних програм, а саме висвітлити та регламентувати процедуру відбору проблем для розроблення цільових бюджетних програм, порядок їх формування, порядок здійснення державної експертизи та оцінки, процедуру затвердження програми, порядок проведення конкурсного відбору виконавців заходів та завдань програми, порядок фінансування цільової бюджетної програми, управління реалізацією та контроль за ходом її виконання, а також звітність про хід виконання цільової бюджетної програми.

По-друге, в зазначеному Порядку повинні знайти відображення наступні принципові питання:

1. Для урахування впливу новоприйнятих зобов'язань на середньостроковий прогноз бюджетних показників необхідно зобов'язати МФУ вести зведений план – потребу у фінансуванні заходів цільових бюджетних програм в межах державних цільових програм за роками та подавати його як обов'язковий інформаційний матеріал до КМУ разом з іншими обов'язковими для погодження проекту цільової бюджетної програми документами.

2. Для забезпечення відкритості та прозорості системи цільових бюджетних програм необхідно розширити зміст його обліку, який на сьогодні складається з кодифікації (присвоєння номера) та ведення переліку назв програм. Міністерство економічного розвитку та торгівлі повинно вести та оприлюднювати інформаційну база для цільових бюджетних програм за такими показниками:

• обсяги коштів на виконання програм із загального і спеціального фондів: уже витрачені фактично; мали бути витрачені за планом; залишилось профінансувати за планом;

• рівень фінансування програмних заходів;

• співвідношення коштів загального та спеціального фондів бюджету фактично та згідно з програмою;

• стан виконання програми та ін.

3. Для посилення контролю за реалізацією цільових бюджетних програм необхідно:

• уточнити функції державного замовника-координатора щодо його відповідальності за підготовку й реалізацію цільової бюджетної програми, їх фінансування, координацію діяльності державних замовників, надання звітності про хід реалізації та ввести персональну відповідальність за їх виконання, а саме кінцеві результати та цільове і ефективне витрачання коштів;

• зобов’язати замовника до початку реалізації цільової бюджетної програми затвердити та подати до Міністерства економічного розвитку та торгівлі положення про управління реалізацією цільової бюджетної програми, яке визначатиме: порядок формування організаційно-фінансового плану реалізації цільової бюджетної програми; механізми коригування програмних заходів та їх ресурсного забезпечення в ході реалізації; процедуру забезпечення публічності моніторингу та реалізацією заходів програми;

• уніфікувати та підвищити вимоги до щорічної звітності, що надходить від державних замовників про хід виконання цільових бюджетних програм.

По-третє, необхідно вирішити питання з кодифікацією цільових бюджетних програм у межах Бюджетної класифікації для налагодження оперативного моніторингу за їх фінансуванням з боку МФУ та Держказначейства і забезпечення відкритості та прозорості процедур виділення і спрямування бюджетних коштів на фінансування через отримання можливості здійснювати чіткий адресний контроль за виділеними коштами.

Таким чином, ефективність виконання бюджетних програм є важливим показником якості витрачання державних коштів. Кількісно ефективність бюджетної політики вимірюється відношенням отриманих результатів до суми проведених витрат.

Шевців Любов Юліанівна
к. е. н., доцент кафедри обліку і аудиту
факультет управління фінансами та бізнесу
Львівський національний університет імені Івана Франка

ГАРМОНІЗАЦІЯ РОЗВИТКУ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВТА ЇХ ВПЛИВ НА ПІДГОТОВКУФАХІВЦІВ ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ «ОБЛІК І ОПОДАТКУВАННЯ»

В умовах глобалізації й інтеграції освітнього простору зростає значення освіти, як інструменту створення інтелектуального потенціалу держави. Перед вітчизняною системою вищої освіти стоїть завдання, зближення і гармонізація з міжнародною системою освіти, що визначило актуальність досліджень, задля збереження своїх традицій і забезпечення випускникам фахові міжнародні кваліфікаційні якості.

Трансформація економіки потребує модернізації вищих навчальних закладів (ВНЗ), для підготовки високоосвічених конкурентоздатних фахівців, що пов'язано з певними проблемами. Серед яких: складна демографічна і економічна ситуація; зниження якості освіти і конкурентоспроможності освітніх установ на світовому ринку; відсутність ефективного партнерства між державою, вищими навчальними закладами та бізнесом; невідповідність між пропозицією освітніх послуг і попитом на них з боку ринку праці; дефіцит висококваліфікованих кадрів; застаріла матеріально-технічна база; відповідність світовим стандартам якості навчання, у разі зміни складу і структури навчальних закладів; вибір джерел фінансових ресурсів, можливість комерціалізації діяльності.

У рамках модернізації системи освіти закладено концептуальні принципи подальшого її реформування. Необхідністю є створення досконалішої системи освітнього управління і фінансування, на основі фінансово-інвестиційного забезпечення. Станом на листопад 2018 р. фінансова автономія ВНЗ реалізувалася лише на 6 %, що свідчить про втрату ефективності теперішньої моделі державного фінансування вищої освіти в Україні. Середні витрати на навчання одного учня/студента в Україні розподіляються: близько 85% – кошти державного сектора, 15 % – кошти недержавного сектора[1]. Однак,у 2014–2017 рр. спостерігалась тенденція до скорочення частки видатків зведеного бюджету України на вищу освіту, що відповідно складало в 2014 р.-28,3 %, 2016р.-27,2%; 2017р. -21,8%;2018р. – 20,7% [2]. Тоді як за цей період, частка видатків зведеного бюджету України на загальну середню освіту, постійно зростала з 42,4 % у 2014 р. до 47,4 % у 2017 р., в 2018р – 48%. Варто відзначити, що у2018 р. видатки на освіту порівняно з 2016 р. суттєво збільшилися, їх обсяг становив 5,9 % від ВВП та 16,6 % від загального обсягу зведеного бюджету України. Тоді як частка ВВП, яка йде на фінансування освіти Фінляндії становить 7,5%; США – 5,7%; середня норма витрат на освіту в розвинутих країнах складає 5% ВВП. Незважаючи на складну

демографічну ситуація в Україні, середню освіту здобували в 2014 р. – 3757063 осіб, тоді як у 2018 р. їх кількість зросла до 3911848 осіб (зростання на 4,1 %) [2]. Держави світу також інвестують в науку. Так, надходження на науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи (НДДКР) провідних американських університетів складає близько 60–70% його доходів. Щорічно це приносить 150 млрд. доларів, що становить приблизно 12% від ВВП США[6]. В Україні бюджет ВНЗ державної і комунальної форм власності більш як на 50% формується з бюджетних коштів та в середньому на 70% – за рахунок державних дотацій і доходів від навчання. В умовах реформування ВНЗ, варта уваги щодо впровадження зарубіжна модель фінансування із складовими: фінансове забезпечення навчання одного студента; стипендіальне забезпечення одного студента на грантовій (конкурсній) основі; розвиток інфраструктури (навчально-виробничого обладнання, устаткування, бібліотечного фонду тощо); фінансове забезпечення науково-дослідної діяльності викладачів та студентів[1].Враховуючи досвід престижних університетів світу фінансово-інвестиційне забезпечення діяльності ВНЗ пропонують реалізовувати як за рахунок держави (в тому числі місцевих органів влади), так і з недержавних джерел: формування фондів, структурування джерел фінансування, визначення вартості навчання здобувача освіти, визначення напрямів розподілу коштів за навчальними закладами, спеціальностями, здобувачами, фінансування наукової сфери. Це також реалізація науково-дослідних проектів (НДП), поступлень у вигляді плати за навчання, фандрейзинг, оцінюванні ВНЗ за результатами їхньої роботи (навчальна,організаційна, наукова) на підставі конкуренції, оцінювання навичок здобувачів освіти після закінчення університету,стимулювання до конкуренції ВНЗ, та планування їх майбутньої діяльності.

Ідея гармонійного розвиту ВНЗ передбачає їх органічне поєднання з соціально-економічним та культурологічним організмом країни, ґрунтується на засадах автономії, відповідності, поступальності, прогресивності, збалансованості, сталого розвитку, інтернаціоналізації, доброчесності, системності, адаптивності, ефективності, оптимальності, когерентності, цілеспрямованості, полівекторності, перманентності. Втілення стратегії сталого розвитку та реалізація перспективних завдань потребує комплексного підходу з врахуванням впливу зовнішніх і внутрішніх чинників:а автономії вищої школи; підготовка конкурентоздатних фахівців з врахуванням тенденцій й перспектив розвитку національної економіки; формування навчальних програм відповідно до запитів бізнесу. Визначальним є змістовне наповнення університетських і професійних програм, інтеграція та гармонізація досвіду західних колег.

Стратегічна мета освітнього закладу – забезпечення якісної освіти у відповідності з запитами і можливостями конкретної особистості. Для успішної діяльності бізнесових

структур важливе значення має професіоналізм у всіх сферах суспільного життя, і зокрема бухгалтера-аналітика із відповідними компетенціями, що зумовлено низкою чинників еволюційного, інституційного і суб'єктивного характеру. Однак «..на шляху реформування освітньої діяльності у підготовці фахівців з бухгалтерського обліку, які власне здійснюватимуть подальшу перебудову системи обліку та звітності на засадах міжнародних стандартів, є проблеми», які сформульовано на рисунку 1. [3].

Рис. 1. Проблеми підготовки фахівців з «обліку і оподаткування»

Джерело:[3]

Роль бухгалтера в організації визначається не тільки його професійним статусом, але й тим, що він повинен об'єднувати в собі функції бухгалтера, фінансового менеджера і аналітика. Сучасна система професійної підготовки обліково-аналітичних кадрів в Україні передбачає кваліфікаційні характеристики за чотирма рівнями освіти. Бухгалтер з початковою профільною освітою – бухгалтер-рахівник. Бухгалтер із середньою спеціальною професійною освітою – бухгалтер-обліковець. Бухгалтер з вищою професійною освітою – бухгалтер-аналітик (економіст). Бухгалтер з додатковою вищою бухгалтерською освітою і практичними професійними навичками – професійний бухгалтер [5]. Основу сучасної дворівневої системи підготовки випускників (бакалавр-магістр) становить компетентнісний підхід, який передбачає розробку професійних компетенцій спеціальності, практико-орієнтований процес навчання студентів, активізацію самостійної роботи. Зокрема при формуванні програм підготовки облікових фахівців виокремлюють три складові компетентності: інтелектуальну (здатність проводити аналіз об'єкта, абстрактно та критично його оцінити), гуманітарну (технічну) (отримання теоретичних та практичних навиків з обліку, фінансів,банків), практичну (застосовуючи практичні навики дотримуватись правил професійної етики).

Забезпечення умов професійного розвитку дослідники покладають на професійні організації-члени Міжнародної федерації бухгалтерів (МФБ), які повинні здійснювати розробку навчальних освітніх програм для професійних бухгалтерів; визначати умови входу до професії; оцінювання рівень компетентності; визначення змісту результатів оволодіння професійними навичками. В Україні діють різноманітні професійні бухгалтерські програми CAP-CIPA, ACCA, CAPA та CAPS. Однак більшість з них не використовуються існуючою при вищих навчальних закладах України системою підвищення кваліфікації бухгалтерів, а також не мають визнання на рівні Міністерства фінансів та Міністерства освіти і науки України. Однак зазначені програми використовуються практикуючими бухгалтерами, котрі виходять на міжнародний рівень співпраці. Водночас вітчизняна вища бухгалтерська освіта відповідає міжнародному стандарту бухгалтерської освіти і разом з Програмою реформування бухгалтерського обліку є передумовою підвищення кваліфікаційної освіти професійного бухгалтера. Вдосконалення системи і покращання якості обліково-аналітичної освіти (підготовка кадрів і підвищення їх кваліфікації), зумовлено вимогами Міжнародних освітніх стандартів підготовки професійних бухгалтерів, розробленими міжнародною федерацією бухгалтерів (IFAC) [5]. Під час підготовки облікових фахівців у ВНЗ слід акцентувати увагу на таких аспектах: вивчення методології бухгалтерського обліку та концепцій, що лежать в основі Міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ); виробленні навичок професійного судження і розвитку професійної інтуїції; дотримання норм професійної бухгалтерської етики. Саме у ВНЗ бухгалтер-аналітик зможе набути знань з дисциплін:«Бухгалтерська справа», «Судово-бухгалтерська експертиза»;«Фінансовий облік», «Стратегічний управлінський облік»,«Облік і звітність за міжнародними стандартами», «Організації обліку і оптимізація оподаткування»і т. д. Трансформації у становленні професії бухгалтера-аналітика сприятимуть: законодавчому закріпленні положення про статус бухгалтера-аналітика; підняттю престижу вищої освіти за спеціальністю «Облік і оподаткування»; підвищенню професійної, громадської і суспільної ролі та місця фахівця; зростання ролі працедавців у формуванні критеріїв навчання спеціаліста та оцінюванні його компетентності. З метою гармонізації освітнього простору, ВНЗ варто проводити навчання студентів за власними (а не лише за державними) освітніми стандартами. Зокрема, використовувати навчальні плани(в т.ч. програми навчальних дисциплін) провідних зарубіжних вузів, які в міжнародному рейтингу університетів є топ-лідером у наданні освітніх послуг студентам. Так, наприклад навчальна дисципліна «Стратегічний управлінський облік» вивчається студентами ЛНУ імені Івана Франка (ФУФБ) та в університеті Інформатики м. Лодзь, Польща; «Бухгалтерська справа» - вивчається студентами Іллінойського університету в Чикаго, США та студентами ЛНУ імені

Івана Франка (ФУФА), і т.д. Це надасть переваги: підвищить імідж ВНЗ, зокрема щодо викладання дисциплін за спеціальністю «Облік і оподаткування», оскільки в рекламних матеріалах з'явиться інформація про навчання студентів за навчальною програмою зарубіжного вузу (збільшить кількість бажаючих навчатися у вітчизняних вузах, а не в зарубіжних); підтвердить фаховість університету щодо навчання студентів на рівні кращих світових стандартів.

Отже, гармонійний розвиток ВНЗ потребує комплексного підходу із підготовки фахових спеціалістів, зокрема спеціальності «Облік і оподаткування». За умови здійснення:організації і управління вищої школи на основі автономії; підготовки фахівців з врахуванням вимог вітчизняного законодавства, Міжнародних освітніх стандартів,тенденцій й перспектив розвитку національної економіки; інтеграції, глобалізації освітніх і наукових систем з формуванням навчальних програм відповідно до економічних запитів та потреб ринку; постійне підвищення якості вищої освіти;співпраця бізнесу, освіти і науки (з майбутнім працевлаштуванням студентів); капіталізація освітніх послуг і наукових розробок; формування багатоканальної системи фінансово-інвестиційного забезпечення університетської освіти. Зазначене в подальшому забезпечить конкурентоспроможність українських університетів і їх високі позиції у світових рейтингах.

Список літератури:

1. Савченко І. Г. Модернізація державного механізму фінансування вищої освіти в умовах її реформування / І. Г.Савченко, О. В.Чумак //Теорія та практика державного управління. –2017. – №3(58). – Режим доступу: http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/tpdu/2017-3/doc/2/03.pdf

2. Освіта в Україні: Базові індикатори. Інформаційно-статистичний бюлетень. – Режим доступу: https://mon.gov.ua/storage/app/media/nova-ukrainska-shkola/1serpkonf-informatsiyniy-byuleten.pdf

3. Лазаришина І. Підготовка фахівців за спеціальністю «Облік і аудит» у контексті інтеграції до Європейського простору вищої освіти / І. Лазаришина, О. Павелко // Нова педагогічна думка. – 2013. – № 1.1. – С. 117. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npd_2013_1_30

4. Зубілевич С.Я. Міжнародні стандарти освіти професійних бухгалтерів: «перезавантаження» / С.Я. Зубілевич. – Режим доступу : http://uabs.edu.ua/images/stories/docs/9956/zubilevich.pdf

5. Бруханський Р.Ф.Формування системи професійної підготовки бухгалтера-аналітика/ Р.Ф.Бруханський,П.Р. Пуцентейло // Науково-виробничий журнал «Інноваційна економіка». – 2016. – № 5-6. – С.187-198.

Долбнєва Деніза Вадимівна
к. е. н., доцент кафедри обліку і аудиту
факультет управління фінансами та бізнесу
Львівський національний університет імені Івана Франка

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ПРОВЕДЕННЯ ФІНАНСОВИХ РОЗСЛІДУВАНЬ ШАХРАЙСТВ В КОРПОРАЦІЯХ

На сьогодні значного поширення набуває проблема корпоративного шахрайства як одного із видів економічних злочинів. Незважаючи на той факт, що обізнаність закордонних корпорацій та українських підприємств щодо випадків шахрайства зростає, за результатами цьогорічного дослідження кожен сьомий випадок шахрайства в організації був виявлений випадково. Саме тому розуміння сутності та причин шахрайства і вироблення, виходячи з цього, найбільш ефективних підходів його запобігання, мають вирішальне значення для зниження проявів корпоративного шахрайства на підприємствах.

В Україні проблемі корпоративного шахрайства приділена незначна увага, оскільки більшість вчених намагаються розглядати шахрайство у призмі правового регулювання даного поняття, часто забуваючи про його економічну сутність. Натомість проблема шахрайства на даний час знаходиться в центрі уваги міжнародних аудиторських компаній «великої четвірки».

Перш, ніж перейти до визначення підходів боротьби із шахрайством усередині корпорацій (підприємств) необхідно зупинитися на визначенні поняття «корпоративне шахрайство», під яким розуміється порушення закону, обман з метою отримання нечесним шляхом прибутку та іншої вигоди і може стосуватися абсолютно всіх сфер економічної діяльності та має широкий спектр схем та засобів його вчинення.

Усі фактори корпоративного шахрайства умовно можна поділити на суб’єктивні та об’єктивні (табл. 1).

На вітчизняних підприємствах із загального обсягу економічних злочинів, скоєних по відношенню до суб’єкта господарювання, 56 % – це шахрайство скоєне власними працівниками, у т.ч. 55 % – вищим керівництвом підприємства (генеральними директорами, топ-менеджерами, бухгалтерами, керівниками відділів та ін.).

Проведені дослідження вказують на той факт, що підприємства (корпорації) через різні схеми внутрішнього шахрайства втрачають у середньому 5% від доходу щорічно. На підприємствах в Україні збитки від корпоративного шахрайства досягають значних сум: від 1 млн. дол. США до 50 млн. дол. США. Поряд з цим підприємства в Україні та світі в результаті економічних злочинів і шахрайства втрачають свою репутацію/бренд, у них

погіршуються відносини з бізнес-партнерами та взаємодія з регуляторами, професійна етика та поведінка працівників.

Таблиця 1

Фактори корпоративного шахрайства

Об'єктивні фактори	Суб'єктивні фактори
1. Відсутність структури та системи алгоритмізації взаємодії структурних елементів. 2. Відсутність системи обмеження доступу. 3. Відсутність обліку товарів та матеріальних цінностей. 4. Наявність функціональних розривів у технології виробничих процесів. 5. Клановість, фаворитизм.	1. Відсутність формалізації відносин власників. 2. Клановість, фаворитизм. 3. Відсутність системи відбору та перевірки персоналу. 4. Наявність працівників – ексклюзивних носіїв інформації. 5. Відсутність мотивації та стимулювання. 6. Відсутність адаптації та підвищення кваліфікації. 7. Відсутність системи контролю виконання розпоряджень.

З огляду на розміри можливих збитків, корпорації за кордоном, а також й українські представники великого і середнього підприємництва збільшують витрати на боротьбу із корпоративним шахрайством. Зокрема 34% підприємств в Україні збільшили свої витрати на протидію корпоративному шахрайству протягом останніх двох років (у порівнянні з 42% організацій у світі), а 37% планують їх збільшити протягом наступних двох років (у порівнянні з 44% організацій у світі).

Незважаючи на збільшення витрат на боротьбу з економічними злочинами та шахрайством, багато українських організацій все ще не займаються профілактикою шахрайства, а лише реагують або захищаються, коли факт шахрайства вже вчинений.

Враховуючи досвід провідних корпорацій світу, на сьогодні оцінка ризиків корпоративного шахрайства може допомогти вітчизняним підприємствам у виявлені конкретних шахрайських схем, притаманних для них, на які необхідно звертати увагу.

На багатьох підприємствах функції оцінки, етики та управління ризиками закріплені за окремими підрозділами і рідко розглядаються як єдине стратегічне ціле. Такий підхід може призвести до того, що ті чи інші сфери діяльності організації залишаються неохопленими, тож випадки шахрайства можна дуже легко замовчувати чи вважати проблемою інших підрозділів, попри негативний вплив такого підходу на загальну ефективність заходів із запобігання шахрайству, фінансові результати та відносини з регуляторами.

На сучасному етапі розвитку та удосконалення механізмів вчинення економічних злочинів підприємствам недостатньо для подолання і недопущення у майбутньому фактів шахрайства зі сторони своїх працівників здійснювати суто внутрішній контроль. Необхідно

приділити більшу увагу і зосередити зусилля на боротьбі із шахрайством, для мінімізації саме можливостей для його скоєння.

Розглядаючи проблему боротьби з корпоративним шахрайством, необхідно визначити систему загроз, які воно несе для бізнесу. На рис. 1 подано види загроз від корпоративного шахрайства і напрямки боротьби з ними.

Рис. 1. Заходи боротьби із вчиненням корпоративного шахрайства

При збиранні доказів вчинення шахрайських дій працівники, що проводять розслідування або найняті детективи, з метою повного та системного документування шахрайства, можуть використовувати квадрат доказів, основними елементами якого є:

1) докази отримані від свідків (пояснення, повідомлення, звернення);

2) документальні докази (бухгалтерські документи, рахунки, чеки, акти, довідки тощо);

3) речові докази (предмети, що містять сліди шахрайських дій чи знаряддя завдяки яким було вчинено шахрайство; електронні та інші носії інформації, що містять

аудіовізуальну інформацію про факт шахрайства);

4) докази, отримані у результаті спостереження за шахраєм або його спільниками.

В той же час у розвинених країнах потужного розвитку набуває послуга «форензік», яка надається багатьма консалтинговими та аудиторськими компаніями.

Форензік – юридичне розслідування дотримання менеджментом норм і правил за ініціативою власників або ради директорів з метою виявлення ознак порушення менеджерами чинного законодавства, а також внутрішніх регламентів і стандартів компанії роботодавця.

Завдяки послузі форензік власник (замовник послуги «форензік») виявляє кошти, які раніше йшли за межі компанії, і може використати їх більш раціонально. Послуги форензік включають виконання наступних робіт:

- фінансові розслідування;
- управління ризиками, пов'язаними з шахрайством;
- корпоративна (ділова) розвідка;
- позасудова, досудова експертиза, а також сприяння у ході судових розглядів;
- розслідування шахрайства з використанням інформаційних технологій;
- протидія в легалізації незаконних доходів;
- захист інтелектуальної власності;
- перевірка контрактних зобов'язань і надійності бізнеснес-партнерів;
- недопущення фінансового і репутаційного збитку;
- перевірка повідомлень по «гарячій лінії»;
- виявлення та аналіз прихованих комерційних ризиків;
- врегулювання розбіжностей між сторонами конфлікту з фінансових і ділових питань;
- розробка процедур, спрямованих на протидія шахрайству, корупції, виведення грошових коштів, привласнення активів;
- фінансова експертиза документів.

У наданні послуги форензік беруть участь представники різних спеціальностей: бухгалтери, аудитори, фахівці з фінансових розслідувань, експерти в області інформаційних технологій (керівники проектів, фахівці по організації процесів, розробники програмного забезпечення, адміністратори баз даних), юристи, фахівці в сфері безпеки, журналісти, політологи, фахівці в області структурного аналізу і математичного моделювання.

Провідні фахівці у даній сфері фінансових розслідувань сформували низку рекомендацій, дотримуючись яких підприємства (корпорації) зможуть виявити та уникнути випадків корпоративного шахрайства:

1) виключення готівкових операцій в компанії;

2) введення в компанії системи мотивації, при якій «топ-менеджмент» буде мотивований підвищувати прибутковість компанії (мотивація топ-менеджерів буде прямо залежати від фінансових результатів компанії);

3) введення до штату компанії служби безпеки або служби внутрішнього аудиту, яка підпорядковувалася б безпосередньо Вам як власнику;

4) введення практики тендерних закупівель з обов'язковим аналізом компаній-учасників тендера;

5) введення в компанії практики спонтанних перевірок хоча б пару разів на рік;

6) введення в компанії практики нетерпимості до будь-якого роду шахрайських дій;

7) все необхідно ставити під сумнів, довіряти не можна нікому;

8) проведення щорічного аудиту фінансової звітності з однієї з міжнародних аудиторських компаній з вагомою репутацією.

Проте для вітчизняних підприємств послуга форензік ще не може бути використаною, оскільки в Україні недостатньо передумов для її поширення. Однак, на нашу думку, бухгалтерській спільноті, представникам бізнесу та влади необхідно об'єднати свої зусиль і знання для створення умов поширення практики даних фінансових розслідувань на підприємствах з метою запобігання корпоративному шахрайству та збереження коштів і ділової репутації суб'єкта господарювання. Слід розвивати співробітництво із закордонними професійними організаціями з метою надання вітчизняним фахівцям можливості отримання міжнародних сертифікатів, а також залучати до процесу професійного навчання у сфері форензік саморегульовані організації аудиторів.

Список літератури:

1. Харламова О.В. Корпоративне шахрайство: аналіз підходів до визначення / О.В. Харламова, Л.А. Бондалетова // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://eprints.kname.edu.ua/38675/

2. Клімчак М. Всесвітнє дослідження економічних злочинів та шахрайства 2018 року: результати опитування українських організацій / М. Клімчак // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.pwc.com/ua/uk/survey/2018/pwc-gecs-2018-ukr.pdf

3. Корсун Сергій Спіймай мене, якщо зможеш, або корпоративне шахрайство / Сергій Корсун // Strategic business review. – 2017. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.sbr.in.ua/?p=1776.

4. Ніпіаліді О. Перспективи створення служби фінансових розслідувань: українські реалії та зарубіжний дрсвід / О. Ніпіаліді // Актуальні проблеми правознавства. – 2017. – Випуск 3 (11). – С. 165-170.

Задорожна Анна Володимирівна
к. ф.-м. н., доцент кафедри економічної кібернетики
факультет управління фінансами та бізнесу
Львівський національний університет імені Івана Франка

ПРОБЛЕМА РИНКУ КРИПТОВАЛЮТИ В ЇЇ КОНЦЕПТУАЛЬНІЙ ПОСТАНОВЦІ

Бурхливий розвиток Інтернету, потреба в обробці та маніпулюванні великими обсягами інформації, що циркулюють в інформаційній системі, викликали появу цілого ряду новітніх інформаційних та телекомунікаційних технологій, які можуть забезпечити надійність, конфіденційність та коректну обробку даних. Під впливом ІТ-технологій відбувається зміна валютного ринку, виникає потреба в обмінній системі, в якій можна надійно захистити дані і водночас обійтися без посередників, використовуючи лише криптографічний захист інформації, таким чином становлячи противагу до довірчих стосунків, що функціонують між користувачами традиційного валютного ринку. Сатосі Накамото [1] формулюються нові засади, які в подальшому будуть використані при створенні першої з криптовалют (електронних валют) – біткоіна. Одночасно з потребою у новій валюті виникають ідеї щодо принципово іншого способу використання технологій передачі даних. Зокрема, широко використовувана пакетна передача даних [2] тепер використовується не лише для перенесення інформації, але й при формуванні електронної валюти та захисті останньої. Розробляються нові технології, призначені для створення, передачі та захисту електронної валюти.

Серед переваг криптовалют можна назвати високий ступінь захисту від несанкціонованого доступу й складність крадіжки, відсутність комісій, шифрування транзакцій, можливість працювати з криптовалютою без адміністратора, високу швидкодію операцій. Разом із тим, ця валюта характеризується високою волатильністю, що є одним з її недоліків. Однією з найбільш популярних електронних валют залишається біткоін. Про це свідчить графік проведення транзакцій (рис. 1), який добре описує побудована поліноміальна модель 3-го степеня (табл. 1):

Таблиця 1

Порівняльна таблиця прогностичних функцій кількості проведення транзакцій

	Степенева функція	Поліном 2-го степеня	Поліном 3-го степеня	Поліном 4-го степеня
Рівняння	$15{,}33t^{7{,}82}$	$6\cdot10^6t^2-4\cdot10^7t+5\cdot10^7$	$79920\cdot t^3-7\cdot10^6t^2+2\cdot10^7t-10^7$	$46394t^4-22147t^3+59801t^2-10^6t+93738$
R^2	0,942	0,976	0,999	0,999

Джерело: розроблено автором за даними [3]

Отже, зпрогнозована за допомогою полінома 3-го степеня кількість транзакцій за 2019 р. буде становити $6{,}5 \cdot 10^8$ транзакцій у 2019 р. проти незначної кількості проведених транзакцій у 2009-2011 рр., що свідчить про значний інтерес до цього виду валюти.

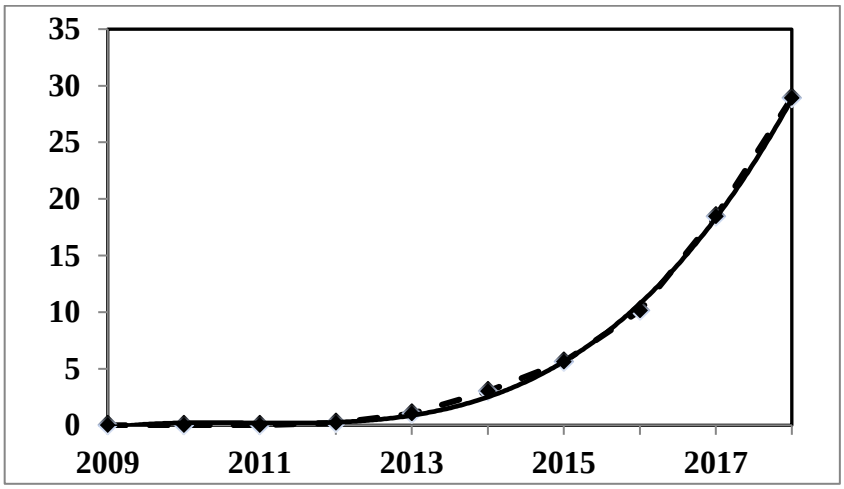

Рис. 1. Кількість проведених транзакцій ($\times 10^7$) у 2009-2018 рр. (штрихована лінія – прогноз). Джерело: [3]

Попри масовість використання біткоінів у світі, в Україні ще рано про це говорити. Останнє добре демонструється територіальним розподілом обмінників біткоінів у світі. Так, за загальної кількості таких обмінників 14360 станом на лютий 2019 р., в Україні лише в деяких містах існують пункти обміну [4], тоді як більша частина їх розподілена в Євросоюзі та США.

Слабку популярність криптовалюти в Україні частково можна пояснити українським законодавством, яке наслідує російське законодавство й прирівнює криптовалюту до грошового сурогату [5]. Крім того, в українському законодавстві відсутні визначення криптовалюти та біткоінів. Тим часом в Європі біткоіни набули «статусу» валюти із жовтня 2015 року. Операції з ними звільнені від ПДВ [6].

Чи будуть біткоіни мати перспективи використання – покаже час, проте однозначно можна говорити, що самі технології, які використовуються при створенні електронних валют, мають перспективи розвитку. У сучасному світі, коли суспільство орієнтоване на створення неплатоспроможного попиту, актуальною стає ідея Гезелевських грошей, що слугують не так для накопичення, як для обміну, а тому технології, подібні до технології створення біткоінів, будуть розвиватися і надалі.

Список літератури:

1. Nakamoto S. Bitcoin: A Peer-to-Peer Electronic Cash System / Satoshi Nakamoto. – Режим доступу: https://www.bitcoin.com.

2. Інформаційні системи і технології в економіці: Посібник для студентів вищих навчальних закладів/ За редакцією В.С.Пономаренка.-К.: Видавничий центр “Академія”, 2002.-544с (Альма-матер).

3. Сайт Coinmarketcap.com [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://coinmarketcap.com.

4. Сайт CoinMap [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://coinmap.org/#/world/49.11702904/32.34375000/6

5. Early adopters: может ли ПриватБанк работать с биткоин в Украине [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://forbes.net.ua/opinions/1409465-early-adopters-mozhet-li-privatbank-rabotat-s-bitkoin-v-ukraine.

6. Самый благоприятные для биткоина страны ЕС [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bitcoin.dp.ua/article/81-samye-blagopriyatnye-dlya-bitkoina-strany-es.html.

Мищишин Орест Якович

к. ф.-м. н., доцент кафедри економічної кібернетики

Прокоп’як СтепанРоманович

магістр кафедри економічної кібернетики

факультет управління фінансами та бізнесу

Львівський національний університет імені Івана Франка

БАГАТОСТОРІНКОВІ ТА ОДНОСТОРІНКОВІ ДОДАТКИ, ЇХ ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ

Сьогодні веб-сайти все більше виглядають як додатки з багатьма можливостями взаємодії, а не статичними сторінками, які ми мали близько 10 років тому. З одного боку, причини цього полягають у спробах користувачів отримувати та створювати інформацію на основі їхніх особистих характеристик та вимог. З іншого боку, власники веб-сайтів хочуть надати користувачам більш зручні інтерфейси користувача для роботи з інформацією.

Давайте подивимося, як ми можемо побудувати інтерфейсну частину веб-сайтів. Існує два основних способи побудови веб-сайтів сьогодні: більш сучасний спосіб –це багатосторінковий додаток (MPA) – більш традиційний спосіб, а також односторінковий додаток (SPA). Почнемо з багатосторінкового підходу.

Багатосторінковий додаток (MPA) складається з декількох сторінок із статичною інформацією (текстом, зображеннями тощо) та посиланнями на інші сторінки з тим самим вмістом. Під час переходу на іншу сторінку браузер робить новий запит до сервера і знову завантажує всі ресурси, навіть ті компоненти, які повторюються на всіх сторінках (наприклад, заголовок, нижній колонтитул). Таким чином, продуктивність витрачається на

завантаження тих самих елементів. Відповідно, це впливає на швидкість і продуктивність. Основними технологіями для такого типу веб-сайту є HTML та CSS. Дані технології використовувались для розробки найперших веб-сайтів, та продовжують використовуватись сьогодні, для створення сучасних веб-сайтів. Принцип роботи даного підходу зображено на рисунку 1.

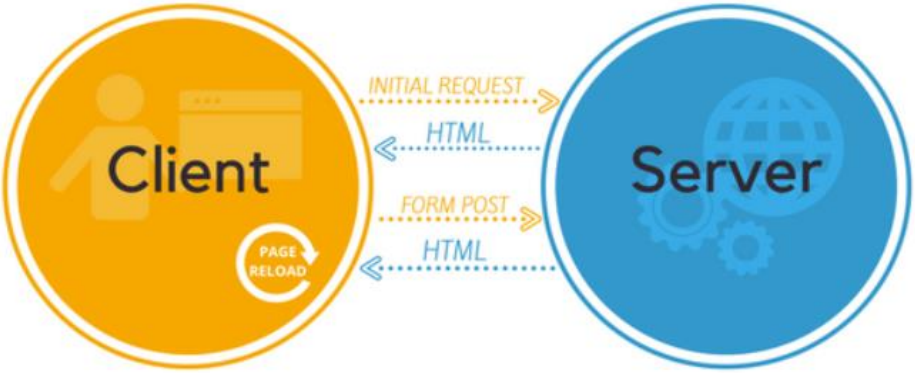

Рис. 1. Принцип роботи багатосторінкового додатку

Під час розробки веб-сайту може виникати потреба в більш складних інтерактивних компонентах (наприклад, у формах). У цьому випадку ви все ще можете використовувати традиційний спосіб розробки, але ви будете обмежені стандартними функціями HTML технології. Проте існують більш підходящі технології для нестандартних, складних та інтерактивних речей, такі, як JavaScript та AJAX. Розвиток Web 2.0 став можливим завдяки еволюції цих технологій. На сьогоднішній день, за допомогою цих технологій, можна створювати складні форми, різні анімації, діаграми та графіки з динамічним оновленням, не перезавантажуючи всіє сторінки, а лише ту частину сторінки, в якій відбулися зміни.

Недоліки багатосторінкових додатків:

- розробка як десктопної, так і мобільної версії веб-сайту займає значно більше часу;
- збільшує вартість змін при додаванні нових функціональних можливостей в додатку.

Переваги багатосторінкових додатків:

- багатосторінкова (MPA) архітектура дозволяє легко оптимізувати кожну сторінку для пошукових систем. Розробник може додати мета-теги для будь-якої сторінки;
- як правило, для розробки багатосторінкової програми потрібен менший стек технологій, таким чином вартість таких додатків виходить дешевшою.

Односторінкова програма (SPA) – це додаток, що працює в браузері з метою забезпечити користувачу досвід близький до користування настільною програмою. Його архітектура побудована таким чином [2], що при переході на нову сторінку оновлюється лише частина вмісту. Таким чином, немає необхідності повторно завантажувати ті самі елементи. Це дуже зручно для розробників та користувачів. Прикладом технології SPA є

реалізований сервіс Gmail компанією Google. Для розробки SPA використовується одина з найпопулярніших мов програмування – JavaScript. На рисунку 2 наведено принцип роботи

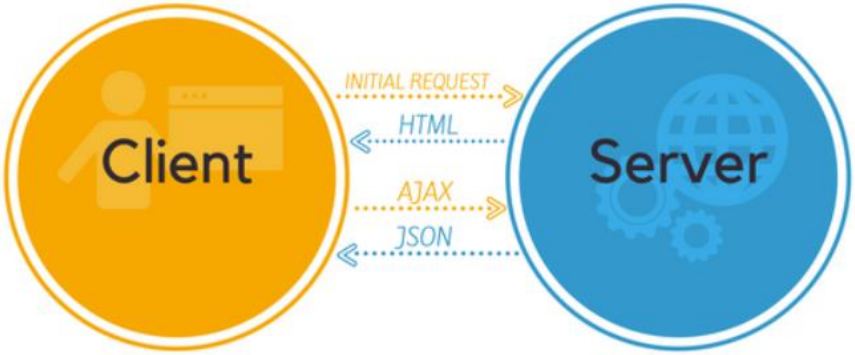

односторінкових додатків.

Рис. 2. Принцип роботи односторінкового додатку

Невеликий веб-додаток може бути зроблено за допомогою бібліотеки jQuery. Але слід зазначити, що jQuery є дуже поганим для розробки великих проектів. Перш за все, це пов'язано зі структурою коду. Для створення складних проектів рекомендується використовувати більш потужні фреймворки, такі як React, Angular чи Vue. Їхня архітектура дозволяє створювати гнучкі веб-додатки і до того ж вони мають в собі великий набір готових рішень, що значно спрощує процес розробки. Крім того, на основі цих фреймворків можна створювати повноцінні мобільні додатки.

Недоліки односторінкових додатків.

Погана SEO оптимізація. SPA працює на основі JavaScript і завантажує інформацію за запитом від клієнтської частини. Пошукові системи навряд чи можуть імітувати цю поведінку. Оскільки більшість сторінок просто недоступні для сканування пошуковими роботами.

Продуктивність та оптимізація. Необхідно пам'ятати про мобільні пристрої та пристрої з низькою продуктивністю, оскільки в односторінкових програмах використання JavaScript який має великий розмір. Також слід пам'ятати про розмір пакету, якщо проект великий, то його слід розбити на окремі компоненти з динамічним завантаженням, щоб покращити швидкість загрузки додатку.

Переваги односторінкових додатків

Висока швидкість. Оскільки SPA не оновлює всю сторінку, а лише необхідну частину, це значно підвищує швидкість роботи додатку.

Висока швидкість розробки. Готові бібліотеки та фреймворки забезпечують потужні інструменти та велику кількість готових рішень для розробки веб-програм.

Мобільні додатки. SPA дозволяє створювати мобільні додатки, оскільки розробник може повторно використати той же код бекенда для веб-додатка та власної мобільної програми.

SPA може ефективно кешувати будь-які дані. Програма надсилає лише один запит, кешує всі дані, після чого може їх використовувати і навіть працювати у режимі офлайн.

MPA чи SPA?

Кожна архітектура має свої переваги та недоліки і добре підходить для конкретного типу проекту. SPA відрізняється своєю швидкістю і здатністю розробляти мобільні програми на основі готового коду. Але в той же час, SPA має погану SEO оптимізацію під пошукові системи. Таким чином, ця архітектура є відмінним підходом для соціальних мереж, закритих спільнот, де оптимізація пошукових систем не має значення. MPA більше підходить для інтернет-магазинів, бізнес-сайтів, каталогів тощо. Добре оптимізований MPA має високу швидкість, але все одно не дозволяє легко розробляти мобільний додаток. MPA та SPA з правильною архітектурою добре підходять для розробки масштабованих веб-додатків.

На даному етапі розвитку WEB, односторінкові додатки швидко витісняють класичні додатки і є великим внеском у розробку масштабних, швидких, динамічних веб-систем. Однак технології реалізації front end частини web-додатків потребують додаткового дослідження в контексті вибору кращих альтернатив для реалізації систем під конкретні вимоги користувачів чи замовників продукту.

Список літератури:

1. https://sebweo.com/top-10-kraschih-javascript-frejmvorkiv-dlya-stvorennya-veb-dodatkiv/

2.https://support.google.com/google-ads/answer/7336697?hl=uk

Стадник Юліанна Андріївна

к. е. н., доцент кафедри економічної кібернетики

факультет управління фінансами та бізнесу

Львівський національний університет імені Івана Франка

ЕКОНОМІКО-МАТЕМАТИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ КРЕДИТНИХ ОПЕРАЦІЙ

В сучасних умовах, що пов’язані з впливом таких факторів як ринкова конкуренція, нестабільність та невизначеність, комерційним банкам важливо розуміти важливість виваженої політики щодо формування банківського кредитного портфеля.

У процесі управління кредитним портфелем банк ставить перед собою мету забезпечення максимальної ефективності своєї кредитної діяльності за прийнятного для банку рівня ризику. При цьому банк здійснює розв’язання низки конкретних цілей та вимірюваних завдань, що повинні бути орієнтовані на результативність кредитної діяльності.

Кредитний портфель банку включає агреговану балансову вартість усіх кредитів, у тому числі прострочених, пролонгованих та сумнівних до повернення. Разом з тим до нього не входять:

– відсотки нараховані, але не сплачені;

– зобов'язання видати кредит;

– кредитні лінії, які ще не використані; – гарантії та акредитиви;

– оперативний лізинг.

Банківська кредитна діяльність в даний час характеризується високим ступенем ризику, порівняно з іншим активними операціями банку. Це пов'язано, в першу чергу з недостатністю платоспроможних та надійних позичальників. До того ж, права кредитора недостатньо захищені на законодавчому рівні. Це зумовлює підвищений рівень ризику при формуванні банком кредитного портфеля. Для того, щоб найбільш повно розкрити суть ефективності кредитного портфеля та розробити відповідні стратегії здійснення кредитних операцій розглянемо кредитний портфель як сукупний кредитний ризик, не виокремлюючи при цьому ризики окремих банківських клієнтів.

Перш за все виділимо ті чинники, які збільшують ризики кредитного портфеля та ведуть до несплати суми боргу та відсотків. Виділимо серед них ті, що впливають не на конкретних позичальників, а на великі групи. До таких чинників можна віднести наступні:

- неповна документація клієнта, яка не надає повної достовірної інформації про кредитну історію та перспективи розвитку клієнта;

- неповний аналіз галузі, фінансового стану позичальника, особливостей виробництва;

- переважання нових та недавно залучених клієнтів у загальній базі позичальників;

- відсутність обмежень до концентрації кредитного портфеля;

- наявність некомпетентного персоналу, який не може ефективно контролювати кредитні процеси;

- значна питома вага кредитних операцій в галузях економіки, які схильні до високого рівня чутливості при змінах макроекономічного середовища, політичної ситуації в країні, зміни клімату;

- значна питома вага кредитних операцій у нових або мало вивчених галузях економіки;

- відсутність чіткої кредитної кредитної політики;

- відсутність контролю за використанням кредитів та відсутність перевірок стосовно цільового використання позичок;

З метою вдосконалення організації кредитних процесів доцільно запровадити алгоритм здійснення операцій кредитування. Залежно від специфіки кредитування в конкретному

банку він може мати свої особливості. Загальний алгоритм, який допоможе зменшити вплив чинників наведених вище, є наступним.

1. Збір, систематизація та обробка інформації про попит на кредити за галузями економіки та виокремлення напрямків та пропозицій, які можуть бути найбільш оптимальними для банку;

2. Розгляд заявок потенційних боржників, ретельне вивчення їх фінансового стану та кредитної історії.

3. Прийняття рішення про видачу кредиту або відмову.

4. Видача кредиту з оформленням кредитної угоди, в якій прописані всі умови кредитування, включаючи можливу зміну відсотка та дії обох сторін у форс-мажорних ситуаціях.

5. Постійний контроль за виконанням боржником умов кредитної угоди та цільовим використанням коштів.

6. Внесення інформації щодо погашення кредитної заборгованості та відсотків, формування бази надійних клієнтів.

7. Постійний моніторинг непогашених кредитів, формування бази сумнівних та безнадійних кредитів.

Дотримання даного алгоритму здійснення операцій кредитування дає банківській установі можливість суттєво зменшити вплив внутрішніх та зовнішніх чинників, які підвищують ризик кредитного портфеля комерційного банкую

Список літератури:

1. Вовк В.Я. Кредитування і контроль: навч. посібник/ Вовк В.Я., Хмеленко О.В. – К.: Знання, 2011.

2. https://privatbank.ua/ - Офіційний сайт Приватбанку банку.

3. Постанова Правління НБУ № 368 від 28.08.2001 «Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua.

4. Волкова Н.І. Інноваційна кредитна політика банку: формування і реалізація: Монографія / Н.І. Волкова, А.В.Гаврікова. – Донецьк: Донбас, 2014. – 198 с

5. Притула Н.И. Модель формирования оптимального кредитного портфеля [Текст] / Н.И. Притула, Р.А. Обарина // БизнесИнформ. – 2012. - №4. – С. 113 – 119

Васьків Оксана Миколаївна
ст. викладач кафедри економічної кібернетики
факультет управління фінансами та бізнесу
Львівський національний університет імені Івана Франка

ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ АНАЛІЗУ ІЄРАРХІЙ ДЛЯ ОЦІНКИ КОНКУРЕНТНОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

В сучасних умовах господарювання добробут економічної системи залежить від того, як на практиці будуть реалізовані соціально-економічні категорії. До них відноситься поняття «конкурентоспроможність». Конкурентоспроможність підприємства відображає ступінь його привабливості для кінцевого споживача. Однак параметри і фактори конкурентоспроможності досить часто виявляються невизначеними. Це заважає удосконаленню і закріпленню позицій за тими параметрами, які задовольняють явні та приховані потреби споживача.

Для оцінки рівня конкурентоспроможності підприємства доцільно використовувати аналітичний та графічний методи. Перший потребує побудови матриці конкурентоспроможності, другий – багатокутника конкурентоспроможності [1].

З метою визначення рівня конкурентоспроможності підприємств та визначення впливу на неї різноманітних факторів можна скористатися методом «аналізу ієрархій», розробленим Т. Сааті [2].

Метод аналізу ієрархії є систематизованою математичною процедурою для ієрархічного подання елементів, які визначають сутність певної економічної проблеми. Метод полягає у декомпозиції проблеми на більш прості складові частини та подальшій обробці послідовності суджень суб’єкту прийняття рішень, що подаються у вигляді попарних порівнянь. Ці судження далі відображаються у кількісній формі. В результаті може бути виражений відносний ступінь (інтенсивність) взаємодії елементів в ієрархії [2].

Метод аналізу ієрархій Т. Сааті проводиться за наступною схемою [3, 4]:

–структурування проблеми вибору у вигляді ієрархії або мережі;

–установка пріоритетів критеріїв та оцінка кожної з альтернатив за критеріями;

–обчислюються коефіцієнти важливості для елементів кожного рівня. При цьому перевіряється узгодженість суджень;

–підраховується комбінований ваговий коефіцієнт і визначається найкраща альтернатива.

У методі аналізу ієрархій немає загальних правил для формування структури моделі ухвалення рішення. Це є відображенням реальної ситуації прийняття рішення, оскільки завжди для однієї і тієї ж проблеми є цілий спектр думок. Метод дає можливість врахувати

цю обставину за допомогою побудови додаткової моделі для узгодження різних думок, за допомогою визначення їх пріоритетів. Таким чином, метод дозволяє враховувати «людський фактор» при підготовці прийняття рішення. Це одне з важливих достоїнств даного методу перед іншими методами прийняття рішень [7].

Розв'язання економічної проблеми щодо вибору багатоцільового багатокритеріального рішення (стратегії) розглядається як процес поетапного встановлення пріоритетів цілей і критеріїв. Зазначене дає уявлення про принцип ідентичності і декомпозиції, принципи дискримінації, порівняльного судження та синтезування, на яких і базується метод аналізу ієрархій [4].

Принцип ідентичності та декомпозиції передбачає структурування проблеми у вигляді ієрархії, що є першим етапом використання методу аналізу ієрархій. Побудова ієрархії починається з накреслення відносно складної проблеми дослідження. У найпростішому вигляді ієрархія будується, починаючи з вершини, в якій розміщується глобальна (узагальнена інтегрована) ціль, через проміжкові рівні (підцілі, чинники, критерії тощо) до найнижчого рівня, яким зазвичай є перелік альтернативних рішень (стратегій).

Вирішуючи задачу методом аналізу ієрархій, необхідно провести структуризацію проблеми у вигляді ієрархії (рис. 1).

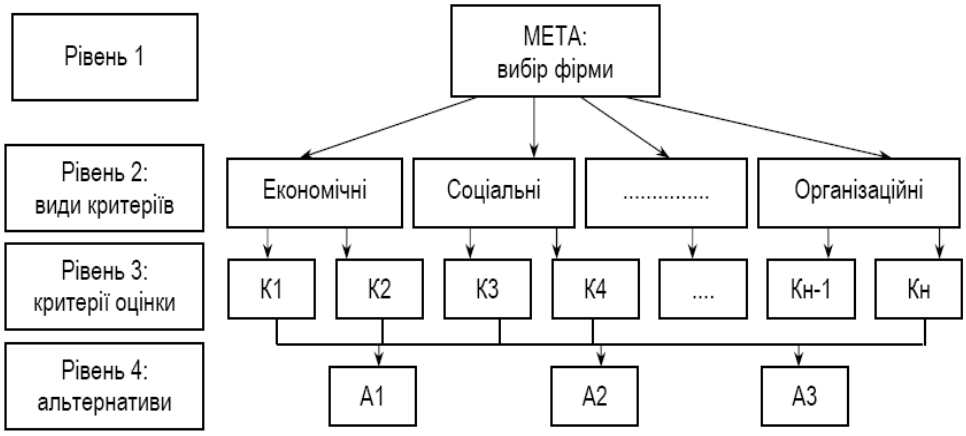

Рис. 1. Зображення проблеми у вигляді ієрархії

Джерело: побудовано на основі [4, 5]

Ієрархія будується з вершини, що є метою з точки зору управління. На рівні, підпорядкованому вершині, розташовуються критерії, від яких залежать подальші рівні. На найнижчому рівні знаходиться перелік альтернатив або варіантів рішення.

Існує кілька видів ієрархій: найпростіші – домінантні, схожі на перекинуте дерево з основою у вершині; холарії – домінантні «дерева» з оберненими зв'язками; модулярні ієрархії тощо.

Домінантна ієрархія вважається повною, якщо кожен елемент заданого рівня функціонує як ціль для усіх елементів наступного, нижчого рівня. Існує кілька

альтернативних способів графічного зображення повної домінантної ієрархії. Два з них наведені на рис. 2.

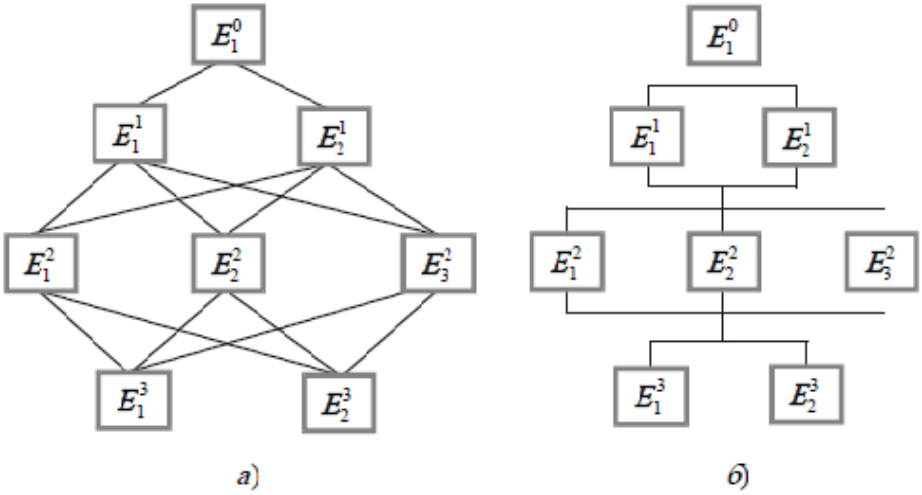

Рис. 2. Варіанти відображення домінантної ієрархії: *а*) декомпозиція; *б*) синтез

Джерело: побудовано на основі [4, 5]

На рис. 2 позначено E^i_j – елементи ієрархії, верхній індекс вказує на рівень ієрархії, нижній індекс - на їх порядковий номер на відповідному рівні ієрархії, а варіант *а*) – конкретизація (декомпозиція) заданої множини елементів (цілей, критеріїв); варіант *б*) – протилежний першому і допускає синтез більш загальних елементів із заданих часткових.

При побудові домінантної ієрархії вважається, що виконується принцип ієрархічної неперервності, згідно з яким елементи нижчого рівня ієрархії є попарно порівняльними між собою з погляду елементів більш високого рівня. Цей процес неперервно продовжується від вершини ієрархії до її найнижчого рівня [3, 4, 5].

Наступним етапом після побудови ієрархії є порівняння між собою її елементів. Для цього формується метод порівняння. Найпоширенішим є метод попарних порівнянь, згідно з яким будується множина матриць попарних порівнянь. Для цього в ієрархії виокремлюють елементи двох типів: елементи – «батьки» та елементи – «нащадки» [2, 4, 5].

Матриці попарних порівнянь будуються для всіх елементів – «нащадків», що належать до відповідного «батьківського» елемента. Елементами – «батьками» можуть бути елементи, що належать будь-якому ієрархічному рівню, крім останнього, де розміщені, як правило, альтернативні варіанти рішень. Попарні порівняння здійснюються у термінах переваг одного елемента над іншим [2, 5, 6].

Результат попарного порівняння елементів ієрархії подаються у вигляді матриці:

$$A_j^i = \begin{array}{c|cccc} E_j^i & E_1^{i+1} & E_2^{i+1} & \dots & E_{n_{i+1}}^{i+1} \\ \hline E_1^{i+1} & \frac{v_1^{i,j}}{v_1^{i,j}} & \frac{v_1^{i,j}}{v_2^{i,j}} & \dots & \frac{v_1^{i,j}}{v_{n_{i+1}}^{i,j}} \\ E_2^{i+1} & \frac{v_2^{i,j}}{v_1^{i,j}} & \frac{v_2^{i,j}}{v_2^{i,j}} & \dots & \frac{v_2^{i,j}}{v_{n_{i+1}}^{i,j}} \\ \dots & \dots & \dots & \dots & \dots \\ E_{n_{i+1}}^{i+1} & \frac{v_{n_{i+1}}^{i,j}}{v_1^{i,j}} & \frac{v_{n_{i+1}}^{i,j}}{v_2^{i,j}} & \dots & \frac{v_{n_{i+1}}^{i,j}}{v_{n_{i+1}}^{i,j}} \end{array},$$

де $E_1^{i+1},\dots,E_{n_{i+1}}^{i+1}$ – множина з n_{i+1} елементів, що належать (i+1)-му рівню ієрархій, $v_1^{i,j},\dots,v_{n_{i+1}}^{i,j}$ – відповідно оцінки їх ваг з погляду «батьківського» елемента E_j^i(i=0,1,…; j=1,…,n_i).

Якщо ваги елементів ієрархії попередньо невідомі, то попарні порівняння здійснюються на основі суб'єктивних суджень, що чисельно оцінюються за певною шкалою [5, 7]. При використанні зазначеної шкали, порівнюючи два об'єкти в сенсі досягнення мети, розташованої на вищому рівні ієрархії, потрібно поставити в відповідність цьому порівнянні число в інтервалі від 1 до 9 або зворотне значення чисел. У межі шкала має дві оцінки: 1 – об'єкти рівнозначні; 2 – перевага одного об'єкта над іншим.

Послідовність оцінки конкурентоспроможності підприємств повинна включати етапи (рис. 3):

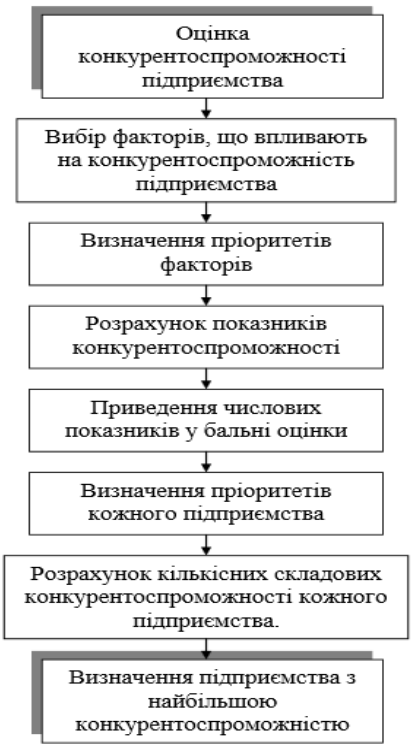

Рис. 3. Послідовність оцінки конкурентоспроможності підприємств

Джерело: побудовано на основі [2]

Важливість критеріїв необхідно оцінювати шляхом парних порівнянь кожного фактора з іншим. Для п'яти груп факторів здійснюється 9 попарних порівнянь, визначаючи перевагу одного фактора над іншим (за дев'ятибальною шкалою методу аналізу ієрархій).

Після ієрархічного мережевого зображення проблеми елементи *A* задачі порівнюються попарно щодо їх впливу на загальну для них характеристику. Парні порівняння зводяться до матричної форми (табл. 1) [2, 6, 7].

При проведенні попарних порівнянь в ієрархії вигод більш високий ранг означає більш високий рівень привабливості, а в ієрархії витрат навпаки.

Таблиця 1

Матриця парних порівнянь

Альтернативи	**A1**	**A2**	**A3**
A1	1	A1/A2	A1/A3
A2	A2/A1	1	A2/A3
A3	A3/A1	A3/A2	1

Після побудови ієрархічної моделі і складення матриці попарних порівнянь надходить черга наступного етапу методу аналізу ієрархій – ієрархічного синтезу. Сутність цього етапу полягає у побудові вектора рейтингових оцінок альтернативних рішень (стратегій) через синтез векторів пріоритету матриць попарних порівнянь часткових цілей, критеріїв тощо. Вектори пріоритету щодо елементів певного рівня ієрархії, які попарно порівнюються між собою (рядки матриць попарних порівнянь), можна обчислити такими способами: як головний власний вектор матриці; як середньогеометричне елементів рядків матриці (окремо для кожного рядка); іншими методами.

Метод аналізу ієрархій успішно застосовується при стратегічному плануванні майбутнього суб'єкта господарювання, оскільки воно вимагає від спеціалістів урахування та узгодженості багатьох критеріїв. Метод аналізу ієрархій забезпечує визначення оцінки конкурентоспроможності підприємств, кількісне визначення порівняльної важливості критеріїв та субкритеріїв, а також врахування специфіки підприємств і сформовану ситуацію на ринку.

Список літератури:

1. Мошнов В. А. Комплексная оценка конкурентоспособности предприятия [электронный ресурс.]. – Режим доступа: http:// www.cfin.ru/management/ strategy-competitiveness.shtml.

2. Сааті Т. Принятие решений. Метод анализа иерархий [Текст]. – М.: Радио и связь. – 1989. – 316 с.

3. Саати Т. Аналитическое планирование. Организация систем: Пер. с англ. / Т. Саати, К. Керис – М.: Радио и связь, 1991. – 224 с.

4. Заварихин А. Є. Створення математичну модель управління пізнавальної діяльності студента з урахуванням методу аналізу ієрархій / А. Є. Заварихин [электронный ресурс.]. – Режим доступу: //ito.edu/2003/VI/VI-0-2946.html.

5. Фоменка Н. А. Варіант практичного застосування методу аналізу ієрархій за узгодженням результатів розрахунку у процесі оцінки / Н. А. Фоменка [электронный ресурс.]. – Режим доступу: //anf-ocenka.narod/35.pdf.

6. Нацюк І. М., Використання пакетів прикладних програм при навчанні методі аналізу ієрархій / І. М. Нацюк, Є. В. Кузьмінов // Складні системи і процеси. – № 2. – 2005. – С. 83 - 95.

7. Панкратова Н. Д. Комплексне оцінювання чутливості рішення на основі методу аналізу ієрархій / Н. Д. Панкратова, Н. І. Недашківська // Системні дослідження та інформаційні технології: міжнародний науково-технічний журнал. – 2006. – №4. – 2006. – С. 7-25.

Жмуркевич Андрій Євгенович

к. е. н., доцент кафедри економічної кібернетики

факультет управління фінансами та бізнесу

Львівський національний університет імені Івана Франка

ЗАСТОСУВАННЯ BLOCKCHAIN У ЦИФРОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

Здійснення транзакцій або ведення бізнесу безпосередньо в Інтернет донедавна було доволі складно через те, що грошові кошти відрізняються за своєю природою від інших інформаційних товарів та інтелектуальної власності. Під час купівлі-продажу гроші повинні бути списані з одного рахунку і зараховані на інший. Вони не можуть існувати в двох місцях одночасно. Застосування цифрової валюти для розрахунків передбачає ризик подвійної витрати одиницю такої валюти в різних місцях. У такому випадку одна з них не приймається до оплати, подібно до незабезпеченого чеку. Вказана проблема відома як проблема «подвійного витрачання».

В 2008 році особа з псевдонімом «Сатоші Накамото» описала новий протокол для системи прямих електронних розрахунків за допомогою криптовалюти під назвою «біткойн». Криптовалюта суттєво відрізняється від традиційних валют, вона не створюється і не контролюється жодною державою. Базується на використанні протоколу з дотриманням ряду правил, які забезпечують цілісність інформації, що передається між мільярдами пристроїв

безпосередньо, без звернення до надійної третьої сторони. Тут широко використовуються розподілені обчислення.

Згаданий протокол покладений за основу постійно зростаючого числа розподілених регістрів, так званих блокчейнів (або ланцюжків блоків), найбільшим серед яких є біткойн. За основу складної технології покладено просту ідею. Blockchain– це багатофункціональна та багаторівнева інформаційна технологія, призначена для надійного обліку різних активів. Потенційно вона охоплює всі без винятку сфери економічної діяльності і має безліч галузей застосування. У тому числі: фінансові операції, грошові операції, операції з матеріальними (реальна власність, нерухомість, автомобілі і т.д.) і нематеріальними (права голосування, ідеї, репутація, наміри, медичні дані, особиста інформація) активами. Blockchain створює нові можливості для пошуку, організації, оцінки і передачі будь-яких дискретних одиниць. По суті, це нова організаційна парадигма для координації будь-якого виду людської діяльності.

Blockchain став рішенням давньої проблеми цифрових грошей - проблеми подвійного витрачання. До появи криптографії blockchain цифрову валюту, як і будь-який інший цифровий актив, можна було безкінечно копіювати. При цьому без спеціального посередника неможливо було підтвердити, що та або інша партія грошей не була витрачена раніше. Функцію посередника виконувала довірена третя сторона: банк або платіжна система, наприклад PayPal.

Blockchain вирішує проблему подвійної витрачання, об’єднуючи технологію однорангового обміну файлами BitTorrent і шифруванням з відкритим ключем, тим самим створюючи новий вид цифрових грошей.

У децентралізованих платіжних системах (криптовалюта) немає контролюючого органу. Для запобігання подвійного витрачання було запропоновано об'єднувати транзакції в блоки, які вибудовують в безперервні ланцюжки, формуючи blockchain. Отримати право на додавання блоку можна довівши виконання роботи. Перевірка ланцюжка дозволяє впевнитися, що одна і та ж «електронна монета» не витрачалася раніше. Фактично транзакцію засвідчує той вузол, який включає її в блок. Будь-які інші транзакції з визначеною одиницею валюти та визначеним власником система ігноруватиме. Головна мета побудови blockchain полягає у наданні критерію для досягнення консенсусу про те, яку версію транзакції вважати вірною. Система знаходиться в безпеці, поки найбільша частина її обчислювальних ресурсів знаходиться під сукупним контролем відповідальних учасників.

Першою і найбільш очевидною сферою використання blockchain стали грошові розрахунки. Існування альтернативних систем грошових розрахунків виправдане вже одними лише економічними міркуваннями: зниження комісій за оплату кредитними картами по

всьому світі з 3% хоча б до 1% стане значною вигодою для економіки. Особливо це стосується міжнародного ринку грошових переказів обсягом близько 517 млд. доларів щорічно. Комісії за переказ можуть становити від 7% до 30%. Крім того, blockchain доставляє кошти негайно, користувачі не очікують переказу декілька днів.

Blockchain 2.0 - другий важливий крок в розвитку блокчей-індустрії. Якщо версія 1.0 призначена для децентралізації грошових розрахунків, то Blockchain 2.0 - для децентралізації ринків у більш широкому аспекті. Він підтримує перекази через blockchain безліч інших видів активів крім валюти. В розподілений журнал записів можна переміщати і загальнодоступні документи: свідоцтва прав власності на земельні участки і нерухомість, свідоцтва про реєстрацію транспортних засобів, бізнес-ліцензії. За допомогою blockchain можна підтверджувати цифрові свідоцтва, наприклад водійські посвідчення, посвідчення особи, паспорта і свідоцтва про реєстрацію виборця.

Світова галузь фінансових послуг сьогодні переповнена проблемами. Вона застаріла, бо побудована на технологіях минулого століття, які не встигають за динамічним цифровим світом, і тому часто повільна і ненадійна. Вона монопольним і не дає мільярдам людей доступу до базових фінансових інструментів. Вона централізована і тому схильна до витоку, втрати інформації та часто просто працює не коректно.

Існує декілька причин, за якими технологія blockchain принесе глибокі зміни фінансової галузі. Насамперед, йдеться про руйнування фінансових монополій та забезпечення можливості приватним особам і організаціям реально вибирати, у який спосіб створювати цінності та керувати ними.

Розглянемо деякі суттєві аспекти реального застосування blockchain технології.

Атестація. Вперше в історії сторони зможуть, не знаючи один одного і не довіряючи один одному, укладати угоди і вести справи. Підтвердження особистості і встановлення довіри перестали бути правом і привілеєм фінансового посередника. Більше того, в контексті фінансових послуг протокол довіри набуває нового значення. Blockchain може встановити довірчі відносини, коли вони необхідні, підтвердивши ідентичність і платоспроможність кожного боку за допомогою історії транзакцій, значення репутації та інших соціоекономічних показників.

Вартість. У blockchain мережі проводиться кліринг пірингових передач цінностей та їх регулювання. Така діяльність виконується постійно, тому реєстр мережі є завжди актуальним. За підрахунками іспанського банку Santander, використання такої можливості банками, навіть у випадку незмінної бізнес-моделі, дозволило б заощадити близько 20 млрд. доларів операційних витрат. Завдяки радикальному зниженню вартості банки змогли б запропонувати приватним і корпоративним клієнтам ширший доступ до фінансових послуг,

ринків і капіталів. А в спільнотах, недостатньо охоплених банківським обслуговуванням, запровадити широкий доступ до власних фінансових продуктів.

Швидкість. Сьогодні урегулювання грошового переказу займає сім днів, біржової угоди – два-три дні, а банківської позики – неймовірні 23 дні. Мережа SWIFT щоденно проводить близько п'ятнадцяти мільйонів платежів між десятком тисяч фінансових інститутів у всьому світу, але кілька днів витрачає на їх кліринг і урегулювання. Те ж саме відбувається в системі ACH (Automated Clearing House), яка щорічно проводить в США платежів на трильйони доларів. Біткоїн мережа затрачає в середньому 10 хвилин на кліринг та урегулювання всіх транзакцій, здійснених протягом однакового часу. Інші blockchain ще швидші, і сучасні новаторські рішення, такі, як Bitcoin Lightning Network, прагнуть на порядок збільшити ємність blockchain, скоротивши час клірингу та урегулювання до частки секунди.

Управління ризиками. Технологія blockchain спроможна усунути кілька видів фінансових ризиків. По-перше, ризик урегулювання – це ризик непроходження платежу у результаті помилки під час урегулювання угоди. По-друге, контрагентський ризик, тобто ризик оголошення дефолту однією із сторін угоди до моменту її остаточного урегулювання. І, врешті, системний ризик, тобто сума всіх значних контрагентских ризиків системи. Vikram Pandit назвав його «ризиком Герштата», відповідно до назви німецького банку, який не впорався зі своїми обов'язками і в результаті збанкрутував. «Фінансова криза показала нам, що один з ризиків - неможливість дізнатися, що інша сторона угоди її врегулювала».

Відкритий вихідний код. Галузь фінансових послуг – це величезне технологічне нагромадження застарілих систем, яке може “обвалитися” у будь-який момент. Цю галузь складно вдосконалювати технологічно, через те, що для кожної інновації потрібна зворотна сумісність. Blockchain будучи системою з відкритим вихідним кодом може постійно змінюватися, розвиватися, не порушуючи стійкість системи.

Окреслені переваги - атестація, значно нижча вартість, миттєва швидкість, зниження ризиків, велика інновація цінностей, здатності до адаптації - можуть в перспективі змінити не лише платежі, але і операції з цінними паперами, інвестиційне банківське обслуговування, аудит, венчурні інвестиції, страхування, управління підприємницькими ризиками, банківське обслуговування приватних осіб та інші галузі.

Blockchain-технологія може змінити не лише все, що пов'язано з грошовими ринками, платежами, фінансовими послугами та економікою, але й інші індустрії, більш того майже всі сфери людської діяльності. Вона може зробити революцію навіть у традиційних наукових дослідженнях. На даний час основний напрямок тут - це проекти розподілених пірингових обчислень, в яких добровольці надають вільні обчислювальні потужності для вирішення

різноманітних складних задач. Використання blockchain в наукових цілях дає можливість вирішити проблему марнотратства майнінгової мережі, яка має величезне енергоспоживання. Замість обробки довільних чисел обчислювальні ресурси могли б застосовуватися для більш корисних завдань, таких як генерація рядків коду або хешів.

Окремо варто згадати про наукові публікації. Технологія Blockchain 3.0 дозволяє повністю забезпечити функції видавництва, включаючи механізм підтвердження якості контенту. Видається можливим створення моделі з використанням децентралізованих автономних організацій і корпорацій, штучного інтелекту та механізмів підтвердження якості. Ідея полягає в організації семантичного пірингового пошуку з використанням соціальних мереж для ідентифікації учасників і технології blockchain для платежів та забезпечення конфіденційності. Для реалізації такого функціоналу можна використовувати сховища документів, розташованих поза розподіленим журналом записів і посилання на них по ключу в blockchain. Blockchain може стати стандартом для публікації наукових робіт, а також даних і метафайлів, пов’язаних з цими роботами.

Незважаючи на безліч цікавих можливостей технології blockchain, важливо розуміти, в яких галузях невиправдано використання моделей blockchain та криптовалют. Очевидно, що не всі процеси потребують окресленого підходу. Одним із факторів є масштаб операцій, оскільки не завжди є сенс зберігати кожну мікротранзакцію в загальнодоступний розподілений журнал записів.

Blockchain-індустрія знаходиться на ранньому етапі розвитку і зіштовхується з багатьма обмеженнями, внутрішніми і зовнішніми, включаючи технічні проблеми базових технологій, державне регулювання і несприйняття з боку суспільства. Існує ймовірність того, що вся індустрія blockchain може просто зупинитися через наростання значної кількості проблем. Гарантувати, що цього не станеться не можна.

Підсумовуючи, варто зазначити, що сьогодні blockchain-економіка має доволі сильні позиції. Показник капіталізації ринку криптовалют становить 410 млрд. доларів. Інвестиції в цей сектор, кількість нових стартапів постійно зростає. Індустрія blockchain вже має більший розмах, ніж всі попередні спроби запровадження цифрових валют.

До переваг видимих переваг варто також віднести тренд на децентралізацію всіх сфер суспільного життя. Уникнення посередників приносить очевидні економічні перспективи. Галузі, що пов’язані із зберіганням та обробкою даних, побудовані з використанням blockchain, можуть значно знизити ціни, залучаючи тимчасово вільні обчислювальні ресурси.

Як і будь-яка нова технологія, blockchain буде служити базою або інструментом для вирішення проблем, які неможливо було вирішити за допомогою наявних технологій або як більш ефективний спосіб їх вирішення. Незважаючи на ряд недоліків, у технології є всі

шанси набути поширення в різних галузях економіки. З одного боку, до неї повинні звикнути і перестати сприймати як екзотику. З іншого - сама технологія повинна бути вдосконалена.

Список літератури:

1. Nakamoto S. A Peer-to-Peer Electronic Cash System // Bitcoin. - URL: https://bitcoin.org/bitcoin.pdf;

2. Ledger Technology: beyond block chain. A report by the UK Govemment Chief Scientific Adviser / Govemment Office for Science, 2016.

3. Kastelein R. UK Govemment Roll Out Massive Blockchain Report. URL: http://www.the-blockchain.com/2016/01/19/uk-government-rolls-out-blockchain-report/

4. Distributed ledger technology in payments, dearing, and settlement/Finance and Economics Discussion Series 2016-095. Washington: Board of Govemors of the Federal Reserve System, 2016.

5. Richard K. Blockchain Technology and the Insurance Industry. URL: http://www.the-blockchain.com/2016/01/19/blockchain-technology-and-the-insurance-industry/

Ситник Володимир Юрійович

ст. викладач кафедри економічної кібернетики

факультет управління фінансами та бізнесу

Львівський національний університет імені Івана Франка

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ІТ-АРХІТЕКТУРИ ТА ІТ-СТРАТЕГІЇ ПІДПРИЄМСТВА

На даному етапі розвитку людства інформація зайняла визначальне місце в організації управління. Це пов'язане як з вдосконаленням нових інформаційних технологій, так і з перетвореннями в технології управління. Як наслідок, інформаційна компонента витрат на реалізацію управління стала більш значною. Тому, все більш актуальною стає завдання підвищення ефективності системи управління в цілому та інформаційної складової цієї системи зокрема.

В якості нового етапу розвитку організаційних принципів побудови діяльності підприємства, що забезпечує його ефективне функціонування, можна розглядати архітектуру підприємства (Enterprise Architecture) та ІТ стратегію. Будь-якому підприємству потрібний планомірний розвиток його структури, бізнес-процесів, інформаційних систем та їх інтеграція між собою. Архітектура підприємства, власне, і є планом розвитку підприємства та документованої схемою того, що відбувається в компанії в поточний момент.

Пов'язано це з тим, що успіх сучасної компанії залежить від гнучкості інформаційних технологій, що відповідають цілям бізнесу. І часто у підприємств виникають наступні

питання: чи захищена їх інформаційна система, які технології використовувати при побудові нової ІТ-архітектури, який стан наявної технічної інфраструктури і яка ефективність її використання.

Розробка ІТ-стратегії повинна опиратись на архітектуру підприємства – чіткий опис його структури, зв'язків між підсистемами і з зовнішнім середовищем, а також термінологію і керівні принципи проектування і розвитку підприємства [2, с. 93]. Це вичерпний опис має також включати в себе цілі підприємства, бізнес-функції, бізнес-процеси, ролі, організаційну структуру, додатки і комп'ютерні системи.

Розгляд ІТ-архітектури здійснюється відповідно до набору доменів. Детальність формування архітектури визначається завданнями проекту і може варіюватися від загальної концепції і методології формування корпоративної архітектури до детального опису всіх її доменів.

Розгляд елементів ІТ-архітектури ведеться зазвичай в аспектах планування та управління ІТ-системою,стандартів і загальних служби (компонентів).

Аспект планування і управління включає:

–напрямок розвитку ІТ - визначає середньострокові і перспективні ролі ІТ в компанії з урахуванням вимог бізнесу і виділених пріоритетів;

–принципи реалізації - визначають "правила" розгляду, впровадження та подальшого управління технологіями;

–динамічність - планування впровадження технологій повинно проводитися з урахуванням їх постійного вдосконалення і появи нових технологій, а також з урахуванням можливої зміни вимог бізнесу.

Аспект стандартизації включає:

- загальні ІТ-служби (крос-функціональні та службові додатки, такі як електронна пошта);

- обчислювальну інфраструктуру (корпоративні стандарти на технології та засоби інфраструктури повинні базуватися на застосуванні загальновизнаних ІТ-стандартів);

- елементи архітектури системи.

Під ІТ-архітектурою підприємства будемо розуміти сукупність методів і засобів щодо створення, впровадження та супроводження елементів ІТ-інфраструктури підприємства, забезпечення їх сумісної, узгодженої, ефективної і безперервної роботи. Рис.1 ілюструє з яких елементів складаються ІТ складова підприємства.

		IT-архітектура								
		Організаційна складова		Технічна складова			Прикладна складова		Архітектура даних	
IT-складова	IT-інфраструктура	IT-персонал	Користувачі IT	Мережне та інше обладнання	Комунікаційні засоби та обладнання	Комп'ютерне обладнання	Операційні, прикладні системи	Інтерфейси	Бази даних	Системи управління базами даних
		Методи тазасобиорганізації ефективноїінформаційноїдіяльності		Методи та засобизабезпеченняефективноїбезперервної роботи			Методи тазасобистворення,впровадження,супроводження		Правила тазасобисанкціонованого доступу	

Рис.1. Структура IT-складової підприємства

Для адекватного розвитку IT-архітектури необхідно чітко розуміти, як організовані і взаємодіють бізнес-процеси підприємства, які додатки будуть підтримувати бізнес, яка інформація критична для бізнесу компанії, чи зможуть співробітники отримати своєчасний доступ до потрібних даних і т. д. [4, с. 69].

Тому для рішення задач стратегічного планування IT доцільне використання більш загального поняття «Корпоративної архітектури» (Enterprise Architecture), що включає бізнес-архітектуру і IT-архітектуру.

Правильно спроектована і розроблена IT-архітектура володіє рядом характеристик - модульність, масштабованість, гнучкість, відмовостійкість, захищеність, , стандартизація, - які в результаті можуть дати очевидні бізнес-вигоди:

1) забезпечити більш ефективну діяльність IT-підрозділів, зменшити витрати на розробку, впровадження і підтримку ПО;

2) полегшити задачі управління і інтеграції систем, що є особливо актуальним при злитті/поглинанні, а також при взаємодії з партнерами;

3) спростити процес оновлення і заміни елементів інформаційних систем;

4) скоротити витрати, трудовитрати і терміни для закупівель програмних і апаратних компонент інформаційній системі.

Формування чіткої IT-стратегії, пов'язаною зі стратегією бізнесу, дозволило представити менеджменту підприємства обґрунтовані плани витрат на впровадження систем і відповідний розвиток інфраструктури. В результаті кошти витрачалися більш раціонально і були спрямовані на вирішення реальних завдань бізнесу[6, с.217].

IT-архітектура дає цілісне розуміння існуючого бізнес-середовища і використовується для вирішення поточних актуальних проблем бізнесу, забезпечуючи в той же час інфраструктуру для проектування нових бізнес-орієнтованих рішень. Вона допомагає звести до мінімуму ризик і підтримує повноцінне планування будь-яких IT-проектів.

Список використаної літератури

1.Giachetti, R.E. Design of Enterprise Systems, Theory, Architecture, and Methods. CRC Press, BocaRaton, FL, 2010.

2. Скрипкин К.Г. Экономическая эффективность информационных систем. – М.: ДМК Пресс, 2014. – 256с.

3. Галіцин В. К. Системи моніторингу: Монографія. — К.: КНЕУ, 2009. — 231 с.

4.Лазарєва С.Ф. Економіка та організація інформаційного бізнесу. Навчальний посібник. – К.: КНЕУ, 2002. – 667 с.

5. Галіцин В. К., Геец В. М., Лисенко Ю. Г., Лазарева С. Ф. та ін. Економічна кібернетика: Підручник. Т2. – Кн.3. — Донецьк: Юго-Восток, 2016. – 304

6. Данилин А., Слюсаренко А. Архитектура и стратегия. «Инь» и «Янь» информационных технологий предприятия. – М.: Интернет-Университет нформационных Технологий, 2005. – 504 с.

ПІДСЕКЦІЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА МЕНЕДЖМЕНТУ

Карпінський Борис Андрійович
к. е. н., професор кафедри економіки та менеджменту,
факультет управління фінансами та бізнесу,
Львівський національний університет імені Івана Франка

ПОДАТКОВА ДОМІНАНТА ІНВЕСТИЦІЙНОГО ЗРОСТАННЯ В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВОТВОРЧОГО ПАТРІОТИЗМУ НАЦІЇ

Сучасний фінансово-податковий механізм інвестиційного зростання покликаний не лише створювати реальну фінансову базу для забезпечення економічної стійкості та незалежності держави від зовнішніх потрясінь, але і забезпечувати економічне регулювання в умовах функціонування ринку і багатоукладної економіки, яка прогресує у глобальному світі. У той же час, розвиток нових форм фінансових відносин у фінансовому просторі спричиняє подальші зміни і ускладнення цього механізму, зокрема, в умовах формування державотворчого патріотизму нації.

Доцільно також враховувати розвиток такої складової фінансово-податкового механізму інвестиційного зростання(ФПМІЗ) як забезпечення, оскільки доцільно щоб він бути побудований за принципом рекономізму. За своєю сутністю, реконізм (від англ. «reciprocal accountability» – взаємна підзвітність) – це соціально-політична і економічна система, що заснована на повній взаємній інформаційній прозорості, загальній рівності права на отримання інформації та її використання. Реконізм розглядається як суспільний устрій, що діє з використанням інформаційної системи, яка здатна відслідковувати, накопичувати та надавати індивідам необхідну інформацію для прийняття правових, соціально-економічних та інформаційних рішень, забезпечуючи тим нарощування рівня державотворчого патріотизму нації з позиції податкової домінанти інвестиційного зростання.

Зазначимо, що до основних завдань реалізації такого фінансово-податкового механізму з підходів поведінкової культури на сучасному етапі можливо віднести[1-8]:

– оптимальне вирішення проблем нестачі інвестиційних ресурсів (нарощення інвестиційних ресурсів) в економіці;

– спрямування інвестиційних ресурсів у виробничі сектори економіки;

– стимулювання споживання;

– повернення довіри інвесторів;

– формування та підтримка функціонування ефективної системи взаємодії між суб’єктами інвестування в державі;

– посилення довіри населення до своєї держави.

Виходячи з проведеного дослідження, на основі аналізу напрацювань світової економічної теорії, сформовано та обґрунтовано гіпотезу дієвості конфігурації ФПМІЗ з врахуванням доктрини податкової культури (рис.1). Підкреслимо, що в даному випадку інвестиційне зростання виступає не лише механізмом активізації виробничого процесу, а й пусковим інструментом для розвитку національної економіки та підвищення результативності податкової культури позиції податкової домінанти інвестиційного зростання.

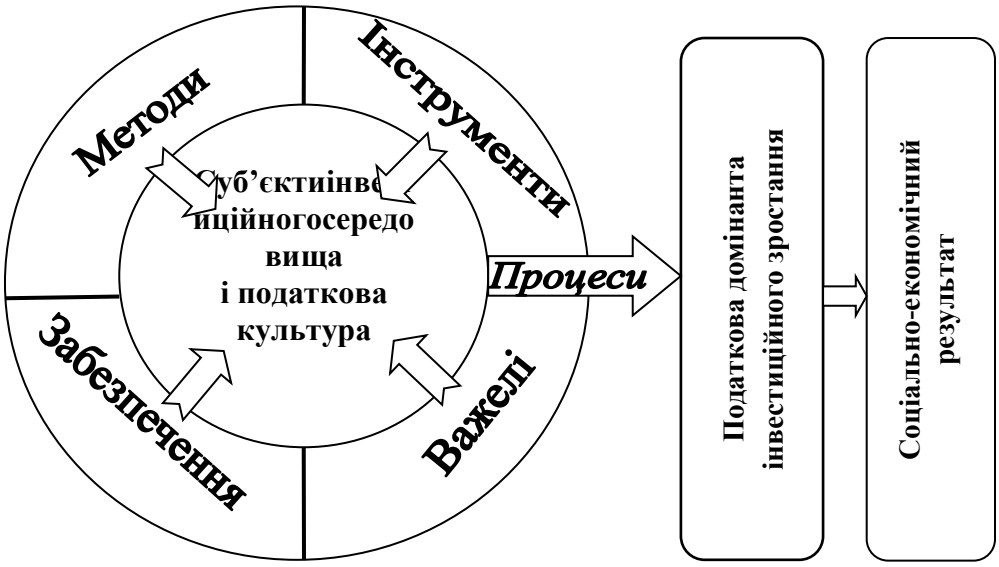

Рис.1. Узагальнена конфігурація фінансово-податкового механізму інвестиційного зростання з врахуванням доктрини податкової культури

Джерело: сформовано автором.

За рахунок активізації податкової культури ФПМІЗ зможе подолати ентропію в інвестиційних процесах держави, сприяючи їх закономірному та системному розвитку.

Окрім того, цілеспрямована та ефективна реалізація ФПМІЗ сприятиме вирішенню багатьох економічних і соціальних проблем сьогодення та підштовхуватиме до активного включення в процес інвестування значної кількості нових вітчизняних та зарубіжних інвесторів через функціонування принципу довіри.

Водночас, на думку автора, узагальнюючи та враховуючи викладене вище, можливо стверджувати: *фінансово-податковий механізм інвестиційного зростання* – це цілеспрямована система прийняття і реалізації управлінських рішень щодо комплексної взаємодії фінансових і податкових методів, важелів та інструментів, за допомогою яких забезпечуються оптимальні кількісні параметри формування і агрегування фінансово-інвестиційних ресурсів, з метою покращення інвестиційного клімату, інвестиційної привабливості та загальної активізації інвестиційних процесів у визначеній території.

Вирішення проблеми інвестиційного зростання на кожному етапі виробничо-технологічного циклу та побудова такого ФПМІЗ, який дасть поштовх до проведення економічних зрушень, залишається найбільш актуальним питанням для сучасної держави.

Означене залишається в пріоритетному околі уваги науковців та практиків, оскільки розкриття сутності та впровадження в практику такого механізму сприятиме подальшому розвитку суспільства та прискоренню розвитку третіх країн, які десятиліттями намагаються вирватись з економічних потрясінь та побороти економічні негаразди. Усвідомлення оптимального шляху подолання економічних потрясінь шляхом стимулювання інвестиційного зростання сприятиме ефективнішому використанню наявних ресурсів, максимально можливому вирівнюванні попиту і пропозиції, підвищенню соціальних стандартів та зменшенню негативних впливів на довкілля за рахунок розвитку і впровадження нових стандартів і технологій, забезпечуючи тим підвищення рівня державотворчого патріотизму нації.

Історичний досвід засвідчує визначальну роль патріотичного чинника в державотворчих процесах країни. Так, рівень патріотизму є одним з визначальних факторів розвитку країни як демократичної та незалежної держави, властиво обумовлюючи вияв державотворчого патріотизму нації як базової настанови формування податкової культури, впливаючи через нього і на темпи інвестиційного зростання.

Підкреслимо, що інтервал (термін) кристалізації державотворчого патріотизму у формі ідентифікаційних характеристик (якісна домінанта) може тривати століття, а то й тисячоліття. Водночас, його безпосередня реалізація вже у формі прояву податкової домінанти (податкових поступлень) настає в конкретному році, тобто термін віддачі триває визначений (бюджетний) рік (рис. 2).

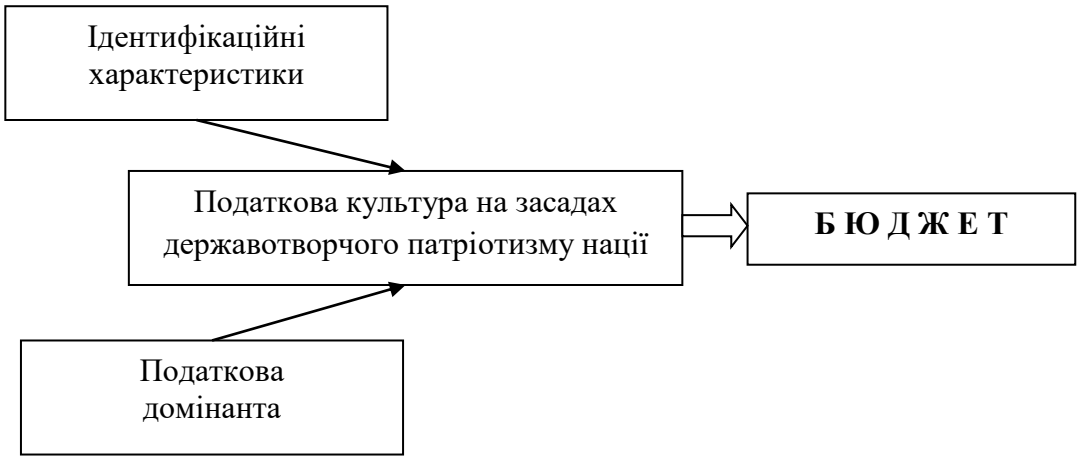

Рис. 2. Настанова взаємозв'язку та орієнтованості податкової культури на засадах державотворчого патріотизму нації через спрямованість якісної і кількісної домінант на формування бюджету

Джерело: власна розробка.

У загальному випадку, формування і реалізація даного патріотизму в контексті ідеології поведінкових фінансів з врахуванням як тенденцій у складових (відтворення та змінність результатів), так і часових інтервалів схематично можна зобразити у вигляді труби змінного перерізу, де складові трансформуються у реальні бюджетні поступлення (рис.3). Структуровано що, поведінкові фінанси є часткою публічних фінансів (до них входять: публічні фінанси держави, публічні фінанси місцевого самоврядування, публічні фінанси соціальної сфери) та приватних фінансів, які у сукупності формують фінансову систему, яка відзначається стійкою збалансованістю.

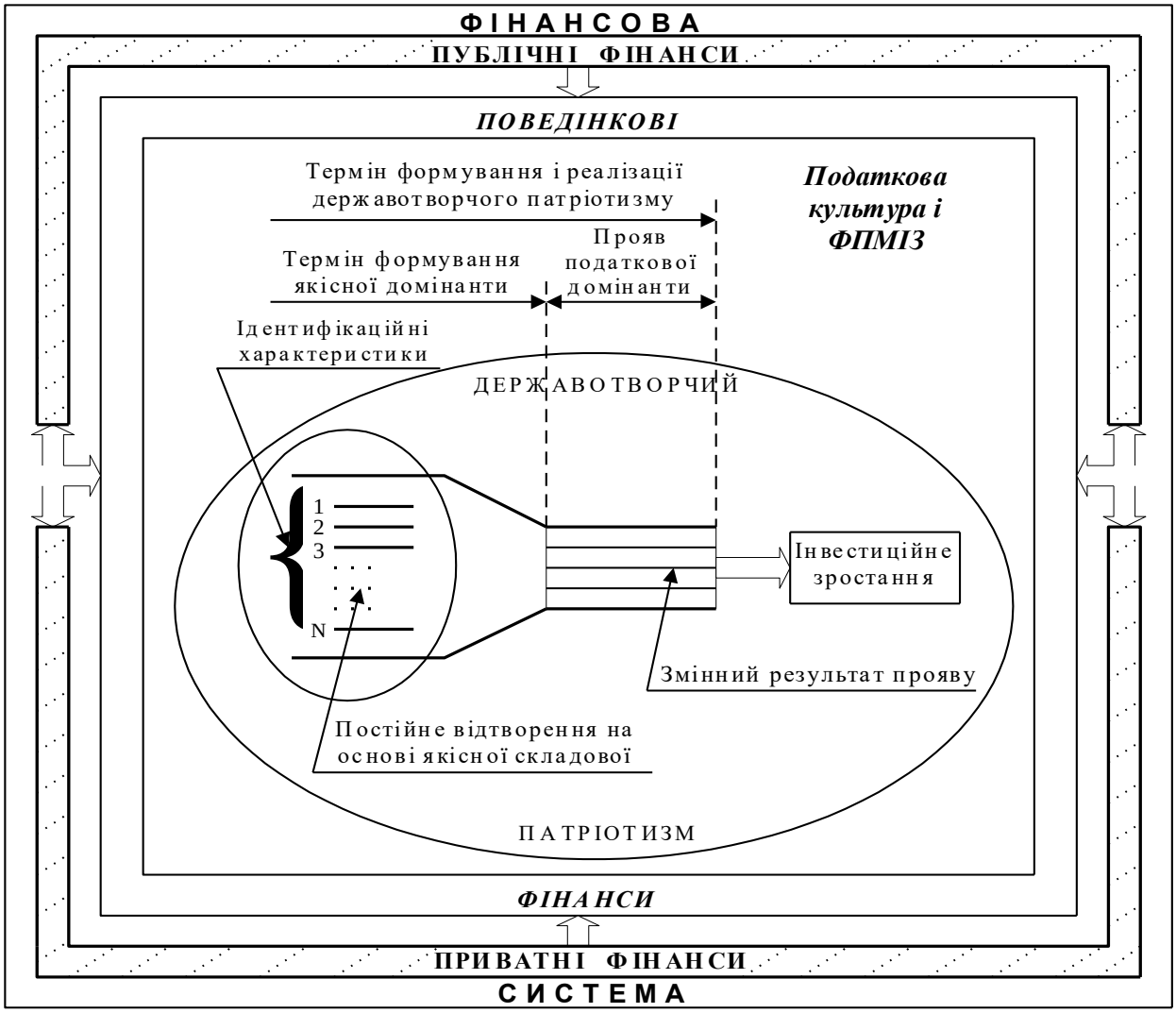

Рис.3. Формування і реалізація податкової культури на засадах державотворчого патріотизму з спрямованістю на активізацію бюджетних поступлень у системі поведінкових фінансів

Джерело: власна розробка.

Можливо стверджувати для конкретного етапу розвитку, що в оптимальному випадку ідентифікаційні характеристики державотворчого патріотизму нації, які формують якісну складову (*ЯС*) повністю перетворюються в кількісну домінанту (*КД*), тобто:

$$ЯС = КД.$$

Підкреслимо, що в реальності більше справджується варіант:

$$ЯС \leq КД.$$

Як вже зазначено: кількісним виміром державотворчого патріотизму є податки. Наповнення дохідної частини бюджетів усіх рівнів забезпечує фінансові можливості держави виконувати свої завдання, зобов'язання та функції. Патріотична позиція платників податків, які своєчасно й сумлінно сплачують податки, сприяє економічному розвитку країни, стабільності фінансової системи, виконанню державою своїх соціальних функцій.

Таким чином, в час посилення глобалізації та економічної інтеграції зростає роль податкової культури, рівень якої визначає кількісну сторону державотворчого патріотизму. Властиво, податкова культура є своєрідним показником свідомості суспільства щодо функціонування інституту податків. З боку держави, її виявом є податкова політика, що враховує інтереси суспільства. Водночас, з боку платників – свідоме ставлення щодо обов'язку з повної та своєчасної сплати податків до бюджету, розумінням взаємозв'язку закону та права, визнання ролі громадянина в правових відносинах. Практика показує, формування податкової свідомості триває впродовж всього життя людини. Так, фіскальна позиція громадянина може змінюватись зважаючи на рівень його освіти, економічної та соціальної активності.

Отже, державна податкова політика щодо формування податкової культури враховує ціннісні та моральні норми функціонування суспільства. Таким чином рівень податкової культури є обернено-залежним від духовного та соціального розвитку нації, системи її цінностей.

Водночас, аналіз функціонування податкової системи України дає можливість констатувати досить скептично негативне сприйняття бізнес-громадою інституту податків. Це значною мірою обумовлено доволі низьким рівнем податкової культури в країні, наслідком чого є ухилення від сплати податків, зростання обсягів тіньової економіки. Таким чином, в бюджет не поступають значні обсяги податкових надходжень. Виходячи з означеного: доцільно звернути увагу на наявність категорії платників податків, які з різних причин своєчасно не сплачують податки. Властиво, в таких ситуаційних випадках податківці застосовують фінансові санкції, які часто перевищують суму самого податку.

Вважаємо за доцільне також проаналізувати вплив демографічної ситуації на рівень податкової культури в контексті вияву державотворчого патріотизму. Негативна динаміка чисельності економічно-активного населення, високі втрати трудового потенціалу внаслідок трудової та освітньої міграції обумовлюють нерівномірне податкове навантаження, а в перспективі несуть ризики для подальшої спроможності забезпечення власними робочими

ресурсами потреб національної економіки. Згідно експертних оцінок за кордоном працює близько 5 млн. українців. В цьому зрізі слід зауважити такий визначальний фактор державотворення як інтелектуальний потенціал населення.

Окрім того, важливе значення у державотворчому процесі країни відіграє інвестиційний клімат. Як показує аналіз, в Україні ще низька інвестиційна активність, що є наслідком сформованої податкової культури. Однак, в перспективі це забезпечує великі можливості для національної економіки та державотворчого потенціалу країни: відновлення високотехнологічного сектору промисловості, зростання попиту на внутрішньому ринку, відкриття нових виробництв, створення нових робочих місць тощо.

Об'єктивно, що податкова культура на засадах державотворчого патріотизму окремої нації тісно пов'язана з аналогічними проявами інших держав, які, через власні взаємоперетини впливів на окремі ідентифікаційні характеристики, стимулюють або знижують бюджетні поступлення (рис.4).

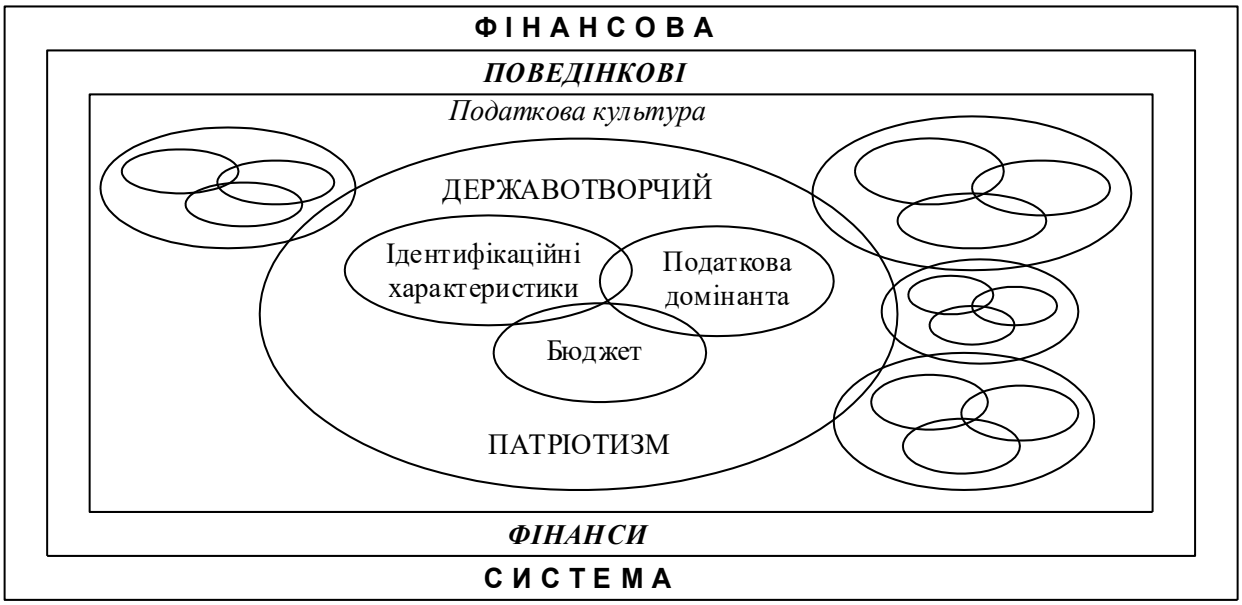

Рис.4. Взаємоперетини інтересів податкової культури на засадах державотворчих патріотизмів націй в системі поведінкових фінансів

Джерело: запропоновано автором.

Загалом, у результаті проведеного дослідження: по-перше, синтезовано та виділено сучасну архітектоніку процесної взаємодії фінансово значущих елементів: державотворчий патріотизм з позиції податкової домінанти – податкова культура – поведінкові фінанси – публічні та приватні фінанси – фінансова система; по-друге, проведено концептуалізацію інструментарного апарату щодо визначення та поєднання фіскальної політики і податково-мотиваційної ролі платників податків у цих процесах з спрямованістю їхніх зусиль на нарощування інвестиційного зростання. Доцільно зазначити, що така архітектоніка та апаратний інструментарій на відміну від попередніх теоретичних концепцій у системі

формування фінансово-податкового механізму інвестиційного зростання, які базувались на окремих положеннях, дозволяє активізувати податкові надходження вже на засадах вияву синергічності в реалізації податкового потенціалу платників через врахування їхньої мотиваційної складової у державотворчому процесі, забезпечуючи тим інвестиційне зростання на етапах розвитку.

Варто також наголосити на необхідності вдосконалення положень державної політики щодо формування належного рівня податкової культури у бізнес-середовищі, а тому актуальними та своєчасними є наукові дослідження перспективних новацій в даній області. На наш погляд, першочерговим для підняття рівня податкової культури та зміцнення податкової дисципліни в контексті формування дієвого фінансово-податкового механізму інвестиційного зростання в системі поведінкових фінансів є підвищення стабільності і авторитету держави, забезпечення відповідних гарантій як платникам податків, так і інвесторам. Нарощування рівня податкової культури можливе при балансуванні інтересів, обов'язків та відповідальності між суб'єктами податкових відносин: держава, фіскальна служба, платники податків. Не менш важливим є забезпечити сталість податкових підходів та принципів, обґрунтувати оптимальний рівень оподаткування, формувати нові фінансові відносини на засадах партнерства, взаємоповаги та взаєморозуміння між сторонами.

Список літератури:

1. Карпінський Б. А. Державотворчий патріотизм нації: податкова домінанта інвестиційного зростання. Монографія / Б. А. Карпінський. – Львів : Колір ПРО, 2018. – 480 с. – (Серія «Держава і стратегіологія»).

2. Карпінський Б. А. Негативна синергічність: прояв у фінансовій продуктивності території. Монографія / Б. А. Карпінський. – Львів : Колір ПРО, 2017. – 116 с. – (Серія „Держава і стратегіологія").

3. Карпинский Б. А. Стратегиология развития экономической системы государства: основы, финансовые вызовы, диспропорции // Финансовое управление развитием экономических систем: монография/ О. О. Ардасова, Д. А. Демин, Б. А. Карпинский и др. – Новосибирск :„СИБ-ПРИНТ", 2012. – С. 44-59.

4. Карпинский Б. А. Государственно-созидательный патриотизм нации: налоги как количественный фактор его оценивания // Проблемы экономики и управления предприятиями, отраслями, комплексами: монография / Т. Ю. Анопченко, А. Н. Апухтин, Б. А. Карпинский и др. / Под общ. ред. С. С. Чернова. – Новосибирск : „СИБПРИНТ", 2012. – С. 269-289.

5. Карпінський Б. А. Державотворчий патріотизм нації: стратегіологія розвитку фінансової домінанти / Б. А. Карпінський //Фінансові аспекти розвитку держави, регіонів та

суб'єктів господарювання: сучасний стан та перспективи. Збірник матеріалів IV Міжнародної науково-практичної конференції 16-17 травня 2017 року м. Одеса. – Одесса : Бондаренко М.О., 2017. – С. 191-193.

6. Карпінський Б. А. Свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір „Державотворчий патріотизм нації: оцінювання податкової домінанти" / Б. А. Карпінський // Авторське право і суміжні права. Офіційний бюлетень Державної служби інтелектуальної власності України. – № 67037; від 04.08.2016.

7. Карпінський Б. А. Свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір „Державотворчий патріотизм нації як основа фінансового забезпечення конституційного ладу" (у двох частинах) / Б. А. Карпінський // Авторське право і суміжні права. Офіційний бюлетень Державної служби інтелектуальної власності України. – № 67038; від 04.08.2016.

8. Карпінський Б. А. Свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір „Концепція формування та розвитку державотворчого патріотизму нації з позиції податкової домінанти" / Б. А. Карпінський // Авторське право і суміжні права. Офіційний бюлетень Державної служби інтелектуальної власності України. – № 67080; від 09.08.2016.

Бобко Лариса Олександрівна

к. пед. н., доцент кафедри економіки та менеджменту

факультет управління фінансами та бізнесу

Львівський національний університет імені Івана Франка

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ РЕФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ І МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Сьогодні Україна здійснює складний демократичний перехід до політично організованого, відповідального суспільства нової якості, в якому поступово підвищується рівень ділової активності та політичної участі громадян, реалізується забезпечення їхніх прав і свобод, формується нова структура соціального простору. Водночас відбувається комплексна модернізація українського суспільства, що становить концептуально спрямований процес його трансформації, свідоме намагання держави здійснювати якісні перетворення в усіх сферах суспільного життя на основі мобілізації національних ресурсів та з урахуванням досвіду розвинених країн [1].

Проблемам сучасного стану реформування державного управління та місцевого самоврядування присвячені праці таких вчених, як: Р. Войтовича, В. Вакуленка, Н. Гончарук, В. Карпенка, В. Куйбіди, Н. Зіновчука, Я. Малика, М. Пухтинського, Ю. Шарова та інших.

Проте значна кількість публікацій, присвячена цим проблемам, тільки підтверджує потребу в подальших дослідженнях, оскільки невирішеними залишаються питання, пов'язані

з необхідністю враховувати нові пріоритети державної регіональної політики щодо децентралізації публічної влади та реформи місцевого самоврядування, створення об'єднаних територіальних громад, забезпечення фінансової самостійності місцевих бюджетів тощо.

Реформування й удосконалення органів державної влади є складовими процесу створення демократичної, правової, соціальної держави в Україні й реалізації її курсу на євроінтеграцію. Модернізація державного управління здатна покращити конкурентоспроможність України у світових рейтингах. Досягти цього можна завдяки [2]:

– зниженню адміністративного навантаження державного регулювання;

– збільшенню рівня адміністративних послуг та забезпеченню передбачуваності адміністративних дій збоку державних органів та службовців.

Свій шлях до модернізації державної служби Україна реально розпочала лише у 2016 році, коли була розроблена і затверджена Урядом Стратегія реформування державного управління до 2020 року, що відповідає європейським стандартам.

Провівши аналіз вищезазначеної Стратегії [3], можна визначити ключові завдання реформи, які повинні дати можливість Україні досягнути європейського рівня адміністрування та стати основою для модернізації інших сфер діяльності в державі, зокрема:

- формування і координація державної політики (стратегічне планування державної політики, якість нормативно-правової бази та державної політики в цілому, включаючи вимоги щодо формування політики на основі ґрунтовного аналізу та участь громадськості);
- модернізація державної служби та управління людськими ресурсами;
- забезпечення підзвітності органів державного управління (прозорість роботи, вільний доступ до публічної інформації, організація системи органів державного управління з чітким визначенням підзвітності, можливість судового перегляду рішень);
- надання адміністративних послуг (стандарти надання та гарантії щодо адміністративних процедур, якість адміністративних послуг, електронне урядування);
- управління державними фінансами (адміністрування податків, підготовка державного бюджету, виконання державного бюджету, система державних закупівель, внутрішній аудит, облік та звітність, зовнішній аудит)

Місцеве самоврядування виступає важливим фактором демократизації суспільного життя, децентралізації управління та необхідною передумовою становлення громадянського суспільства. В Україні закладено конституційні засади місцевого самоврядування, ратифіковано Європейську хартію місцевого самоврядування, прийнято ряд базових

нормативно-правових актів, які створюють правові та фінансові основи діяльності органів місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні.

Реформа децентралізації розпочалась в Україні 2014 року. Цьому передувало ухвалення Концепції реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади і низки інноваційних законів, зокрема: «Про співробітництво територіальних громад», «Про добровільне об'єднання територіальних громад», «Про місцеве самоврядування в Україні», змін до Бюджетного та Податкового кодексів стосовно фінансової децентралізації.

Сьогодні реформа місцевого самоврядування покликана вирішити три основні проблеми:

- демонтувати надмірну централізацію влади, яка тягне за собою високий рівень корупції, низький рівень управлінських рішень та неузгодженість політики розвитку і реалізації інтересів громад;

- вирішити проблему слабкої матеріально-фінансової основи територіальних громад, яка є причиною низької якості публічних послуг, зношеності мереж та створює ризики виникнення різних техногенних катастроф;

- розв'язати проблему надмірної подрібненості адміністративно-територіальних одиниць, наслідком якої є низький рівень професіоналізму посадових осіб місцевого самоврядування, зникнення з карти України сотень сіл.

Існуюча в Україні система місцевого самоврядування не відповідає потребам суспільства. Функціонування місцевого самоврядування не спрямовано на реалізацію його головного призначення – створення та підтримка сприятливого життєвого середовища, необхідного для всебічного розвитку людини, надання мешканцям територіальних громад якісних та доступних публічних послуг на основі сталого розвитку дієздатної громади [4].

Враховуючи відповідний позитивний зарубіжний та історичний вітчизняний досвід, спроможність місцевого самоврядування всіх територіальних громад України може бути забезпечена лише через наділення їх достатньою базою у фінансовому, інфраструктурному та кадровому аспектах.

Здійснення постійної фінансової підтримки через районні бюджети мало чисельних територіальних громад з використанням системи дотацій вирівнювання є обтяжливим для державного бюджету та стримує розвиток малих міст і великих селищ. Удосконалення потребує також система територіальної організації влади з метою підвищення ефективності управління суспільним розвитком на відповідній території [5].

Збереження диспропорційності адміністративно-територіального устрою як основи існування нераціональної територіальної організації влади (відсутність цілісної території адміністративно-територіальної одиниці базового рівня, перебування територіальної громади

села, селища, міста у складі іншої територіальної громади або на території іншої адміністративно-територіальної одиниці, територіальної громади району в місті) призводить до конфлікту компетенції як між органами місцевого самоврядування, так і між органами місцевого самоврядування та місцевими органами виконавчої влади. Проведення структурних реформ дасть змогу досягти стійкого економічного ефекту за умови гармонізації пріоритетів і етапів зазначених реформ із реформою місцевого самоврядування та територіальної організації влади.

На даний час ефективного та швидкого розв'язання потребують такі проблеми правового та інституційного характеру, які не були розв'язані у попередні роки, це:

- погіршення якості та доступності публічних послуг внаслідок ресурсної неспроможності переважної більшості органів місцевого самоврядування здійснювати власні і делеговані повноваження;

- зношеність теплових, каналізаційних, водопостачальних мереж і житлового фонду та ризик

виникнення техногенних катастроф в умовах обмеженості фінансових ресурсів місцевого самоврядування;

- неузгодженість місцевої політики щодо соціально-економічного розвитку з реальними інтересами територіальних громад;

- складна демографічна ситуація у більшості територіальних громад (старіння населення, знелюднення сільських територій та монофункціональних міст);

- зниження рівня професіоналізму посадових осіб місцевого самоврядування, зокрема внаслідок низької конкурентоспроможності органів місцевого самоврядування на ринку праці, зниження рівня престижності посад, що призводить до низької ефективності управлінських рішень;

- нерозвиненість форм прямого народовладдя, неспроможність членів громад до солідарних дій, спрямованих на захист своїх прав та інтересів, у співпраці з органами місцевого самоврядування і місцевими органами виконавчої влади та досягнення спільних цілей розвитку громади;

- корпоратизація органів місцевого самоврядування, закритість і непрозорість їх діяльності, високий рівень корупції, що призводить до зниження ефективності використання ресурсів, погіршенні інвестиційної привабливості територій, зростання соціальної напруги;

- надмірна централізація повноважень органів виконавчої влади та фінансово-матеріальних ресурсів;

- відсторонення місцевого самоврядування від вирішення питань у сфері земельних відносин, посилення соціальної напруги серед сільського населення внаслідок відсутності повсюдності місцевого самоврядування [6].

Зазначені проблеми ускладнюються внаслідок проблем правового та інституційного характеру, а також неузгодженості реформ у різних сферах з реформуванням системи місцевого самоврядування та адміністративно-територіального устрою держави.

Проаналізовані результати досліджень щодо наслідків місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні доводять, що за цей невеликий проміжок часу значно посилились правова, організаційна та матеріальна спроможність територіальних громад, органів місцевого самоврядування, а саме:

– виявлено механізм здійснення місцевими адміністраціями та населенням контролю за наданням органами місцевого самоврядування, територіальними органами центральних органів виконавчої влади публічних послуг;

- запроваджено стандарти (нормативи) якості публічних послуг, що надаються населенню органами місцевого самоврядування базового та регіонального рівня, критеріїв оцінювання якості;

- створено сприятливі правові умови для максимального широкого залучення населення до прийняття управлінських рішень, а також розвитку форм прямого народовладдя;

- утворюються в усіх регіонах України об’єднані територіальні громади які спроможні самостійно або через органи місцевого самоврядуванні вирішувати питання місцевого значення;

- розпочато стимулювання економічного розвитку територій у результаті удосконалення механізмів впливу органів місцевого самоврядування на визначення пріоритетів місцевого економічного розвитку;

- визначені чіткі межі кожної адміністративно-територіальної одиниці, забезпечена повсюдність юрисдикції органів місцевого самоврядування на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці та розробляються заходи по недопущенню наявності в межах території громад інших адміністративно-територіальних одиниць такого ж рівня;

- розпочато курс на зміну статусу місцевих держадміністрацій з органів загальної компетенції, на контрольно-наглядові органи у системі виконавчої влади з функцією координації діяльності територіальних органів центральних органів виконавчої влади відповідної території;

- забезпечено розподіл повноважень між органами місцевого самоврядування базового та регіонального рівня, місцевими держадміністраціями та територіальними органами центральних органів виконавчої влади.

Отже, реформа державного управління – ключовий напрям перетворень в Україні. Без її впровадження всі інші реформи просто неможливі – їх не буде кому здійснювати. Відкритість і прозорість органів державного управління є невід'ємними характеристиками здійснення державної влади на засадах реальної демократії. Наявність та динамічне підвищення рівнів відкритості та прозорості державної влади перед громадськістю є якісними ознаками демократичних перетворень суспільства на шляху його еволюційного розвитку.

Список літератури:

1. Бобко Л.О. Проблеми становлення та розвитку системи публічного адміністрування в Україні / Л. О. Бобко // Електронне наукове фахове видання «Державне управління: удосконалення та розвиток» . – 2018. – №5. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/5_2018/34.pdf

2. «Про реформу» (Портал вакансій нової державної служби) [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.dozhivi.ru/site/view-article?id=1.

3. Стратегія реформування державного управління на 2016–2020 роки, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 червня 2016 р. № 474-р [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/ laws/show/ru/474-2016-%D1%80.

4.Малаш С.М. Проблематика взаємовідносин між органами виконавчої влади та громадськістю/ С.М. Малаш //Державне управління: теорія та розвиток. – 2017. № 9. С.21-27.

5. Новікова О. Основні напрями реформування та територіальної організації влади в Україні / О. Новікова // Національна академія державного управління при Президентові України Дніпропетровський регіональний інститут державного управління. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2012/2012_01(12)/12nooovu.pdf

6. Торгонська А.В. Реформування органів місцевого самоврядування в Україні / А.В. Торгонська // Право і суспільство : Зб. наук. пр. №1, ЧАСТИНА 2/2017. С. 42-47.

Гасюк Руслана Володимирівна,
аспірант, кафедра економіки та менеджменту,
факультет управління фінансами та бізнесу,
Львівський національний університет імені Івана Франка

ЗАСОБИ ПРОГРАМНО-ЦІЛЬОВОГО УПРАВЛІННЯ В АКТИВІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПРИКОРДОННИХ ТЕРИТОРІЙ ДЕРЖАВИ

Активізація соціально-економічного потенціалу прикордонних територій держави потребують використання широкого набору різноманітних засобів програмно-цільового управління. Зокрема, одним із таких перспективних засобів є програмно-цільовий підхід у плануванні і управлінні соціально-економічними об'єктами та процесами. Відмітимо, що соціально-економічна політика реалізується через сукупний механізм державного впливу на національне господарство та суспільство, забезпечуючи тим й збалансованість фінансової системи держави [3-7, 9]. При цьому засоби впливу держави на ринок та соціум містять у собі такі глобальні напрями як: прогнозування, планування, державне цільове управління, грошово-кредитне та бюджетне регулювання.

Виходячи з цих передумов розглянемо основні засоби активізації соціально-економічного потенціалу прикордонних територій держави, що використовуються у програмно-цільовому управлінні.

Програмно-цільове планування – це один із видів управління, в основі якого лежить орієнтація діяльності на досягнення поставлених цілей. Прийнято, що в основі самого процесу планування лежить визначення та постановка цілей і лише потім вибір шляхів їх досягнення. Програмно-цільове планування побудоване за логічною схемою «цілі – шляхи – способи – засоби». Спочатку визначаються цілі, які мають бути досягнуті, потім намічаються шляхи їх реалізації, а потім – більш деталізовані способи і засоби. Зрештою, організатор розробляє програму дій. Звідси витікає, що особливістю даного методу планування є не просто прогнозування майбутнього стану системи, а складання конкретної програми досягнення бажаних результатів, виходячи з стратегіології територіального розвитку [3, 5-6]. Програмно-цільовий засіб планування «активний», він дозволяє не лише спостерігати ситуацію, але й впливати на її наслідки, що вигідно відрізняє його від більшості інших методів. Програмно-цільове планування може застосовуватися на різних організаційних рівнях: мікроекономічному (окремий регіон, територіальна громада, окрема організація) та макроекономічному – відносно економіки країни загалом.

Окрім того, перед програмно-цільовим плануванням постають і більш конкретні завдання, такі як безпосередній вплив на розміщення нових підприємств, міграційні потоки, розвиток окремих територіальних утворень (освоєння нових районів, підйом економіки

депресивних районів, вирішення гострих еколого-економічних ситуацій тощо). Програмно-цільовий засіб планування й управління передбачає формування певної документальної бази. Основним документом, що характеризує соціально-економічні процеси з огляду планування як в Україні, так і її прикордонних територій є державні програми на відповідний період. Їх зміст виходить за рамки чистих прогнозів, оскільки вони містять реальні пропозиції щодо дій на економіку держави. Слід зазначити, що перші спроби створення правових засад для реалізації державної цільової програми (ДЦП) різної спрямованості, у тому числі наукових і науково-технічних, були зроблені у Законі України «Про державні цільові програми».

За своєю сутністю, планування є пріоритетною функцією управління, що складається з підготовки різних варіантів управлінських рішень у вигляді прогнозів, проектів, програм і планів, в обґрунтуванні їхньої оптимальності та забезпеченні можливості виконання й контролю за їхнім виконанням. Планування включає науково обґрунтоване визначення цілей, показників, завдань, термінів, темпів, пропорцій розвитку соціальних процесів і основних засобів їх перетворення в життя за допомогою порівняльної оцінки альтернативних варіантів і прийняття найбільш прийнятного. У державному управлінні планування дозволяє науково обґрунтовувати можливі шляхи розвитку конкретного об’єкта управління на певний період часу. Планування включає аналіз, прогнозування соціально-економічного розвитку, визначення найраціональнішого варіанту розвитку, розробку і реалізацію заходів на досягнення визначених цілей. Кінцевим продуктом планування є план – документ, в якому визначено систему взаємоузгоджених завдань, об’єднаних спільною метою, визначеними термінами, методами і послідовністю досягнення [2].

Основними методологічними принципами планування є наступні: принцип науковості; принцип соціальної спрямованості та пріоритету суспільних потреб; принцип підвищення ефективності суспільного виробництва; принцип пропорційності й збалансованості; принцип пріоритетності; принцип узгодження короткострокових і перспективних цілей та завдань.

Засоби планування – це система засобів розробки, обґрунтування, взаємоузгодження й оптимізації планових завдань і показників [8]. До них належать: балансовий, нормативний, аналітичний, варіантний, проблемно-цільовий, економіко-математичний, комплексний тощо. Починаючи з 70-х років минулого століття, присвяченій питанням програмного планування та управління, з тими або іншими модифікаціями наводилися визначення програми як взаємоузгодженого комплексу заходів різноманітного характеру, що спрямовані на досягнення однієї або декількох цілей плану. Так, будь-яка програма в явному або прихованому вигляді містить мету та якийсь набір (комплекс) засобів її здійснення. Утім нині програма вважається комплексною, якщо вона об’єднує декілька програм споріднених напрямів відповідної галузі та передбачає їх фінансування за кількома кодами

функціональної класифікації видатків місцевого бюджету [1]. Зокрема, державні цільові програми поділяються на програми економічного, науково-технічного, соціального, національно-культурного розвитку, охорони довкілля тощо.

Зазначимо також, що в теорії державного управління немає однозначного трактування поняття «програмування». Широко розповсюдженим є підхід, відповідно до якого програмування розглядається як форма планування. Його суть зводиться до процесу підготовки до використання і розподілу ресурсів найбільш економічним способом, з найменшими витратами. Перевага даного підходу полягає в тім, що його прихильники уловлюють істотний момент програмної діяльності, а саме: пошук оптимальних способів сполучення цілей і ресурсів на їхнє досягнення. Однак програмування не обмежується тільки формами використання ресурсів і взаємодії з приводу їхнього розподілу. Найважливішими формами програмування виступають складання програмного розрізу планів; обґрунтування соціальної, економічної, науково-технічної, екологічної політики держави; підготовка нормативних документів (законів, постанов, розпоряджень), що мають цільовий характер.

Як засіб цільового управління програмування є сукупністю взаємозалежних, взаємопогоджуваних прийомів, засобів цілеспрямованого впливу суб'єкта на об'єкт керування для досягнення намічених результатів. До їхнього числа відносяться різні форми координації діяльності; визначені способи концентрації, розподілу і перерозподілу наявних ресурсів; економічне стимулювання; різнобічна підтримка ініціатив, спрямованих на розвиток інтеграційних процесів у суспільстві; формування позитивної мотивації спільної діяльності, орієнтованої на досягнення загальних результатів; прийоми і способи організаційного проектування і деякі інші. У контексті державного управління програмування відрізняється від планування меншою жорсткістю, часто рекомендуючим, а не обов’язковим характером. Якщо плани передбачають обов’язкові для досягнення результати, то програми засновуються переважно на прогнозних оцінках.

Програмно-цільовий підхід забезпечує єдність дій, спрямованих на узгодження цілей і задач різних рівнів управління, а також часових періодів різної тривалості. Даний засіб дозволяє розглядати вирішення проблеми як цілеспрямований процес, що передбачає: розукрупнення проблеми на складові частини (задачі); виявлення несуперечливості цих частин і їх взаємозв’язок; встановлення пріоритетів; виділення провідної ланки в сукупності задач; визначення умов для їх комплексного вирішення. Спрямованість у майбутнє, цільова орієнтація, динамічність і локальна централізація управління – найважливіші характеристики програмно-цільового управління, органічно пов'язані з комплексним, системним підходом до аналізу поводження керованого об'єкта, а також до процесу прийняття і здійснення управлінського рішення.

Адаптація програмно-цільового управління до забезпечення і активізації соціально-економічного потенціалу прикордонних територій держави дозволить:

− чітко визначити рівень показників економічної безпеки, який відповідає цілі економічного розвитку;

− збільшити контрольованість економічних процесів у регіоні, що впливають на стан економічної безпеки;

− визначити та вирішити пріоритетні цілі та завдання;

− взаємоузгодити за термінами та ресурсами заплановані заходи;

− посилити відповідальність виконавців запланованих заходів для досягнення визначеного конкретного результату.

Для підвищення ефективності та забезпечення програмно-цільового управління соціально-економічного потенціалу в прикордонних територіях потрібно максимально скоротити кількість програм розвитку регіону до найважливіших, планові показники встановлювати максимально ефективні, об'єкт управління перемістити від ресурсів до соціально-економічних процесів.

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що програмно-цільове планування як один із головних засобів управління є найдієвішим і спрямований на розробку програм, орієнтованих на кінцевий результат. Використання цього засобу сприятиме підвищенню відповідальності під час виконання кожної програми. Модель соціально-економічного розвитку повинна бути побудована на ідеології програмно-цільового засобу управління та передбачати перехід на довгострокове планування. Використання програмно-цільових засобів управління водночас дозволить покращити соціально-економічний потенціал прикордонних територій держави.

Список літератури:

1. Дворецька Г. В. Стратегічне управління : навч. посіб. / Г. В. Дворецька. – К. : КНЕУ, 2001. – 260 с.

2. Желюк Т. Л. Регулятивний вплив держави на соціально-економічний розвиток регіону / Т. Л. Желюк // Вісник Тернопільської академії народного господарства. – 1998. – № 4. – С. 148–151.

3. Карпінський Б. А. Державотворчий патріотизм нації: податкова домінанта. Монографія / Б. А. Карпінський. – Львів : Колір ПРО, 2016. – 534 с. (Серія «Держава і стратегіологія»).

4. Карпінський Б. А., Гасюк Р. В., Карпінська О. Б. Ділове адміністрування: навчальний посібник / За ред. професора Б. А. Карпінського. – Львів : ГАЛИЧ-ПРЕС, 2018. – 412 с. (Серія «Держава і управління»).

5. Карпінський Б.А. Збалансованість фінансової системи: методологія, оцінка, порівняння : монографія / Б.А. Карпінський. – Львів : Логос, 2005. – 496 с.

6. Карпінський Б. А. Негативна синергічність: прояв у фінансовій продуктивності території. Монографія / Б. А. Карпінський. – Львів : Колір ПРО, 2017. – 116 с.. – (Серія «Держава і стратегіологія»).

7. Карпінський Б.А. Індикатори фінансової безпеки в контексті збалансованості фінансової системи держави / Б.А. Карпінський // Науковий вісник. Зб. наук. – техн. праць. – Львів : НЛТУУ, 2008. – С. 131 –145.

8. Шершньова З. Є. Стратегічне управління : підручник / З. Є. Шершньова. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : КНЕУ, 2004. – 699 с.

9. KarpinskyB. A. Economic Growth at sustainable development of economy. The monografy / B.A. Karpinsky, S.M. Bozshko. – Lviv:Prostir-M, 2006. – 376 p.

Герасименко Олена Вікторівна,

к. е. н., доцент, доцент кафедри економіки та менеджменту,

факультет управління фінансами та бізнесу,

Львівський національний університет імені Івана Франка

ВПЛИВ РЕФОРМУВАННЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ НА ВЕКТОРИ ДЕРЖАВНОЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

Інвестиції є важливим фактором впливу на економічний розвиток країни у збалансованій економіці, а в період кризи виважене публічне управління інвестиційною політикою держави стає основним засобом економічного відродження. Інвестиції є вагомим фактором швидкого підвищення рівня життя населення, позитивно відображаються на рівні зайнятості та доходів суспільства.

Використання інвестицій у сучасних умовах є одним з основних шляхів пожвавлення національної економіки України, а державне управління інвестиційною політикою сприяє переходу до модернізованих технологічних процесів, що зумовлюють залучення значних обсягів фінансових ресурсів для ефективного розвитку країни в цілому.

Усе це зумовлює необхідність здійснення ефективного публічного управління інвестиційною політикою України.

Процеси публічного управління інвестиціями розглядали такі зарубіжні економісти, як Дж. Бейлі, Дж. М. Кейнс, Дж. Кокс, Г. Марковіц, Дж. Маршалл, Ф. С. Мишкін, Ж. Моссен, Е. Нікбахт, К. Рейлі, Ж. Ривуар, С. Росс, П. Самуельсон, Д. Стейнер, С. Уелш, І. Фішер.

Дослідженню питань державної інвестиційної політики в сучасних умовах присвячені праці таких дослідників, як Л. Кудь, І. Кушлін, Л. Гриценко, В. Марцин, Н. Ігошин, Ю. Яковець, А. Ноткін та інші.

Державне регулювання інвестиційної політики повинно базуватися на таких спеціальних принципах, які є основоположними у визначеній сфері:

- взаємної відповідальності інвесторів і держави;
- принцип дотримання основних прав і свобод інвесторів;
- юридичної відповідальності інвесторів за порушення вимог законодавства України або міжнародних договорів;
- концентрації та спрямування інвестицій на забезпечення розвитку базових галузей економіки, підвищення продуктивності та технологічного оновлення виробництва;
- ресурсної збалансованості бізнес-планів інвестиційних та інноваційних проектів;
- надання державної підтримки реалізації інвестиційних та інноваційних проектів;
- прозорості та ефективності механізму надання державної підтримки реалізації інвестиційних та інноваційних проектів;
- безпечності інвестиційних та інноваційних проектів для навколишнього природного середовища, життя і здоров'я людей.

Усі методи регулювання інвестиційної політики за засобами цілеспрямованого впливу повинні бути приведені у відповідність до рівнів регулювання. Державні та регіональні методи регулювання інвестиційної політики за формами впливу повинні бути поділені на прямі, що безпосередньо регулюють інвестиційну політику, і непрямі, пов’язані з умовами функціонування сфер економічної діяльності, які суттєво впливають на інвестиційні процеси.

У вітчизняній економіці інвестиційна політика регулюється різного роду державними і недержавними інститутами та відповідними законодавчими і нормативно-правовими актами, а також різними указами, постановами, положеннями та інструкціями. Державне регулювання національної економіки реалізується відповідними інструментами впливу держави на економічні процеси та економічні відносини на інвестиційному ринку такими заходами, як:

- забезпечення виробництв сировиною і матеріалами через товарні біржі;
- стимулювання сукупного попиту шляхом заохочення інвестицій;
- зменшення вартості (ціни) кредиту; розширення сфери державних закупівель;
- установлення відповідних квот;
- надання відповідних пільг підприємствам, які випускають продукцію і товари на експорт;
- підвищення рівня зайнятості;

- проведення ефективної фіскальної політики тощо.

Важливо зазначити, що будь-яке регулювання повинно опиратись на чітко визначені правила, механізми, які мають бути прописані в нормативно-правових і законодавчих актах, а методи регулювання застосовуватись відповідно до попиту і пропозицій на вітчизняному і світовому ринках.

Умови інвестиційної політики регулюють за допомогою:

- надання фінансової підтримки у вигляді дотацій, субсидій, субвенцій, бюджетних позик на розвиток окремих регіонів, галузей, виробництв;
- державних норм і стандартів;
- заходів щодо розвитку та захисту економічної конкуренції;
- роздержавлення і приватизації власності;
- визначення умов користування землею, водою та іншими природними ресурсами;
- політики ціноутворення;
- проведення державної експертизи інвестиційних програм і проектів будівництва;
- інших заходів.

Регулювання інвестиційної діяльності з боку держави – одна з умов реалізації державної інвестиційної політики, яка, як зазначалось вище, базується на ухваленні законів і нормативно-правових актів, що сприяють інвестиційним вкладенням, залученням інвестицій, забезпечують поліпшення інвестиційного клімату та інвестиційної привабливості і тим самим регулюють інвестиційну діяльність держави в цілому.

Для розвитку інвестиційної політики органів державної влади, потрібно активізувати інноваційні процеси та досліджувати і розвивати діяльність інноваційних кластерних утворень (технопарків, бізнесінкубаторів, експортно-орієнтованих зон, вільних економічних зон, територій пріоритетного розвитку), інноваційну активність промислових і сільськогосподарських підприємств. Що стосується технопарків, вони поки що не змогли зарекомендувати себе, як ефективно працююча складова національної інноваційної інфраструктури, реальним провідником інноваційних ідей. Держава має сприяти повноцінній реалізації інноваційного проекту, починаючи зі стадії науково-технічного відкриття і закінчуючи його впровадження у виробництво.

У той же час інвестиційний клімат в Україні та інвестиційна політика органів державної влади на сьогодні залишається несприятливим. Це, в першу чергу, є наслідком хронічного затягування проведення давно назрілих реформ, які в країнах Балтії і Східної Європи були здійснені ще 15 – 20 років тому назад. До цього часу уряд країни не здійснив системних структурних реформ, спрямованих на підвищення інвестиційної привабливості України, окрім низки актів з дерегуляції економіки. Зусилля, в першу чергу, спрямовані на

досягнення макроекономічної стабілізації та виконання вимог МВФ для отримання чергового траншу.

Головними напрямами публічного управління інвестиційною політикою, спрямованими на формування сприятливого інвестиційного клімату в Україні є:

- вдосконалення нормативно-правової бази в інвестиційній сфері;
- визначення пріоритетних галузей для інвестування та надання їм пільг;
- захист прав інвесторів на державному рівні;
- сприяння розвитку науки, науково-технічної і інноваційною діяльності;
- створення технопарків з новітніми технологіями;
- активна участь в міжнародних інвестиційних проектах;
- робота з міжнародними рейтинговими агентствами;
- моніторинг світових інвестиційних потоків і аналітичних досліджень;
- проведення маркетингових досліджень в області залучення до країни інвестицій;
- запрошення до України фахівців світового рівня для розробки стратегій залучення інвестицій;
- закріплення макроекономічної стабілізації і перехід Національного Банку України до політики низьких процентних ставок;
- проведення структурних реформ в економіці, включаючи, податкову реформу, надання податкових пільг на розвиток інноваційних галузей;
- здійснення інституціональних реформ (зокрема, антикорупційної реформи, модернізація адміністративної та судової систем, реформи правоохоронних органів) та наближення інституційного середовища на внутрішньому ринку України до європейських вимог шляхом імплементації положень Угоди про асоціацію між Україною і Європейським Союзом;
- модернізація інфраструктури (за оцінками європейських фінансових експертів, для модернізації інфраструктури, адміністративної та судової систем, галузі освіти та промисловості Україна потребує допомоги у розмірі понад 100 мільярдів євро);
- створення вільних економічних зон в депресивних регіонах на термін 10 – 20 років.

Економічне зростання та забезпечення суттєвого зростання добробуту українських громадян можливе лише за допомогою активізації інвестиційних процесів у всіх галузях народного господарства та соціальній сфері, адже саме він є одним із вирішальних чинників відновлення виробництва та ефективного функціонування економічної системи.

Обсяги надходження інвестицій у національну економіку протягом останніх років є недостатніми, що пояснюється несприятливим інвестиційним кліматом у країні, низьким рівнем інвестиційної привабливості як галузей вітчизняної економіки, так і окремих регіонів

та територій, недосконалою законодавчою і нормативно-правовою базою, слабко розвинутим фондовим ринком і фінансово-кредитною та бюджетною системами, потужним податковим тиском, неефективним використанням амортизаційних відрахувань, а також низьким рівнем трансформації заощаджень населення в інвестиції, що, у свою чергу, спричиняє відплив вітчизняних грошових ресурсів за межі країни і не дає змоги залучати іноземні інвестиції в національне господарство в цілому та його галузі зокрема.

Одним із базових факторів підвищення ефективності публічного управління інвестиційної політики України, на думку автора, є створення технопарків, які відіграють важливу роль у забезпеченні швидкого впровадження результатів науково-дослідних робіт та інновацій у виробництво, а також сприяють інтенсивному розвитку науково-технічного прогресу і комерціалізації нанотехнологій, суттєво збільшуючи конкурентоспроможність держави та її економіки. Адже провідним завданням технопарків, як показує міжнародна практика, є залучення значних фінансових ресурсів у сферу інноваційного підприємництва, що сприяє пожвавленню модернізації держави в цілому. Відтак, ефективне публічне управління інвестиційною політикою з часом позитивно відобразиться і на рівні життя населення України.

Капленко Галина Вікторівна
к. е. н., доцент, доцент кафедри економіки та менеджменту
факультет управління фінансами та бізнесу
Львівський національний університет імені Івана Франка

МЕХАНІЗМИ ВПРОВАДЖЕННЯ СПОЖИВЧОЇ ПОЛІТИКИ У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

Громадянське суспільство – це найбільш висока ступінь у розвитку соціальної спільноти, міра його зрілості, розумності, справедливості, людяності. Громадянське суспільство починається із громадян, із їх волі. Свого часу Ю. Хабермас зауважував, що «громадськість, створюючи нові структури цивільного суспільства, тим самим протистоїть зазіханням держави, деспотизму абсолютизму, авторитаризму на права людини і висуває на перший план гуманістичні умови та цінності, немеркантильне, високодуховне, моральне поводження, самосвідомість, самовизначення, волю і гідність окремої особистості» [3, с. 225].

Перспективи демократичних перетворень і досягнення стабільного соціально-економічного та політико-правового розвитку України багато в чому залежать від характеру взаємовідносин між громадянським суспільством і державою. Ці взаємини повинні включати в себе два взаємопов'язаних моменти: всебічний розвиток громадської ініціативи;

твердження міцного правопорядку у всіх сферах життя і громадянського суспільства і держави. З огляду на сучасну суспільно-політичну ситуацію в Україні проблема функціонування інститутів вітчизняного громадянського суспільства з кожним роком набуває дедалі більшої актуальності та практичного значення.

Проблема захисту прав споживачів проголошена в «Концепції державної політики у сфері захисту прав споживачів на період до 2020 року»: «З часу отримання Україною незалежності фактично зберігся застарілий підхід до побудови та розвитку системи захисту прав споживачів, коли у відповідній сфері переважають контрольно-наглядові функції держави з фіксацією фактичного становища щодо порушення прав споживачів на внутрішньому ринку.

Споживачі в Україні не захищені державою і законом внаслідок декларативного характеру проголошених прав та відсутності механізмів їх реалізації та відновлення» [4].

В Україні існують правові передумови розвитку громадянського суспільства. Так, в Конституції України записано:

- «Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність» (Стаття 3);

- «Носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ. Народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування ... » (Стаття 5);

- «Держава гарантує свободу політичної діяльності, не забороненої Конституцією і законами України» (Стаття 15);

- «Громадяни України мають право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації для здійснення і захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів ... Політичні партії в Україні сприяють формуванню і вираженню політичної волі громадян, беруть участь у виборах ... Громадяни мають право на участь у професійних спілках з метою захисту своїх трудових і соціально-економічних прав та інтересів ...» (Стаття 36);

- «Громадяни мають право брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обираються можуть бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Громадяни користуються рівним правом доступу до державної служби, а також до служби в органах місцевого самоврядування» (Стаття 38);

- «Усі мають право направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади, органи місцевого самоврядування та

посадових і службових осіб цих органів, що зобов'язані розглянути звернення і дати обґрунтовану відповідь у встановлений законом строк» (Стаття 40);

- «Права і свободи людини і громадянина захищаються судом. Кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб ...» (Стаття 55);

- «Народне волевиявлення здійснюється через вибори, референдум та інші форми безпосередньої демократії» (Стаття 69).

Слід зазначити, що розбудова громадянського суспільства (відповідно до змісту статей Конституції України) має бути основною метою діяльності органів публічного управління в процесі забезпечення прав і свобод громадянина.

Споживча політика в Україні впроваджується та реалізується великою кількістю державних органів і недержавних громадських організацій. Відповідно до Закону України «Про захист прав споживачів» (Стаття 5), держава забезпечує споживачам захист їхніх прав. Захист прав споживачів забезпечує спеціально уповноважений центральний орган виконавчої, згідно з Статтею 26 Закону України «Про захист прав споживачів», спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади у сфері за хисту прав споживачів та його територіальні органи здійснюють держав ний контроль з дотриманням законодавства про захист прав споживачів, крім того, на Держспоживстандарт покладено функції гармонізації українських стандартів зі стандартами СОТ та ЄС.

Тому питання підвищення спроможності уряду захищати права споживачів можна розв’язати, розділивши функції ринкового нагляду та захисту прав споживачів між двома окремими органами й активніше залучаючи до цієї сфери діяльності громадські організації. в Україні існують дві потужні громадські організації із захисту прав споживачів Всеукраїнська громадська організація «Союз споживачів України», Громадська організація «товариство захисту прав споживачів України», Громадська організація «громадський контроль захисту прав споживачів», Громадська організація «Комітет захисту прав споживачів».

У контексті розвитку громадянського суспільства важливо, щоб неурядові організації функціонували поза будь-яким державним впливом, адже саме такі організації та результати їх діяльності будуть індикаторами розвинутого громадянського суспільства в Україні. Основною проблемою розвитку споживчої політики, на думку вітчизняних дослідників, є те, що в Україні і досі не сформований комплексний підхід щодо захисту прав споживачів. Ці питання включені до компетентностей багатьох органів влади та громадських організацій, однак їхня діяльність розрізнена, некоординована і, як наслідок, малоефективна.

Особливо гострими є питання співпраці неурядових організацій між собою та з органами державної влади і місцевого самоврядування, судової влади. Проте така співпраця зведена до рівня обміну інформацією та написання звітів про виконану спільну роботу.

Українське громадянське суспільство, яке опікується проблемами прав споживачів, знаходиться на початковому етапі свого розвитку. Існують численні організації, що займаються цими питаннями, але за своєю потужністю та рівнем діяльності вони ще далекі від рівня діяльності європейських колег.

Громадські організації у галузі прав споживачів потребують підтримки та розвитку активного діалогу між державою та громадянами, що забезпечить урахування думки громадян як споживачів при прийнятті державних управлінських рішень. Представляючи інтереси громадян у захисті прав споживачів, громадські організації повинні стати потужною силою, що захищає права споживачів, проводить освітньо-просвітницьку діяльність серед громадян (особливо в селах), слідкує за споживчим ринком і надає юридичні послуги тим групам населення, які на сьогодні не мають доступу до таких послуг [5].

Ще в 1985 р. Генеральна Асамблея ООН затвердила Керівні принципи за хисту інтересів і прав споживачів, які спрямовані на: захист споживачів від недоброякісних товарів (робіт, послуг), що можуть завдати шкоди здоров'ю та безпеці; сприяння економічним інтересам споживачів та їх захист; ефективні процедури розгляду скарг споживачів; одержання достовірної інформації, необхідної для компетентного вибору товару (робіт, послуг) відповідно до індивідуальних запитів і потреб; просвіту споживачів; свободу створювати споживчі та інші відповідні групи чи організації та можливість для таких організацій висловлювати свою точку зору під час прийняття рішень, які стосуються їхніх інтересів.

Україна також підписала затверджені ООН принципи. Практичне втілення це знайшло в прийнятому Законі «Про захист прав споживачів». Для практичної реалізації Закону було створено Державну інспекцію із захисту прав споживачів, яка в 1992 р. набула статусу Державного комітету України у справах захисту прав споживачів, а згодом — Державного Комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики.

У прийнятій 1990 р. Паризькій хартії для нової Європи зазначається: «Ми переконані, що для зміцнення миру і безпеки наших держав абсолютно необхідні розвиток демократії та повага й ефективна реалізація прав людини» [6].

Водночас у розбудові громадянського суспільства значну роль відіграє створення мережі неурядових організацій, громадських об'єднань й інших недержавних груп, які на сьогоднішній день здійснюють певну діяльність із захисту прав споживачів, споживчої освіти, що сприяє вихованню в людях активної громадянської позиції.

Розглянемо механізми взаємодії органів державного управління та громадських консумерських організацій відповідно до захисту інтересів та основних прав споживачів, визначених Конституцією України та Законом України «Про захист прав споживачів».

Можна розглянути такі механізми співпраці органів влади з неурядовими громадськими організаціями: державна підтримка споживчих організацій, дієвий діалог між виконавчими органами влади та споживчими організаціями; забезпечення державою умов наповнення споживчого ринку тільки якісною та безпечною продукцією; запровадження системи управління якістю в діяльність органів влади; споживча освіта для громадян; підтримка гармонізації споживчих стандартів із нормами ЄС; інформування органів влади та громадських організацій щодо питань захисту прав споживачів; «європеїзація» споживчої культури, сприяння євроінтеграції, членство у профільних міжнародних громадських організаціях; моніторинг та незалежне тестування якості споживчих товарів і послуг; висвітлення питань захисту прав споживачів у ЗМІ, соцмережах в Інтернеті; спільна експертна діяльність фахівців з органів влади, місцевого самоврядування та неурядових громадських організацій; волонтерська діяльність із захисту прав споживачів.

Перелічені лише окремі механізми співпраці органів державної влади та місцевого самоврядування з громадськими організаціями, які можуть бути запроваджені в Україні в контексті розвитку громадянського суспільства. Для їх реалізації необхідно об’єднати зусилля усіх суб’єктів споживчої політики, щоб забезпечити належний захист прав споживачів; продукцію та послуги високої якості; безпеку продукції; своєчасну, актуальну, достовірну та вільну в доступі інформації про продукцію; відшкодування збитків, завданих дефектною чи фальсифікованою продукцією чи продукцією неналежної якості, а також майнової та моральної (немайнової) шкоди, заподіяних небезпечною продукцією; звернення до суду та інших уповноважених органів державної влади за захистом порушених прав споживачів.

В Україні сьогодні існує розгалужена система органів влади, органів місцевого самоврядування та неурядових громадських організацій, які займаються розв’язанням завдань споживчої політики та захисту прав споживачів. Однак діяльність цих організацій не є цілеспрямованою, орієнтованою на результат, вона не дозволяє комплексно розвивати культуру споживання ні серед громадян, ні в органах влади, установах, на підприємствах. Розвиток громадянського суспільства та європейська інтеграція країни вимагає запровадження механізмів реалізації споживчої політики в Україні. Ці механізми стосуються об'єднання зусиль органів влади та громадських організацій у сфері захисту прав споживачів і мають на меті покращення стану розвитку громадянського суспільства.

Список літератури:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР *II* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon.rada.gov.ua/go/254K/96-Вр

2. «Про захист прав споживачів» : Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua, вільний.

3. Хабермас Ю. Демократия. Разум. Нравственность: Московские лекции и интервью / РАН; Институт философии / Н. В. Мотрошилова (отв.ред.). – М. : АО «КАМІ», Academia, 1995. – 450 с.

4. «Про схвалення Концепції державної політики у сфері захисту прав споживачів на період до 2020 року» : Розпорядження КМУ від 29.03.2017р. Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/217-2017-%D1%80

5. Якість життя. Всеукраїнська громадська організація [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.yakist.com, вільний.

6. Паризька хартія для нової Європи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://cen.iatp.org.ua /libr/paris_eu.html, вільний.

Маліновська Ольга Ярославівна

к.е.н., доцент, кафедри економіки та менеджменту

факультет управління фінансами та бізнесу

Львівський національний університет імені Івана Франка

ВИКОРИСТАННЯ СТОРІТЕЛІНГУ ЯК ІНСТРУМЕНТУ УПРАВЛІННЯ ПРЕРСОНАЛОМ В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

Сучасні підходи до управління персоналом в системі державної влади в Україні переживають кризу, крім того, сучасна система управління персоналом не може задовольнити потреби суспільства, зокрема, швидко сформувати нову генерацію управлінців Виникає питання застосування нових методів та технологій в управління персоналом в системі державної влади.

На сьогоднішній день поняття "сторітелінг" досить широко відомо. Спостерігається активне використання сторітеллінга в психотерапії, коучинг, бізнесі (корпоративний сторітелінг) і в багатьох інших областях. Однак у той час як за кордоном впровадження сторітелінга в практику корпоративного управління вже досить широко поширене, в Росії його переваги поки залишаються недооціненими, а методи і області застосування недостатньо розвинені і широкі.

Сторітелінг за своєю суттю поняття не нове, проте його використання у бізнесі, зокрема у маркетингу, – це новий і перспективний напрям. Чому саме ця технологія? Те, що пов’язано з емоціями, людина запам'ятовує набагато краще, ніж факти і цифри. До того ж

життєва історія викликає довіру і знаходить відгук у душі. Отже, постає необхідність теоретичного дослідження ефективних інструментів впровадження сторітелінгу, формулювання основних правил його реалізації.

Поняття сторітелінгу широко досліджується такими зарубіжними вченими як А. Сіммонс, Р. Роуз, А. Каптеров, У. Зінсер, А. Кривоносов, Т. Лебедева, С. Малиновская, Г. Почепцов, О. Филатова, М. Шишкіна, у вітчизняній галузі економіки сторітелінг в більшій мірі висвітлюється практиками Н. Дмитренко, І. Рубіс, О. Михальчук, Л. Хоманс та ін. Сторітелінг у перекладі з англійської означає оповідь, розповідання історій. У бізнесі цю технологію найчастіше використовують як інструмент маркетингових та PR-стратегій, у журналістиці.

Американська національна мережа сторітелінгу [1] визначає дане поняття як інтерактивне мистецтво використання слів і дій для виявлення елементів і образів історії для пробудження уяви слухача. Суть даного прийому полягає у створенні історій, що супроводжуються рекламою, іншими словами, реклама перетворюється в цікаву розповідь. Обмін історіями із актуального бізнес чи соціального контексту на початку перемовин може допомогти зняти емоційну напругу та налагодити контакт для подальшої взаємодії. Таким чином, історії у маркетингу виконують декілька завдань: роблять інформацію цікавою, захоплюють увагу слухачів, сприяють довірливим стосункам.

Для того, щоб розповідати ефективні історії необхідно відповісти на декілька важливих питань: про що історія, який її сенс має бути донесений; для кого історія – важливо визначити цільову аудиторію; навіщо вона потрібна – який результат необхідно отримати; як інтерпретувати історію – хто її головний герой, за яких умов відбувались події, які висновки можна сформулювати; хто розповідає історію – важливо бути або безпосереднім учасником цієї історії, розповідати її з власного досвіду, або ж емоційно співпереживати, занурюватись у її події для більшої переконливості [2].

Маркетологи також виділяють декілька основних правил сторітелінгу: контент – найголовніший акцент історії, варто пам’ятати про основні етапи подачі інформації: заява, аргументація, висновок, важливо також продумати деталі та доповнення, які зроблять історію більш реалістичною; дослідження проблеми – необхідно занурюватись в історію, володіти ситуацією, подробицями, деталями; ілюстрації – необхідне візуальне підкріплення історії: фото, зображення, інфографіка; важливість заголовку – він повинен привертати увагу, необхідно відслідковувати логіку викладу матеріалів історії, щоб вона була легкою для сприйняття; обирайте найбільш вдалі рішення, аналізуючи попередній досвід; уникайте монотонності, урізноманітнюйте матеріал; використовуйте цікаві прийоми оформлення

тексту історії, доречні за сенсом матеріалу шрифти тощо; якщо історія описується у мережі Інтернет, необхідно подбати про можливості її подальшого поширення.

Таким чином сторітелінг не є ефективним інструментом державного управління ,але він є дієвим інструментом для управління персоналом. Найголовнішою його перевагою є те, що за його допомогою можна сформувати інституційну пам`ять , що дозволяє об'єднувати всі ресурси в одному місці, легко доступному для всіх співробітників. Правильне використання сторітелінгу допомагає запобігти повторенню минулих помилок, крім того структуризація знань спрощує аналіз та прогнозування результатів роботи державної влади.

Список літератури:

1. National Storytelling Network, What is Storytelling? [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.storynet.org/resources/whatisstorytelling.html

2. Хоманс Л. Storytelling для управлінців / Інтелект-проект innovations.com.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://innovations.com.ua/ua/articles/finance/18245/larisa-homans-storytelling-dlya-upravlinciv

3. Сайкс М., Малик Н., Вест М. От слайдов к историям: пошаговая методика создания убеждающих презентаций / пер. с англ. А. Баранова, А. Сарычева. – М. : Манн, Иванов и Фербер, 2014. – 256 с. УДК 330.88

4. Сторителлинг: истории ,мифы ,легенды ,герои. Режим доступа: http://studme.org/65598/menedzhment/storitelling_istorii_mify_legendy_geroi [Storitelling: istorii, mifyi, legendyi, geroi. – Rezhim dostupa : http://studme.org/65598/menedzhment/storitelling_istorii_mify_legendy_geroi].

5. Sissoko F. The Power of Storytelling in Public Services / Fan Sissoko. – 2015. – Access mode : http://www.innovationunit.org/blog/201501/power-storytelling-public-services

Пак Наталія Тадеушівна

к.е.н., доцент, кафедри економіки та менеджменту

факультет управління фінансами та бізнесу

Львівський національний університет імені Івана Франка

ТЕРИТОРІАЛЬНА ГРОМАДА – ПЕРВИННИЙ СУБ'ЄКТ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Однією з основ місцевого самоврядування є територіальна основа, закріплення якої має важливе значення, оскільки місцеве самоврядування характеризується насамперед визначеними просторовими і графічними факторами і може здійснюватися територіальною громадою в межах адміністративних кордонів населених пунктів. Під «територією» тут розуміють сукупність частин соціального, природно-ресурсного та інших потенціалів країни,

що просторово збігаються, стосовно яких з боку органів державної влади і з боку органів місцевого самоврядування можна здійснювати відповідні регулятивні дії.

Суттєвою особливістю місцевого самоврядування є те, що в його системі не діє принцип поділу влади, властивий механізму держави. Натомість існує єдність представницьких і виконавчих органів місцевого самоврядування. Система місцевого самоврядування на рівні територіальних громад сіл, селищ міст має функціонувати як так звана «працююча корпорація», яка самостійно приймає відповідні рішення і самостійно їх виконує.

Територіальна основа діяльності органів місцевої влади включає ряд ознак, які дають кількісну та якісну характеристику того географічного простору, на який поширюється влада зазначених органів. До них належать географічні розміри і масштаби підвладної території, місце, де знаходяться органи влади, топографію, умови для певного виду економічної діяльності, наявність природних ресурсів, доступ до транспортних вузлів та комунікацій та ін. Ці аспекти мають суттєве значення для з'ясування потенційних і реальних можливостей держави і місцевого самоврядування, визначення місця й ролі певних місцевостей серед аналогічних територіальних одиниць.

Стаття 132 Конституції України передбачає, що територіальний устрій України ґрунтується на засадах єдності та цілісності державної території, поєднання централізації і децентралізації у здійсненні державної влади, збалансованості соціально-економічного розвитку регіонів, з урахуванням їх історичних, економічних, екологічних, географічних і демографічних особливостей, етнічних і культурних традицій [1].

Територіальна громада відповідно до частин 1,3ст.140 Конституції України, а також Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» (ч. 1 ст.6) є первинним суб'єктом місцевого самоврядування, основним носієм його функцій і повноважень, тобто найбільш повноважним елементом системи місцевого самоврядування. Територіальні громади сусідніх сіл можуть об’єднуватися водну територіальну громаду, створювати єдині органи місцевого самоврядування і обирати єдиного сільського голову [1,2].

До територіальної громади можуть належати громадяни України та іноземці, особи без громадянства, які постійно проживають у селі, селищі, місті і користуються за такими ж правами і свободами, виконують такі ж обов'язки, як і громадяни України, за винятком, встановленим чинними законами.

Під визначенням розуміємо територіальну основу місцевого самоврядування – село, селище і місто. Громада як територіальна одиниця, базова ланка територіального устрою – це частина території держави, що має чітко визначені межі і є просторовою основою для

діяльності суб'єктів місцевого самоврядування. Національні традиції свідчать про первинність другого розуміння цього поняття [3].

Закон «Про місцеве самоврядування в Україні» під територіальною громадою розуміє сукупність жителів, об'єднаних постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільне об'єднання жителів кількох сіл, що мають єдиний адміністративний центр (ст.1). Вона проголошується первинним, центральним суб'єктом місцевого самоврядування, основним носієм його функцій і повноважень. Слід зазначити, що соціально-правова структура такого багатоаспектного явища як територіальна громада містить поняття населення як соціальної спільноти жителів, об'єднаних спільною діяльністю, інтересами та цілями щодо задоволення потреб, пов'язаних з побутом, середовищем проживання, відпочинком, навчанням, спілкуванням [2].

Укрупнення території громад не може бути довільним, воно має свої логічні межі. Відстань від центру громади до її найдальшого населеного пункту має бути такою, щоб у екстрених випадках її не довше ніж за 30 хвилин могли подолати пожежна команда, швидка допомога, поліцейський патруль. Допомога, надана через більший проміжок часу, різко втрачає ефективність.

Питання визначення меж нових, об’єднаних громад вирішуватиметься органами влади обласного рівня з урахуванням як об’єктивних критеріїв, так і думки громадян. Після консолідації громад села, які не матимуть власних сільрад, будуть представлені в місцевій раді своїми депутатами, а у виконкомі – сільськими старостами [4].

Старости та депутати здійснюватимуть зв’язок між односельцями і владою громади та вирішуватимуть різні проблеми його жителів у раді та виконкомі. Повноваження старости будуть визначені додатково в спеціальному законі.

До центрів спроможних громад (тобто ближче до громадян, що живуть поза райцентрами) будуть перенесені з районних центрів місця надання низки важливих послуг – адміністративних, соціальної допомоги через територіальні центри, пожежні, правоохоронні, санітарно-епідеміологічної служби тощо. У разі нестачі приміщень, інших елементів інфраструктури для надання всіх необхідних послуг громадам надаватиметься допомога з державного бюджету на їх придбання чи побудову.

Крім того, створюються виконавчі органи районних і обласних рад. Зараз вони відсутні зовсім. Їм буде належати реальна влада в регіонах. Це посилює місцеве самоврядування, робить систему влади в регіонах справді демократичною – управляти регіонами будуть суб’єкти, обрані в ході місцевих виборів [3].

Громада формується як сукупність тих осіб, що пов’язані з територією певного населеного пункту фактом постійного проживання. Відповідно визначаються просторові межі функціонування громади та основні види територіальних громад: територіальна громада села або добровільного об’єднання в сільську громаду жителів декількох сіл; територіальна громада селища; територіальна громада міста [5].

Право на участь у місцевому самоврядуванні реалізується за належністю до відповідних територіальних громад і в сучасних умовах зростає значення цих первинних суб'єктів місцевого самоврядування. Безпосередньо людина, колективи, об'єднані спільною територією проживання спроможні чітко сформулювати, вирішити чи запропонувати оптимальні та ефективні шляхи розв'язання існуючих проблем місцевого значення. Територіальна громада – це складна форма суспільної організації, сукупність місцевих жителів, об'єднаних на публічних засадах у межах певної території.

Вона наділена конкретною правосуб'єктністю, а саме:

• правом формування відповідних органів;

• правом проведення місцевих референдумів;

• управління місцевими бюджетами та комунальною власністю тощо.

Отже, територіальна громада виступає як специфічний первинний колективний суб’єкт місцевого самоврядування, що складається з громадян України, іноземних громадян й осіб без громадянства, об’єднаних фактом постійного проживання на території населеного пункту (села, селища або міста) та спільністю місцевих інтересів, наділений гарантованим державою правом самостійно на підставі власної матеріально-фінансової основи в межах Конституції і законів України вирішувати питання місцевого значення у різноманітних формах реалізації компетенції. Територіальна громада реалізує належне їй конституційне право на здійснення місцевого самоврядування безпосередньо та через органи місцевого самоврядування.

Функції територіальних громад являють собою основні напрями діяльності цих соціальних спільнот щодо реалізації місцевих інтересів шляхом вирішення в межах Конституції і законів України питань місцевого значення. Систему функцій громад становлять об’єктні – соціальна, політична, економічна, екологічна функції та управлінські – установча, нормотворча, контрольна.

Громада вправі володіти, користуватися і розпоряджатися на свій розсуд і в своїх інтересах належним їй майном як безпосередньо, так і через органи місцевого самоврядування;

Розбудова сучасної системи місцевого самоврядування, зокрема, шляхом консолідації територіальних громад, на принципах децентралізації повноважень, субсидіарності, деконцентрації ресурсів, гармонізації загальнодержавних, регіональних та місцевих інтересів

потребує дальшого вдосконалення чинного законодавства та комплексних підходів до вирішення актуальних питань забезпечення життєдіяльності ОТГ у всіх сферах суспільного життя.

Не слід забувати, що для реалізації рішень представницьких органів місцевого самоврядування базового рівня та виконання поточних завдань місцевого розвитку створюються виконавчі органи місцевого самоврядування:

– виконавчі органи сільської, селищної, міської ради місцевого самоврядування (виконавчі комітети, відділи, управління та інші виконавчі органи), що у своїй діяльності підзвітні та підконтрольні відповідним радам, а з питань здійснення делегованих їм повноважень органів державної виконавчої влади – відповідним органам виконавчої влади. Очолює виконавчий комітет відповідної сільської, селищної, міської ради та проводить її засідання сільський, селищний, міський голова. Членами виконавчого комітету ради, крім відповідного сільського, селищного, міського голови, є заступник (заступники) сільського, селищного, міського голови з питань діяльності виконавчих органів ради, керуючий справами (секретар) виконавчого комітету, а також керівники відділів, управлінь та інших виконавчих органів ради, інші особи.

Список літератури:

1. Конституція України : 28 червня 1996 р. – Х. : Фоліо, 1998. – 48 с.

2. Закон про місцеве самоврядування в Україні: Наук.-практ. комент. / В.І. Батрименко, В.І. Борденюк, Г.В. Виноградова та ін.; В.Ф. Отришко та ін.; Ін-т законодавства Верховної Ради України. - К., 1999. - 367 с.

3. Камінська Н.В. Місцеве самоврядування: теоретико–історичний і порівняльно – правовий аналіз: навч. посібник. – К.: КНТ 2010. - 232с.

4. Natalija Pak, Natalija Podvirna Local budgets in the context of decentralization of power. // Business Economics – 2017 (October). Volume 52. Palgrave Macmillan Ltd.,. – -P 540 – 549

5. Бодрова І. І. Державне будівництво і місцеве самоврядування в Україні : підручник / І. І. Бодрова, С. В. Болдирєв, В. О. Величко та ін.; за ред. С. Г. Серьогіної. – 2-ге вид. переробл. та доповн. – Х. : Право, 2011. –360 с.

Васьківська Катерина Володимирівна,
д. е. н., професор кафедри економіки та менеджменту
факультет управління фінансами та бізнесу
Львівський національний університет імені Івана Франка

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНИХ ІННОВАЦІЙНИХ СИСТЕМ

Розвиток сучасного світу все більше залежить від розвитку регіональних інформаційних систем, які в першу чергу впливають на інвестиційну політику регіону та використання його ресурсного потенціалу. Пріоритетними задачами регіональних інформаційних систем є:

- безперервне поповнення регіональної бази даних: соціально-економічні характеристики і показники регіону, його склад, структура керування, партнери, підприємства, наука, освіта, соціальна сфера й інші сфери життєдіяльності регіону;

- єдність інформаційного простору регіону і його зв'язку з державною інформаційною системою;

- достовірність і якість інформації системи;

- забезпечення інформаційної безпеки державних органів, муніципальних утворень, бізнесу і громадян (населення);

- бути основою створення інформаційної економіки і інформаційного суспільства, мати і розвивати для цього базу даних (знань);

- забезпечувати вільний, швидкий і якісний вихід у глобальну мережу і доступність її інформації для споживачів регіону.

Сьогодні регіональні інформаційні системи складаються із наступних складових: підсистема управління регіоном; підсистема управління містом; освітня інформаційна система; підсистема моніторингу економічного стану підприємств; підсистема регіонального бізнесу; регіональна довідкова система (готелі, ресторани, транспорт, театри, стадіони, торговельно-розважальні центри і т.д.) тощо.

Перед регіональними і державними органами управління в сфері інформатизації стоїть задача створення надійного і прозорого конкурентного середовища, основаного на взаємовигідній і партнерській співпраці державного і приватного секторів, включаючи населення, яке забезпечить рішення наступних задач становлення, функціонування і розвитку регіональних інформаційних систем:

- інтеграцію регіональних і національної інформаційних систем;

- створення сучасної освітньої системи, яка відповідає вимогам інноваційної й інформаційної економік;

- визначення пріоритетних напрямків інноваційного розвитку регіонів і країни в цілому;

- створення інформаційної економіки на базі розвитку інформаційних технологій і впровадження інновацій;

- вибір конкурентоздатної інноваційної продукції, здатної підняти інноваційний і інформаційний потенціали регіонів;

- створення системи фінансування інновацій (державних, муніципальних і приватних), вибір найбільш конкурентоздатних інновацій і інноваційних підприємств, здатних створювати кластери і розвивати міста, регіони, галузі і сфери економіки;

- розвиток і забезпечення інноваційної економіки відповідною інформаційною структурою.

Метою дослідження особливостей розвитку регіональних інноваційних систем є діагностика інноваційних показників на регіональному рівні та оцінка того, як регіональна політика у сфері інновацій, виражена через стратегічні документи, сумісна з положеннями документів на національному та європейському рівні [1]. Тому до характерних особливостей розвитку регіональних інноваційних систем слід віднести:

- вплив інноваційної політики в регіонах за показниками інновацій на регіональному рівні;

- узгодженість та повнота завдань, прийнятих у регіональних стратегічних документах;

- рівень відповідності діючих положень регіональних стратегічних документів та програм положенням національних та європейських документів, зокрема, Національної стратегії регіонального розвитку (НСРР) та Стратегія Європа 2020 (пріоритетна сфера «розумний розвиток» та ініціатива);

- розгляд та аналіз реалізованих та впроваджених у регіоні програм, пов'язаних з інноваційною політикою, включаючи їх короткі характеристики, з метою оцінки впливу програм на створення та зміцнення регіональних інноваційних систем.

Отже, регіональні інформаційні системи сприяють розвитку бізнес середовища в регіоні створюючи сприятливий інвестиційний клімат, що впливає на добробут населення та соціально-економічні показники органів місцевого самоврядування в складі регіону.

Характеризуючи інновації, слід звернути увагу на їх характерні особливості, серед яких можна виділити такі:

- інновації є міждисциплінарними та інтерактивними, оскільки виникають в конкретному місці за участі різних суб'єктів (приватних підприємницьких структур, регіональних органів влади, дослідницьких центів та науково-дослідних установ тощо);

- реалізації інновацій вимагає безкоштовного та повного обміну інформацією та знаннями між учасниками процесу;

- створення інноваційного продукту вимагає поєднання різних типів знань – від теоретичних до технологічних;

- реалізації інноваційного продукту є дорого вартісним та високо ризикованим процесом, а також характеризується складністю у забезпеченні контролю над його втіленням.

Загалом інновації орієнтовані на отримання нових знань і сприймаються передовсім як таке нове знання. При цьому, аналізуючи інновації, доцільно розглянути можливості їх реалізації та визначити показники діагностики цього процесу.

До діагностики реалізації інноваційних продуктів вдаються і на державному, і на міжнародному рівнях. Акцентуючи увагу на існуванні та використанні як на міжнародному, так і на рівні окремих держав індексів визначення рівня інноваційності економіки, здатності до реалізації інноваційних продуктів, ми хотіли звернути увагу на важливості питання розвитку інноваційної складової в економіці регіону. Зважаючи на децентралізаційні процеси та секторальні реформи в державному управлінні в Україні, слід наголосити на існуванні проблеми певного недооцінення інноваційного розвитку економіки регіонів та держави загалом.

Найбільш інноваційні регіони визнають свої інноваційні пріоритетні сфери та враховують їх як важливий фактор економічного розвитку регіону. Інноваційні сфери економіки відіграють невелику роль, але мають важливе значення для економіки регіону та мають великі перспективи для розвитку [1]. Можна стверджувати, що регіони з найвищим рейтингом визнають свої інноваційні сфери економіки, які виступають фактором економічного зростання.

Список літератури:

1. Regionalne Systemy Innowacji w Polsce. Raport z badan, 2013. URL: https://www.parp.gov.pl/files/74/81/626/15705.pdf.

Іськевич Павло Вікторович
аспірант кафедри економіки та менеджменту
факультет управління фінансами та бізнесу
Львівський національний університет імені Івана Франка

УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА

Ринкове середовище як таке, являється сферою жорстких, іноді не справедливих, проте закономірних взаємовідносин, механізмів та процесів фінансово-економічного характеру. На жаль ринкове середовище в Україні, попри його і без того не найкращий стан, в останні декілька років піддається впливу не лише макроекономічних факторів, а й воєнно-політичних, деструктивний характер яких, унеможливлює нормальне існування та розвиток підприємства.

Попри всю свою парадоксальність, в таких умовах, на нашу думку, і постає вся вагомість і необхідність стимулювання інноваційної діяльності підприємств, котра від так, являється основоположною умовою виживання підприємницького сектору в умовах вітчизняного ринку. Адже, цілеспрямоване здійснення інноваційної діяльності веде за собою зростання конкуренції на ринку, збільшення рівня прибутковості його діяльності, а від так - покращення як на мікро- так і на макрорівнях економіки.

Чи не найбільш істотним елементом системи інноваційної діяльності є інноваційний потенціал, що відображає здатність до самовдосконалення та оновлення системи господарської діяльності і визначає технічне лідерство на ринку. Величина інноваційного потенціалу є фактором, який дозволяє оцінити можливості інноваційної діяльності та визначити стратегію інноваційного розвитку. Від стану інноваційного потенціалу залежать управлінські рішення щодо вибору та реалізації інноваційної стратегії. Саме через це необхідна його комплексна оцінка і постійний пошук шляхів удосконалення

Предметне дослідження даної тематики є дуже поширеним у працях як вітчизняних, так і іноземних науковців. Ґрунтовні напрацювання в сфері удосконалення управлінських рішень у інноваційному просторі України зроблені такими науковцями як Гурочкіна В.В., Шилова О.Ю., Фролова З.В., Янковець Т.М., а також зарубіжними – Дж.Лоусоном, Ф.Лепеном.

У загальному вигляді під інноваційним потенціалом найчастіше розуміють сукупність усіх наявних матеріальних і нематеріальних активів підприємства, що використовуються в процесі здійснення інноваційної діяльності. Інноваційний потенціал є сукупністю інноваційних ресурсів. Їх реалізація сприяє покращенню й оптимізації виробництва, дає можливість упроваджувати та створювати інновації для досягнення стратегічних конкурентних переваг підприємства. Таким чином, забезпечується його поступальний

розвиток. Отже, інноваційний потенціал, з одного боку, інтегрує в собі ресурси, з іншого – дає поштовх до їх розвитку в подальшому. Тому, на самому початку потрібно чітко розмежувати наявні економічні ресурси підприємства , і витоки їх умілого застосування, у поєднанні із трудовими та інтелектуальними ресурсами, дають можливість зростати у інноваційному векторі [1,с.66].

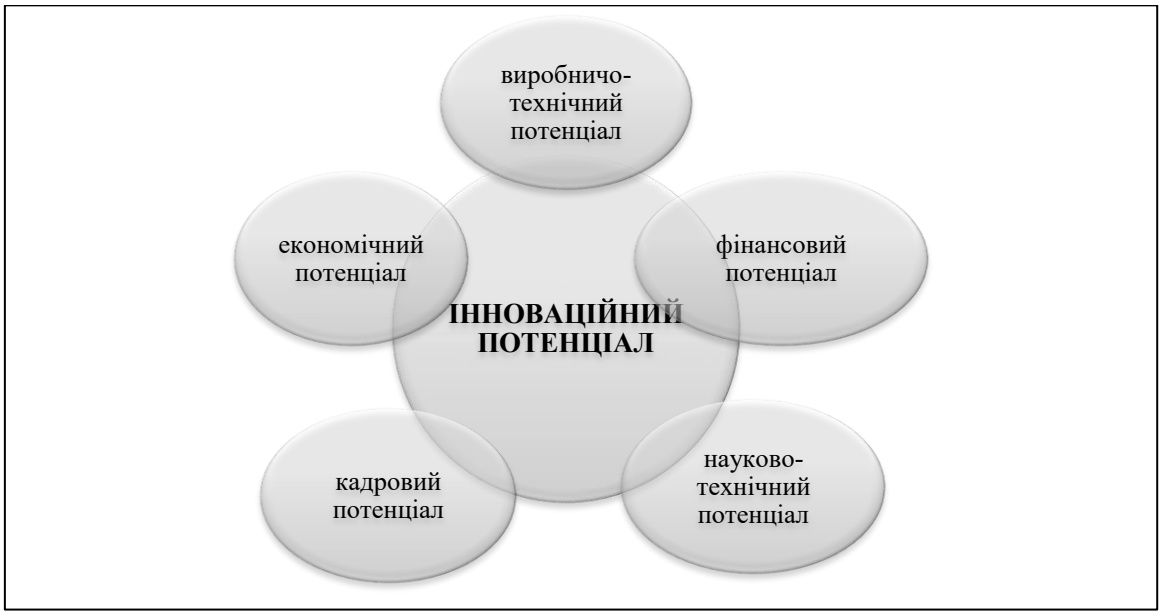

Рис.1.Структура інноваційного потенціалу підприємства

Джерело: розроблено автором за даними [1]

Компонування та наповнення інноваційної складової підприємництва, структура відповідного потенціалу звичайно ж відрізняється у різних економічних формаціях. Однак, беручи до уваги приклад закордонних форм розвитку інновацій у економіці (Кремнієва Долина у США, Дослідницький парк ІДЕОН у Швеції, Парк високих технологій БАНГАЛОР у Індії) можна виділити наступні концептуальні фази їх успішного запуску та функціонування:

- Освітня складова – левова частка успішного інноваційного успіху у міжнародній практиці – це наближеність підприємництва до освітньо-наукової сфери;
- Адміністративна складова – державне стимулювання та законодавче забезпечення інноваційної діяльності (в реаліях України – це чи не найболючіша сторона відповідних процесів);
- Інтеграційна складова – об’єднання зусиль приватних підприємств із інтересами органів державної влади та місцевого самоврядування (для вітчизняного інноваційного ринку – це вагома ніша для подальшого розвитку, адже запущена реформа децентралізації у адміністративному, фінансовому та податковому секторах дає змогу розвиватись регіонам, що в свою чергу доповнює взаємопов’язаність і невід’ємність перетину векторів приватного та державного секторів економіки);

Зрозумілим є і той факт, що в один момент ці передумови виконані бути не можуть апріорі, адже це взаємопов'язаний ланцюжок реформ та нововведень у політичному, економічному і соціальному житті держави. Однак, повертаючись до історії, зазначимо, що історії успіху вищезгаданих інноваційних осередків починались в умовах глибоких економічних негараздів, і лише тому реалізація інноваційного розвитку економіки в Україні повинна бути початою.

Повертаючись до мікросередовища, відзначимо неоднорідність інноваційної спрямованості у вітчизняних секторах економіки. І основна причина цьому негативному явищі – це нерівномірна структура економіки, сировинна залежність експортних операцій на вітчизняних підприємствах, низька частка доданої вартості в структурі прибутків підприємств, мала частка інвесторів у вітчизняному бізнес-середовищі, тощо.

Пріоритетним завданням для України у наступні декілька років є розширене залучення приватних (вітчизняних та іноземних) інвесторів, кошти яких в нормальних умовах є опорою для зростання інноваційної потужності підприємництва. На жаль, кон'юнктура українського бізнес-середовища не сприяє активізації приватних інвесторів на ринку, тим самим гальмуючи старт і подальший розвиток перспективних бізнес-проектів.

В таких умовах інвестування в інноваційні проекти в Україні необґрунтоване, адже приватні інвестори банально не витримують адміністративного (податкового, інституційного) тиску. Вирішення даної проблеми потребує комплексної програми дій, що стосується приваблювання інвесторів за рахунок податкових пільг, преференцій, бізнес-інкубаторів, тощо.

Інноваційна активність в Україні простежується виключно у розвинутих сферах економіки: сільське господарство, ІТ, тощо. Цікаво також і те, що у цих сферах поступово з'являються спільні проекти, поглиблюючи тим самим економічну взаємопов'язаність підприємництва . Для прикладу в Україні з'являється тісне співробітництво в сфері агро-ІТ, що дозволяє розвиватись новим для вітчизняного ринку сферам точного землеробства, агрокліматичної техніки, тощо.

Важливим осередком інноваційної діяльності зараз стає «зелена енергетика», або тиха енергетика. В даний момент в Україні широкомасштабно ростуть вітрові електростанції, котрі, покликані скоротити витрати на виробництво електрики, а від так і зменшення витрат населення та виробництв. Цікавим є наукова обґрунтованість та експериментальне доведення вітчизняних ноу-хау в сфері енерговидобуванння (видобування шляхом іонізації хмарного середовища) – до слова винахід вже високо оцінили у США, і навіть висловили сприяння у подальшому просуванню технології на ринку. В Україні ж до впровадження та використання таких джерел ніхто не вдався.

У такому ракурсі постає вітчизняна реальність економічного успіху по-справжньому важливих і невідкладних перетворень – бюрократичний, політичний, адміністративний тиск банально придушує реально ефективні та економічно доцільні старт-апи. В той час, коли у інноватора бракує коштів на впровадження свого проекту, на нього замість того, щоб фінансово чи організаційно посприяти, тиснуть з усіх сторін, унеможливлюючи економічний розвиток.

Основне завдання діючої економічної системи за таких умов – це подолати такого роду бар'єри, та максимально сприяти інкубуванню такого роду виробництв.

Підсумовуючи усе вище наведене відзначаємо двовекторну складову інноваційного успіху в Україні:

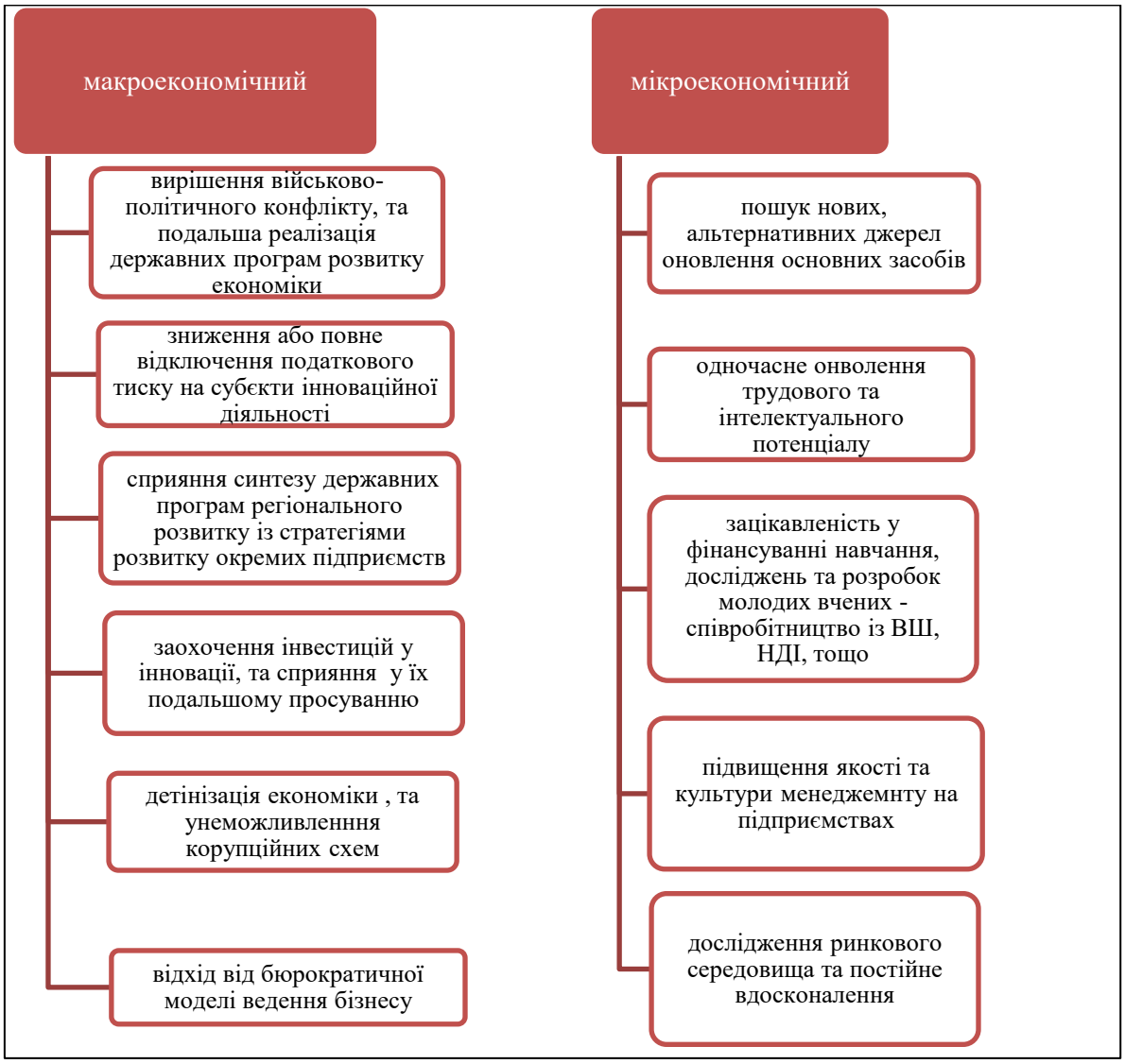

Рис.2. Шляхи вдосконалення інноваційного потенціалу в Україні

Джерело: розроблено автором

Підприємства – це основоположний елемент успішної економічної системи, а тому їх ефективний розвиток це пріоритетне завдання для всіх суб'єктів економічної діяльності в

Україні. Від так – чи не єдиним джерелом їх якісного та кількісного росту є інноваційна діяльність, генерація якої відбувається чи на самому підприємстві, чи на макрорівні як такому. Результат, так чи інакше повинен бути об'єктивним – економічне зростання в країні, стабілізація ринкових коливань, зростання рівня життя населення, поступове зменшення рівня безробіття, і вихід України на якісно новий рівень ведення господарської діяльності.

Список використаної літератури:

1. Володін С. А. Теоретичні засади формування і реалізації інноваційного потенціалу в розвитку економіки / С. А. Володін, О. І. Чекамова // Економіка АПК. – 2017. – № 5. – С. 65-72.

2. Джеджула В. В. Інноваційна діяльність як чинник конкурентоспроможності підприємств // Джеджула В. В., Єпіфанова І. Ю., Цвик О. Г. // Інвестиції: практика та досвід. – 2017. – № 4. – С. 5–8.

Пелехатий Андрій Олегович

к.е.н., докторант кафедри економіки та менеджменту

факультет управління фінансами та бізнесу

Львівський національний університет імені Івана Франка

РОЗПОДІЛ ПОВНОВАЖЕНЬ ПУБЛІЧНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ

Конституцією України затверджено, що місцеве самоврядування є правом територіальної громади самостійно вирішувати питання місцевого значення (ст. 140). Попри це, враховуючи особливості адміністративно-територіального устрою в Україні до початку децентралізації, а саме надмірну подрібненість адміністративно-територіальних одиниць базового рівня, виконання повноважень органів місцевого самоврядування та забезпечення розвитку територій через слабку матеріально-фінансову базу було неможливим. На сьогодні в умовах адміністративно-територіальної реформи та зміни територіальної організації влади питання перерозподілу повноважень у системі органів місцевого самоврядування та органів виконавчої влади різних рівнів та відповідного розподілу фінансових ресурсів між бюджетами є особливо актуальним.

Відповідно до Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, розподіл повноважень між різними рівнями управління здійснюється на основі принципів субсидіарності та децентралізації. При цьому, в Концепції зазначено, що органам місцевого самоврядування базового рівня надаються повноваження відповідно до їх кадрового, фінансового, інфраструктурного потенціалу та ресурсів на новій територіальній основі, що є свідченням необхідності розподілу повноважень між різними

рівнями управління на основі принципу спроможності до їх реалізації. Відтак, доцільним є здійснення розподілу повноважень у відповідності до таких принципів:

- субсидіарності – розподіл повноважень здійснюється з забезпеченням максимального наближення надання гарантованих державою послуг до їх безпосередніх споживачів; при цьому, відповідні завдання належать до компетенції органів влади вищого рівня у випадку більш ефективного їх виконання такими органами;
- децентралізації – передача певної частини повноважень та ресурсів на рівень територіальних громад та обраних ними органів на засадах відносної автономії;
- спроможності – передача повноважень на місцевий має відбуватися з урахуванням особливостей формування територіальних громад (наявних ресурсів, чисельності населення тощо), оскільки від цього прямо залежать можливості громади до виконання поставлених завдань.

Основними проблемними питання перерозподілу повноважень між різними рівнями управління та їх забезпечення фінансовими ресурсами є:

- проблема неврахування спроможності територіальних громад через різну чисельність населення та інших вагомих факторів з точки зору надання їм відповідного обсягу повноважень. Це може призвести до невиконання окремих повноважень або погіршення якості надання суспільних послуг в певних громадах;
- проблеми дублювання повноважень органів виконавчої влади на регіональному та субрегіональному рівні та органів місцевого самоврядування, існує потреба розмежування сфер їх компетенції з максимальним уникненням спільних повноважень. На сьогодні Концепцією реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади визначено основні функції, виконання яких має забезпечувати кожний рівень, проте ці повноваження мають бути затверджені у відповідних законодавчих актах (Законі України «Про місцеве самоврядування» та Законі України «Про державні адміністрації»);
- в умовах реформи місцевого самоврядування та формування ОТГ передача низки повноважень на рівень громади не супроводжувалася передачею відповідних достатніх фінансових ресурсів. Відповідно, окремі видаткові повноваження виконуються за залишковим принципом, що негативно впливає на якість наданих послуг;
- делеговані повноваження передаються на місцевий рівень з обов’язковою умовою їх виконання і передачею фінансових ресурсів для їх виконання. Суспільні послуги в сфері освіти та первинної медичної допомоги було передано на місцевий рівень з їх забезпеченням за рахунок відповідних субвенцій з державного бюджету, що підвищує рівень залежності місцевих бюджетів від центру. Окрім того, нестабільність та постійна зміна умов надання субвенцій не сприяють довірі територіальних громад до центрального рівня.

Шевців Анна Богданівна,
аспірант, кафедра економіки та менеджменту,
факультет управління фінансами та бізнесу,
Львівський національний університет імені Івана Франка

ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ЗМІНИ ВЛАДНИХ ПОВНОВАЖЕНЬ

За своєю сутністю, децентралізація передбачає передачу (повну або часткову) повноважень з національного рівня на регіональний або місцевий, а також делегування окремих обов'язків посередницьким організаційним структурам, які, переважно, є суспільними. Однак, процес переходу від централізованої політики управління за принципом "згори-вниз" до децентралізованої моделі управління є дуже повільним. Так, в Україні регіональна система управління формуванням програм сталого розвитку економіки перебуває на початковому етапі, хоча урядом та регіональними органами влади докладено зусиль для визначення конкретних цілей та започаткування певних проектів у відповідних програмах переважно для розвитку інфраструктури.

Зазначимо також, що наголос на розвитку регіональної політики щодо сталого розвитку (СР) значною мірою маючи загальні риси, відрізняється залежно від конкретного регіону, що впливає на результативність від його програмного забезпечення в умовах зміни владних повноважень. Зокрема, відповідно до Стратегії сталого розвитку "Україна-2020", пріоритетами визначені децентралізація та реформа державного управління, політика яких орієнтована на відхід від централізованої моделі управління державою, на побудову ефективної системи територіальної організації влади, реалізацію принципів субсидіарності, повсюдності і фінансової самодостатності місцевого самоврядування [2]. Ефективна реалізація положень децентралізації та її позитивний вплив на розвиток регіонів можливі лише за належного економічного обґрунтування при впровадженні раціональної (оптимальної) структури формування місцевих бюджетів та прийнятті необхідних нормативно-правових актів для їх конкретизації[3-5].

Об'єктивно, що означені завдання можна вирішити лише за умови реалізації моделі зв'язку децентралізації та економічного зростання на основі відповідних розрахунків із використанням фактичних даних для підтвердження актуальності реформ на державному рівні. Доцільно підкреслити, що заплановані реформи стосовно передачі влади від центрального уряду регіонам ґрунтуються на таких питаннях:

– територіальні (зміна адміністративно-територіального устрою);

– адміністративні (делегування значних повноважень місцевим органам влади, зміна владної вертикалі);

– фінансові (перерозподіл бюджетних коштів з метою їх спрямування на місцевий рівень).

Сучасний стан економіки України та її регіонів обумовлений диспропорцією галузево-секторальної структури, яка є наслідком неефективних реформ, нестабільності та фінансово-економічної кризи в державі, низькими темпами у напрямку сталого розвитку економіки[3-5]. Аналогічно і в регіонах простежується низка негативних явищ, зумовлених втратою виробничого потенціалу, низькою інтенсивністю структурних змін, недостатнім рівнем підприємницької активності, невідповідністю структури економіки регіонів потребам розбудови інвестиційно-інноваційної моделі сталого розвитку. Зазначимо також, що процеси євроінтеграції та децентралізації вимагають проведення глибинних економічних реформ, розв'язання проблем територіального розвитку. Властиво сучасна регіональна політика, яка орієнтована на розвинене місцеве самоврядування, на активні територіальні громади, найбільше узгоджується зі світовим досвідом державного регулювання розвитку територій і відповідає принциповим запитам суспільства, соціальним потребам та ресурсним можливостям територій. Загалом, децентралізація пов'язана з певною організацією системи державного управління та сприяє налагодженню ефективних взаємовідносин між центральними та місцевими і регіональними органами управління шляхом розширення чи зміцнення прав та повноважень органів самоврядування щодо незалежного прийняття рішень і виконання делегованих державною владою повноважень в системі формування програм сталого розвитку економіки.

Підкреслимо, що відповідно до чинного законодавства місцеві органи влади несуть відповідальність за формулювання регіональних програм СР, надання фінансування для цих програм у рамках регіональних бюджетів; вони також відповідають за моніторинг і оцінку діяльності, що фінансується за рахунок регіональних бюджетів.

Серед складових децентралізації концепція фіскальної (бюджетної) децентралізації, яка посідає ключове місце в теорії публічних фінансів, водночас є головним елементом бюджетної політики. Загалом бюджетна децентралізація виступає засобом забезпечення впровадження федералізації в державі та умовою реалізації такої моделі державного й бюджетного устрою. Прийнято, що проведення бюджетної децентралізації з ухилом на потреби сталого розвитку економіки передбачає такі етапи:

1. Встановлення відповідно до положень Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади їхнього територіального підґрунтя діяльності.

2. Розмежування повноважень між органами місцевого самоврядування для передачі їх найближчим до населення рівням влади.

3. Розмежування повноважень між органами місцевого самоврядування та виконавчої влади: основні повноваження місцевих державних адміністрацій передати органам місцевого самоврядування, а виконавчій владі залишити тільки право контролю.

4. Визначення потреби на фінансові ресурси та реалізація заходів, спрямованих на наповнення місцевих бюджетів.

5. Запровадження підзвітності органів місцевого самоврядування перед виборцями та державою за результативність своєї діяльності [1].

Запорукою системи програмного забезпечення СР економіки по регіонах має стати саме бюджетна децентралізація. Вона зумовить становлення результативної системи місцевих фінансів і, що найважливіше, стане дієвим організаційно-економічним засобом державного регулювання регіонального розвитку держави. Властиво реформування бюджетної системи шляхом децентралізації стимулює регіони до фінансової автономії, пошуку додаткових фінансових джерел на місцях, активізації збільшення власного інноваційного потенціалу, ефективного і цільового використання бюджетних коштів, збалансування потреби на фінансові ресурси з реальними можливостями дотримання концепційних засад сталого розвитку економіки.

Практично, гармонізація практики управління регіонами України з принципами ЄС передбачає насамперед чітке розмежування повноважень центральних та місцевих органів виконавчої влади та місцевого самоврядування в ході адміністративної реформи, законодавче визначення принципів регіональної політики, державної підтримки регіонального розвитку, програм соціально-економічного розвитку регіонів, створення стандартної статистичної системи моніторингу розвитку регіонів. Зазначимо також, що розробка сучасної регіональної політики з орієнтацією на програмні засади сталого розвитку має спиратись на головні цілі, притаманні сучасній європейській регіональній політиці:

– формування і зміцнення єдиного економічного простору, митної, фінансово-бюджетної, фіскальної системи;

– забезпечення економічних, соціальних, правових та організаційних засад державності, зміцнення міжрегіональної інтеграції;

– збалансування соціально-економічного розвитку регіонів, згладжування міжрегіональних диспропорцій, забезпечення єдиних соціальних стандартів якості і рівня життя громадян, які проживають на різних територіях держави, що відповідає принципам сталого розвитку.

Трансформаційні процеси в адміністративно-територіальному устрої регіонів з поєднанням завдань сталого розвитку є об’єктивною і відносно нагальною потребою в сучасному етапі державотворення та мають цілеспрямовано відбуватись на програмному

підході до їхнього формування, що дозволятиме забезпечувати як належний моніторинг і контроль за прийняттям та виконанням управлінських рішень в умовах зміни владних повноважень, так і високу фінансову віддачу.

Список літератури:

1. Акаев А. О возможности предсказания нынешнего глобального кризиса и его второй волны / А. Акаев, В. Садовничий, А. Коротаев // Экономическая политика. – 2010. – № 6. – С. 39-46.
2. Балабанова Л. В. Стратегічне маркетингове управління конкурентоспроможністю підприємств: Навчальний посібник / Л. В. Балабанова, В. В. Холод. – К. : Професіонал, 2006. – 363 с.
3. Карпінський Б. А. Децентралізація: сутнісний апарат та можливості фінансово-податкового механізму інвестиційного зростання / Б. А. Карпінський, Д. Я. Максимів, О. Б. Карпінська // Бізнес Інформ. – 2016. – №8. – С. 29–36.
4. Карпінський Б. А. Децентралізація як каталізатор активізації інвестиційних платформ у системі транскордонної інтеграції / Б. А. Карпінський, Д. Я. Максимів, О. Б. Карпінська, Р. В. Гасюк // Бізнес Інформ. – 2016. – №10. – С. 71–78.
5. Шевців А. Б. Державна інноваційно-інвестиційна політика активізації діяльності підприємств у системі програмного управління сталим розвитком / А. Б. Шевців // Теорія і практика діяльності підприємств: монографія в двох томах. Т.1 / Нац. металург. академія України; за заг. ред. Л. М. Савчук, Л. М. Бандоріної . – Дніпро: Пороги, 2017. – С. 25–39.

ПІДСЕКЦІЯ ДЕРЖАВНИХ ТА МІСЦЕВИХ ФІНАНСІВ

Ватаманюк-Зелінська Уляна Зеновіївна
д. е. н., професор кафедри державних та місцевих фінансів
факультет управління фінансами та бізнесу
Львівський національний університет імені Івана Франка

РЕГУЛЮВАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ ЗА УМОВ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

З огляду на поширення децентралізаційних реформ в Україні, виникає необхідність детального дослідження питань сфери розмежування земель новоутворених адміністративно-територіальних одиниць – об'єднаних територіальних громад. Недотриманням принципів справедливості та прозорості у регулюванні земельних відносин в межах регіонів нашої держави зумовлена проблемністю формування управлінських підходів задля зміцнення фінансової основи місцевого самоврядування, незважаючи на те, що землі, які перебувають у комунальній власності територіальних громад розглядаються як вагомий резерв його фінансової основи і є гарантом їх прав та стабільного розвитку. Таким чином існує потреба визначення фінансово-економічної ефективності надходжень місцевих бюджетів України унаслідок реалізації повноважень органів місцевого самоврядування щодо розпорядження землями новостворених територіальних громад що вже об'єдналися та перспективних територіальних громад, які планують таке об'єднання.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю визначення фінансово-економічної ефективності власних надходжень місцевих бюджетів за використання землі у контексті реформи децентралізації, – унаслідок реалізації самоврядних повноважень органів місцевого самоврядування щодо розподілу та перерозподілу земель комунальної власності у межах населених пунктів новостворених адміністративно-територіальних одиниць. Це пов'язано із тим, що в практиці державного управління є потреба напрацювання нових підходів щодо раціонального поводження із земельними ділянками, які є об'єктами права комунальної власності.

Так, не дивлячись на позитивну динаміку, причиною низьких обсягів надходжень плати за користування земельними ділянками у вигляді орендної плати та земельного податку є перебування у «тіні» 7,0 млн. га земель сільськогосподарського призначення (так як щороку засівається сільгоспкультурами до 28,0 млн. га, а зареєстровані лише 21,0 млн. га сільгоспземель), втрати місцевих бюджетів при цьому становлять 2,0-3,6 млрд. грн. порівняно із 6,1 млрд. грн., які сплачено сільгосптоваровиробниками до цих бюджетів у вигляді податків [1]. Причинами низьких обсягів надходжень від плати за користування

земельними ділянками є те, що в 47% випадків конкуренція між учасниками земельних торгів при продажі прав оренди була очевидною, зокрема:

1. Середня кількість учасників у торгах з сумнівною конкуренцією становила два учасники. Тобто мінімальна кількість, яка необхідна для того, щоб аукціон відбувся. За даними Держгеокадастру, середній рівень конкуренції становить 2,75 претендента.

2. Розмір орендної плати за результатами торгів без конкуренції, частка яких становила 53% від проаналізованої кількості, у середньому зріс на 28,4 грн/га. Для порівняння: розмір орендної плати на інших 47% торгах зріс у середньому на 2508 грн/га. (недопоступлення надходжень до місцевих бюджетів у результаті заниження розміру орендної плати складає 7,5-12 млрд. грн. в рік).

3. Згідно із Земельним кодексом розіграш лоту не може тривати менше трьох хвилин, оскільки саме такий час дається учасникам на ухвалення рішення щодо пропозиції вищої ціни. На торгах з неочевидною конкуренцією середній час торгів становив 4 хв, а на очевидно конкурентних торгах – понад 14 хвилин [2].

4. Середній розмір плати за земельні ділянки державної форми власності в Україні, за участі в торгах становив 2249,8 грн/га, якщо придбавалися ділянки без проведення земельних торгів плата, відповідно, складала приблизно 952 грн/га [3].

Про некомпетентне управління земельними ділянками, які перебувають у комунальній власності свідчать й пілотні результати Моніторингу земельних відносин, розпочатого в рамках проекту «Підтримка реформ у сільському господарстві та земельних відносинах в Україні», що фінансується Світовим Банком та організовується спільно з Мінагрополітики, Державним земельним кадастром, Міністерством юстиції України та іншими державними органами, що показують поточний стан управління земельними ресурсами на локальному (районному/міському) рівні й утворюють інфраструктуру для відслідковування стану впровадження земельних реформ в Україні. Результати таких спостережень за час децентралізації (2015-2018 рр.) показують наступне:

- рівень реєстрації державних земель є значно нижчим за аналогічний показник для земель приватної власності (6,4 млн. га, тобто 22,2% проти 22,6 млн. га, тобто 72%) [3], що є джерелом для непрозорої діяльності. Рівень внесення до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно ще нижчий й включає лише 13,8% від числа записів у земельному кадастрі;

- орендна плата за землю сільськогосподарського призначення є однією з найнижчих в Європі та СНД, що негативно впливає на добробут сільських землевласників та спричиняє неефективне використання земельних ресурсів;

- ринок продажу землі є надзвичайно малим, в основному через відсутність фінансових інструментів та складність використання земельних ділянок як предмета застави. Основним способом передачі прав на землі є оренда (укладено близько 4,7 млн. договорів оренди, у середньому терміном на 7,6 років), стосовно якої існує великий тіньовий (неформальний) ринок;

- кількість платників земельного податку (приблизно 7,3 млн.) є значно меншою за кількість приватних землевласників та землекористувачів [4].

Як видно, із поширенням децентралізаційних реформ в Україні – земельні питання залишаються проблемними на будь-якому рівні місцевого самоврядування. Зокрема це стосується:

- встановлення меж міст, сіл й інших населених пунктів, що підриває легітимність будь-яких рішень, які приймаються місцевими радами з приводу виділення земельних ділянок. Це погіршує інвестиційний клімат регіонів України і стає джерелом земельних конфліктів. Процес утворення нових адміністративних одиниць – громад – лише ускладнює проблеми з встановленням меж населених пунктів;

- низького рівня реєстрації у кадастрі земель комунальної форми власності, що створює умови для непрозорої діяльності органів місцевої влади та призводить до втрати можливостей з економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць і отримання доходів до місцевих бюджетів. Усі землі державної форми власності у населених пунктах (окрім земель, що знаходиться у постійному користуванні державними підприємствами) вже були передані у комунальну власність, однак залишаються поза кадастром та реєстром, що послаблює права орендарів та користувачів цими землями, робить орендні відносини непрозорими, а місцеву владу – непідзвітною щодо прийнятих рішень [4].

Зважаючи на те, що децентралізація державного управління передбачає забезпечення спроможності місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення за рахунок розширення джерел власних фінансових ресурсів, – в результаті формуються додаткові джерела власних надходжень місцевих бюджетів об’єднаних територіальних громад, що й забезпечує органам місцевого самоврядування фінансову самостійність. На наш погляд визначення джерел додаткових надходжень до місцевих бюджетів об’єднаних та перспективних територіальних громад має включати доходи від:

- повернення приватизованих земель, що використовувалися не за їх функціональним призначенням;

- зменшеної орендної плати за користування об’єктами права комунальної власності прибутковим суб’єктам господарювання, діяльність яких є пріоритетною для розвитку

економіки відповідного регіону, що покривається надходженнями від оподаткування прибутку;

- доходи від продажу земельних ділянок унаслідок проведенння громадських слухань щодо доцільності продажу таких об'єктів, із метою встановлення більшої ціни земельної ділянки після її експертної оцінки та уникнення корупційних схем за умови її реалізації.

Обрані методи наповнення бюджетів спрямовані на реалізацію ефективних принципів управління земельними ділянками, що набувають у власність об'єднані територіальні громади внаслідок реформування адміністративно-територіального поділу України, передбачаючи додаткові надходження для стабілізації соціально-економічного розвитку її адміністративно-територіальних одиниць.

Список літератури:

1. Сайт всеукраїнської суспільно-політичної газети "Експрес" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://m.expres.ua/#!/n/186086
2. Земля державна і дешева. Що не так із земельними аукціонами в Україні // Економічна правда 2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.epravda.com.ua/publications/2017/03/20/622838/
3. Огляд стану земельних відносин в Україні. Бюлетень №3, 2017. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://land.gov.ua/info/biuleten-ohliad-stanu-zemelnykh-vidnosyn-v-ukraini-3-liutyi-2017-roku/
4. Український електронний ресурс Vox Ukraine (2016) «26 років земельної реформи: склянка напівпорожня чи напівповна» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.worldbank.org/uk/news/opinion/2016/10/17/26-years-of-land-reform-the-glass-is-half-empty-or-half-full

Бугіль Світлана Ярославівна

к.е.н., доцент кафедри державних та місцевих фінансів

факультет управління фінансами та бізнесу

Львівський національний університет імені Івана Франка

ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ ФІСКАЛЬНОЇ КОНСОЛІДАЦІЇ ДЛЯ ПОДОЛАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ

Фіскальна консолідація виступає специфічною антикризовою стратегією податково-бюджетної політики, що реалізується в контексті подолання наслідків світової фінансової кризи. Вона охоплює заходи, що забезпечують фінансову підтримку держави через досягнення стратегічних цілей боргової політики.

Аналіз зарубіжних підходів до фіскальної консолідації дозволяє виділити кілька напрямів початку дій з консолідації публічних фінансів:

1) оцінка бюджетного дефіциту:

- період фіскальної консолідації розпочинається, коли дефіцит бюджету скорочується принаймні на 1% ВВП;

- період фіскальної консолідації розпочинається, коли дефіцит бюджету зменшується принаймні на 1,5% потенційного ВВП протягом року або двох років і при цьому не збільшується ні в один рік і з цих двох;

- період фіскальної консолідації розпочинається, якщо дефіцит бюджету зменшується принаймні на 2% від потенційного ВВП протягом трьох років і при цьому не збільшується ні в один рік і з цих трьох;

2) оцінка циклічно скоригованого сальдо бюджету (САРВ):

- період фіскальної консолідації розпочинається, коли САРВ збільшується принаймні на 1% від потенційного ВВП протягом року;

- період фіскальної консолідації розпочинається, коли САРВ збільшується принаймні на 2% від потенційного ВВП протягом року або в середньому на 1,5% ВВП протягом двох наступних років;

- період фіскальної консолідації розпочинається, коли САРВ перевищує 3% від потенційного ВВП протягом трьох років [10, с. 28].

Визначальними чинниками, які впливають на прийняття рішення про впровадження фіскальної консолідації є:

1. Стартові умови консолідації. Великий початковий дефіцит і високі процентні ставки сприяють у впровадженні фіскальної консолідації.

2. Розмір консолідації. Це стосується фінансового регулювання через механізми оподаткування та зменшення державних видатків.

3. Досягнення боргової стійкості. Фіскальна консолідація, яка впроваджується у країні за умов слабкої ділової активності, має вищу ймовірність утримання позитивного результату щодо приводу стабілізації відношення боргу до ВВП. Особливо це виявляється стосовно скорочення соціальних виплат.

4. Інституції. Це стосується збалансованості державного бюджету. Увага приділяється правилу видатків для доведення бюджету до рівноважного рівня і досягнення стабільності у відношенні державного боргу до ВВП.

5. Монетарна політика. На початкових стадіях застосування консолідації важливу роль відіграє валютна політика[14, с. 28].

Яскравим прикладом впровадження фіскальної консолідації в період зростання заборгованості та вирішення супутніх проблем, пов'язаних з розбалансуванням економіки, є Канада. В Канаді фіскальні правила почали застосовувати із середини 1990-х рр. На початку цього періоду в жодному канадському федеральному правлінні їх не було. Серед правил, які запровадили ці правління можна виділити:правила видатків – призначені для встановлення річного ліміту видатків;правила балансу бюджету – застосовуються для врегулювання доходів та видатків, або так званої заборони дефіциту; боргові – передбачають розробку закону про борг, плану щодо управління боргом і прогнозування відношення боргу до ВВП; дохідні – використовуються для обмеження податків або розгляду впровадження нових податків (за необхідності) [24].

Імплементація досвіду Канади, пов'язаного з застосуванням цих правил у процесі дії фіскальної консолідації, для України була би доцільною. Такі нововведення сприяли би впровадженню чіткого дотримання механізмів фіскальної консолідації в діяльності уряду.

Прикладом для наслідування у використанні фіскальної консолідації є також Франція. Після Другої світової війни вона перебувала на стадії підйому. В науковій економічній літературі цей період, який тривав 30 років, називають "The Glorious Thirty". Він характеризувався невеликим борговим навантаженням та збалансованою бюджетною політикою, що дало змогу врегулювати бюджет. Одними з найяскравіших і найбільш ефективніших планів фіскальної консолідації були "Plan Barreof 1976" та "Viragedela Rigueurof 1983". Ці плани використовувалися в умовах інфляції й збільшення бюджетного розбалансування. Негативним фактором стало короткострокове їхнє застосування, тому належного ефекту в досягненні визначених завдань вони не дали. До 1975 р. у Франції почали виявлятися негативні наслідки так званих "проблем, які втратили увагу". Спостерігалося зростання інфляції та поступово відбувалося збільшення бюджетного дефіциту. В 1976 р. прийнято план "Plan Barre". Основна його мета полягала у врегулюванні бюджетного дефіциту через зменшення видатків. Водночас передбачалося впровадження додаткових податків на особисті й корпоративні доходи, був введений новий податок на паливо. Самі видатки мали зазнати значного зниження відповідно до капітальних і поточних розрахунків. Компенсацією за це стала зменшена ставка ПДВ – з 20% до 17,6%. Проте такий план значного ефекту також не дав. Хоча дефіцит державного бюджету зменшився, надалі простежувалося зростання державних видатків.

Варто вказати, що впродовж останніх 20 років уряд Франції неодноразово вводив різні програми фіскальної консолідації. При цьому його увага постійно зосереджувалася на зниженні бюджетного дефіциту й видатків країни та призупиненні інфляції, яка

спостерігалася в економіці. При використанні нових планів консолідації стали застосовуватися середньострокові інструменти.

На нашу думку, для зменшення державного боргу та бюджетного дефіциту в період використання фіскальної консолідації необхідно:

1. Застосовувати методи “одноразових доходів” для наповнення бюджету країни.

2. Розробляти довгострокові плани фіскальної консолідації.

3. Здійснювати орієнтацію у використанні одного інструменту фіскальної консолідації (інший інструмент застосовується тільки для підтримки досягнення визначених завдань).

4. Впроваджувати структурні реформи в економіку.

5. Утворити незалежний інститут фіскальної консолідації, що буде здійснювати контроль за дотриманням такої політики.

6. Формувати показники, які мають стати орієнтирами, для того, щоб аналізувати результати поточної роботи й ефективності дій уряду у сфері політики фіскальної консолідації.

Список літератури:

1. Длугопольський О.В. Фіскальна консолідація як реакція на світову фінансово-економічну кризу: особливості застосування правил і норм у країнах ЄС та Латинської америки / О.В. Длугопольський / Наукові записки. Серія «Економіка». – Випуск 23. – 2013. – 26-38.

2. Fiscal consolidation: requirements, timing, instruments and institutionalarrangements / OECD Economic outlook. – 2010. – V. 2010/2. – P. 219–265.

3. Tapp S. Canadian experiences with fiscal consolidations and fiscal rules / Stephen Tapp // Ottawa, Canada. – 2010. – October 21 . – 29 p.

Голинський Юрій Олегович

к. е. н., доцент кафедри державних та місцевих фінансів

факультет управління фінансами та бізнесу

Львівський національний університет імені Івана Франка

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД УПРАВЛІННЯ МИТНИМИ РИЗИКАМИ ТА МОЖЛИВОСТІ ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ В УКРАЇНІ

Постійне ускладнення характеру зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) тягне за собою поступове збільшення обсягів інформації про товари, умови їх поставки та оплати, інших відомостей, що передаються учасниками ЗЕД до митних органів. Також збільшуються і обсяги інформації, якою обмінюються митні органи з іншими зацікавленими державними та неурядовими структурами. Відповідно, ризики економічних порушень в сфері митного

законодавства збільшуються в зв'язку з ростом масштабів ЗЕД, що в свою чергу спричиняє зростання обсягу інформаційного навантаження на митні органи, пов'язаного з об'єктами та суб'єктами ЗЕД, та значно ускладнює прийняття рішень при здійсненні митного контролю.

Як наслідок, виникають суперечності між потребами учасників ЗЕД в прискоренні товарообігу й зниженні витрат та можливостями митних органів щодо митного оформлення та контролю товарів. В даний час відповідно до прийнятих нормативно-правових актів вибір форм митного контролю повинен здійснюватися виключно на основі застосування системи управління ризиками (СУР), яка в сучасних умовах діяльності митних органів є інструментом, який підвищує якість митних послуг і продуктивність праці митних органів [1].

Виконання поставлених завдань перед митними органами, максимальне сприяння міжнародній торгівлі, прискорення зовнішньоторговельного товарообігу за умови дотримання вимог чинного законодавства багато в чому залежить від СУР. Отже, в існуванні та в постійному вдосконаленні (а відтак збільшенні ефективності) функціонування такого інструменту зацікавлені як безпосередньо учасники ЗЕД, так і митні органи. У зв'язку з цим, актуальність теми обумовлена:

— постійним зростанням обсягу інформації, пов'язаної з суб'єктами і об'єктами ЗЕД (додаткове навантаження на митні органи);

— необхідністю підняття ефективності застосування СУР.

Ключовим елементом в аналізі ризиків є вдосконалення інформаційного забезпечення СУР, тому метою роботи є підвищення економічної ефективності застосування СУР на основі вдосконалення її інформаційного забезпечення.

Удосконалення інформаційного забезпечення передбачає наявність відповідного науково-методичного апарату.

Найбільш істотних результатів в управлінні ризиками вдалося домогтися митним службам країн ЄС і США, для яких характерна висока автоматизація процесів, що базується на розвиненому інформаційному забезпеченні, а також висока частка аналітичних функцій в загальному обсязі діяльності[2].

Алгоритм системи аналізу та управління ризиками по всій території ЄС подібний – інформація, що міститься в товаросупровідних документах надходить до Митного центру аналізу ризиків (Центр). Сюди ж надходить інформація про накопичений досвід, у вигляді знань, історичних довідок, зворотного зв'язку. У Центрі накопичуються дані, довідковий матеріал, накопичений досвід і рекомендації інформаційних центрів, де і відбувається їх зіставлення та аналіз з метою виявлення ризиків.

Результати аналізу з Центру надходять в оперативні підрозділи, де вони підлягають оперативному моніторингу. За результатами моніторингу приймається остаточне рішення, що враховує ступінь ризику і ресурси митного органу. Рішення у вигляді резолюції доводиться до виконавця.

Після закінчення митного контролю проводиться збір даних про його результати, дана інформація по каналах зворотного зв'язку надходить в інформаційні центри та Центр, де вона аналізується, дозволяючи корегувати майбутні рішення, спрямовуючи їх на більшу ефективність.

Спираючись на дані аналізу СУР митних служб ЄС та США, можна констатувати, що основним напрямком удосконалення СУР для митних органів України є вдосконалення інформаційного забезпечення.

Аналіз ризиків і визначення їх ступеня базуються значною мірою на експертних знаннях посадових осіб митних органів. Інформаційні технології реалізовані на базі різних технічних і програмних рішеннях та процеси функціонування СУР автоматизовані слабо.

Підвищення якості існуючого інформаційного забезпечення можливе на основі більш організованого використання інформації про суб'єктів та об'єктів митних правопорушень. Для цього необхідне формування інтегрованого інформаційного ресурсу і цільової методики виявлення ризиків на основі використання інформації про суб'єктів та об'єктів митних правопорушень у вигляді централізованої електронної бази даних.

Принципова схема функціонування СУР з інформаційним забезпеченням, в яке інтегрована база даних про суб'єктів і об'єктах митних правопорушень, відображена на рис. 1.

Дана схема може бути покладена в основу порядку проведення аналізу отриманих даних, оцінки ступеня ризику.

Рис. 1. Схема функціонування СУР з впровадженням об'єктно-предметного методу

Джерело: розроблено автором

Джерелами інформації для сформованої бази даних повинні стати:

— бази даних кримінальних справ і справ про адміністративне правопорушення;

— бази даних спеціальних повідомлень з описом всіх злочинів і правопорушень, виявлених за оперативною інформацією митних органів;

— бази даних митного оформлення та бази даних електронних повідомлень про призначення товарів, що знаходяться під митним контролем.

Таким чином, основне завдання, яке стоїть перед СУР сьогодні, – штатне використання інформаційних та методологічних рішень в практиці діяльності митних органів України і мінімізація ризиків, що виникають при митному оформленні та митному контролі. Розвиток СУР передбачає пошук напрямків вдосконалення вже сформованої системи. А для цього необхідно охарактеризувати наявні результати функціонування системи і визначити шляхи подальшої роботи в цій галузі.

Список літератури:

1. Голинський Ю. О. Ризик-менеджмент у митній справі та шляхи його вдосконалення [Текст] / Ю. О. Голинський, Д. І. Довгий // Молодий вчений. — 2018. — №10. С. 741-745.

2. WCO News № 82 February 2017. URL: http://www.wcoomd.org/-/media/wco/public/global/pdf/media/wco-news-magazines/wco_news_82.pdf.

Блащук-Дев'яткіна Наталія Зеновіївна
к.е.н., доцент кафедри державних та місцевих фінансів
Петик Любов Орестівна
к.е.н., доцент кафедри державних та місцевих фінансів
факультет управління фінансами та бізнесу
Львівський національний університет імені Івана Франка

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ УКРАЇНСЬКИХ БАНКІВ

Конкуренція прямо впливає на рівновагу на банківському ринку, і тим самим на стабільність банківської системи та всієї грошово-кредитної сфери, досягнення якої є ключовим напрямом сучасного етапу розвитку.

Сучасне становище банківської системи України і прогнози її розвитку в умовах глобалізації економіки призводять до ще більшого усвідомлення актуальності такої характеристики як конкурентоспроможність банку. При цьому особливо підвищується роль національної фінансово-банківської системи в запобіганні посиленню фінансової залежності України від міжнародних банків .

Недостатність у банківських установ ресурсної бази, а саме капіталу, який повинен бути у розпорядженні банку для покриття наявних ризиків зумовило неспроможність нейтралізувати наявні в банківському секторі ризики та відповідати за своїми зобов’язаннями. Динамічні зміни у структурі капіталу національної банківської системи та кількості банківських установ з іноземним капіталом, свідчать про те, що за останні роки банківська система України зазнала суттєвих змін.

Національним банком України із середини 2014 року, з метою реформування банківської системи та на виконання зобов'язань, взятих Україною перед Міжнародним валютним фондом, розпочато активні і системні дії із очищення банківського сектору, які є завадою розвитку Держави та її європейській інтеграції. Кількість банків у вітчизняній банківській системі значно скоротилася після активних дій НБУ щодо виведення неплатоспроможних банків з ринку.

Так, за офіційними даними НБУ країни, станом на початок 2018 року в Україні зареєстровано 82 банківські установи, що на 14 менше, ніж у попередньому році. Порівняно з 2013 роком кількість банківських установ зменшилася більше, ніж у два рази. Кількість банків з іноземним капіталом та кількість банків зі 100% іноземним капіталом протягом досліджуваного періоду залишається майже на одному рівні [1]. Динаміка зміни кількості банківських установ зображена у табл. 1.

Безпосередніми наслідками закриття такої великої кількості банків стало стиснення кредитного потенціалу банківського сектору, погіршення фінансового стану підприємств,

відплив депозитів, різке зростання фінансового навантаження на Фонд гарантування вкладів фізичних осіб [3].

Таблиця 1

Кількість комерційних банків в Україні

Роки	Кількість діючих банків	З них із іноземним капіталом		в т. ч. із 100% іноземним капіталом	
		кількість	%	кількість	%
01.01.2014	180	49	27,2%	19	10,6%
01.01.2015	163	51	31,3%	19	11,7%
01.01.2016	117	41	35,0%	17	14,5%
01.01.2017	96	38	39,6%	17	17,7%
01.02.2018	82	39	47,6%	18	22,0%

Джерело: [2]

Зауважимо, що впродовж всього періоду прослідковується підвищення частки іноземного капіталу зумовлене тим що, іноземні інвестори завжди більш дисципліновані в виконанні регуляторних вимог НБУ і завжди збільшували статутні капітали своїх філій активніше в порівнянні з місцевими банками, згідно плану докапіталізації НБУ. Ще однією причиною є скорочення кількості вітчизняних банків, і відповідно зростання частки іноземних.

На конкурентоспроможність банків прямим чином впливає їх фінансова стабільність. Лише у 2018 році банківський сектор прибутковий уперше за п’ять років За 10 місяців прибуток сектору становив 14,8 млрд. грн. Прибутковими були банки, на які припадає 92% чистих активів сектору. Їхній сумарний фінансовий результат становив 26,2 млрд. грн. Збитки зафіксовано у 15 із 79 фінустанов. ВТБ та Сбербанк мали майже 80% загального збитку оскільки доформовували резерви під кредитні операції [4].

У 2018 році в середньому по сектору рентабельність капіталу перевищила 10%. За 10 місяців 14 банків, на які припадає 43,7% активів сектору, мали ROE понад 30%. Переважно це дочірні установи іноземних банківських груп. Серед державних банків лише Приватбанк мав високу рентабельність капіталу 31%, у решти значення показника ROE було в діапазоні 0,5 – 12,5%. Суттєве підвищення прибутковості зумовлює позитивні оцінки поточної ситуації ключовими учасниками фінансового ринку.

Ще однією передумовою конкурентноздатності та ефективного функціонування банківських установ України в сучасних умовах є зміцнення і поліпшення її ресурсної бази, підтримка збалансованості темпів зростання кредитного портфеля з темпами капіталізації, забезпечення економічних умов для підвищення частки довгострокового кредитування інвестиційної спрямованості у активах банків, зменшення вразливості банківської системи до

зовнішніх та внутрішніх чинників, забезпечення її надійності, а відтак, підвищення її ролі у процесах економічних перетворень.

Для забезпечення стабільного та ефективного розвитку банківської системи України в умовах фінансової глобалізації обов'язковими умовами є: ефективна система банківського нагляду з метою забезпечення необхідного рівня прозорості банківських установ; запровадження системи ризик-орієнтовано банківського нагляду; використання адекватних механізмів грошово-кредитного регулювання та діяльності центральних банків, а також створення національних банків розвитку. Це дає можливість підвищити ефективність функціонування банківської системи України як необхідного елементу загальної стратегії розвитку економіки країни в умовах глобалізації світової економіки.

Діяльність інститутів банківського сектору зумовлює перерозподіл фінансових ресурсів та створює умови для стимулювання інвестицій. У зв'язку з цим особливого значення набуває інституційний розвиток банківської системи, а також формування сприятливого інституційного середовища на ринку банківських послуг, що дозволить підвищити конкурентоспроможність банківської системи. Однак через відсутність ефективного інституційного розвитку, позитивних змін в інституційній системі банківська система України не може реалізувати свій потенціал у частині стимулювання впровадження інновацій, поліпшення діяльності окремих інститутів чи розширення їхніх функцій, створення принципово нових інститутів банківського сектору, що підвищило б його конкурентоспроможність і сприяло економічному розвитку країни. З огляду на зазначене важливого значення набуває узагальнення теоретичних засад і розроблення практичних рекомендацій з інституційного розвитку банківського сектору економіки України [5].

В сучасних умовах рушійною силою розвитку суспільства стають інновації. Активна технологічна модернізація шляхом упровадження інновацій відбувається і в банках. Особливу роль відіграють інновації, які стосуються дистанційного банківського обслуговування, управління ризиками, удосконалення інформаційно-комп'ютерних технологій. Однак у переважній більшості українських банків процес управління інноваційною діяльністю зорієнтований на вирішення поточних завдань, а якість управління не відповідає міжнародному рівню та загальнонаціональним потребам розвитку банківської системи − підвищенню ефективності, конкурентоспроможності, забезпеченню стабільної діяльності банків та посиленню їхнього впливу на інноваційні процеси в економіці.

Список літератури:

1. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/

2. Количество банков в Украине [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://index.minfin.com.ua/bank/stat/count.php

3. Блащук-Дев'яткіна Н. З. Тенденції кредитного ринку України [Текст] / Н. З. Блащук-Дев'яткіна, Л. О. Петик, М. П. Ковальчук // Молодий вчений. — 2018. — №10. с. 717-720 http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2018/10/167.pdf

4. Звіт про фінансову стабільність [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=83816603

5. Карчева Г. Т. Ефективність та конкурентоспроможність банківської системи України : монографія д-ра екон. наук / (Г. Т. Карчева, Т. С. Смовженко, В. І. Міщенко та ін.) ; за заг. ред. д-ра екон. наук Г. Т. Карчевої. – Київ : ДВНЗ «Університет банківської справи», 2016. – 279 с.

Гринчишин Ярослав Миколайович

к.е.н., доцент кафедри державних та місцевих фінансів

факультет управління фінансами та бізнесу

Львівський національний університет імені Івана Франка

ПРОЦЕСНИЙ ПІДХІД ДО ВИЗНАЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ ПІДПРИЄМСТВ

Криза в діяльності підприємства є настільки багатоаспектним явищем, що в методології її дослідження використання лише одного підходу не надає підстав очікувати повноцінних результатів. Основними методологічними підходами до визначення кризи підприємств можна назвати процесний і системний.

Процесний підхід дозволяє виділити ознаки розвитку кризи, які зумовлюють застосування тих чи інших антикризових заходів. Вивчення різних трактувань поняття «криза підприємства» з врахуванням процесного підходу дозволило їх узагальнити у три групи: криза-подія, криза-процес і криза-стан.

Найчастішою характеристикою події є її непередбаченість. Проте, застосування сучасних методів діагностики дозволяє з досить великою ймовірністю спрогнозувати кризові явища на підприємстві. Деякі дослідники визначають кризу підприємства, як малоймовірну подію. Однак, ймовірність виникнення кризи залежить від «потужності» впливу низки зовнішніх і внутрішніх чинників.

Найбільш поширеними ознаками кризи, як події, і на яких будується більшість концепцій антикризового управління, є ознаки, наведені в дослідженнях Хермана Ч. Ф. – непередбаченість, малоймовірність, загроза, брак часу на реакцію [1, с. 72]. Підходи до трактування кризи, як події, спрямовані насамперед на її подолання, з того часу як вона сталася, тобто носять реактивний характер. Однак, враховуючи різноманітність впливу

чинників на фінансовий стан підприємств, важливе значення мають заходи профілактично-попереджувального характеру, що може бути забезпечене іншими підходами до трактування кризи на мікрорівні.

У свою чергу Херман Ч. Ф. називає кризою несподівану і непередбачену ситуацію, що загрожує пріоритетним цілям досліджуваного об'єкта при обмеженому часі для прийняття рішень [1, с. 71]. З цією позицією не можна погодитися, оскільки криза може бути і очікуваною. Однак, для її усунення може не вистачити ресурсів (грошових, часових, адміністративних або інших). Крім того, вона може бути недооціненою і в результаті не усуненою при наявності можливостей для її ліквідації.

Друга група авторів підходить до трактування кризи, як певного стану підприємства. Підхід до трактування кризи, як стану підприємства, заперечує, на нашу думку, теоретичні погляди тих авторів, які обґрунтовують послідовність (етапність) розвитку кризових процесів. Тому його можна вважати статичним підходом. Статичний і подієвий підхід широко використовується західними науковцями та практиками для пояснення терміну «фінансові труднощі підприємства» (financial distress).

Найбільш поширеним в науковій літературі є підхід до визначення кризи, як процесу. Причому прихильників даного підходу можна поділити на три групи. Перші в основному характеризують кризу, як незапланований процес, який в змозі істотно перешкодити або навіть зробити неможливим функціонування підприємства. Тобто, криза характеризується суто негативним впливом на діяльність підприємства і вимагає застосування адекватних антикризових заходів.

Друга група прихильників процесного підходу до кризи на макрорівні вважають, що криза відображає характер фінансових протиріч підприємства. З позицій забезпечення умов розвитку підприємства, головною формою фінансових протиріч виступає протиріччя між фактичним станом його фінансового потенціалу та необхідним обсягом фінансових потреб. Фінансова криза підприємства – одна із форм порушення його фінансової рівноваги, яка відбиває унаслідок дії різноманітних факторів суперечності між фактичним станом фінансового потенціалу підприємства та фінансовими потребами, що несе найбільш небезпечні потенційні загрози функціонуванню підприємства.

Однак, вищезгадане трактування кризи, як підстави для початку впровадження антикризових заходів на підприємстві, потребує уточнення і розширення. Вважаючи початком кризи момент різкого загострення протиріч всередині організації чи у її відносинах із зовнішнім середовищем, ми штучно ігноруємо періоди виникнення та розвитку протиріч, коли вони вже можуть завдавати шкоди ефективності діяльності підприємства. Не кожні зміни зовнішніх і внутрішніх факторів компанії означають настання кризи. Ситуація, коли

продуктивність компанії незначно зменшується, і може бути легко ліквідована і не приносить великої втрати для компанії, може бути визначена як нормальні зміни в компанії і розвитку. Тому для ідентифікації кризових явищ необхідними є виявлення і вимірювання їх кількісних параметрів, до яких можна віднести силу (відхилення від нормального стану системи), тривалість (час знаходження системи в кризовому стані), масштаб (частка охоплення системи кризою).

За наслідками криза може мати як негативний вплив, призводячи до руйнації підприємства, як соціально-економічної системи, так і позитивний, супроводжуючись руйнуванням старих і утворенням нових зв'язків. Розвиток підприємства, перехід від однієї стадії життєвого циклу до іншої здійснюється через кризи. Тобто криза відкриває нові можливості для підприємства, які не були б виявлені в іншій ситуації. Криза відкриває те, що в нормальній ситуації є невидимим, і підвищує ефективність організації, приводячи до руху трансформуючі сили, що сприяють еволюції. Криза створює можливості для того, щоб вчитися і вдосконалюватися. Більшість зарубіжних дослідників стадію вивчення аспектів розвитку та подолання кризи виділяють, як окремий етап кризового менеджменту. Придбання нових знань з управління в кризових ситуаціях інакшим способом, навіть через моделювання криз, отримати неможливо. Прийняття рішень у умовах браку часу і коштів створює найбільші можливості для отримання додаткових знань.

Третя група науковців, дослідження яких зосереджені на фінансових аспектах кризових явищ, розглядають кризу, як одну із фаз життєвого циклу підприємства. Підхід до кризи, як фази життєвого циклу підприємства, має певні підстави, однак не розкриває всіх її причин. Кризові ситуації можуть виникати на будь-якій стадії діяльності організації як в період становлення і розвитку, так і в період стабілізації і розширення виробництва і, нарешті, при початку спаду. Навіть у фазі росту може вникнути криза, що може привести до ліквідації підприємства. Небезпека появи кризи на підприємстві зумовлена тим, що будь-які види діяльності організації (виробнича, фінансова, інвестиційна) завжди пов'язана з ризиками (підприємницькими, фінансовими, процентними, економічними і т . д.).

Деякі автори навіть виділяють особливості виникнення кризи підприємства з позиції циклічної динаміки його розвитку: стадія становлення – криза ліквідності, стадія зростання – криза ділової активності, стадія зрілості – кризи фінансової стійкості і фінансової стабільності, стадія занепаду – криза прибутковості.

Визначення кризи, як дисбалансу фінансової рівноваги підприємства, теж є дискусійним оскільки в теорії і практиці фінансового аналізу немає єдиного підходу до визначення даного поняття. Сьогодні існує кілька точок зору на визначення економічної сутності фінансового рівноваги, і, відповідно, підходів до його оцінки. Перший підхід до

визначення фінансової рівноваги виходить з характеристики пасивів балансу. По ньому фінансова рівновага визначається як співвідношення власних і позикових джерел коштів підприємства, при якому за рахунок власних коштів повністю погашаються як колишні, так і нові зобов'язання. Другий підхід фінансової рівноваги трактується, як здатність підприємства забезпечити потребу в капіталі. Третій підхід свідчить, що фінансова рівновага визначається як досягнення балансу між прагненням до отримання максимального прибутку і прагненням до підтримки ліквідності і платоспроможності підприємства. Це означає, що господарюючий суб'єкт не повинен прагнути отримати прибуток на шкоду платоспроможності, яка, в свою чергу, повинна бути забезпечена з мінімальними витратами. Четвертий підхід виходить з передумови, що у підприємства в будь-який момент часу має бути рівновага між видами сегментів стратегічної активності, тобто прискореного зростання, що споживають інвестиційні ресурси і сегментами, що досягають етапу зрілості, які мають позитивні чисті потоки грошових коштів [2, с. 276].

Дисбаланс фінансів підприємства не можна вважати беззаперечною ознакою фінансової кризи. Необхідно розуміти, про який саме дисбаланс йдеться, адже в реальності стан рівноваги в діяльності підприємства майже неможливо спостерігати. Говорити про баланс певних показників діяльності підприємства можна лише зі статичного погляду; якщо ж розглядати функціонування компаній в динаміці, то незбалансованість може бути характерною для багатьох фінансово здорових підприємств [3, с. 18].

В цілому підхід до визначення кризи, як процесу, є, на нашу думку, найбільш прийнятним з точки зору побудови ефективного антикризового управління. Це можна пояснити тим, що в цьому разі є можливість виокремити причини та окремі етапи кризи (легка, глибока, фінансова катастрофа), тобто динаміку її розвитку. Розуміння кризи, як процесу, що розширений в просторі і часі, дозволяє підприємству розробляти і застосовувати профілактичні і попереджувальні заходи щодо кризових явищ. Крім цього, процесний підхід дає можливість прогнозувати наслідки кризи для майбутнього розвитку підприємства.

Список літератури:

1. Hermann Ch. F. Some Consequences of Crisis Which Limit the Viability of Organizations / Ch. F. Hermann // Administrative Science Quarterly, 1963. – No. 8. – p. 61-82.

2. Гайнуллина Л. Р. Определение финансового равновесия предприятия МУЭСП «Уфагорсвет» / [Електронний ресурс] / Л. Р. Гайнуллина, С. В.Челак. – Режим доступу:/ http://mansikka.ru/wp-content/uploads/2015//10/ИЭИ_ТЕЗИСЫ_Секция_1-4_09_04.pdf

3. Литвин А. В. Моделювання процесів антикризового фінансового управління в діяльності страхових компаній України: дис. … канд. екон. наук: 08.00.11 / А. В. Литвин; КНЕУ, 2015. – 342 с.

Дубик Вікторія Яківна
к. е. н., доцент кафедри державних та місцевих фінансів
факультет управління фінансами та бізнесу
Львівський національний університет імені Івана Франка

ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСОВОГО УПРАВЛІННЯ У ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Сучасний етап розвитку світової економіки характеризується необхідністю формування міжнародними економічними співтовариствами і кожною державою зокрема, надійного фінансового механізму щодо забезпечення зовнішньоекономічних відносин між державами та суб'єктами господарювання різних країн. Стійкі взаємовигідні зовнішньоекономічні зв'язки сприяють економічному зростанню і процвітанню держави, підприємств і населення. Особливе місце в цьому процесі займає фінансове управління зовнішньоекономічною діяльністю. Зростання масштабів зовнішньоекономічного співробітництва і поява нових його форм є передумовою щодо оптимізації системи фінансування і кредитування зовнішньоекономічної діяльності.

Важливим напрямом фінансового управління зовнішньоекономічною діяльністю є оптимізація фінансових відносин підприємства при здійсненні зовнішньоекономічних операцій. Тобто, фінансові відносини, які охоплюють усі зовнішньоекономічні операції, пов'язані з оборотом товарів, робіт, послуг, капіталів. Така ЗЕД може бути операційною, фінансовою, чи інвестиційною. Головна увага акцентується на фінансовому забезпеченні зовнішньоекономічних відносин у межах операційної діяльності підприємств, пов'язаних, насамперед, із зовнішньою торгівлею (експорт, імпорт), виробничою кооперацією, лізингом тощо.

До основних завдань фінансового управління зовнішньоекономічною діяльністю належать:

- вибір найприйнятнішої форми розрахунків та їх організація;
- здійснення операцій з придбання та продажу валюти на валютних аукціонах, валютних біржах та міжбанківському валютному ринку;
- оптимізація фінансових відносин з посередниками (брокерами, агентами, консигнаторами тощо), страховиками та транспортно-експедиційними організаціями при здійсненні зовнішньо економічних операцій;
- фінансове забезпечення імпортних та експортних операцій;
- визначення умов здійснення товарообмінних операцій, іншої діяльності, побудованої на формах зустрічної торгівлі між підприємством та іноземними суб'єктами господарської діяльності;

- податкове планування при здійсненні зовнішньоекономічних операцій;

- оптимізація фінансових відносин з державними органами, відповідальними за регулювання та контроль зовнішньоекономічних операцій;

- управління ризиками у сфері зовнішньоекономічних відносин [1].

Отже, фінансове забезпечення діяльності підприємств, як правило, проводиться за рахунок самофінансування та кредитування, що в умовах фінансової нестабільності значно звужує можливості підприємств щодо зростання ефективності зовнішньоекономічної діяльності чи навіть до збереження її на попередньому рівні. Розвиток самих фінансових механізмів значно розширює можливості забезпечення зовнішньоекономічної діяльності засобом інноваційних форм отримання фінансових ресурсів. Унаслідок цього сформувались особливі форми фінансового управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємств.

Сьогодні діяльність багатьох вітчизняних підприємств так чи інакше пов'язана з міжнародною торгівлею. По-перше, українські виробники змушені завозити більш якісну імпортну сировину, обладнання або техніку, аналогів яким в Україні немає. По-друге, обладнання фізично та морально зношується і потребує постійного оновлення. До перерахованих процесів можна також додати розширення виробництва, у результаті якого виникає потреба придбання додаткових основних засобів та нарощування сировинної бази. Досить часто всі ці процеси починаються для підприємства одночасно, тому відволікати з обороту значну суму коштів є недоцільно, а інколи навіть просто неможливо.

Вирішення цієї проблеми, як правило, для більшості вітчизняних підприємств зводиться до отримання банківського кредиту або лізингу. При цьому обидва способи є досить дорогими, а терміни та умови позики не завжди відповідають потребам і можливостям підприємства.

Зважаючи на вищевикладене, на наш погляд, українським підприємствам доцільно рекомендувати більш дешеві та доступні форми фінансового управління, що були б альтернативою банківському кредиту та іншим традиційним інструментам. Такими формами фінансового забезпечення ЗЕД виступають інструменти міжнародного торговельного фінансування. Пропонуємо виділити ці інструменти в окрему категорію – альтернативні інструменти фінансового забезпечення ЗЕД.

Вважати альтернативними інструменти міжнародного торговельного фінансування можемо з двох причин. По-перше, вони є перспективними з погляду оптимізації витрат для підприємства, оскільки їхня вартість є значно нижчою у порівнянні з банківським кредитом, а по-друге, ці інструменти ще не є достатньо розробленими та поширеними, що створює перспективу для їх вивчення з метою можливості подальшого застосування вітчизняними

підприємствами. Використання альтернативних інструментів фінансового забезпечення ЗЕД здатне значно пожвавити зовнішньоекономічну діяльність національної економіки [2].

Для українського ринку міжнародне торговельне фінансування – це спосіб фінансування зовнішньоторговельних угод підприємств з використанням документарних інструментів (акредитивів та гарантій) та залучення грошових коштів іноземних фінансових організацій. При організації торговельного фінансування підприємства отримують кредитну підтримку міжнародних контрактів за відносно низькими ставками (нижчими, ніж при класичному кредитуванні українськими банками) та високий рівень юридичного захисту на міжнародному рівні (правила роботи з певними інструментами торговельного фінансування регламентуються Уніфікованими правилами Міжнародної торговельної палати). В оглядах провідних світових організацій наголошується, що інструменти торговельного фінансування характеризуються низьким рівнем ризиків [3, с. 3].

На цей час більше 80% зовнішньоторговельних операцій та угод у всьому світі здійснюються через схеми та механізми торговельного фінансування [4]. У міжнародній практиці торговельне фінансування успішно використовується компаніями як перспективний та зручний інструмент розвитку бізнесу. На жаль, ця послуга поки-що є мало затребуваною у вітчизняних підприємств. Причину цього ми вбачаємо у поганій поінформованості підприємств про напрацьовані програми торговельного фінансування та вдавану складність їх здійснення. Зараз послугами торговельного фінансування в основному користуються великі підприємства, які оновлюють виробниче обладнання, та підприємства малого й середнього бізнесу, які купують товари для роздрібної торгівлі. Появі більшого інтересу до інструментів торговельного фінансування має сприяти розширення географії експорту та імпорту вітчизняних підприємств.

Насамперед необхідно зазначити, що логічно було б класифікувати інструменти торговельного фінансування за сферами їх застосування так: фінансування імпорту, фінансування експорту та фінансування під гарантії експортно-кредитних агентств. Саме на прикладі цих напрямів зовнішньоекономічної діяльності пропонуємо розглянути основні види альтернативної форми фінансового забезпечення ЗЕД.

Сутність торговельного фінансування імпорту полягає у забезпеченні українським банком оплати зобов’язань імпортера за контрактом за рахунок банківських коштів, тобто у фактичному отриманні відтермінування платежу, якщо таке не було надане експортером або якщо цього періоду виявилося недостатньо для мобілізації імпортером необхідних коштів. Водночас експортеру гарантується одержання виручки одразу після відвантаження товару.

Розглядаючи можливість використання вітчизняними імпортерами таких видів альтернативної форми фінансового управління ЗЕД, як торговельне фінансування імпорту, виділимо їхні переваги:

– можливість здійснити оплату за поставлений товар в зумовлений термін у майбутньому;

– зниження кредитних ризиків у зв'язку з відмовою від авансових платежів;

– мінімізація ризику країни та юридичних ризиків за зовнішньоекономічними контрактами;

– забезпечення гарантії оплати іноземному експортерові, але лише за умови доставки товару у чіткій відповідності з номенклатурою, якістю та у домовлений термін відвантаження;

– можливість використання дешевших фінансових ресурсів іноземного фінансового ринку в порівнянні зі звичайним кредитуванням;

– утвердження іміджу підприємства перед іноземним експортером як платоспроможного контрагента.

Сутність торговельного фінансування експорту полягає в забезпеченні українським банком отримання вітчизняним експортером коштів на покриття його витрат на виробництво та доставку товару до моменту фактичного надходження платежу від імпортера. Такий вид фінансування дозволяє виробляти необхідну продукцію без відволікання власних коштів підприємства [2].

Переваги від використання інструментів торговельного фінансування експорту для підприємств, які у зовнішньоекономічних операціях виступають у ролі продавців, є очевидними:

– гарантія отримання оплати з боку банку за доставлений товар за умови виконання зобов'язань за контрактом;

– чітко регламентована і швидка процедура отримання оплати за доставлений товар після його відвантаження;

– прискорення обіговості коштів та покращення ліквідності експортера;

– можливість надання експортером відстрочки платежу покупцям як конкурентна перевага експортера;

– підвищення конкурентоспроможності товару за рахунок пропонування різних форм оплати товару без підвищення ризику несплати;

– відсутність кредитних процедур щодо експортера та необхідності оформлення застави, що забезпечує оперативне надання грошових коштів.

Ключовим інструментом торгового фінансування в усьому світі виступає кредитування експортних операцій під гарантії експортних кредитних агентств (ЕКА). Ці кредитні інститути працюють за рахунок спеціальних державних бюджетів, створених для захисту (страхування) експортерів та їх ризиків при роботі з іноземними покупцями. Традиційно ЕКА виступають у ролі страховиків вищого рівня, оскільки працюють з ризиками, які приватні страховики покривати відмовляються, до них зараховують комерційні та політичні ризики [2].

Сьогодні вже більше ніж у 70 країнах світу існують агентства зі страхування експортних ризиків у рамках державних програм з підтримки експортної діяльності з метою розвитку реального сектора економіки та створення нових робочих місць. В Україні досі немає власної системи страхування і кредитування експорту, а це сьогодні один із небагатьох офіційно визнаних СОТ і діючих механізмів державної підтримки експорту.

Тому звертаємо особливу увагу на те, що для ефективного здійснення експортно-імпортних операцій на міжнародному ринку для України вкрай необхідним є створення такого інституту як експортне кредитне агентство. Це допомогло б не тільки одержати доступ до світових ринків збуту середнім та малим підприємствам, а й значно покращити торговельний баланс України загалом. Крім того, для посилення позицій на міжнародних ринках держава повинна активніше співпрацювати з іноземними ЕКА. Адже обсяги роботи вітчизняних підприємств через механізм ЕКА, який вважається одним із найефективніших у міжнародних торговельних відносинах, поки-що невеликі. Причиною цього є недостатня довіра з боку західних ЕКА як до українських компаній, так і до гарантій самої держави.

Виходячи із зазначених міркувань з приводу інструментів торговельного фінансування, можемо дійти висновку, що діяльність більшості вітчизняних підприємств, яка так чи інакше пов’язана зі здійсненням експортно-імпортних операцій, чи з використанням у своїй діяльності товарів, послуг, обладнання іноземного виробництва, дає їм право на використання альтернативних інструментів торговельного фінансування у своїй зовнішньоекономічній діяльності. Отже, використання запропонованих нами фінансово-економічних інструментів управління зовнішньоекономічною діяльністю допоможе вітчизняним підприємствам досягнути таких обсягів господарської діяльності, від яких підприємство мало б змогу функціонувати не лише беззбитково, але й підвищувати рівень ефективності зовнішньоекономічної діяльності та зміцнювати власні позиції на зарубіжних ринках.

Список літератури:

1. What is Trade Finance? [Електронний ресурс] // Trade Finance. – 2013. – Режим доступу: http://www. tradefinancemagazine.com/AboutUs/Stub/WhatIsTradeFinance.html.

2. Trade Finance Infrastructure Development Handbook for Economies in Transition, Economic and Social Commission for Asia and the Pacific [Електронний ресурс] / World Trade Organization. – New York, 2015. – Режим доступу: http://www.unescap.org/tid/projects/globalize_wgtfbk.pdf.

3. Новые возможности для финансирования Ваших проектов по низкой цене [Електронний ресурс] // Финансы TUT.BY. – 2016. – Режим доступу: http://finance.tut.by/news284916.html.

4. Озель Д. М. Інноваційні методи фінансування експортно-імпортних операцій за допомогою документарних акредитивів [Електронний ресурс] / Д. М. Озель. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/ Soc_Gum/Tmm/_32/27.pdf.

Західна Оксана Романівна

к. е. н., доцент кафедри державних та місцевих фінансів

факультет управління фінансами та бізнесу

Львівський національний університет імені Івана Франка

БЮДЖЕТНА БЕЗПЕКА ЯК ВАЖЛИВИЙ КРИТЕРІЙ ФОРМУВАННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ БЮДЖЕТНОЇ СИСТЕМИ

В загальній системі фінансової безпеки провідне місце займає – бюджетна безпека і розглядається як стан забезпечення платоспроможності та фінансової стійкості державних фінансів, що надає можливість органам державної влади максимально ефективно виконувати покладені на них функції[1].

Пріоритетна роль бюджетної безпеки визначається об’єктивною необхідністю існування бюджету, його призначенням фінансово забезпечувати виконання державою власних функцій та реалізацію її економічної стратегії, перерозподіляти частину валового внутрішнього продукту, регулювати економічні і соціальні процеси в державі із збереженням її економічного суверенітету і макроекономічної стабільності.

Бюджетна безпека – один з основних індикаторів оцінки ефективності державної політики з питань зміцнення соціальної сфери, впливу держави на розвиток таких макроекономічних процесів, як економічне зростання, забезпечення обороноздатності держави, прискорення темпів науково-технічного прогрес, докорінне переоснащення матеріально-технічної бази виробництва, розвиток інноваційних процесів, зменшення безробіття, підвищення зайнятості та ін.

До основних критеріїв бюджетної безпеки відноситься:

– забезпечення стійкості основних параметрів платіжно-розрахункової системи;

– реальність цілей бюджетної політики та її відповідність національним інтересам;

– розширення можливостей держави здійснювати зовнішню і внутрішню політику на основі забезпечення достатніми фінансовими ресурсами;

– найбільш оптимально залучати та використовувати позикові кошти для фінансування бюджетних видатків;

– попереджати порушення бюджетного законодавства з метою сприяння стійкому соціально-економічному розвитку держави.

Оцінка бюджетної безпека проводиться у відповідності до переліку показників наведених у Методичних рекомендаціях щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, затверджених Наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України № 1277 від 29.10.2013р. [1] (Таблиця 1)

Таблиця 1

ПЕРЕЛІК

індикаторів та джерел вхідної інформації за складовими бюджетної безпеки

№	Назва індикатора, одиниця виміру	Порядок розрахунку індикатора	Джерело вхідної інформації
1	Відношення дефіциту/профіциту державного бюджету до ВВП, відсотків	дефіцит державного бюджету, млн. гривень / ВВП, млн. гривень х 100	Показники виконання Державного бюджету України, Мінфін [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/archive/main?cat_id=77643 експрес-випуск "Валовий внутрішній продукт України" (видання Держстату)
2	Дефіцит/профіцит бюджетних та позабюджетних фондів сектору загальнодержавного управління, відсотків до ВВП	(дефіцит сектору загально державного управління, млн. гривень - дефіцит зведеного бюджету, млн. гривень) / ВВП х 100	Показники виконання Державного бюджету України, Мінфін [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/archive/main?cat_id=77643 World economic outlook, Міжнародний валютний фонд [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.imf.org/external/ns/cs.aspx?id=29 експрес-випуск "Валовий внутрішній продукт України" (видання Держстату)
3	Рівень перерозподілу ВВП через зведений бюджет, відсотків	доходи зведеного бюджету, млн. гривень / ВВП, млн. гривень х 100	World economic outlook, Міжнародний валютний фонд [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.imf.org/external/ns/cs.aspx?id=29 експрес-випуск "Валовий внутрішній продукт України" (видання Держстату)
4	Відношення обсягу сукупних платежів з обслуговування та погашення державного боргу до доходів державного бюджету, відсотків	(обслуговування державного боргу, млн. гривень + погашення державного боргу, млн. гривень) / доходи державного бюджету, млн. гривень х 100	Показники виконання Державного бюджету України, Мінфін [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/archive/main?cat_id=77643

Джерело: [1]

Особливий вплив на бюджетну безпеку в сучасних умовах здійснює показник «рівень дефіциту бюджету».Він дає можливість оцінити фінансову позицію держави та вплив бюджетно-податкової політики на обсяги внутрішнього попиту, стан грошово-кредитної системи і платіжного балансу [2]. Щорічне зростання дефіциту, незбалансованість державного бюджету України та недостатнє або несвоєчасне наповнення джерел його покриття - основна загроза бюджетній безпеці держави.

Загрози бюджетній безпеці — це сукупність негативних передумов і чинників, які перешкоджають повноцінній реалізації бюджетних інтересів та зумовлюють повне чи часткове порушення або руйнування бюджетної системи і бюджетного процесу [3].

Взагалі **с**учасний стан бюджетної системи України сформувався під впливом низки деструктивних зовнішніх та внутрішніх викликів, які загострили питання забезпечення бюджетної безпеки. Основними загрозами, які зумовили посилення дисбалансів у бюджетній системі стали:

1. Високий рівень державного боргу;
2. Високий рівень дефіциту державного бюджету;
3. Високий рівень централізації бюджетних коштів;
4. Надмірне податкове навантаження.

5. Військовий конфлікт та проведення АТО на Сході країни обумовили зростання частки видатків бюджету на фінансування сектору оборони та безпеки;

6. Зростання соціальних зобов’язань держави в умовах нагромадження державного боргу та дефіциту бюджету;

Бюджетна безпека держави полягає у захищеності від впливу внутрішніх і зовнішніх загроз бюджетній системі, що досягається за рахунок здатності органів державної влади формувати в достатньому обсязі бюджетні ресурси для виконання державою своїх функцій. Формуючи бюджетну безпеку, держава зобов’язана дотримуватися таких основних умов: урахування вимог усіх об’єктивних економічних законів і закономірностей розвитку суспільства; вивчення і врахування попереднього досвіду фінансового і бюджетного розвитку; вивчення і врахування досвіду інших країн; врахування конкретного етапу розвитку суспільства, особливостей внутрішнього та міжнародного становища; дотримання комплексного підходу до розробки і реалізації заходів бюджетної політики, політики у галузі фінансів, ціноутворення, кредиту, заробітної плати тощо [4].

Для підвищення рівня бюджетної безпеки необхідно розробити комплекс дієвих заходів щодо її зміцнення[5]:

– оптимізувати структуру державного боргу у частині співвідношення між

короткостроковими та довгостроковими запозиченнями;

– забезпечити ефективне та прозоре управління умовними (гарантованими) борговими зобов'язаннями держави, що передбачає здійснення таких заходів: забезпечення суворого контролю та чітких правил надання гарантованих державою кредитів;

– здійснення належного розподілу ризиків між сторонами кредитної угоди;

– встановлення верхньої межі відповідальності держави за настання гарантійного випадку;

– запровадження інвестиційного напряму державних позик.

Список літератури:

1. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 р. № 1277 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://cct. com.ua/2013/29.10.2013_1277.htm

2. Прогнозування індикаторів, порогових значень та рівня економічної безпеки України у середньостроковій перспективі; аналіт. доп./ Ю.М. Харазішвілі, Є.В. Дронь. — К.: НІСД, 2014. — 117 с. [Електронне джерело]. — Режим доступу: http:// www.niss.gov.ua/content/articles/files/prognoz-5238c.pdf

3. Управління фінансовою безпекою економічних суб'єктів [Текст]: навч. посіб. / [С.М. Фролов, О.В. Козьменко, А.О. Бойко та ін.]; за заг. ред. С.М. Фролова; Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2015. — 334 с.: іл., табл. — Бібліогр.: с. 324–332.

4. Юрій С., Дем'янишин В. Бюджет, бюджетна доктрина та бюджетна політика держави: сучасна парадигма, іманентний детермінізм, реалії і перспективи / С. Юрій, В. Дем'янишин // Світ фінансів. — 2010. — № 4. — С. 7–29.

5. Зверук Людмила Анатоліївна Бюджетна безпека як важливий пріоритет розвитку бюджетної системи України - [Електронне джерело]. — Режим доступу: http://file:///C:/Users/Dutuna%20Boza/Downloads/mnjie_2017_2_8.pdf

Клепанчук Ольга Юріївна

к.е.н., доцент кафедри державних та місцевих фінансів

факультет управління фінансами та бізнесу

Львівській національний університет імені Івана Франка

ОСНОВНІ ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ.

Зовнішньоекономічна діяльність є важливою складовою стабільного розвитку національного господарства країни. Зовнішньоекономічна діяльність – це діяльність

суб'єктів господарської діяльності України та діяльність іноземних суб'єктів господарської діяльності, побудована на взаємовідносинах між ними, що має місце як на території України, так і за її межами. В умовах становлення ринкової економіки відбулася переоцінка принципів економічного розвитку і, як наслідок, підвищилася роль міжнародного співробітництва. Ефективність економічного співробітництва між країнами - це поняття, яке має комплексний і багатоаспектний характер і вказує на різноманітність шляхів оптимізації зовнішньоекономічної діяльності. В свою чергу пошук цих шляхів, є необхідною умовою отримання стійких конкурентних переваг та засобом підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності підприємства.

Мета даної роботи є узагальнення основних проблем та розкриття перспектив здійснення зовнішньоекономічної діяльності підприємствами України.

На розвиток зовнішньоекономічної діяльності каїни суттєво впливає відношення об'ємів експорту та імпорту. В Україні переважає експорт сировинної групи товарів, залежність практично від одного імпортера таких енергоносіїв як нафта і газ, невиправдане завезення великої кількості споживчих товарів, висока імпортозалежність, велика деградація галузей переробного сектору. У розвинутих країнах доля ВВП коливається в порядку 75-85%, в нашій країни 10-15%. Тому економіка України, в силу свого важкого стану, відкрита до зовнішньоекономічної співпраці.

Понад 60% імпорту з Росії становлять енергоносії. Хоча за останні п'ять років Україна половину імпорту переорієнтувала на інших постачальників. Але все ж такі останні кілька років зростає імпорт товарів з Росії і це показує одне з вразливих місць економіки України. Дві третини імпорту – енергоносії плюс ТВЕЛ для АЕС (ТВЕЛ- головний конструктивний елемент активної зони ядерного реактора, в якому знаходиться ядерне паливо – «Главком»). Сьогодні ще Україна залежить від поставок енергоносіїв Росії. Незалежність газу де-юре. але залишається нафта, продукти переробки, вугілля. А також паливо для АЕС – все це становить понад 60% імпорту з РФ.[1]Згідно з останніми даними Державної служби статистики, імпорт товарів з Росії в Україну за період з січня по квітень 2018 р. виріс на 31% у порівнянні з аналогічним періодом 2017 р. За статистикою видно, що Україна експортувала товарів до РФ на 1.19 млрд. доларів, в той час , як імпортувала, на 2,56 млрд. доларів. В цілому в нашій країні до цих пір залишається мінусове сальдо. Адже всього в Україні було експортовано товарів на 15,5 млрд. доларів, тоді як імпортували ми продукції на 16,9 млрд. доларів. Тобто бачимо в цілому що імпорт складає на 1.3 млрд. доларів більше ніж експорт.[2] Пояснення в необхідності великої кількості енергоносіїв є, це зростання вітчизняної економіки, тому зростає потреба в енергоносіях.

Негативний вплив на формування ринкових відносин в Україні, що її економіка великомасштабна з незавершеним циклом виробництва. Саме це сьогодні відтворює нестачу товарів народного споживання, з одного боку, і технічну та технологічну відсталість з іншого. Це породжує величезну необхідність в придбанні нафти та газу на світовому ринку, а отже, проблеми з торговельним балансом, перекоси в цінах на внутрішньому ринку.

Великих збитків зазнала галузь переробного сектору, чия частка ВВП впала з 20% у 2007 р. на 12,4% у 2017 р. проте підвищилося значення сільського господарства у 2007 р 6,6 %, а у 2017 р 10,2% та видобувної промисловості 4,4% і 6,6% відповідно. Промисловість переживає великі зміни. Традиційні ключові галузі промисловості. Такі як хімічна промисловість, машинобудування, літакобудування . космічна і оборонна промисловість, далеко не сягають своїх колишніх обсягів виробництва. Причини падіння полягають в конфлікті Росії після Євромайдану, у втраті промислових територій на сході України. А також і втраті ринків збуту на пострадянському просторі. До цього треба додати низьку конкурентоспроможність деяких галузей після відкриття ринку після вступу до Світової організації торгівлі (СОТ) у 2008 р., а також після підписання Повної та всеохоплюючої зони вільної торгівлі між Україною та ЄС (ПВЗВТ) у 2016 р. У самій промисловості спостерігається перехід від важкої промисловості до таких галузей, як харчова, легка промисловість і виробництво устаткування. Харчова промисловість є найважливішою галуззю економіки в Україні. У 2017 р. цей сектор склав 20,9% від загального обсягу реалізованої промислової продукції. Успішний розвиток цієї галузі завдячує величезним аграрним ресурсам країни. Другою за значущістю галуззю економіки залишається металургія. У 2017 р. її частка в обсязі реалізованої промислової продукції склала 18,2%, а в експорті товарів – 23% (позиції в МСТК 67-69). Набувають значущості легка промисловість і виробництво устаткування. Все більше підприємств, наприклад, німецькі виробники деталей для автомобільної промисловості, використовують невисокі виробничі витрати в Україні та безпосередню близькість до ЄС. Майже чверть українського експорту до Німеччини припадає на деталі для автомобілів. Проте, в цілому, включення країни до міжнародних ланцюгів постачання залишається все ще на дуже низькому рівні. За розрахунками Світового банку, у 2014 р. лише 5,4 % українського експорту припадало саме на такі товари у порівнянні з 27% у Польщі або 38% у Румунії або Туреччині. В структурі українського експорту ще домінують сировина та продукти з невеликою доданою вартістю.[3]

16 жовтня 2018 р. відбулася зустріч між Україною та Британією, яка виставила економічні пріоритети про співпрацю двох держав на період 2018-2019 рр. та перспективи посилення торговельно-економічного співробітництва, що має замінити попередню угоду з ЄС. [4] Але допускаючи іноземний капітал в економіку, треба також регулювати ці процеси,

адже вони можуть призвести до певних втрат у галузях виробництва, подальшого створення економіки,яка перетвориться на технологічний придаток розвинених країн, де відбуваються екологічно шкідливі або безперспективні процеси.

Отже можна зробити висновок для стабілізації і подальшого зміцнення економіки України, досягнення майбутнього значного позитивного сальдо зовнішньої торгівлі необхідна докорінна перебудова структури зовнішньої торгівлі, удосконалення всієї системи зовнішньоекономічної діяльності країни, як одного з вагомих важелів її успішного розвитку.

Список літератури:

1. Главком. Україна все ще імпортує енергоносії з Росії – економіст 26.12.2018 [Електронний ресурс]. – Режим доступу:https://glavcom.ua/news/ukrajina-vse-shche-importuje-z-rf-energonosiji-ekonomist-556365.html.

2. Економічна статистика \ Зовнішньоекономічна діяльність. Розділ. Зовнішня торгівля товарами 21.01.2019 [Електронний ресурс]. – Режим доступу:http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/zed.htm.

3. Структура економіки України 23.10.2018 GTAI GERMANY TRADE & INVEST [Електронний ресурс]. – Режим доступу:http://ukraine.ahk.de.

4. Кредо. Британія включила в угоду з Україною свої пріоритети 16.10.2018 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http: // kredobroker.com.ua/infocenter/news_ved/britaniya-vklyuchila-torgovoe-soglashenie-s-ukrainoy-v-svoi-prioritety.

Завальницька Надія Богданівна

к. е. н., доцент кафедри державних та місцевих фінансів

факультет управління фінансами та бізнесу

Львівський національний університет імені Івана Франка

МАРКЕТИНГОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗРОСТАННЯ ПОКАЗНИКІВ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ПРОДАЖУ

В сучасних умовах активної конкуренції забудовників за клієнтів на ринку нерухомості існує нагальна потреба у запровадженні та систематизації маркетингових заходів щодо привернення уваги потенційних клієнтів до своїх пропозицій, адже показники результативності продаж в більшій мірі формуються і зростають саме завдяки яскравій та змістовній рекламі, відчутному і конкретному стимулюванню збуту, якісному і професійному персональному продажу, чесній та відкритій пропаганді. Перелічені засоби впливу формують комплекс маркетингових комунікацій, основна мета якого – інформувати, переконати, нагадати існуючим та потенційних клієнтам про особливості та переваги свого

продукту з тим, щоб забезпечити зростання обсягів його збуту та отримання максимально можливого прибутку.

Базовою ознакою маркетингу є те, що його діяльність орієнтується на задоволення запитів та потреб існуючих і потенційних споживачів, тому основними цілями багатьох підприємств є відшукати потреби і задовольнити їх або виробляти те, що можна продати, а не намагатися продати те, що виробляється. А засобом для їх досягнення маркетинг пропонує не окремі зусилля, а комплекс маркетингових комунікацій.

З огляду на це, нами здійснено дослідження маркетингового забезпечення продажу нерухомості в ЖК «Роял Парк» (м. Дубляни, Львівська область) та проаналізовано, наскільки ефективно дані витрати впливають на формування показників результативності продажу (табл. 1).

Таблиця 1

Ефективність витрат на комплекс маркетингових комунікацій в ЖК «Роял Парк» в 2018-2019 рр.

Показники	Етапи життєвого циклу		
	початок будівництва 2017р.	середина будівництва 2018р.	кінець будівництва 2019р.
Структура витрат на маркетинг в ЖК «Роял Парк», %			
- реклама на радіо	30	-	-
- зовнішня реклама (стаціонарні білборди)	20	10	10
- зовнішня реклама (білборди при дорозі)	30	40	20
- транспортна реклама	-	10	5
- роздаткова реклама	5	5	5
- реклама в соціальних мережах, інтернет-реклама	10	30	55
- інтернет-площадки, банерна реклама	5	5	5
РАЗОМ	100,0	100,0	100,0
Звідки потенційні та існуючі клієнти дізнались про ЖК «Роял Парк», %			
- реклама на радіо	5	-	-
- зовнішня реклама (стаціонарні білборди)	25	20	10
- зовнішня реклама (білборди при дорозі)	50	30	15
- транспортна реклама	-	3	-
- роздаткова реклама	-	2	-
- реклама в соціальних мережах, інтернет-реклама	10	15	35
- інтернет-площадки, банерна реклама	10	30	40
РАЗОМ	100,0	100,0	100,0

Джерело: розроблено автором

Звичайно, ми не могли відобразити фінансові показники, оскільки це є конфіденційною інформацією підприємства-замовника, однак з даних, поданих у табл. 1, ми можемо зробити певні висновки. Отже, на початку будівництва фінансові ресурси скеровувались на привернення уваги клієнтів через засоби масової інформації (реклама на радіо) та зовнішню рекламу (білборди), однак, отримавши результат в 5% впливу реклами на радіо на клієнтів, замовники будівництва відмовились від неї та збільшили витрати на облаштування білбордів при дорозі, інтернет-рекламу та використання інтернет-площадок. На кінець будівництва

основна частка маркетингових витрат зосереджена на роботі в соціальних мережах, з інтернет-рекламою та інтернет-площадками. Ефективною є співпраця забудовника з наступними партнерами: Рекламною агенцією Медіаміст, Портал нерухомості ЛУН, Пошуковий сайт Дом.Ріа, ТзОВ Петрам Ріелестейт, Сайт оголошень OLX.

Оцінюючи ефективність впливу реклами ЖК в соціальних мережах, зауважимо, що при порівняно вищих витратах на її створення, запровадження та підтримання, кількість клієнтів, які звернули на неї увагу є дещо меншою. До прикладу, якщо на етапі закінчення будівництва на рекламу в соціальних мережах у структурі витрат припадало 55%, то у структурі привернення уваги клієнтів даний елемент становить 35%. Це свідчить про те, що основними потенційними клієнтами є дорослі, працюючі та зайняті люди, які не мають можливості довго «перебувати» у соціальних мережах, на противагу молоді, яка має право самостійно купувати житло. Однак, соціальними мережами, які є ефективними для просування реклами ЖК «Роял Парк» були і залишаються Facebook та Instagram.

Стосовно роздаткової реклами, то під час особистого спілкування з потенційними клієнтами консультанти відділу продаж дарують їм записну книжку та ручку з кліше ЖК «Роял Парк», а також рекламно-інформаційних буклет про ЖК, що дозволяє підвищити рівень запам'ятовуваності клієнта про об’єкт.

У сфері стимулювання збуту в залежності від етапу життєвого циклу забудови пропонувались наступні види знижок та розтермінувань:

- на початку будівництва – «Роял-флеш» - перший внесок 10%, розтермінування на один рік;
- середина будівництва – перший внесок 50%, розтермінування на пів року;
- кінець будівництва – 2-3% (в залежності від обсягів придбання м^2) знижки за умови повної сплати.

Зауважимо, що протягом всієї тривалості забудови періодично пропонувались додаткові знижки з тим, щоб потенційний клієнт був зацікавленим слідкувати за пропозиціями, які надає ЖК, тим самим емоційно та раціонально прив’язуючись до нього. Це мало свій результат, адже під час оновлення пропозицій щодо стимулювання продажів, кількість звернень клієнтів у відділ продаж за додатковою інформацією зростала на 55%, а обсяги продаж – на 10-15%.

Ефективність впливу персонального продажу на формування показників результативності продажів визначається кількістю клієнтів, які після спілкування з працівником відділу продажу звернулись за додатковою інформацією, прибули у відділ продажу, купили нерухомість. Звичайно, таку ефективність визначити проблематично, адже після першого звернення може пройти багато часу, або після безпосереднього спілкування

потенційного клієнта з менеджером з продажу клієнт додатково звернув увагу на певну інформацію від інших людей або побачив рекламу. Однак, персональний продаж є необхідним, хоч і затратним. Стосовно даного інструменту, то в ЖК «Роял Парк» існує чітко регламентований процес персонального продажу. Зокрема, тривалість розмови менеджера з продажу з потенційним клієнтом становить в середньому 10-15 хвилин (за бажанням клієнта вона може бути тривалішою), безпосередня, особиста розмова у відділі продажу – 30-50 хвилин. Найчастіше особиста розмова закінчується виїздом консультанта та клієнта на об'єкт будівництва для кращого ознайомлення та отримання клієнтом відповідей на усі можливі запитання. За умов належного персонального продажу продавець може адаптуватись до вимог кожного клієнта (адже одні цікавляться більш описовими характеристиками об'єкту, його розташуванням, майбутнім дизайном та загальними умовами, а інші – суто технічними характеристиками, технологічними особливостями тощо) і надати саме ту конкретну інформацію, яка його цікавить, тому зворотній зв'язок має швидкий та чіткий характер, а клієнт,в свою чергу, отримує значний обсяг необхідної йому інформації для прийняття рішення стосовно купівлі.

Одним із дієвих засобів завоювання чи зміцнення довіри, створення належного корпоративного та соціального іміджу є пропаганда, яка має значимий вплив на прийняття рішень потенційними клієнтами щодо співпраці із забудовником, а отже і формування показників результативності останнього. Основними формами пропаганди є спонсорство, дні відкритих дверей, презентації, участь у заходах громадського характеру (фестивалях, виставках, змаганнях). ЖК «Роял Парк» систематично бере участь у таких заходах:

- на спонсорських засадах був утеплений дитячий садочок м. Дублян;
- ЖК «Роял Парк» щорічно бере участь у святкуваннях Дня міста, перераховуючи кошти на організацію свята та забезпечуючи діточок безкоштовним ігровим майданчиком;
- Житловий комплекс регулярно перераховує благодійні кошти на придбання подарунків до свят та необхідних речей для малозахищених сімей;
- Житловим комплексом реалізовується програма нової системи водовідведення та каналізування, до якої можуть долучитися і жителі міста, які проживають в будинках на суміжних ділянках.

Отже, маркетингове забезпечення комерційної діяльності через формування та запровадження ефективного комплексу маркетингових комунікацій в повній мірі забезпечує зростання показників результативності продажу. Звернення та закріплення уваги існуючих та потенційних клієнтів, формування у них позитивної думки, створення та підтримання ділового корпоративного іміджу та бездоганної репутації підприємства дозволяє йому отримати клієнтів, які не будуть упередженими, невпевненими по відношенню до товарів та

послуг підприємства і зможуть прийняти рішення на користь такої співпраці. В результаті клієнт отримує необхідний йому продукт, а підприємство – прибуток, за рахунок найповнішого задоволення опиту клієнта.

Попович Дарія Володимирівна
к.е.н., доцент кафедри державних та місцевих фінансів
факультет управління фінансами та бізнесу
Львівський національний університет імені Івана Франка

СТРАТЕГІЧНІ ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Особливостями страхового ринку України є його невелика частка у складі світового ринку, певний рівень монополізації окремих видів страхування. На відміну від ринків розвинутих країн, він характеризується великою кількістю страховиків, але більшість з них мають незначний обсяг активів, тому змушені значну питому вагу своїх зобов'язань передавати на перестрахування страховикам інших країн. Для українського страхового ринку є характерним низький ступінь захищеності за основними ризиками, що пояснюється його низьким рівнем розвитку. Водночас, ринок страхування України, хоч і низькими темпами, перебуває в умовах поступового інтегрування у світовий. Саме інтеграція вітчизняного страхового ринку у світовий ринок страхування є ключовим стратегічним вектором його подальшого розвитку.

Одночасно на шляху інтеграції страхового ринку України існують перешкоди, що пов'язані з політичною нестабільністю у країні, слабкими зовнішньоекономічними зв'язками України в сфері страхування з іншими країнами, нерозвиненістю національної страхової інфраструктури, недостатнім рівнем та потенціалом розвитку страхування за межами країни, низькими показниками конкурентоспроможності українських страхових компаній.

Слід зазначити, що страховий ринок України більшою мірою перебуває в сфері впливу світового ринку, який здійснюють ринки країн ЄС. Це дозволяє зробити висновок, що взаємодія страхових ринків цих країн повинна допомогти розкриттю потенційних можливостей ефективної участі України у світогосподарських фінансових процесах. Інтеграційне співтовариство необхідно будувати як складову частину європейського простору, орієнтовану на його норми та правила, що буде сприяти формуванню відкритого вітчизняного страхового ринку.

Отже, саме європейський ринок страхування мусить стати для України прикладом стабільного розвитку за умов чіткого планування і жорсткого контролю з боку органів нагляду.

Інтеграційні процеси вимагають від України покращення умов страхування, зокрема: удосконалення державного регулювання страхової діяльності; поліпшення якості обслуговування, використовуючи новітні технології; розширення асортименту страхових послуг, що зумовлено появою нових видів ризиків; збільшення обсягів статутних капіталів страхових компаній, що сприяє фінансовій стійкості, платоспроможності та конкурентоспроможності; підвищення витрат на проведення експертизи, оцінки об'єкта страхування згідно з європейськими стандартами. Це потребує реформування вітчизняної системи нагляду за страховою діяльністю з урахуванням вимог ЄС до національних органів нагляду, а також приведення у відповідність класифікацію видів страхової діяльності в Україні та, в цілому, адаптування національного страхового ринку до європейських вимог [5, с. 573].

Процес інтеграції в страхуванні – це не тільки проникнення національного страхового ринку на західні страхові ринки, але і зворотний процес. Під час виходу на європейський ринок вітчизняні страхові компанії стикнуться із безліччю проблем. Однією із головних є те, що рівень розвитку страхових компаній України не є задовільним для європейського споживача, натомість як західним страховим компаніям не потрібно докладати титанічних зусиль задля завоювання українського споживача.

Таким чином, можна узагальнити основні стратегічні орієнтири розвитку страхового ринку України [2, с. 249]:

− зміцнення фінансової безпеки вітчизняного страхового ринку;

− розвиток довгострокового страхування життя;

− стимулювання інвестиційної діяльності страховиків;

− розвиток системи страхового посередництва;

− удосконалення податкового, антимонопольного, адміністративного і цивільного законодавства, що регулює сферу страхування;

− розробка транспарентної комунікаційної стратегії розвитку страхового ринку;

− подальша інтеграція до світового ринку страхування та, зокрема, до європейського страхового ринку.

Правомірно зробити висновок, що вступ України до ЄС стане стимулом для реалізації розглянутих можливостей, створення стабільного вітчизняного законодавства, розбудови страхового ринку відповідно до європейських стандартів якості надання страхових послуг. Також рівень розвитку страхового ринку в Україні багато в чому залежатиме від загального економічного розвитку, політичних рішень керівництва держави та соціальних настроїв населення.

Проаналізувавши процеси, які мають місце на вітчизняному ринку страхування, в частині імплементації світового та, зокрема, і європейського досвіду функціонування страхового ринку, можна зробити висновки про надзвичайну терміновість і складність завдань, що постають перед державою, Нацкомфінпослуг та всіма учасниками страхового ринку. Ситуація ускладнюється тим, що вітчизняний страховий ринок постійно перебуває під дією значних ризиків. Основними з них є [3, с. 37]:

− глобальні ризики, що зумовлені циклічним характером розвитку світової економічної та фінансової систем, неможливістю передбачити час та масштаб можливої кризи;

− макро- та мікроекономічні ризики, пов'язані, здебільшого, із збереженням тенденцій до зниження темпів зростання національної економіки чи окремих галузей, рівня інвестиційної активності та привабливості, високого рівня інфляції та відсотків за банківським кредитуванням, низького рівня життя населення України;

− фінансові ризики, які включають, незадовільний фінансовий стан значної частини страховиків, невисокий рівень якості активів, залежність інвестиційних доходів від депозитної політики банківської системи.

Однак, незважаючи на те, що страхова діяльність українських страховиків має багато прогалин, компанії досить активно працюють над їх усуненням. Для цього, українському страховому ринку необхідно підключатися до світового страхового досвіду та змінювати власні моделі функціонування. Звичайно, що пріоритетним варіантом є співпраця України у сфері страхування з країнами Європейського союзу. Виділимо ті можливості для вітчизняного страхового ринку, які він може отримати від участі в Європейському Співтоваристві:

− підвищення рівня захисту прав споживачів страхових послуг шляхом запобігання неплатоспроможності (банкрутства) страховиків;

− перехід на Міжнародні Стандарти Фінансової Звітності (МСФЗ);

− удосконалення існуючих форм звітності, які забезпечать надходження даних, необхідних для ефективного здійснення пруденційного нагляду;

− підвищення рівня капіталізації вітчизняних страховиків за рахунок збільшення частки іноземних інвестицій;

− залучення додаткового капіталу для розвитку страхового ринку України;

− підвищення конкурентоспроможності та прозорості на страховому ринку України;

− прискорення подальшої інтеграції інших галузей української економіки до законодавства ЄС [1].

Разом з тим, необхідно враховувати загрози, які стримують курс на євроінтеграцію та гальмують розвиток страхового ринку. Це, зокрема:

– складність розрахунків щодо визначення показника необхідного платоспроможного капіталу (SCR – фактична маржа платоспроможності – це ключова вимога до платоспроможності, яка ґрунтується на оцінці ризиків);

– недостатність кваліфікованих фахівців, які можуть трансформувати українську звітність до МСФЗ;

– не кожна страхова компанія має необхідну для даного процесу систему програмного забезпечення;

– багато страхових компаній побоюються розкриття їх реального фінансового стану, що відображає рівень зниження їх активів, фінансової стійкості та платоспроможності [4].

В цілому, страховий ринок України має на сучасному етапі усі інфраструктурні складові для інтеграції з європейськими країнами. Проблеми наближення страхового ринку України до країн ЄС потребують наукового обґрунтування, доведеного до практичних рекомендацій, конкретизації завдань окремих видів страхування, підвищенню стандартів страхового бізнесу. Важливу роль в цьому відіграє державний страховий нагляд, формування системи саморегулювання, удосконалення податкового, антимонопольного, кримінального та цивільного законодавства, які регулюють сферу страхування.

Бажання України в повній мірі приєднатись до світової та європейської спільноти є природнім. Базовим на цьому шляху є приведення правового поля у відповідність до європейських стандартів, тому в Україні реалізується поступова адаптація законодавства до вимог ЄС відповідно до напрямів, визначених в Угоді про асоціацію [6]. Мова йде, зокрема, про імплементацію вимог Директиви Solvency II, яка має ряд як позитивних, так і негативних наслідків. Solvency II – це не просто Директива, правила та обмеження. Ця програма має на меті впровадження якісно нових елементів до управління платоспроможністю страхової організації, а саме відповідність капіталу страховика до прийнятих ризиків, що в умовах кризи дасть змогу учасникам страхового ринку України зробити свою діяльність більш безпечною та вигідною. Впровадження нової Директиви має на меті підвищення конкурентоспроможності та фінансової безпеки страховиків як в Україні, так і на страхових ринках Європейського Союзу. Імплементація позитивно позначиться на страхових компаніях, що діють на території однорідного страхового ринку ЄС, оскільки вона сприяє оптимізації їх діяльності на підставі однорідних стандартів.

Впровадження вимог Solvency II на страховому ринку України засвідчує, що існує велика кількість проблем, які на початкових етапах імплементації гальмуватимуть розвиток вітчизняного ринку. Зокрема недотримання страховиками відповідності капіталу і ризиків, що приймаються; недосконалість оцінювання активів та зобов’язань тощо. Проте якщо ці

питання будуть вирішені, то результат має виправдати очікування і національний ринок страхування розвиватиметься у якісно новому руслі.

В цілому, впровадження методики Solvency II має безліч переваг і в перспективі може значно підвищити стійкість страхових компаній. Більшість проблем лежить у нормативно-правовій площині, тобто зумовлені розбіжностями законодавства і неготовністю до нових змін більшості страховиків.

Підсумовуючи, варто підкреслити, що впровадження Solvency II сприятиме удосконаленню системи управління страховою компанією і підвищенню ефективності менеджменту загалом, та посиленню фінансової безпеки зокрема. Крім цього, можливе зниження рівня волатильності доходів за рахунок збільшення розмірів страховиків та диверсифікації потенційно призведе до підвищення ефективності діяльності всього страхового ринку, що дасть можливість страховим компаніям за рахунок економії на масштабах продажів фінансових продуктів, очікувати на отримання додаткових вигод та забезпечить вихід на нові ринки збуту страхових послуг.

Список літератури:

1. Альошин В. Проблеми та перспективи розвитку страхового ринку в контексті нової редакції Закону України «Про страхування» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ufin.com.ua/analitmat/strah_rynok/029.htm.

2. Журавка Ф. О. Визначення стратегічних орієнтирів розвитку страхового ринку України на основі SWOT-аналізу / Ф. О. Журавка, О. С. Журавка // Інноваційна економіка. – 2012. – № 5. – С. 245-249.

3. Заволока Л. О. Впровадження та гармонізація європейських стандартів в системі українського страхування / Л. О. Заволока, В. В. Задорожна // Економіка. Фінанси. Право : щомісячний інформаційно-аналітичний журнал. – 2015. – № 4/1. – С. 35-38.

4. Михайлов Р. В. Кількісно-якісні параметри функціонування страхового ринку України : відповідність європейським критеріям / Київський національний університет імені Тараса Шевченка [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.economy.nayka.com.ua.

5. Русул Л. В. Вплив євроінтеграції на розвиток страхового ринку України / Л. В. Русул, Н. Р. Дарабан // Молодий вчений. – 2017. – № 6(46). – С. 489-493.

6. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014 р. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України : [сайт]. – Режим доступу : http : //zakon5.rada.gov.ua/laws/show/984_011.

Петик Любов Орестівна
к.е.н., доцент кафедри державних та місцевих фінансів
Блащук-Дев'яткіна Наталія Зеновіївна
к.е.н., доцент кафедри державних та місцевих фінансів
факультет управління фінансами та бізнесу
Львівський національний університет імені Івана Франка

КЛЮЧОВІ ВИКЛИКИ КРЕДИТНОГО РИНКУ

За підсумками 2018 року українська економіка продемонструвала максимальне зростання за останні сім років. Відбулось зростання реального ВВП на 3,4%. Інфляція за підсумками року відновила зниження і вперше за п'ять років зменшилася до однознакового рівня – 9,8%. Позитивні результати демонструє і фінансовий сектор. Банківська система не лише стійка, докапіталізована і прозора, а й вперше за п'ять років – прибуткова. Довіра населення до банківської системи зміцнюється. Населення збільшило гривневі вклади на 15% за рік. Банки нарешті активізують кредитування: за рік вони збільшили обсяг виданих населенню гривневих кредитів на 31%. На сьогодні вже можна говорити про відновлення і певною мірою корпоративного кредитування [1].

Як свідчать дані грошово-кредитної статистики Національного банку України за 2018 рік, кредитний портфель банків у національній валюті за рік зріс на 8,1% - до 616 млрд. грн. При цьому, за даними НБУ, портфель гривневих кредитів населенню за рік зріс істотніше - на 31,4%, до 135,4 млрд. грн., перевищивши обсяг портфеля в докризовий період. Зростання зумовлене активним розвитком банками споживчого кредитування. При цьому зауважимо, що портфель гривневих кредитів бізнесу за минулий рік збільшився всього на 2,7%.

Справді, якщо проаналізувати структуру роздрібного кредитного портфеля в гривні на основі даних НБУ за 2018 рік, то побачимо, що головним драйвером зростання і найвагомішим його складником став сегмент споживчого кредитування, що формує понад 80% усіх роздрібних кредитів у гривні. Для порівняння: питома вага гривневої іпотеки становить усього близько 8%, автокредитів - 7%.

Однак незважаючи на рекордні темпи зростання споживчого кредитування, роздрібні кредити становлять лише близько 10% загальних доходів населення і покривають менше ніж 2% їхніх споживчих витрат, що свідчить про ще дуже високий потенціал цього ринку.

Короткострокове споживче кредитування цікаве для банків можливістю розміщувати короткі грошові ресурси, які сьогодні переважають у ресурсній базі вітчизняних банків, у швидкооборотний портфель: 2/3 роздрібних депозитів розміщені на строки менше одного року. Тому не дивно, що саме сегмент короткострокового споживчого кредитування є нині найбільш конкурентним.

Популярність споживчих кредитів у населення банкіри пояснюють поступовим зростанням платоспроможності й запитів пересічних українців, підвищенням їхньої фінансової грамотності, розумінням зручності кредитів як інструменту «швидкої фінансової допомоги» для реалізації планів [3].

2019 рік має стати важливим для подальшого відновлення кредитування. Попри прогрес за останні два роки, банки ще не працюють на повну силу, особливо з великими корпоративними позичальниками та іпотечними кредитами для населення.

На заваді активнішому відновленню кредитування стоїть високий рівень непрацюючих кредитів. Ринок чекає на внесення до Ради та подальшу підтримку законопроекту щодо діяльності з управління заборгованістю, розробленого ЄБРР. Цей закон створить підґрунтя для роботи компаній з управління заборгованістю та забезпечить створення належного конкурентного середовища на вторинному ринку кредитів в Україні.

Крім того, все ще існують значні ризики інституційного середовища та незавершеність втілення в життя судової реформи, яка забезпечила б неухильне дотримання законів та захист прав кредиторів [1].

Також слід наголосити на необхідності невідкладної реалізації макропруденційної політики НБУ щодо подолання системних макрофінансових викликів. Серед них можна виділити:

–високу чутливість фінансової стабільності до істотних змін обмінного курсу,

–виразні ефекти високого рівня доларизації активів та пасивів,

–істотну кореляцію між позитивними умовами торгівлі та потоками капіталу. Причому підвищення сировинних цін супроводжується припливом короткострокового фінансового капіталу та відпливом реального.

–викривлення у банківській системі, зокрема, висока концентрація кредитів в окремих сегментах та повільний вихід банків з практики пов’язаного кредитування,

–асиметричне відновлення процесу кредитування в розрізі сегментів кредитного ринку та приховані шкідливі ефекти від сприйняття державного боргу як безпечного активу [2].

Якщо говорити про ключові банківські ризики, то всі вони є прямим наслідком економічних і регуляторних викликів. Ці системні загрози роблять банки вразливими до дії зовнішніх системних шоків:

–високий рівень токсичності кредитів. Значна – понад 55% – частка проблемних кредитів, необхідність формування резервів під них і відсутність ефективних правових важелів впливу на недобросовісних позичальників, на жаль, залишається проблемою номер один. Вантаж токсичних активів тисне на показники капіталізації та прибутковості банків, збільшуючи вартість кредитування;

– висока частка державного капіталу в системі. Домінування на ринку державних банків, частка яких перевищує 55% за активами і 57% за зобов’язаннями, негативно впливає на економіку, враховуючи багатомільярдні витрати на капіталізацію держбанків за гроші платників податків, а також шкодить конкуренції і в кінцевому рахунку споживачам. Мінімізувати цей ризик може вдосконалення корпоративного управління держбанків і залучення міжнародних фінансових організацій в процес підготовки їх до приватизації;

– значні інфляційні і девальваційні ризики підривають довіру внутрішніх інвесторів до національної валюти і змушують НБУ посилювати монетарну політику, що також підвищує вартість кредитних ресурсів;

– високий рівень тіньової економіки і зростання трудової міграції звужує пул платоспроможних клієнтів в бізнесі і роздрібному сегменті;

– уповільнення структурних реформ в частині приватизації, запуску ринку землі, податкової лібералізації, корпоративного управління шкодить інвестиційному та бізнес-клімату, процесу співпраці з МВФ та іншими міжнародними фінансовими організаціями, що вкрай важливо для фінансової стабільності в умовах майбутніх значних виплат за зовнішніми зобов'язаннями [4];

– висока доларизація, що виражається суттєвою часткою доларових депозитів, що наражають банки на значні ризики у випадку девальвації гривні;

– коротка строковість депозитів, відсутність довгострокових джерел формування банківських грошових ресурсів;

– низька операційна ефективність та продуктивність банків, особливо державних і приватних локальних;

– посилення конкуренції з боку fintech-компаній і сфери тіньового банкінгу, куди можуть перетекти фінансові операції через регуляторний арбітраж;

– висока концентрація кредитних ризиків і проблемність позичальників, що належать до найбільших бізнес-груп;

– стрімкий ріст споживчого кредитування без відповідного росту корпоративного сегменту.

Також слід врахувати, що передвиборчий марафон упродовж фактично всього 2019 р. гальмуватиме будь-які наміри запровадження економічних трансформацій і обмежуватиме можливості стимулювання економічної активності, що суттєво впливатиме на функціонування кредитного ринку.

Отже, важливим моментом стратегії регулювання кредитного ринку, крім специфікації макропруденційних інструментів, є визнання важливості координації з мікропруденційною, монетарною політикою та політикою щодо регулювання потоків капіталу.

Для суттєвої активізації кредитування та збереження вектора прибуткової діяльності банківського сектора необхідні оздоровлення конкурентного середовища, ефективна регуляторна політика, продовження структурних реформ, які зроблять економіку стійкішою до зовнішніх і внутрішніх шоків, поліпшать інвестиційний клімат, забезпечать стале економічне зростання.

Список літератури:

1. Виступ Голови НБУ Якова Смолія на відкритті Зустрічі НБУ з клієнтами та партнерами - [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article? art_id=86050889&cat_id=72996

2. Козюк В. Захиститися від криз: місія (не)можлива? /В. Козюк// Економічна правда. – 12 грудня 2018. - [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://www.epravda.com.ua/columns/2018/12/12/643463/

3. Кузнецов С. Швидкі, дуже дорогі, але затребувані /СергійКузнецов]// Дзеркало тижня . – 2018. – Вип. №5. - [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://dt.ua/business/shvidki-duzhe-dorogi-ale-zatrebuvani-302172_.html

4. Малинська О. 5 ключових ризиків для банків /О. Малинська// [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://minfin.com.ua/ua/2018/01/29/32104428/

Татарин Наталія Богданівна

к. е. н., доцент кафедри державних та місцевих фінансів

факультет управління фінансами та бізнесу

Львівський національний університет імені Івана Франка

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ТА МОЖЛИВІ ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Ринкова економіка вимагає особливої уваги до налагодження в країні потужної та дієвої фінансової системи та адекватного їх законодавчого регулювання. Запорукою економічного зростання в країні є розбудова ефективно функціонуючого та розвиненого фінансового сектору. При цьому необхідно враховувати, що економічний розвиток, з одного боку, зумовлений рівнем розвитку фінансового посередництва і ринку фінансових послуг, з іншого – його забезпечення вимагає підтримання та забезпечення належного рівня фінансової стійкості в країні, що, у свою чергу, базується на ефективному формуванні й розвитку системи фінансового нагляду[4, с. 12].

Фінансовий ринок – це винятково складна структура з великою кількістю учасників – фінансових посередників, споживачів фінансових послуг, які вступають в економічні відносини, оперуючи різноманітними фінансовими інструментами.

Ринкові реформи та необхідність формування адекватних сьогоденню інституційних основ регульованої ринкової економіки в Україні визначають доцільність подальшого ефективного та результативного розвитку усієї сукупності фінансово-кредитних установ. Необхідно забезпечити високий рівень їх функціонування, що сприятиме розвитку не лише фінансової системи України, але й усієї економіки.

Вітчизняний фінансовий ринок вважається нєвід'ємним атрибутом сучасної ринкової економіки України. У політико-економічному значенні – це ринок, на якому визначаються попит і пропозиція на різноманітні фінансові ресурси. Це ринок, на якому є продавці й покупці, є товар, який продається та купується. Але цей товар особливий – гроші, надані в тимчасове або постійне користування. О.Д. Василик вважає, що фінансовий ринок – це винятково складна структура з великою кількістю учасників – фінансових посередників, споживачів фінансових послуг (юридичні, фізичні особи, держава), які вступають в економічні відносини, оперуючи різноманітними фінансовими інструментами. Характерною особливістю вітчизняного фінансового ринку є те, що ці відносини реалізуються на етапах розподілу й перерозподілу фінансових ресурсів і коштів здійснюваного процесу розширеного відтворення. Тому фінансовий ринок слід розглядати як специфічну сферу грошових відносин, що виникають у процесі руху фінансових фондів між державою, юридичними та фізичними особами за допомогою спеціалізованих фінансових інститутів.

Так, для сучасної ринкової економіки вітчизняний фінансовий ринок є центром господарського організму. За станом фінансового ринку можна судити про стан економіки, впливаючи на фінансовий ринок, можна керувати економічною активністю суспільства [1].

Фінансово-кредитні установи як професійні учасники фінансового ринку присутні в усіх його сегментах: на кредитному і валютному ринках, ринку цінних паперів та ринку похідних фінансових інструментів, формують попит на фінансові ресурси та фінансові активи, визначаючи рівноважну ціну на них. Разом із суб’єктами інфраструктури фінансового ринку вони формують його організаційно-інституційну основу, забезпечуючи виконання різноманітних посередницьких та допоміжних функцій щодо купівлі-продажу фінансових інструментів та активів, фінансових послуг.

Високий рівень кількісних і якісних показників розвитку фінансово-кредитних установ є запорукою оптимального формування, ефективного розміщення та перерозподілу інвестиційних ресурсів, створення належних умов розвитку суб’єктів реального сектора економіки, формування фінансово-кредитного потенціалу вітчизняної економіки, розширення та полегшення доступу до дешевих кредитних і фінансових ресурсів, раціональне управління та розподіл ризиків між усіма учасниками фінансових відносин тощо.

Розвиток і функціонування фінансово-кредитних установ в Україні перебувають ще під впливом негативних наслідків фінансової кризи, яка відбувалася у попередні роки і значно вплинула на фінансову систему нашої держави. Саме тому для фінансово-кредитних установ притаманні такі основні проблеми: низький рівень капіталізації, низька якість і різноманітність фінансових послуг, зменшення співвідношення довгострокових депозитів і довгострокових кредитів, скорочення ресурсної бази, зростання відсоткових ставок за кредитами, недостатній рівень прозорості та системи захисту прав інвесторів, кредиторів, інших клієнтів цих установ, відсутність ефективного та результативного ризик-менеджменту, неналежний рівень державного регулювання, контролю та підтримки тощо[2].

Проте вже сьогодні спостерігається відновлення та пожвавлення фінансової активності цих установ, поновлення програм кредитування, що чинить позитивний вплив на зростання економічної активності суб'єктів реального сектора економіки, забезпечення стабільного розвитку при обмеженості власних фінансових ресурсів.

Слід зазначити, що фінансовий ринок є життєво важливим фундаментом для зростання, розвитку і стабільності національної ринкової економіки. Становлення і розвиток фінансового ринку має стати ключовим елементом сильного економічного середовища, який підтримуватиме корпоративні ініціативи, забезпечуватиме фінансування реального сектора економіки через залучення інвестицій, здійснення платежів та перерозподілу капіталів. Як каталізатор економічного зростання – фінансовий ринок буде істотно впливати на забезпечення суверенітету держави та реалізацію її національних інтересів в умовах глобалізаційних процесів. За умов глобальної інтеграції ринків фінансових послуг надзвичайно важливим завданням для кожної країни є забезпечення функціонування конкурентоспроможного ринку фінансових послуг. Відсутність узгодженого законодавства та ефективних принципів регулювання та нагляду за діяльністю небанківських фінансових установ є однією з серйозних проблем розвитку фінансового сектора в цілому. Недосконалість сучасного законодавства про небанківські фінансові установи та неадекватність системи регулювання та нагляду за діяльністю небанківських фінансових установ також перешкоджає ефективному впровадженню політики уряду, направленої на поліпшення системи соціального забезпечення, в тому числі проведення медичної та пенсійної реформ[3].

Основними заходами, які, у майбутньому зможуть забезпечити збереження не лише досягнутого рівня розвитку фінансово-кредитних установ, але й сприятимуть значному приросту показників, які характеризують результати їх діяльності, є:

1) удосконалення механізмів регулювання та підвищення ліквідності фінансово-кредитних установ;

2) посилення інвестиційної та інноваційної діяльності фінансово-кредитних установ;

3) забезпечення надійної та прозорої системи гарантування вкладів і захисту усіх клієнтів цих установ;

4) проведення систематичного нагляду та діагностичного обстеження фінансово-кредитних установ, особливо тих, які більш, ніж інші постраждали від фінансової кризи попередніх років;

5) сприяння підвищенню капіталізації фінансово-кредитних установ шляхом встановлення та затвердження спрощених умов збільшення статутного капіталу, реєстраційних процедур тощо;

6) забезпечення необхідних вимог до нормативів достатності капіталу, необхідних для відкриття фінансово-кредитних установ, зміцнення стандартів та виконання критеріїв «професійної придатності, бездоганної репутації й добросовісності розкриття інформації»;

7) сприяння консолідації банківського сектору;

8) закріплення на законодавчому рівні відповідальності за певним органом державної влади відповідальності за розробку та координацію політики з питань розвитку фінансової системи та її складових;

9) розробка адекватної сучасним умовам стратегії розвитку фінансово-кредитних установ в Україні на основі попереднього досвіду та систематизації інформації про проблеми, стан та перспективи їх розвитку;

10) посилення співпраці між усіма суб’єктами державного регулювання фінансової системи: Національним банком України, Міністерством фінансів України, Національною комісією з цінних паперів і фондового ринку, Державною комісією з регулювання ринків фінансових послуг;

11) створення інституту державних гарантій з метою відновлення і встановлення довіри серед наявних та потенційних клієнтів фінансово-кредитних установ;

12) створення спеціалізованої компанії з управління активами, яка буде займатися придбанням і розпорядженням активами проблемних фінансово-кредитних установ;

13) трансформація та виконання необхідних економічних критеріїв і вимог вітчизняною фінансовою системою для вступу в ЄС тощо[4, с. 202].

Отже, на сьогодні банківські фінансово-кредитні установи є більш конкурентоспроможними і здатними забезпечити певну потребу суб’єктів господарювання у додаткових фінансових ресурсах. Однак обсяг цих ресурсів є недостатнім для того, щоб усі підприємства могли забезпечити собі стабільний розвиток на ринку. Для України важливим є вихід на ринок та ефективне функціонування також небанківських фінансово-кредитних

установ, які здатні формувати інвестиційні ресурси та направляти їх на розвиток економіки країни.

Ураховуючи досвід зарубіжних країн, можна сподіватися, що в подальшому з розвитком фінансового ринку, відновленням роботи підприємств і зростанням обсягів фінансових ресурсів, застосуванням органами державної влади системи заходів для забезпечення розвитку фінансово-кредитних установ слід очікувати, що усі фінансово-кредитні установи зможуть виконувати одне з основних завдань інвестиційної політики держави – створення сприятливого середовища для нагромадження та ефективного використання фінансових ресурсів.

Список літератури:

1. Звіт про діяльність Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, за 2017 рік [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України. – Режим доступу : https://www.nfp.gov.ua/ua/Richni-zvity-Natskomfinposluh.html

2. Основні показники діяльності банків України [Електронний ресурс] // Офіційний сайт НБУ. - Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36081&cat_id=36006

3. Полякова Є. С. Сучасний стан і перспективи розвитку фінансово-кредитних установ України / Полякова Є. С. //Ефективна економіка. –2014. – № 12. – *С. 111-116.*

4. Проблеми і перспективи розвитку фінансової системи України: монографія / І. О. Школьник, Т. А. Васильєва, С. В. Лєонов та ін.; за ред. д-ра екон. наук, проф. І. О. Школьник, д-ра екон. наук, проф. І. І. Рекуненка. – Суми: Сумський державний університет, 2017. – 343 с.

Шушкова Юлія Володимирівна

к. е. н., доцент кафедри державних та місцевих фінансів

факультет управління фінансами та бізнесу

Львівський національний університет імені Івана Франка

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОЦЕСІВ РЕІНДУСТРІАЛІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

В сучасних умовах економічного розвитку процеси перебудови, розбудови й оновлення техніко-технологічних систем функціонування національної економіки невід’ємно пов’язують із поняттями індустріалізації та реіндустріалізації.

За дослідженням Ю. Кіндзерського саме завдяки швидкому індустріальному зростанню, окремі країни, які розвиваються, стають впливовими активними гравцями

світової економіки та політики, створюючи внаслідок цього багатополярність та посилюючи невизначеність світового економічного розвитку [1, с. 93]. Таким чином, індустріалізація виступає потужним двигуном швидкого економічного зростання, процеси та механізми якого є актуальними для застосування протягом тривалого історичного періоду, і якщо економічно розвинені країни пройшли періоди індустріалізації ще на початку двадцятого століття, то для країн, що розвиваються, впровадження процесів індустріалізації є сучасним інструментом досягнення значних темпів економічного розвитку та розбудови потужних економічних систем. Водночас, наслідки індустріалізації призводять до значних змін кон'юнктури світових економічних ринків та динаміки світового економічного розвитку і завдяки цьому активують процеси конкуренції на світових ринках та інноваційні процеси, як інструменти отримання значних техніко-технологічних та конкурентних переваг сучасного індустріального розвитку.

Проте, з часом, як зазначається у працях С. Бодрунова [2, с.128], С. Ковальова [3, с.128], В. Ярошевича [4, с.22] та інших науковців, процеси економічного зростання провідних країн світу значно сповільнилися, системно зменшувалися частки переробних галузей в структурі ВВП країн, поступаючись місцем добувним галузям, а в країнах із розвиненою економікою – сфері послуг, зріс рівень безробіття в реальному секторі економіки. Всі ці фактори окреслювали основні ознаки процесу деіндустріалізації, як згортання промислової, індустріальної активності економічного розвитку країн світу. Таким чином, внаслідок зменшення обсягів промислового виробництва та його концентрації в розвинених країнах чи перенесення виробничих комплексів в країни, що розвиваються з метою оптимізації та зменшення вартості ресурсів та за відсутності впровадження виваженої економічної політики спрямованої на довготривалий економічний розвиток, на зміну процесу індустріалізації прийшов процес деіндустріалізації, що характеризується значним згортанням обсягів національного виробництва та сповільненням темпів економічного розвитку.

Світова економічна криза 2008-2011рр. та необхідність подолання її руйнівних наслідків, окреслили необхідність актуалізації нових хвиль техніко-технологічного розвитку, що визначаються як процеси реіндустріалізації. На думку В. Ярошевича [4, с.23], реіндустріалізація виникла внаслідок необхідності виправлення процесів значного згортання темпів техніко-технологічного промислового розвитку, пов'язаних із деіндустріалізацією.

Згідно із трактуванням Е. Хеймана та С. Веттера реіндустріалізація визначається як структурні зміни, що досягаються внаслідок проведення комплексної державної політики в різних сферах та окреслено як один із механізмів, необхідних для зростання частки виробничого сектору в структурі ВВП, повернення та відновлення національних виробничих

комплексів [5, с. 3-4]. Саме тому процеси реіндустріалізації передбачають необхідність формування єдиної економічної політики країни, спрямованої на розвиток внутрішнього виробництва та впровадження процесів відновлення національного виробництва за рахунок повернення виробничих потужностей із країн, що розвиваються, в які ці виробництва було винесено в рамках реалізації виробничих програм економії витрат, зменшення собівартості продукції та внаслідок використання дешевих ресурсів. Функцією держави, при цьому, є забезпечення ефективного державного регулювання реіндустріальних процесів та здійснення цілеспрямованого впливу, що забезпечить їх системне та комплексне впровадження.

В дослідженнях особливостей державного регулювання процесів реіндустріалізації особливого значення набуває питання систематизації механізмів державного регулювання, що включає в себе сукупність методів, заходів та інструментів, із застосуванням яких здійснюється регуляторний вплив держави на формування та реалізацію реіндустріалізації економіки країни із метою комплексного впровадження процесів переходу економічної системи країни на більш високий рівень економічного, техніко-технічного устрою та забезпечення високих темпів соціально-економічного розвитку.

Основні методи державного регулювання, як правило, систематизуються за двома основними групами: методи прямого державного впливу, що реалізуються через прийняття законодавчих актів, встановлення певних норм та стандартів, формування та дію системи державних замовлень та укладання контрактів, розробку та реалізацію комплексних цільових програм розвитку; та методи непрямого опосередкованого впливу, що реалізуються засобами державної фінансової, податкової політики, наданням державних дотацій, кредитів, податкових пільг та субсидій, впливу на формування цінової політики, державного регулювання цін і т.д. Проте державне регулювання економічних процесів пов’язаних із реіндустріальними трансформаціями економічної виробничої системи країни потребує комплексного та системного впровадження як методів прямого, так і опосередкованого впливу, оскільки мова йде про зміну галузевої виробничої структури економіки та умов її функціонування, а це, в свою чергу, вимагає як прийняття жорстких норм, правил та стандартів і реалізації відповідних галузевих програм розвитку, так і застосування податкових пільг, субсидій, регулювання ціноутворення для забезпечення внутрішніх трансформацій в функціонуванні економічних систем окремих галузей чи підприємств – суб’єктів реіндустріальних змін.

Однак, фактичне впровадження методів та механізмів державного регулювання економічних процесів та реалізація економічної політики держави неможлива без застосування інструментів державного регулювання.

У дослідженнях В. Воротіна систематизовано основні інструменти державного регулювання, такі як правові інструменти: Закони, Укази Президента України, Постанови Кабінету Міністрів України, розпорядження міністерств, відомств, комітетів, рішення місцевих адміністрацій та ін.; до другої групи адміністративних інструментів науковцями включено інструменти ліцензування, квотування, стандартизацію та сертифікацію, накладання адміністративних заборон та обмежень, регламентацію діяльності підприємств, впровадження державних замовлень та контрактів; до групи інструментів економічного спрямування науковцями включено інструменти державно-податкової політики, цінової, митної політики, грошово-кредитної політики та політики протекціонізму, сприяння розвитку товарного виробництва в певних пріоритетних чи стратегічних галузях національного господарства країни [6, с.56].

Підкреслюючи значення та дієвість перелічених інструментів державного регулювання, слід зазначити, що ці основні базові інструменти слід доповнити іншими економічними, правовими та адміністративними інструментами відповідно до мети державної економічної політики із впровадження процесів реіндустріалізації економіки. Так, інструментарій адміністративного регулювання доцільно посилити інструментарієм дотацій та інвестицій; встановленням квот та митного збору на імпорт чи експорт промислової продукції, сировини, обладнання, технологій із метою захисту національного товаровиробника у всіх галузях економіки і максимального сприяння залученню в країну сучасного обладнання та технологій; розвитком функцій місцевого самоврядування щодо промислового зростання окремих регіонів міст; прийняттям програм сприяння формуванню та розвитку виробничих інноваційно-регіональних кластерів; контролем за дотриманням стандартів готової продукції та процесів її виробництва, реалізацією державних програм сприяння сертифікації та стандартизації продукції відповідно до міжнародних стандартів та норм. Водночас, доцільно розширити коло застосування інструментів економічного регулювання, щодо удосконалення інструментів державної фіскальної, митної, цінової, соціальної політики, що потребує включення інструментів бюджетного фінансування проектів спрямованих на впровадження процесів реіндустріалізації, розвитку механізмів кредитування та страхування товаровиробників у всіх галузях економіки країни, використання інструментів регулювання зовнішньоекономічних зв’язків: впровадження проектів розбудови інфраструктури необхідної для реіндустріального розвитку. Крім цього, економічні інструменти повинні містити інструменти тарифного та нетарифного регулювання, впровадження ефективної системи регулювання цін в стратегічних галузях економіки та видах виробництва продукції, впровадження інструментів пільгового кредитування пріоритетних для країни і впровадження процесів реіндустріалізації

інвестиційних проектів, ввести диференціацію оподаткування в окремих видах виробництва продукції та ін.

Отже, державне регулювання процесів реіндустріалізації національної економіки – це комплекс методів, механізмів та інструментів цілеспрямованого впливу держави на економічну систему країни, її суспільне виробництво і продуктивні сили з метою технологічної модернізації, становлення, розвитку, нарощування потенціалу та забезпечення конкурентоспроможності стратегічних, прогресивних та нових високотехнологічних галузей економіки країни і зростання загального рівня її соціально-економічного розвитку.

Список літератури:

1. Кіндзерський Ю.В. Промисловість України: стратегія і політика структурно-технологічної модернізації: монографія, Ю.В. Кіндзерський. – К.: Інститут економіки та прогнозування НАН України, 2013. – 536 с.
2. Бодрунов С.Д. Реиндустриализация экономики и проблема импортозамещения: роль и задачи информационной индустрии / С.Д. Бодрунов // Вестник РЭУ им. Г.В. Плеховнова. – 2015. – № 4 (82). – С. 127-132.
3. Ковалёв С.Г. Возможности неоиндустриального развития России в современных геополитических условиях // Интеграция производства, науки и образования и реиндустриализация российской экономики. Сб. Мат-лов межд. конгресса. – М.: ЛЕНАНД, 2015. – С. 127-139.
4. Ярошевич В.И. Современные мировые тенденции развития промышленности, В.И. Ярошевич // Белорусский экономический журнал. – 2017. – №2. – С. 21-36.
5. Heymann E., Vetter S. Europe’s re-industrialisation / EU Monitor. EU Integration. Frakfurt am Main: Deutsche Bank AG, 2013. Pp.1-12.
6. Воротін В.Є. Макроекономічне регулювання в умовах глобальних трансформацій: монографія. – К.: Вид-во УАДУ, 2002. – 392 с.

Ярема Ярослав Романович

д. е. н., професор кафедри державних та місцевих фінансів

факультет управління фінансами та бізнесу

Львівський національний університет імені Івана Франка

ЕФЕКТИВНІСТЬ АДМІНІСТРУВАННЯ ПОДАТКУ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ В УКРАЇНІ

Податок на додану вартість, як податок на споживання, забезпечує регулярні надходження фінансових ресурсів у скарбницю. Він дозволяє охопити всі сфери виробництва і реалізації валового внутрішнього продукту, включається в ціну товару, робіт, послуг у

вигляді надбавки, а також цілком оплачується кінцевим споживачем цих товарів, робіт, послуг.

Серед податків на споживання безумовна першість належить ПДВ. Таке його амплуа визначають дві обставини: обсяги надходжень до бюджету та проблеми зі справлянням. Саме завдяки їм даний податок викликає одночасно і захоплення та схвалення, і шквал критики та заперечення.

Аналіз становлення механізму ПДВ в Україні відображає, що досі не вдалось сформувати оптимальний механізм цього податку, який би при високій фіскальній ефективності забезпечив позитивний регулюючий вплив на економічні процеси, а саме: стимулював економічний розвиток, сприяв більш справедливому розподілу податкового тягаря серед виробників та споживачів. Він може використовуватись як фінансовий регулятор рівня зарплати, рентабельності, цін, встановлення пропорції між ними [2; с.39], сприяти формуванню раціональної структури витрат виробництва, покращанню якості продукції, прискорювати витіснення з ринку слабких виробників, ліквідувати зайві господарські ланки, відносно точно визначити реальну вартість товару.

Аналіз причин недостатньої ефективності механізму справляння ПДВ в Україні, а також бюджетної заборгованості з цього податку, свідчить, що для їх усунення необхідні системні заходи, пов’язані зі збільшенням його находжень до бюджету, а також з вдосконаленням адміністрування податку.

Під адмініструванням податків розуміють систему заходів, функцій та процедур, пов’язаних з розпорядчо-виконавчою діяльністю фіскальних органів з приймання рішень, збирання податків і здійснення податкової політики в державі шляхом забезпечення вимог діючого законодавства у поєднанні з виховними, роз’яснювальними та контрольними заходами. А під ефективністю адміністрування податків – забезпечення фіскальними органами безперебійного, своєчасного та повного надходження запланованих податків до бюджету, сумлінне ведення податкового обліку, здійснення безперервного податкового контролю за нарахованими та сплаченими сумами податків та приймання невідкладних заходів, спрямованих на забезпечення виконання платниками податків своїх обов’язків перед державою та жорстка боротьба з порушниками податкового законодавства.

Повнота і своєчасність сплати податку дозволяє вести мову про його фіскальну ефективність, або недостатню ефективність, а також про якість роботи фіскальних органів. Неповна сплата, або порушення строків внесення податку до бюджету може бути наслідком: важкого фінансового стану підприємств, ненавмисних порушень податкового законодавства, ухилення від оподаткування.

В сфері непрямого оподаткування, зокрема стосовно ПДВ, порушення в основному допускаються особами, на яких покладено обов'язок збирання та внесення цих податків до бюджету. Споживачі, які є фактичними платниками цих податків мають менше можливостей для ухилення від їх сплати. Для них це можливо лише за рахунок припинення або зменшення споживання оподатковуваних товарів. Однак доволі складно значно обмежити, а тим більше припинити споживання таких товарів з низькою еластичністю попиту, як продукти харчування, одяг, взуття – традиційних об'єктів непрямого оподаткування.

Такі явища як шахрайство, крадіжки, фальсифікації, контрабанда ускладнюють справляння податків. З метою обмежити зловживання і спростити стягування податків в багатьох країнах з ринковою економікою робляться спроби створити "самоконтрольовану" податкову систему. Вона повинна обмежувати роль фіскальних органів і спонукати платників добровільно і своєчасно сплачувати податки, хоча, звичайно, обійтись без податкових установ не вдасться. Вбудований механізм контролю характерний для податку на додану вартість в розвинених країнах, роль цього податку постійно зростає зокрема через складність ухилення від нього. Федосов В.М. розглядає властивості самоконтролю ПДВ у вигляді, в якому він існує в країнах з розвинутою ринковою економікою. Він зазначає, що "стягування ПДВ у його класичному вигляді забезпечує взаємоперевірку платників податку, оскільки кожний з них відповідає за всю суму податку у своїй ланці[1]. Ця відповідальність усувається тільки з остаточною сплатою податку. Доказом правильності податкових розрахунків є накладна, яка супроводжує реалізований товар. Занижена накладна означає менший податок для продавця, але більший для покупця. Ця залежність зберігається для всіх учасників господарського обороту. При цьому продавцю важко сховати частину реалізації, оскільки покупець виходячи з власних інтересів подасть звіт фіскальним органам про її приховану величину. Тому кожний платник ПДВ економічно заінтересований вести точний облік оборотів і контролювати своїх комерційних партнерів. Ця перевага ПДВ, як фіскального джерела посилюється тим, що державу зіткнення інтересів платників податку, по суті, не обходить." [1, с.75] В.М. Федосов стосовно можливості ухилення від ПДВ відзначає: "інформація необхідна для його нарахування надходить до контролюючих органів від одного з учасників господарського обороту, а не від самого платника. Для визначення оподатковуваного обороту в кожній ланці просування товарів продавці і покупці послідовно подають інформацію про торговельні обороти своїх підприємств. Вона відображається у супровідних документах і використовується фінансовими органами. Незаконне зменшення податкових зобов'язань можливе лише за рахунок корупції податкових чиновників або осіб, які мають відповідну інформацію"[1, с.71].

Адміністрування ПДВ в Україні, у порівнянні з управлінням процесом справляння інших видів податків, передбачає ряд додаткових облікових та контрольних процедур (в частині обліку платників, обліку податкових накладних, тощо). Наявність названих додаткових елементів дозволяє стверджувати про більшу його громіздкість. Більш громіздке адміністрування ПДВ створює певні дискомфорти платникам та вимагає збільшення їх управлінських витрат, чим справляє обмежуючий вплив на економічну активність. Воно також вимагає більших витрат на забезпечення і з боку держави, що спричиняє негативний вплив на обсяги і динаміку чистого фіскального ефекту. З іншого ж боку, саме завдяки посиленому податковому контролю держава отримує додаткові надходження ПДВ.

Слід зазначити, що домінуючу роль у наповненні Зведеного бюджету України відіграє податок на додану вартість. Обсяг ПДВ збільшується з кожним роком: у 2013 р. ПДВ становив 128,27 млрд. грн., у 2014 р. - 139,02 млрд. грн., у 2015 р. – 178,45 млрд. грн., у 2016 р. – 232,66 млрд. грн., у 2017 р. – 313,98 млрд. грн.

Однак, незважаючи на провідну фіскальну роль у наповненні бюджету, ПДВ має низку недоліків, які на сьогоднішній день залишаються невирішеними [3, С. 216 - 217]:

1. Недосконалість законодавства. У сфері законодавства з питань непрямого оподаткування одним з основних недоліком є наявність необґрунтовано великої кількості пільг із ПДВ, цільове призначення яких є непрозорим, а процес контролю – складним. Пільги звужують базу оподаткування та призводять до корупції. Також постійні зміни у законодавстві перешкоджають стабільному функціонуванню податкової системи в цілому.

2. Зниження фіскальної достатності податку на додану вартість. Реальні надходження від ПДВ є значно нижчими від потенційно можливих при врахуванні обсягів невідшкодованого ПДВ.

3. Високий рівень ставки податку. В Україні відносно висока ставка ПДВ – 20% забезпечує ефективність фіскальної функції, проте фактично не реалізує інші функції податку. Зниження ставки податку та звільнення від його сплати дозволить зменшити рівень податкового навантаження на кінцевих платників. У країнах – членах ЄС, застосовується не лише зниження ставок ПДВ на соціально значимі товари, а одночасно й підвищення ставок ПДВ на товари розкоші.

4. Недосконалість діючого механізму відшкодування ПДВ із бюджету. Наявність невідшкодованих сум ПДВ значно впливає на економічну активність підприємств. Це негативно відображається на процесі управління грошовими потоками підприємства та перешкоджає розвитку підприємницької діяльності.

5. Також необхідним є вдосконалення методики прогнозування надходжень ПДВ до бюджету та сум можливого відшкодування з метою пошуку додаткових джерел наповнення бюджету та формування певного резерву для бюджетного відшкодування даного податку.

З метою удосконалення адміністрування та запровадження контролю за обігом ПДВ Державною фіскальною службою України прийнято ряд заходів, зокрема: внесено зміни до податкової звітності з ПДВ; затверджено Примірний порядок взаємодії органів державної фіскальної служби при опрацюванні розшифровок податкових зобов'язань та податкового кредиту з податку на додану вартість у розрізі контрагентів; розроблено та розміщено на сайті ДФСУ безкоштовне програмне забезпечення для платників податків з формування та передачі до органів ДФС податкової звітності в електронному вигляді; допрацьовано програмне забезпечення щодо прийому та обробки податкової звітності платників податків в органах ДФС; розроблено програмне забезпечення співставлення податкових зобов'язань та податкового кредиту у розрізі контрагентів на центральному рівні; впроваджено систему автоматизованого контролю ПДВ.

Враховуючи той факт, що податки на споживання за своїми бюджетоутворюючими можливостями значно перевищують інші класифікаційні групи податків, їхня привабливість в частині розробки схем мінімізації платежів також є винятковою. Цим і пояснюється "криміналізоване лідерство ПДВ". Викладене зумовлює необхідність безперервної модернізації адміністрування ПДВ в Україні.

Список літератури:

1. Податкова система України: Підручник / В.М.Федосов, В.М.Опарін, С.А.Буковинський та ін. / За ред. Федосова В.М. - К.: Либідь, 1994. – 464 с.

2. Регулятивний потенціал податкової системи України: монографія / [Ю.Б. Іванов, О.М. Тищенко, К.В. Давискіба та ін.]; за заг. ред. Ю.Б. Іванова. – Харків: Вид. ХНЕУ, 2009. – 336 с.

3. Ярема Я.Р. Актуальні проблеми справляння непрямих податків в Україні та їх реформування в контексті євроінтеграції / Я.Р. Ярема, І.Д. Базюк // Вісник Хмельницького національного університету. – № 1 (244), 2017. – С. 214 –219.

Смолінська Софія Дмитрівна
к. е. н., доцент кафедри державних та місцевих фінансів
факультет управління фінансами та бізнесу
Львівський національний університет імені Івана Франка

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА РОЗВИТКУ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ

Розвиток сфери малого та середнього бізнесу має важливе значення для нормального функціонування економіки країни, тому значну роль у процесі його функціонування має відігравати держава. Підтримка бізнесу здійснюється державою для покращення матеріального становища підприємців, рівень якого має прямий вплив на розвиток економіки країни, а також для можливості господарюючих суб'єктів здійснювати свою діяльність у рівних умовах поряд з іншими підприємницькими структурами і максимально використовуватися свій потенціал для забезпечення сталого розвитку. Для цього органи влади покликані розробляти і фінансово забезпечувати програми, проекти та здійснювати заходи за рахунок центрального та місцевих бюджетів, надходжень від приватизації майна, доходів від власної діяльності, добровільних внесків юридичних і фізичних осіб, іноземних інвестицій тощо.

Здійснення зазначених заходів повинно відбуватися відповідно до цілеспрямованої державної політики розвитку та підтримки малого та середнього бізнесу, під якою слід розуміти системну діяльність уряду, центральних та місцевих органів влади, які функціонально взаємопов'язані між собою з метою забезпечення ефективної діяльності малих та середніх підприємств у напрямі їх сталого розвитку та реалізації євроінтеграційних прагнень української держави.

Варто зауважити, що на відміну від розвинених країн Європи, мале та середнє підприємництво (далі - МіСП) в України переживає серйозні труднощі зростання. В умовах сьогодення нема підстав вести мову про значні досягнення у сфері здійснення регулювання сфери малого та середнього підприємництва на рівні держави.

Причинами існування негативних тенденцій в Україні є наступні:

- низька мотивація до здійснення господарської діяльності через невисокі фінансові результати діяльності та великий відсоток тих підприємств, які є збитковими або припинили свою діяльність;
- низький рівень захищеності майна та права власності суб'єктів підприємництва;
- складний доступ господарюючих суб'єктів до ринків збуту та ресурсної бази;
- проблеми фінансування комерційної господарської діяльності, ресурсного, фінансового та інвестиційного забезпечення розвитку малого та середнього підприємництва;

- неадекватність та неефективність податкового навантаження на мале та середнє підприємництво;
- низький рівень дієвості та ефективності національної, регіональних і місцевих стратегій та програм підтримки підприємництва;
- низький рівень життєздатності вітчизняного підприємницького сектору через низьку інвестиційно-інноваційну активність його суб'єктів, украй низький рівень і малу кількість реалізованих проектів і програм співробітництва з великим підприємництвом та державою.

Зважаючи на ці та інші проблеми, які існують на даний час у досліджуваній сфері, нагальною є потреба розробки пропозицій щодо покращення державної політики у сфері малого та середнього бізнесу, здатної забезпечити функціонування господарюючих суб'єктів відповідно до норм та стандартів Європейського Союзу. Для того, щоб державна політика у досліджуваній сфері була результативною та відповідала вимогам сьогодення, вона повинна здійснюватися за конкретно визначеними напрямами:

- організаційно-інституційним;
- правовим;
- фінансово-кредитним;

Організаційно-інституційний напрям державної політики в системі малого та середнього підприємництва передбачає вирішення проблеми відсутності чіткого переліку органів, на яких покладено регулювання в Україні досліджуваної сфери. Адже державні органи влади, наділені відповідними повноваженнями, діють відокремлено один від одного, без застосування ефективних механізмів взаємодії та взаємодопомоги у вирішенні практичних проблем.

Незважаючи на те, що чинним законодавством частково визначено повноваження та функції цих органів, загального рамкового нормативно-правового акту, який би визначав завдання тої чи іншої інституції й моделював їх систему відповідно до поставлених завдань, наразі немає.

Задля зміни існуючого стану належна організація діяльності підприємств малого та середнього бізнесу повинна передбачати, на наш погляд, формування єдиної інституції, яка би забезпечувала ефективне регулювання та контроль за раціональним та результативним функціонування малих та середніх підприємств в державі. Це може бути Агентство розвитку малого та середнього бізнесу з відповідними підпорядкованими йому структурами в регіонах. Для цього необхідно оптимізувати та скоординувати функції та повноваження головного органу та підконтрольних йому структурних підрозділів, що буде сприяти формуванню ефективної організаційної структури в системі інституційного забезпечення

діяльності малих та середніх підприємств та гармонізації дій суб'єктів державного регулювання та контролю. З цією метою необхідно внести зміни до існуючого законодавства стосовно визначення сутності, повноважень та функцій зазначеної служби, зокрема, шляхом прийняття відповідного нормативного акту, де би були чітко прописані основні положення щодо функціонування вказаного агентства.

Правовий напрям державної політики в сфері малого та середнього бізнесу повинен реалізовуватися, на наш погляд, за безпосередньої участі представників підприємницьких структур у процесі розробки нових і вдосконалення існуючих нормативно-правових актів щодо функціонування господарюючих суб'єктів у досліджуваній сфері, формування, розподілу та використання бюджетних коштів, здійснення заходів із запобігання фінансових порушень та регламентації інших питань.

Фінансово-кредитний напрям є важливою складовою державної політики у сфері регулювання малого та середнього бізнесу, адже від ефективного перерозподілу фінансових ресурсів в суспільстві на користь цих господарюючих суб'єктів залежить результативність їх функціонування та успішність здійснення реформ в економіці країни загалом. Потрібно створити оптимальні умови для ефективного функціонування підприємств малого та середнього бізнесу, спонукати їх до розширеного відтворення, забезпечуючи таким чином розвиток народного господарства України. Важливою складовою такого регулювання розвитку бізнесу має стати система його державної підтримки, зміст якої в першу чергу повинен полягати у розробці та забезпеченні виконання загальнодержавних та регіональних програм розвитку підприємств.

Подальший розвиток підприємництва та ефективне виконання його функцій потребує суттєвих змін у забезпеченні доступу до фінансових ресурсів, зокрема кредитних, з огляду на значну нестачу його власних коштів. У зв'язку із цим виникає необхідність пошуку ефективних напрямків державної політики до розв'язання проблеми фінансово-кредитної підтримки підприємництва на загальнодержавному та регіональному рівнях та покращенню фінансового становища підприємств загалом.

Безумовно, тут не йдеться про прямі вкладення коштів з Державного та місцевих бюджетів у статутні фонди або надання підприємствам бюджетних дотацій. Але стимулювання суб'єктів ринкової інфраструктури (банки, лізингові компанії, венчурні фонди, кредитні спілки тощо) мати справу з підприємствами, формування сприятливої податкової політики в державі, сприяння розвитку альтернативних схем фінансування, а також вдосконалення законодавства, яке регулює сферу надання фінансових послуг та форми співпраці малого та великого підприємництва, являються, на наш погляд, пріоритетними напрямками державної політики підтримки підприємництва. Якщо підприємцям полегшити

доступ до фінансових ресурсів, то режим їх функціонування якісно зміниться, і деякі завдання державної програми підтримки підприємництва вирішаться автоматично [1].

В Україні на сьогодні не лише законодавчо закріплено, але й розроблено та відпрацьовано на практиці такий механізм фінансово-кредитного сприяння суб’єктам бізнесу як відшкодування частини відсоткової ставки за кредитами комерційних банків. Проте обсяги фінансування цих заходів як з центрального, так і місцевих бюджетів є мізерними, адже вони здійснюються за принципом залишкового фінансування. Тому необхідно змінити підходи щодо визначення пріоритетності виділення коштів з бюджетів на потреби суб’єктів малого та середнього підприємництва та визначення потреб самих підприємців у цих коштах, адже загальновідомо, що на сьогодні саме сфера малого та середнього підприємництва є найбільш вразливим в плані забезпеченості фінансами. А пільгове кредитування та компенсація відсоткових ставок за кредитами за рахунок держави зможе суттєво покращити скрутну ситуацію окремого суб’єкта господарювання та підвищити результативність його діяльності.

Ведучи мову про забезпечення спрощених режимів оподаткування та податкових пільг як напрям державної підтримки малого та середнього підприємництва, варто в першу чергу згадати загальні недоліки системи оподаткування в Україні у контексті пошуку оптимальних підходів до оподаткування підприємців. Так, українська податкова система відзначається нестабільністю і не стимулює суб'єктів господарювання нагромаджувати фінансовий капітал та його інвестувати. Значним чином це стосується малих підприємств. Крім того, групування усіх правових норм у Податковому кодексі України [2], все ж не дає підстав говорити про те, що в українському законодавстві відсутні податкові колізії, неузгоджені питання.

Загалом, на сьогодні значна частка суб'єктів малого та середнього бізнесу України бачить покращення привабливості своєї діяльності не в низьких податкових ставках, а в простоті і зрозумілості податкової системи. Тому державна підтримка підприємництва у сфері оподаткування повинна узгоджуватися з потребами суб’єктів підприємництва і бути спрямованою на покращення системи податкового регулювання.

Отже, з метою покращення діяльності малих та середніх підприємств на рівні держави необхідно здійснити ряд наступних заходів, спрямованих на підвищення ефективності функціонування господарюючих суб’єктів:

- забезпечити функціонування такої організаційно-інституційної системи, яка би оперативно, адекватно та професійно реагувала на будь-які зміни в економіці та у правовій сфері;

- гармонізувати правове поле сфери малого та середнього підприємництва із внесенням відповідних змін до законодавства стосовно особливостей такого виду підприємництва з акцентуванням уваги на зростанні прозорості діяльності господарюючих суб'єктів;

- покращити інформаційне, а також фінансове і матеріально-технічне забезпечення господарюючих суб'єктів сфери малого та середнього підприємництва.

Таким чином, впровадження запропонованих напрямів державної політики має на меті сформувати єдиний ефективно діючий механізм управління та регулювання діяльності підприємств малого та середнього бізнесу, підвищити рівень фінансової дисципліни господарюючих суб'єктів, гармонізувати законодавчу базу, покращити рівень інформаційного забезпечення системи здійснення підприємницької діяльності, оптимізувати взаємодію державних органів влади та малих і середніх підприємств у контексті реалізації євроінтеграційних прагнень України. Функціонування такого механізму можна буде досягти лише за умови комплексної реалізації зазначених заходів.

Список літератури:

1. Гончарова В. Г. Механізми державної фінансово-кредитної підтримки розвитку малого підприємництва / В. Г. Гончарова. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http: //www.dy.nayka.com.ua/index.php?operation=1&iid=254.

2. Податковий кодекс України [Електронний ресурс] : від 2 груд. 2010 р. № 2755-VI : [чинний] // Бюджетная бухгалтерия : в помощь бухгалтеру. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/.

Ясіновська Ірина Фантинівна

к. е. н., доцент кафедри державних та місцевих фінансів

факультет управління фінансами та бізнесу

Львівський національний університет імені Івана Франка

ПРОБЛЕМИ ФІНАНСУВАННЯ РОЗВИТКУ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ ТА ДЖЕРЕЛА ЙОГО ФІНАНСОВОЇ ПІДТРИМКИ

Аналізуючи проблеми діяльності малого бізнесу в Україні, варто зазначити, що однією із суттєвих проблем є недостатність фінансових ресурсів. Дана проблема актуальна не лише для вітчизняних суб'єктів господарювання, але й у інших країнах, навіть у економічно розвинених.

Невиважена регуляторна політика держави та несвоєчасна оцінка і прогнозування фінансового стану підприємств стали вагомими причинами занепаду більшості сфер економіки, підвищення рівня бідності, безробіття та банкрутства [3, с.189]. У сучасних умовах трансформації економіки України одним із пріоритетних факторів забезпечення

сталого економічного зростання є мобілізація та ефективне використання потенціалу бізнесу. Стимулювання розвитку останнього є чинником диверсифікації виробництва, побудови інноваційної економіки, здатної протистояти викликам глобалізованого світу. Крім того, розвиток бізнесу – це спосіб залучення у господарський обіг додаткових ресурсів: у короткостроковому аспекті – грошових і матеріальних, у довгостроковому – активізація людського потенціалу, схильності до інновацій як одного із головних факторів економічного зростання [1, с.24].

За даними Державної служби статистики України у структурі фінансування діяльності малих підприємств переважала частка поточних зобов'язань та забезпечень, яка впродовж 2015-2017 рр. збільшувалася та водночас суттєво зменшувалася частка власних коштів, яка так є надто низькою. У 2017 році в порівнянні із 2016 роком дещо зросла частка власного капіталу у структурі фінансування активів малих підприємств та становила 10,21%. Це означає, що діяльність малих підприємств тільки на 10,2% фінансувалася за рахунок власних коштів. Низька питома вага власного капіталу в структурі фінансування діяльності підприємств вказує на проблеми із забезпеченням їх фінансової стійкості.

Поділяємо думку Паєнтко Т.В., що проблема залучення фінансових ресурсів у вітчизняну економіку є досить складною, оскільки її вирішенню перешкоджає цілий ряд чинників: висока вартість кредитних ресурсів, залучення яких є недоцільним через низький рівень рентабельності більшості підприємств реального сектору економіки; відсутність довгострокових джерел фінансування; обмеженість власних ресурсів суб'єктів господарювання через низькі обсяги прибутку; низька інвестиційна активність як вітчизняних, так і зарубіжних інвесторів через несприятливий інвестиційний клімат; обмеженість бюджетного фінансування через хронічний дефіцит бюджету. Ситуація, в якій опинилися Україна, має всі ознаки інституціональної пастки: економічний розвиток потребує джерел фінансування, залучення яких є ускладненим [2, с.167].

Економіці України в даний час притаманні кризові процеси. Тому у таких умовах важливо віднайти доступні резерви підвищення ефективності діяльності, що дозволяли б суб'єктам підприємництва провадити безперебійну діяльність, модернізувати матеріально-технічну базу на інноваційній основі та забезпечити розширене відтворення. Високі відсоткові ставка за кредитами, знецінення національної валюти тільки загострюють цю проблему.

Вивчення досвіду малого підприємництва в розвинутих країнах свідчить, що ефективна фінансова підтримка розвитку підприємств малого бізнесу з боку держави повинна здійснюватися за її прямої та непрямої підтримки. Для підтримки діяльності підприємницьких структур малого бізнесу важливо застосовувати механізм державних

замовлень. Державні замовлення доцільно використовувати з метою стимулювання виробництва певного виду продукції, підтримки вітчизняного товаровиробника і стимулювання розвитку суб'єктів малого підприємництва, які будуть мати гарантії збуту продукції та фінансування своїх витрат.

Стосовно бюджетних дотацій та субсидій, то їх варто використовувати для розвитку малих підприємств у напрямі підвищення їх кадрового, технічного та інформаційного забезпечення. Для прикладу можна згадати досвід Японії, де широке розповсюдження отримало виділення субсидій, які покривають до 50% видатків на створення центрів підвищення технічного рівня малих підприємств, консультування, підвищення кваліфікації технічних працівників тощо. Фінансова підтримка малих підприємств державою повинна передбачати і пільгове кредитування та часткову компенсацію відсоткових ставок по кредитах.

Поряд із прямою підтримкою розвитку малого підприємництва з боку держави не менш дієвими повинні виступати непрямі способи державного фінансового регулювання. Серед них в першу чергу варто згадати покращення доступу суб'єктів підприємництва до кредитних ресурсів. З цією метою з боку держави необхідно здійснювати розробку заходів щодо полегшення доступу малих підприємств до банківського фінансування.

На даний час в Україні діють грантові програми, зокрема, COSME, Horizon 2020, діяльність яких спрямована на потреби малого та середнього бізнесу. Також в Україні реалізуються проекти міжнародних фінансових інституцій, що передбачають як фінансову (кредитну), так і консультаційну підтримку. Важливим інструментом залучення цих ресурсів у вітчизняний малий бізнес є інформування про ці можливості та допомога у формуванні грантових та кредитних заявок.

Малий та середній бізнес в більшості країн фінансується в основному за рахунок коштів банків взаємного кредитування та кооперативних банків, що кредитують діяльність середніх та малих підприємств, а також за кошти міжнародних програм. Дані установи надають суб'єктів підприємництва різного роду послуги (зокрема консультуванні, лізингу, кредитуванні, тощо). Україні варто скористатися позитивним досвідом країн із ринковою економікою. В умовах економічної кризи в Україні фінансово-кредитні установи не готові здійснювати фінансування у повній мірі малого та середнього бізнесу, тому важлива роль в кредитуванні бізнесу належить міжнародним фінансовим організаціям. Отримати такі кредити досить важко і для цього потрібен час, проте це вигідно для підприємців, оскільки сума, як правило, є значною, а відсотки за кредитом – низькими.

Важливими чинниками сприяння подальшому розвитку та вирішення окремих проблем фінансування суб'єктів малого і середнього бізнесу є такі заходи регуляторної політики

держави: розробка та запровадження механізму пільгового оподаткування та диференціації податкових ставок для підприємців, що активно впроваджують інновації; формування єдиного інформаційного ресурсу з інформацією щодо умов ведення бізнесу, законодавства, тощо; державна підтримка впровадження енергозберігаючих заходів на підприємстві; активне створення бізнес-центрів та технопарків, що підтримуватимуть підприємців та формуватимуть сприятливі умови для залучення іноземних інвестицій.

Список літератури:

1. Біла І.С. Розвиток сучасного бізнесу та проблеми його державного регулювання в Україні [Електронний ресурс] / І.С. Біла, Н.М. Салатюк // Причорноморські економічні студії. – 2017. – Вип. 16. – С. 24-27. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2017_16_7.
2. Паєнтко Т.В. Диверсифікація фінансових потоків в контексті стимулювання економічного розвитку / Т.В. Паєнтко // Інформаційні технології в освіті. – 2013. – Вип. 17. – С. 166-172.
3. Ясіновська І.Ф. Оцінка фінансового стану підприємств регіону / І.Ф. Ясіновська // Регіональна економіка: Науково-практичний журнал. – Львів. – 2016. – № 1. – С. 188–195.

Сич Ольга Анатоліївна

к.е.н, доцент кафедри державних та місцевих податків

факультет управління фінансами та бізнесу

Львівський національний університет імені Івана Франка

ПРОМИСЛОВА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ В КОНТЕКСТІ РЕВІТАЛІЗАЦІЇ

Реалізація завдання збільшення темпів економічного зростання в державі неможливе без відновлення зростання в ключовому секторі економіки - промисловості. Мова йде про виробництво технологічної продукції з високою доданою вартістю, що була б конкурентною на внутрішньому та зовнішніх ринках. На жаль, становище української промисловості на сьогоднішній день більш ніж плачевне. Тому вважаємо за доцільне запроваджувати цілеспрямовану державну промислову політику для відновлення промислового потенціалу як окремих територій, так і держави в цілому.

Ряд вітчизняних науковців вважає[1], що сучасна модель розвитку промисловості сформувалась під впливом кризових явищ та запізнілого долучення до глобалізаційних викликів. Фактично, вона є експортно орієнтованою та слабкодиверсифікованою з переважанням низькотехнологічного виробництва. Як зазначалось в попередніх дослідженнях[2], невикористання потенціалу промислового розвитку, передчасний перехід зі сфери виробництва у сферу послуг чинить негативний вплив як на економічні, так і на

соціокультурні показники розвитку суспільства. Формування нової парадигми промислового розвитку держави, нової індустріалізації неможливе без розробки стратегії державної підтримки промисловості. Ні для кого не секрет,що саме ефективні моделі урядового втручання дозволяють досягти економічного прориву (зокрема в азіатських країнах), серед яких спрямування інвестицій та підприємств у промислове виробництво посідає визначальну роль. Сильна, оновлена і вдосконалена індустріальна база дозволить реальному сектору економіки очолити економічне зростання країни.

Провідні економісти ЄС вважають, що майбутній успіх об'єднаної Європи залежить від наявності сильної, диверсифікованої і стійкої моделі зростання, де промисловість відіграє ключову роль як найважливіший джерело робочих місць, інвестицій, інновацій та кваліфікованих кадрів. Для цього необхідно збільшити частку конкурентоспроможних компаній; студенти, дослідники, працівники та підприємці повинні активно брати участь в процесах зміни економічних тенденцій, розробляти і впроваджувати інновації. А держави повинні взяти на себе відповідальність за заходи щодо посилення компаній і ділового середовища, в якому вони діють[3].

На державному рівні повинні просуватись структурні реформи, забезпечуватись регулювання для підтримки конкурентоспроможності та проведення такої промислової політики, що здатна посилити виробничу галузь і ліквідувати ключові дисбаланси як на національному, так і на міжнародному рівні.

Промислова політика держави повинна сприяти підвищенню конкурентоспроможності за рахунок просування необхідних нормативно-правових актів для стимулювання інвестицій в інновації, створення сприятливих умов на внутрішніх і зовнішніх ринках, мобілізації фінансових ресурсів як з приватних, так і державних джерел, стимулювання кваліфікованих кадрів. Ключові сектори для України - це автомобілебудування,транспортне, аерокосмічне, енергетичне машинобудування, виробництво обладнання для альтернативної енергетики, у тому числі нові матеріали й накопичувачі енергії; виробництво озброєння, військової й спеціальної техніки; інформаційно-комунікаційні технології.

Одне з ключових питань для економіки держави - енергетична галузь. Вартість енергії - важливе питання, яке потрібно враховувати при формуванні внутрішнього енергетичного ринку, безпеки поставок і просування нових джерел енергії, які були б ефективними як фінансово, так і екологічно.

В ЄС на частку промисловості, яка виробляє близько 15% ВВП, припадає 65% витрат на науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи і майже 50% витрат на інновації. Інноваційна активність великих промислових підприємств є приблизно вдвічі більшою за активність великих підприємств в інших секторах економіки. Низькі інвестиції в науку та

інноваційні розробки (так звану R&D сферу) не дозволили Україні побудувати сучасну економіку. У глобальному інноваційному рейтингу, що складається щорічно, Україна займає 62-ге місце за витратами на R&D і кількістю балів 11 у порівнянні з 1-им місцем Ізраїлю зі 100 балами[4].

Ефективна промислова політика неможлива без застосування виважених механізмів та інструментів регулювання економікою. В свою чергу ці інструменти повинні відповідати загальнодержавній стратегії у сфері промисловості. Особливо це стосується старопромислових районів, монофункціональних міст та депресивних територій. Підтримка таких проектів (так званих Brownfield) вимагає додаткових зусиль, зокрема з боку держави у розробці її промислової політики. Так, на даний момент в промисловій політиці України, домінують інструменти прямого впливу, а саме адміністративні - такі як диференційовані тарифи, податкові пільги, субсидії. Однак, ці інструменти напряму залежать від здатності держави їх імплементувати та контролювати їх реалізацію. Інакше, вони можуть породжувати зловживання, вибірковий ефект та звести нанівець початкові наміри при їх впровадженні.

На етапі стимулювання експортоорієнтованого зростання вживаються інституційні, адміністративні та монетарні інструменти стимулювання експорту. Один час, збільшення експорту промислової продукції в Україні відбувалось за рахунок низького обмінного курсу національної валюти. Це актуалізує вдосконалення монетарних інструментів, що стосуються таргетування інфляції. З одного боку, контроль за грошовою масою та зниження рівня інфляції сприяють макроекономічній стабілізації, однак, з іншого, породжують політику «дорогих грошей» та обмежують доступ до кредитних ресурсів промислових підприємств.

Важливим кроком нарощування промислового потенціалу є залучення прямих іноземних інвестицій у пріоритетні галузі. Для цього повинні використовуватись інструменти непрямого економічного впливу, що покликані в першу чергу формувати сприятливе економічне середовище, гарантії та захист інституту власності, податкові преференції та участь у глобальній податковій конкуренції через відновлення функціонування вільних економічних зон.

Використання ринкових механізмів державного стимулювання промислового експорту передбачає підвищення конкурентоспроможності промислової продукції шляхом підвищення вимог до її сертифікації та стандартизації; заохочення не тільки технологічного імпорту, а вітчизняного високотехнологічного виробництва, впровадження інновацій, підтримка стартапів.

Важливе місце відіграє географічна диверсифікація зовнішньоторговельних потоків з використанням потенціалу нових швидкозростаючих ринків; додатковий незадіяний

експортний потенціал належить малому та середньому бізнесу України. Тут повинна бути розроблена цільова програма підтримки МСБ, що виходить та зовнішні ринки.

Підвищення освітнього рівня робочої сили – це той соціальний інструмент непрямого впливу що активізуватиме науково-технічний прогрес і як наслідок – формування конкурентоздатної промисловості України на глобальних ринках.

Забезпечити в Україні економічне зростання може лише розвиток диверсифікованої та високотехнологічної промисловості, що неможливий без системного підходу до формування промислової політики держави.

Список літератури:

1. Промисловість України – 2016: стан та перспективи розвитку: наук.-аналіт. доп. / О.І. Амоша, І.П. Булєєв, А.І. Землянкін, Л.О. Збаразська, Ю.М. Харазішвілі та ін.; НАН України, Ін-т економіки промисловості. Київ. 2017. 120 с.

2. Сич О.А. Оцінка процесів деіндустріалізації в Україні / О.А. Сич // Збірник тез звітної наукової конференції Львівського національного університету імені Івана Франка за 2017 рік (електронне видання) : Секція факультету управління фінансами та бізнесу, (Львів, 2-8 лютого 2018 р.). – Львів : ЛНУ ім. І.Франка, 2018. – С.252-254.

3. Нова індустріальна політика Європи / Експерт // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://expert.ru/expert/2013/07/novaya-industrialnaya-politika-evropyi/

4. GlobalInnovativeIndex.Retrievedfrom:https://www.globalinnovationindex.org/analysis-indicator

Круглякова Віра Володимирівна
к.е.н., доцент кафедри державних та місцевих фінансів
факультет управління фінансами та бізнесу
Львівський національний університет імені Івана Франка

ФІНАНСОВА ДОНОРСЬКА ПІДТРИМКА ЯК ІНСТРУМЕНТ СТИМУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Сьогодні інноваційна модель розвитку економіки набула особливої актуальності, адже обраний Україною європейський вектор розвитку економіки потребує постійної активності в інноваційній діяльності. Саме інноваційна модель розвитку дає можливість підвищувати конкурентоспроможність економіки, гарантувати її економічну безпеку та чільне місце в Європейському Союзі за умови стабільних і високих темпів економічного зростання.

Цінним інструментом в оцінці інноваційного розвитку економіки країни виступає рейтинг Глобального індексу інновацій (The Global Innovation Index). Згідно цього рейтингу позиції України на світовому ринку впродовж 2010-2016 рр. виглядають наступним чином (табл. 1):

Таблиця 1

Україна у рейтингу Глобального інноваційного індексу впродовж 2013-2018 рр.

Global Innovation Index	2013	2014	2015	2016	2017	2018
	71/142	63/143	64/141	56/128	50/127	43/126

Джерело: визначено автором на основі даних [4].

Для кращого розуміння стану інноваційної діяльності в Україні необхідно розглянути основні тенденції в інноваційній активності суб'єктів господарювання та в джерелах фінансування інноваційної діяльності. Порівняння даних вказує на те, що частка суб'єктів господарювання, які впроваджували інноваційні продукти впродовж 2013-2017 рр. є значно нижчою за частку суб'єктів господарювання, що займались інноваційною діяльністю (рис. 1):

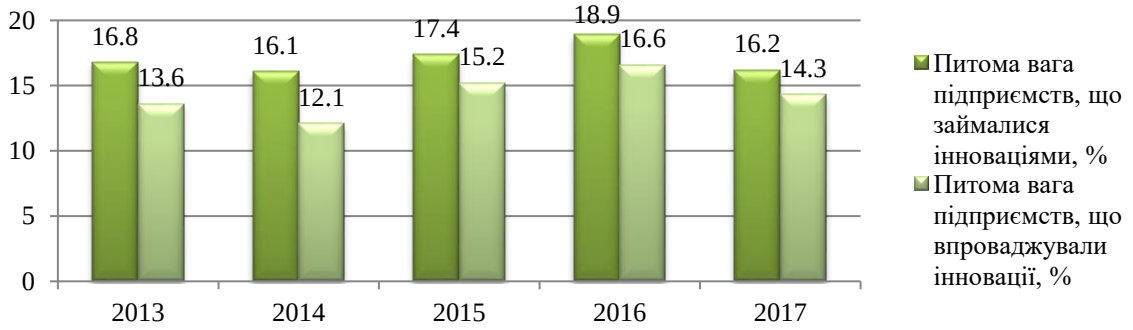

Рис. 1. Динаміка питомої ваги суб'єктів господарювання харчової промисловості, що займалися інноваційною діяльністю та впроваджували інновації в Україні

Джерело: визначено автором на основі [3].

Даний факт перш за все пов'язаний з проблемами, з якими зіштовхуються суб'єкти господарювання виводячи інноваційний продукт на ринок. Серед них: недостатність власних коштів, формальна державна підтримка, низький рівень досвідченості в оцінці інноваційних проектів, суперечність законодавства України та інші.

Для управління інноваційним потенціалом та інноваційною діяльністю суб'єктів господарювання важливу роль відіграє активна фінансова підтримка. Основними джерелами фінансування інноваційної діяльності суб'єктів господарювання в Україні є власні кошти суб'єкта господарювання, кошти іноземних інвесторів, кошти держбюджету та інші джерела, не заборонені законодавством України. Ситуація з фінансуванням інноваційної діяльності в Україні склалась таким чином, що промислові суб'єкти господарювання фінансують свою інноваційну діяльність практично повністю за власні кошти. Бюджетне фінансування є обмеженим, оскільки виділяється відповідно до пріоритетних напрямів інноваційної політики держави та спрямовується на фінансування цільових інноваційних програм, державних інноваційних фондів та інноваційних проектів.

З метою стимулювання активізації інноваційної діяльності особливої актуальності для суб'єктів господарювання набуває метод підтримки інноваційного розвитку фінансовими

донорами, що здійснюють фінансування у вигляді грантів та програм розвитку. Основною перевагою фінансової донорської підтримки для суб'єктів господарювання є незалежне від державного бюджету фінансування.

Для успішного залучення грантів в Україні діє безліч міжнародних програм та фондів, тому варто розглянути деякі з них. Зокрема, для підтримки досліджень та інновацій в Україні успішно діє програма Європейського союзу "Горизонт-2020". Програма спрямована на фінансування досліджень та інноваційних розробок. Завдяки цій програмі в Україні найбільшим фінансовим інвестором став Європейський банк реконструкції і розвитку. Найчастіше ЄБРР фінансує гранти на просування експорту підприємництва з секторів харчової промисловості. Метою цих грантів є підвищення експортного потенціалу компаній для успішної діяльності в Україні та виходу на міжнародні ринки [2]. Завдяки такому фінансуванню вітчизняні суб'єкти господарювання нарощують та активізовують свій інноваційний потенціал, впроваджують нові технології виробництва, закуповують сучасне обладнання, автоматизовують виробництво, щоб продукція відповідала міжнародним стандартам якості. Процес участі у діяльності донорської організації представлений на рис. 2:

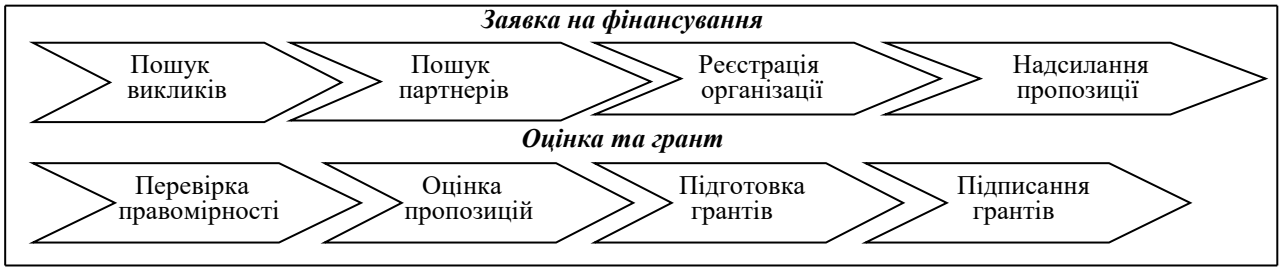

Рис. 2. Процес участі у діяльності програми Європейського союзу "Горизонт-2020"

Джерело: розроблено автором на основі [1].

Пошук викликів (цілі) передбачає вибір одного із пріоритетних напрямів фінансування, серед яких Точні науки, Індустріальне лідерство, Соціальні виклики та ін. Крім того є можливість подачі власного виклику.

Зараз дана організація займається реалізацією двох програм розвитку, що спрямованні на інноваційний розвиток промислових суб'єктів господарювання в Україні (табл. 2).

Таблиця 2

Діючі програми розвитку Горизонт 2020, що спрямовані на інноваційний розвиток промислових суб'єктів господарювання в Україні

Програми розвитку	Основні цілі програм	Обсяг фінансування
Лідерство у забезпеченні та створенні промислових технологій	Підтримка та полегшення доступу до джерел фінансування заборгованості та власного капіталу інноваційними компаніями всіх розмірів, а також науково-дослідними центрами та університетами, державно-приватними товариствами, спеціальними компаніями чи проектами та спільними суб'єктами господарювання.	80 млрд євро
Інновації у малому та	Підтримка для інноваційних МСП (і в окремих секторах,	

середньому бізнесі (МСБ)	мікропідприємствах) на стадії запуску або після диверсифікації на нові ринки	

Джерело: визначено автором на основі [1].

Інноваційний розвиток для вирішення глобальних проблем в різних галузях промисловості, які можна поширювати у промислових масштабах, підтримує Global Innovation Fund – (Глобальний інноваційний фонд). Global Innovation Fund (GIF) – це не комерційний інноваційний фонд, який фінансує проривні та інноваційні ідеї для поліпшення соціально-економічного життя в країнах з низькими доходами та країнах, що розвиваються.

Фонд готовий вкладати кошти в ідеї на ранній стадії розвитку, розуміючи, що для того, щоб більшість ідей запрацювало необхідно трохи часу. Основне, щоб апліканти довели, що ідеї матимуть соціальний ефект і точно стануть успішними. GIF пропонує гнучкий вибір варіантів фінансування з урахуванням потреб автора ідеї. Global Innovation Fund пропонує такі типи фінансування:

- Гранти
- Кредити
- Інвестиції в акціонерний капітал.

Крім фінансування GIF надає доступ до своєї глобальної мережі новаторів, експертів та спонсорів. Залежно від стадій розвитку проекту GIF може надати фінансування до 15 млн дол. США [2].

Мета фонду – підтримка та поширення інноваційних ідей, робота та користь яких вже доведена. Але є такі ідеї, користь яких очевидна, та зміни в розвитку відбудуться згодом. Тому GIF надає фінансування на проекти, які знаходяться на трьох різних стадіях розвитку (табл. 3):

Таблиця 3

Обсяги фінансування GIF за стадіями розвитку проекту

Стадія розвитку проекту	Основні цілі фінансування проекту	Обсяг фінансування
Пілотні проекти	Підтримка запуску і польових випробувань інновацій.	до 230 тис. дол
Перехідний проект	Підтримка інновацій, які вже показали певний успіх в малих масштабах.	до 2,3 млн дол
Масштабний проект	Підтримка розширення інновацій, які вже продемонстрували значний досвід соціального впливу і ефективності.	до 15 млн дол

Джерело: визначено автором на основі [2].

Спеціально для фінансування інноваційних проектів так званих opensource технологій, які знаходяться на ранній стадії розробки та можуть принести користь дітям, був створений фонд ЮНІСЕФ (Innovation Fund UNICEF). Інноваційний фонд (ІФ) шукає рішення, які можуть позитивно вплинути на життя дітей з найбільш вразливих категорій. Інноваційні проекти можуть бути розроблені в одній з більш ніж 100 млн галузей. На даний момент основні інвестиції фонду складають 11,1 млн. дол. США, з яких інвестовано лише 1,6 млн.

Інвестиції повинні бути розподілені рівними частинами по 3,2 млн. дол. США між трьома напрямками:

1. Продукти для молоді – технології для молоді до 25 років, що сприяють навчанню або участі у громадському житті, нові технології можуть допомогти подолати бар'єри, які заважають молодим людям отримати доступ до інформації та послуг. В даний напрям інвестовано лише 1,1 млн. дол. США.

2. Інфраструктура - рішення для збільшення доступу до інформації, зокрема до зв'язку, електроенергії, фінансування та ін. Інвестовано лише 307 тис. дол. США.

3. Інформація в режимі реального часу – використання даних у реальному часі для прийняття рішень. Інвестовано лише 650 тис. дол. США [2].

Innovation Fund UNICEF інвестує лише в підприємства старт-апи, а не в нові проекти великих підприємств. IF працює як венчурний фонд, який інвестує кошти з прямим входженням в статутний капітал. Заявки оцінюються за наступними критеріями:

▪ актуальність для дітей та молодих людей та потенційний вплив на їх доступ до інформації про можливості;

▪ новизна проекту і його відповідність «принципам інноваційності» ЮНІСЕФ;

▪ етап розвитку проекту;

▪ наявність команди, її можливість реалізувати проект, компетенції ключового персоналу;

▪ бюджет проекту та співфінансування [2].

В сучасних динамічних умовах розвитку економіки дані програми дають можливість суб'єктам господарювання у харчовій промисловості розвивати власну діяльність до рівня міжнародних ринків, а також ознайомитися з сучасними практиками та передовим досвідом виходу на ринки ЄС.

Отримання фінансових грантів дозволяє суб'єктам господарювання здійснити стандартизацію продукції, проаналізувати ринки збуту продукції, підвищити конкурентоздатність вироблених товарів та використовувати якісну сировину, що сприяє підвищенню якості виробництва вітчизняних товарів, а відтак добробуту населення та конкурентоздатності національної економіки.

Список літератури:

1. Горизонт 2020. Національний портал [Електронний ресурс] // Міністерство освіти і науки України. – Режим доступу: http://h2020.com.ua/uk.

2. Гранти 2017. Каталог донорських організацій [Електронний ресурс] // Національна платформа малого та середнього бізнесу. – 2017. Режим доступу: http://www.oblrada.pl.ua/grant/granti_2017.pdf.

3. Наука та інноваційна діяльність [Електронний ресурс] // Державна служба статистики України. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua.

4. The Global Innovation Index 2013-2018 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.globalinnovationindex.org/analysis-indicator.

Нагорнюк Оксана Петрівна

к.е.н., доцент кафедри державних та місцевих фінансів

факультет управління фінансами та бізнесу

Львівський національний університет імені Івана Франка

РАННЯ ДІАГНОСТИКА ФІНАНСОВИХ КРИЗОВИХ СИТУАЦІЙ ПІДПРИЄМСТВ ЗА ДОПОМОГОЮ МОДЕЛІ СЛАБКИХ СИГНАЛІВ

В умовах ринкових відносин кожне підприємство прагне якщо не до одержання збільшення прибутку, то принаймні, до того обсягу прибутку, котрий дав би можливість добре тримати свою позицію на ринку і гарантувати динамічний розвиток в умовах конкуренції. Однак, трапляються ситуації, коли підприємства намагаючись досягти максимального прибутку в короткостроковий період своєї діяльності, не враховуючи зростаючих витрат, починають підвищувати обороти виробництва. На початку цього процесу дійсно спостерігається наростання прибутку підприємства, але згодом наступає момент, що замість очікуваного зростання прибутку, спостерігається його зниження і як результат, наступає кризова ситуація.

Щоб остерігтись кризових ситуацій для кожного підприємства важливим є вчасне їх передбачення. Це один із способів формування економічної безпеки підприємства. Часто для виявлення майбутніх кризових ситуацій застосовується модель слабких сигналів. Саме підтримання достатнього рівня економічної безпеки є одним із важелів управління підприємством. Адже управлінські рішення мають спрямовуватись не лише на готовність до зміни умов функціонування, а також до завчасного виявлення створених кризових ситуацій.

Під слабкими сигналами слід розуміти початкові ознаки майбутніх негативних змін у діяльності підприємства. Недостатньо знати лише перелік ймовірних слабких сигналів, але важливо розробити дієві способи їх виявлення. Аналіз наукових досліджень [5-8] показує, що саме виявлення слабких сигналів дозволяє підприємству передбачити утворення позитивних або негативних наслідків в коротко- чи довгостроковому періоді та вчасно застосувати управлінські рішення. Для прикладу, одним із таких сигналів може бути наростаюча частота пошуку ефективних механізмів для адаптації підприємства до умов нестабільності у зовнішньому та внутрішньому середовищах підприємства.

В роботі М. Копитко [4] наведено широкий перелік ймовірних груп та форм прояву слабких сигналів, що можуть виникати в процесі діяльності підприємства. Сюди відносяться як внутрішні: фінансова, кадрова, техніко-технологічна, інноваційна, виробнича, інформаційна, екологічна, силова, правова, так і зовнішні складові: ринкова, інтерфейс, мажорні обставини.

Для виявлення слабких сигналів, перш за все потрібно постійно проводити моніторинг всіх змін у зовнішньому та внутрішньому середовищах, де при цьому потрібно враховувати їх характер ймовірності. Тому зібрана інформація повинна перевірятись на рівень достовірності. Важливо також мати готові завчасно розроблені сценарії розвитку майбутніх періодів та підготовлені варіанти реагування на кожного з них.

В даній роботі розглянемо один з варіантів завчасного виявлення слабких сигналів на фоні зростання прибутку підприємства. Для прикладу, як видно з рис.1,а за період 1-5 спостерігається зростання прибутку підприємства, що математично може бути описане відомим рівнянням кореляційно - регресійного аналізу [10]:

$$У = a X + b , \quad (1)$$

де a та b - параметри регресії. Лінія кореляції та розрахунки прибутку на основі встановлених значень коефіцієнтів регресії дають позитивний прогноз діяльності підприємства на майбутні періоди 6-7.

Але насправді, описуючи динаміку розвитку діяльності підприємства таким способом (рис. 1, а) дуже легко помилитися в прогнозуванні прибутку на майбутні періоди і навіть відслідкувати зародження кризової ситуації.

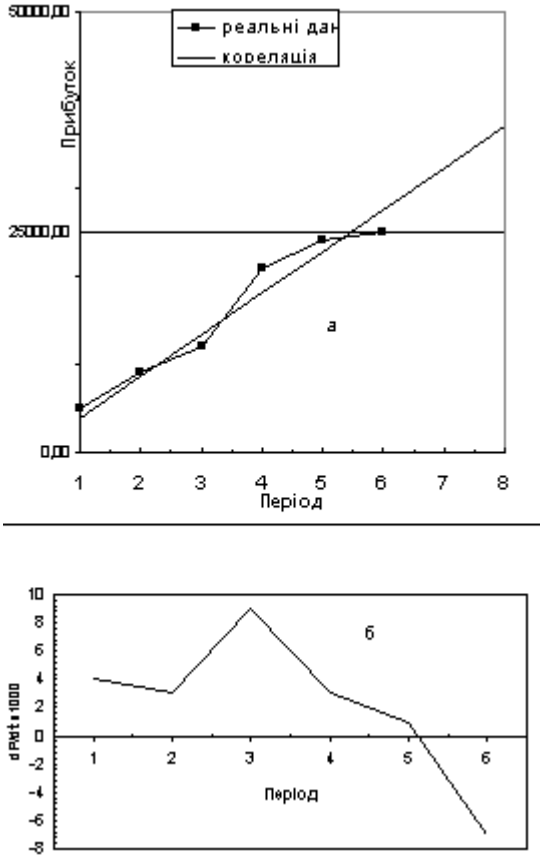

Рис. 1. Динаміка прибутку (а) підприємства та його першої похідної (б).

Щоб виявити помилковість висновку про зростання прибутку підприємства на майбутні періоди 6-8, отриманого на основі кореляції (рис. 1,а), введемо поняття індикатора слабких сигналів (ІСС), що розраховуватиметься на основі рисунка 1,а як перша похідна функції прибутку від періоду, за формулою:

$$ICC = \frac{dP}{dt} \quad (2).$$

Як бачимо з рисунка 1,б залежність фактора ІСС від періоду є нелінійною. Наявність різких зломів в ході фактора dP/dt, свідчить про нестабільність діяльності підприємства.

Проаналізуємо вид функції ІСС за період 1-5 (рис. 1,б) більш детально. Як бачимо з цього рисунка, до періоду 2 похідна dP/dt почала зменшуватися, тобто на підприємстві зародилася відносно незначна кризова ситуація, але підприємство зуміло її подолати, тому похідна dP/dt почала зростати аж до періоду 3. В час періоду 3 знову почала назрівати наступна кризова ситуація. Відносно пологий хід функції dP/dt на проміжку періоду 4-5 свідчить, що підприємство намагалося ліквідувати дану кризову ситуацію, але повністю не досягло успіху. Тому, починаючи з періоду 5 значення функції dP/dt почало різко зменшуватись, що означає, що кризова ситуація на підприємстві абсолютно поглибилась.

Такий аналіз дає можливість уникнути того помилкового висновку, зробленого на основі кореляційного аналізу, що прибуток підприємства в майбутніх періодах 7-8

зростатиме. Тому виникла можливість завчасного застосування управлінських рішень для застереження від кризових ситуацій.

У випадку, якщо підприємство вчасно зреагує на результати діагностики, отриманої на основі використання запропонованої моделі ІСС, то опиниться перед вибором стандартних альтернатив. Тоді можливі два варіанти. Перший - зводиться до того, що підприємство не підвищуватиме вартість товарів, щоб не втратити покупців. У такий спосіб вдається на деякий період стримати падіння прибутку, однак в кінцевому результаті підприємство неминуче стане збитковим, оскільки витрати будуть більші за доходи.

Другий, найбільш прийнятний варіант, це завчасне застосування антикризового управління, що зводиться до застосування цілого ряду заходів. Відомо, що антикризове управління підприємством поділяється на два типи: проактивне і реактивне [1,2]. Проактивне управління передбачає ранню діагностику «слабких сигналів» наближення кризи і прийняття своєчасних заходів із запобіганням. Реактивне управління націлене на відновлення платоспроможності кризових підприємств із використанням механізму фінансової й організаційної реструктуризації.

Для виходу із кризи, підприємству важливо розуміти її об’єктивні і суб’єктивні причини. Об'єктивні причини обумовлені дією основного закону кібернетики - закон необхідної різноманітності , сформульованого У. Ешбі, який говорить, що для ефективного управління необхідно, щоб різноманітність системи, що управляє, було не менше розмаїття властивостей цілої системи, за якою аналізують. Суб'єктивні причини полягають у недосконалості управлінських рішень в умовах ринкової економіки, інерційності мислення та слабкості компетенції персоналу.

Для виходу із кризової ситуації в довгостроковий період за допомогою застосування закону різноманітності системи управління, перед підприємством постає вибір одного з двох шляхів: перший - це ускладнення системи управління або спрощення системи, на яку спрямоване управління, і другий – декомпозиція [9] системи управління.

Для реалізації першого способу потрібно зменшити складність системи, на яку спрямоване управління, наприклад, шляхом її поділу на окремі самостійні дочірні підприємства .

Крім цього, підприємство може застосовувати стратегію фінансової стабілізації, яка напрямлена на відновлення платоспроможності шляхом прийняття заходів, які базуються на принципі відсікання зайвих витрат.

Також тактичним механізмом відновлення фінансової стійкості є система засобів, заснованих на використанні моделі фінансової рівноваги, яка забезпечується при умові, що

обсяг позитивного грошового потоку за усіма видами господарської діяльності для заданого періоду дорівнює планованому обсягові негативного грошового потоку.

Також потрібно зазначити, що, згідно з теоремою Геделя, однією із причин кризових ситуацій є те, що для багатьох випадків підприємства є замкнутими системами, в якій постійно зростає ентропія [3], а тому виникає ефект самознищення. Тобто для уникнення кризових ситуацій велике значення має контакт із зовнішнім середовищем та моніторинг змін на ринку.

Основним ключем до виходу з кризи є інновації. Саме інновації в ситуації кризи розширюють можливості щодо змін обставин, збільшують перелік дій, які можна на момент застосувати. Однак, вихід з кризової ситуації ще не означає подолання її наслідків. І саме тому для цього потрібні інновації: прості та потужні інновації.

Прості інновації дозволяють перейти з кризової ситуації в проблемну, а потужні - від проблемної ситуації до ситуації вибору стандартних альтернатив. Криза сама по собі не породжує інновації. Лише перед лицем втрати всіх надбань люди здатні мобілізуватися, продукувати інноваційні ідеї і застосовувати їх на практиці. Зміст інновацій залежить від їх спрямування — на глибокому аналізі післякризового стану підприємства.

Проте зазначимо, що подолання економічної кризи через відновлення передкризової ситуації є помилковим, лише інновації, які якісно скеровані на вже новий післякризовий рівень стануть тим розрахунком на перспективу.

Висновок. Таким чином, показано, що запропонований спосіб виявлення слабких сигналів на основі розрахунків ІСС, на відміну від кореляційно - регресійного аналізу, є досить ефективний і дає можливість виявити майбутні кризові стани та вчасно прийняти управлінські рішення по їх усуненню.

Список літератури

1. Адамів М.Є. Сутність та роль антисипативного управління на підприємствах / М.Є. Адамів // Галицький економічний вісник. – 2010. – № 3(28). – С. 112-121.

2. Ансофф И. Стратегическое управление / И. Ансофф. – М.: Экономика, 1989. – 519 с.

3. Королев О.Л. Применение энтропии при моделировании процессов принятия решений в экономике: [монография] / О.Л. Королев, М.Ю. Куссый, А.В. Сигал / Под. ред. доц. А.В. Сигала. – Симферополь: Издательство «ОДЖАКЪ», 2013. – 148 с.

4. Копитко М.І. Виявлення слабких сигналів середовища функціонування як запорука формування високого рівня економічної безпеки промислових підприємств/ М.І. Копитко// Економіка і держава. – Київ, 2014. - №11. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://bit.ly/2GyVvKI.

5. Кузьмін О.Є., Адамів М.Є. Метод перспективної діагностики слабких сигналів потенційних явищ за видами діяльності підприємства / О.Є. Кузьмін, М.Є. Адамів // Бізнес Інформ. – 2013. – № 2. – С. 69-74.

6. Мельник А.В. Антикризисное управление организацией по слабым сигналам / Александр Ваисльевич Мельник: Дис.й канд. экон. наук: 08.00.05. – М.: РГБ, 2003. – 188 с.

7. Мельник О.Г., Адамів М.Є. Антисипативне управління підприємствами на засадах слабких сигналів / О.Г. Мельник, М.Є. Адамів // Актуальні проблеми економіки. – 2013. – № 1 (139). – С. 32-41.

8. Методы антикризисного управления по слабым сигналам: [монография] / [Ю. Г. Лысенко, Р. А. Руденский, Л. И. Егорова и др.]. – Донецк : Юго-Восток, 2009. – 195 с.

9.Толчеев Ю.З. Механизмы финансовой реструктуризации убыточных предприятий // Модели управления в рыночной экономике: Сб. науч. трудов / Общ. ред. и предисловие Ю.Г. Лысенко, Донецкий нац. ун-т. – Донецк: ДонНУ, 2003. – Спец. вып. – Том 1. – С. 187-196.

10.Григорук П.М.. Багатомірне економіко-статистичне моделювання // Львів: «Новий світ-2000», -2006. – 147 с.